

LIETUVOS KALĖJIMŲ TARNYBA

Gyvenimo kokybės Vilniaus kalėjime tyrimo 2024 metais

BAIGIAMOJI ATASKAITA

Vilnius, 2024

1. Įvadas ir kontekstas

Šis tyrimas buvo atliktas remiantis 2021–01–18 Partnerystės sutartimi dėl 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinio mechanizmo tiesioginio finansavimo dvišalio bendradarbiavimo fondo projekto „Tarptautinės sinergijos kūrimas bausmių vykdymo sistemų srityje“ įgyvendinimo Nr. ST–113.

Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas – ištirti nuteistųjų ir darbuotojų gyvenimo kokybę Lietuvos kalėjimų tarnybos Vilniaus kalėjime (toliau – VK), palyginti tyrimo rezultatus su 2022 metais atliktu analogišku tyrimu Vilniaus pataisos namuose bei pateikti išvadas ir siūlymus nustatytoms problemoms spręsti.

Šiame tyrime naudota Gyvenimo kokybės kalėjimuose tyrimo (angl. *Measuring the Quality of Prison Life (MQPL)*) metodologija, sukurta Kembridžo universiteto Kalėjimų tyrimo centro mokslininkų ir išbandyta įvairiose valstybėse¹. Šis tyrimas padeda suprasti darbą ir gyvenimą kalėjime, kas yra svarbu nuteistiesiems ir darbuotojams kalėjime, leidžia nuteistųjų (respondentų) ir darbuotojų (respondentų) bei išorinių tyrėjų (nepriklausančių tirtam kalėjimui) akimis pamatyti įvairius gyvenimo kokybės tirtame kalėjime aspektus, įvertinti esamą būklę ir problemas bei tuo pagrindu pateikti išvadas ir siūlymus, ką reikia keisti, kad bausmių vykdymo sistema Lietuvoje atitiktų tarptautinius standartus, kad sumažintume nuteistų laisvės atėmimo bausme asmenų pakartotinį nusikalstamumą. 2009–2013 m. Anglijoje ir Velse atlikti 224 tyrimai kalėjimuose (apklausti 24 508 nuteistieji) parodė, kad yra ryšys tarp įstatymų laikymosi ir teisėtumo, gerovės bei dalyvavimo kalėjimų programose, kad kalėjimuose aukštesnė moralinė gyvenimo kokybė arba didesnis vidinis teisėtumas padeda nuteistiesiems pasiekti geresnių rezultatų ir sumažina recidyvo tikimybę. Gerai organizuoti, administruojami, saugūs ir paslaugūs kalėjimai, kuriuose su nuteistaisiais elgiamasi humaniškai, gerina nuteistųjų asmeninį tobulėjimą ir duoda geresnius rezultatus paleidus nuteistuosius.²

¹ Liebling, Alison. “What is ‘MQPL’?” *Prison Service Journal*, no. 202 (2012): 3–5; Liebling, Alison, Bethany Schmidt, Ben Crewe, Katherine Auty, Thomas Akoensi, Deborah Kant, and Amy Ludlow. “*Birmingham Prison: The Transition from Public to Private Sector and Its Impact on Staff and Prisoner Quality of Life – a Three-Year Study*,” 2015; Auty, Katherine M., and Alison Liebling. “Exploring the Relationship between Prison Social Climate and Reoffending.” *Justice Quarterly* 37, no. 2 (2020): 358–381; Liebling, Alison, Ben Laws, Elinor Lieber, Katherine Auty, Bethany E. Schmidt, Ben Crewe, Judith Gardom, Deborah Kant, and Martha Morey. “Are Hope and Possibility Achievable in Prison?” *Howard Journal of Crime and Justice* 58, no. 1 (2019): 104–126.

² Atlikti tyrimai parodė, kad „Prisons that are decent and well organized, which treat prisoners with humanity, which are safe, helpful and well policed lead to increased well-being, increased personal development, and better outcomes on release.“ Šaltinis: Katherine M. Auty & Alison Liebling (2020) Exploring the Relationship between Prison Social Climate and Reoffending*, *Justice Quarterly*, 37:2, 358–381.

2024 m. gegužės–birželio mėnesiais 6 tyrėjų komanda lankėsi VK siekiant ištirti nuteistųjų gyvenimo kokybę ir darbuotojų darbo sąlygų kokybę šiame kalėjime. Tyrimo tikslui pasiekti buvo taikyti du pagrindiniai tyrimo metodai: neformalus pokalbiai su nuteistaisiais ir darbuotojais (kokybinis tyrimas) bei anketinė apklausa (kiekybinis tyrimas). Kiekvienai tikslinei grupei (tiek nuteistiesiems, tiek ir darbuotojams) buvo individualiai parengtos ir išdalintos dvejų rūšių anketos: nuteistiesiems – 165 klausimų anketos, darbuotojams – 131 klausimų anketos. Prieš pradėdant tyrimą, Kembridžo mokslininkų sudarytos anketos buvo išverstos į lietuvių kalbą ir nežymiai pakoreguotos pritaikant Lietuvos kalėjimų ypatybėms bei papildytos naujais klausimais darbuotojams ir nuteistiesiems apie kriminalinę subkultūrą (po 6 naujus klausimus).

Anketose buvo nurodytas tyrimo tikslas, dalyvavimo apklausoje savanoriškumo ir konfidencialumo aspektai. Anketos buvo sudarytos iš trijų dalių: pirmojoje dalyje buvo prašoma pateikti bendrąją informaciją apie respondentą; antrojoje dalyje prašoma pateikti savo nuomonę apie gyvenimo sąlygų kokybę tik šiame kalėjime; trečiojoje dalyje prašoma įvardinti tris geriausius ir tris blogiausius dalykus, susijusius su gyvenimu (buvimu) šiame kalėjime, taip pat skiriama vieta parašyti laisvos formos komentarus.

Pagrindiniai klausimai, įvertinantys gyvenimo kokybės šiame kalėjime aspektus, buvo antrojoje anketos dalyje. Į šiuos klausimus (teiginius) darbuotojai ir nuteistieji buvo prašomi atsakyti pažymint vieną iš 5 galimų atsakymų: visiškai sutinku; sutinku; nei sutinku, nei nesutinku; nesutinku; visiškai nesutinku. Klausimai (teiginiai) buvo dvejų rūšių: teigiami teiginiai ir neigiami teiginiai. Teigiami teiginiai rodo tinkamą gyvenimo kokybę (pvz., „Kai man reikia, aš šiame kalėjime sulaukiu pagalbos iš personalo“), neigiami teiginiai – netinkamą (pvz., „Šiame kalėjime aš turiu saugotis visų, kas yra šalia manęs“). Priklausomai nuo klausimo (teiginio) rūšies, atsakymų reikšmės buvo koduojamos balais. Jei klausimas (teiginys) yra teigiamo pobūdžio, tai atsakymų reikšmėms priskiriami tuo didesni balai, kuo labiau respondentas su teiginiu sutinka: visiškai sutinku – 5; sutinku – 4; nei sutinku, nei nesutinku – 3; nesutinku – 2; visiškai nesutinku – 1. Jei klausimas (teiginys) yra neigiamo pobūdžio, tai atsakymų reikšmėms priskiriami tuo didesni balai, kuo labiau respondentas su teiginiu nesutinka: visiškai sutinku – 1; sutinku – 2; nei sutinku, nei nesutinku – 3; nesutinku – 4; visiškai nesutinku – 5. 3 balai atitinka neutralią poziciją. Balai, aukštesni už 3 (neutralią poziciją), yra „gerai“, jie rodo santykinai geresnę gyvenimo kokybę konkreto teiginio (klausimo) aspektu. Ir priešingai, balai mažesni už 3 rodo, kad yra „blogai“, t. y. rodo santykinai blogesnę gyvenimo kokybę konkreto teiginio (klausimo) aspektu.

Pagal Gyvenimo kokybės kalėjime tyrimo (MQPL) metodologiją buvo išskiriamos ir tyrime naudojamos Kembridžo mokslininkų tyrimuose naudotos gyvenimo kokybės dimensijos (aspektai) ir jų grupės.

Darbuotojų apklausoje buvo išskirtos šios dimensijų grupės ir dimensijos:

- Valdymo dimensijos:
 - 1) požiūris į kalėjimo vadovą;
 - 2) požiūris į aukštesnės grandies vadovus;
 - 3) aukštesnės grandies vadovų elgesys;
 - 4) tiesioginių vadovų elgesys;
 - 5) santykiai su tiesioginiais vadovais.
- Pasitenkinimo darbu dimensijos:
 - 6) santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba;
 - 7) įsipareigojimas;
 - 8) pripažinimas ir asmeninis efektyvumas;
 - 9) įsitraukimas ir motyvacija;
 - 10) stresas;
 - 11) santykiai su kolegomis.
- Valdžios dimensijos:
 - 12) sauga, kontrolė ir saugumas;
 - 13) baudimas ir drausmė;
 - 14) dinaminės apsaugos metodo taikymas.

- Nuostatos nuteistųjų atžvilgiu dimensijos:
 - 15) profesionali pagalba nuteistiesiems;
 - 16) teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu;
 - 17) pasitikėjimas, užuojauta ir išpareigojimas nuteistiesiems;
 - 18) santykiai su nuteistaisiais.
- Papildoma dimensija:
 - 19) Subkultūra – nuteistųjų kriminalinės subkultūros palaikymas.

Kiekviena darbuotojų gyvenimo kokybės kalėjime dimensija buvo matuojama keliais klausimais (teiginiais). Pavyzdžiui, Požiūrio į kalėjimo vadovą dimensija buvo matuojama šiais klausimais: Stengiuosi per daug neįsitraukti į kalėjimo vadovo darbą, vadovaujant kalėjimui; Šis kalėjimas turi tinkamą vadovą; Aš jaučiuosi lojalus kalėjimo vadovui; Šio kalėjimo vadovas rūpinasi darbuotojų gerove. Kokiais klausimais matuojama kiekviena dimensija galima pamatyti priede Nr. 1 (p. 62).

Be šių dimensijų darbuotojų anketoje buvo įtraukti keli atskiri klausimai: Kaip bendrai įvertintumėte savo darbinio gyvenimo kokybę šiame kalėjime? (kur 1 = žemiausias vertinimas ir 10 = aukščiausias vertinimas); Visi darbuotojai turėtų būti įtraukti į nuteistųjų resocializacijos procesą; Darbuotojams reikia daugiau palaikymo ir mokymų, susijusių su savižudybių ir savęs žalojimo pasekmėmis; Susidūrimas su nuteistųjų / suimtųjų suicidiniu elgesiu ar savęs žalojimu yra ypatingai keliantis stresą; Tiesioginiai vadovai turi per mažai galios ir atsakomybės šiame kalėjime; Darbuotojai turi per mažai galios ir atsakomybės šiame kalėjime; Administracija skiria papildomą dėmesį (dėl galimo piktnaudžiavimo) ilgai sergantiems darbuotojams.

Nuteistųjų apklausoje išskirtos šios dimensijų grupės ir dimensijos:

- Sutarimo, darnos dimensijos:
 - 1) pateikimas į kalėjimą – jausmai ir suvokiamas elgesys patekus į kalėjimą;
 - 2) pagarba, mandagumas – teigiamas, pagarbus ir mandagus darbuotojų požiūris į nuteistuosius;
 - 3) darbuotojų ir nuteistųjų santykiai – pasitikėjimas, sąžiningas ir palaikantis darbuotojų ir nuteistųjų bendravimas;
 - 4) žmoniškumas – aplinka, pripažįstanti asmens vertę ir žmogiškumą, būdingas malonus dėmesys ir rūpestis žmogumi;
 - 5) padorumas (elgesys, atitinkantis priimtus moralinius ir pagarbos standartus) – tai, kiek darbuotojai ir režimas laikomi pagrįstais ir tinkamais;
 - 6) rūpinimasis pažeidžiamais – priežiūra ir parama nuteistiesiems, kuriems gresia savęs žalojimas, savižudybė ir/ar patyčios;
 - 7) pagalba ir parama – nuteistiesiems teikiama parama ir padaršinimas dėl problemų, įskaitant narkotikus, sveikatos priežiūrą ir progresavimą.
- Profesionalumo dimensijos:
 - 8) darbuotojų profesionalumas – darbuotojų pasitikėjimas ir kompetencija naudotis valdžia;
 - 9) biurokratinis teisėtumas – kalėjimo/kalėjimų sistemos skaidrumas ir jautrumas bei moralinis asmens pripažinimas;
 - 10) teisingumas, sąžiningumas – suvokiamas bausmių ir procedūrų nešališkumas, proporcingumas ir teisėtumas;
 - 11) organizuotumas ir nuoseklumas – kalėjimo aiškumas, nuspėjamumas ir patikimumas.
- Saugumo dimensijos:
 - 12) priežiūra ir saugumas – priežiūra ir kalėjimo aplinkos kontrolė;
 - 13) nuteistųjų saugumas – saugumo jausmas arba apsauga nuo žalos, grėsmės ar pavojaus;
 - 14) nuteistųjų prisitaikymas – poreikis arba spaudimas įsitraukti į prekybą ir būti ištikimam;

- 15) narkotikai ir išnaudojimas – narkotikų, patyčių ir viktimizacijos lygis kalėjimo aplinkoje.
- Sąlygų ir bendravimo su šeima dimensijos:

16) sąlygos – kiek nuteistųjų gyvenimo sąlygos kalėjime laikomos tinkamomis;

17) bendravimas su šeima – galimybės nuteistiesiems palaikyti santykius su šeima.
 - Gerovės ir asmeninio tobulėjimo dimensijos:

18) asmeninis tobulėjimas – aplinka, padedanti nuteistiesiems elgtis nedarant pažeidimų, pasirengti išeiti į laisvę ir plėtoti savo potencialą;

19) asmeninė autonomija – nuteistųjų savarankiškumo ir apsisprendimo jausmas;

20) gerovė – nuteistųjų patiriami skausmo, bausmės ir įtampos jausmai;

21) emociniai išgyvenimai – stipraus emocinio sutrikimo jausmas.
 - Papildoma dimensija:

22) Subkultūra – nuteistųjų kriminalinės subkultūros apraiškos.

Kiekviena dimensija buvo matuojama keliais klausimais (teiginiais). Pavyzdžiui, Emocinių išgyvenimų dimensija buvo matuojama šiais klausimais: Šiame kalėjime aš galvoju apie savižudybę; Jaučiu, kad galiu susitvarkyti su savo emocijomis šiame kalėjime; Man sunku užmigti naktimis. Kokiais klausimais matuojama kiekviena dimensija galima pamatyti priede Nr. 2 (p. 76).

Be šių dimensijų nuteistųjų anketoje buvo įtraukti keli atskiri klausimai: Apveskite apskritimu skaičių (kur 1 = žemiausias įvertinimas, o 10 = aukščiausias įvertinimas), kurio, jūsų nuomone, šis kalėjimas nusipelno bendrai pagal nuteistųjų gyvenimo kokybę (kur kokybė reiškia bendrą elgesį su jumis); Šiame kalėjime priimant sprendimus pirmenybė teikiama saugumui; Geriausias būdas čia praleisti laiką – rūpintis savo reikalais ir turėti kuo mažiau reikalų su kitais nuteistaisiais (suimtaisiais); Geriausias būdas čia praleisti laiką yra susidraugauti su keletu kitų žmonių; Bet koks judėjimas šiame kalėjime (įskaitant būrius ir už jų ribų) yra per daug kontroliuojamas; Kad ir kur bebūčiau šiame kalėjime, vis tiek negaliu pasislėpti nuo personalo stebėjimo ir vertinimo.

Respondentų atranka buvo netikimybinė. Atrankoje buvo remiamasi tiriamųjų savanoriško dalyvavimo principu. Atliekant tyrimą bei analizuojant gautus duomenis, buvo vadovaujama tokiais etikos principais: informuotumas, asmens sutikimas, anonimiškumas ir konfidencialumas.

Vilniaus kalėjime 2024 m. gegužės mėnesį dirbo 298 darbuotojai ir buvo 400 nuteistųjų ir suimtųjų³. Tinkamomis statistinei analizei pripažintos 102 darbuotojų užpildytos anketos (34 % visų darbuotojų) ir 141 nuteistųjų užpildyta anketa (35 % visų nuteistųjų). Iš tyrimo duomenų apdorojimo buvo pašalintos kelios darbuotojų ir nuteistųjų užpildytos anketos, kuriose buvo atsakyta mažiau kaip pusė klausimų.

Darbuotojų ir nuteistųjų anketinių apklausų duomenys buvo apdorojami ir analizuojami naudojantis *IBM SPSS Statistics* programa (28 versija). Buvo skaičiuojami atsakymų balų (nuo 1 iki 5) vidurkiai, kiekvieno iš galimų atsakymų dalis procentais, nagrinėjami tiek bendri skaičiai tirtame kalėjime, tiek ir atsakymų pasiskirstymas pagal respondentų grupes. Buvo skaičiuojamas dimensijų vidurkių patikimumas (Cronbacho alfa) ir vidurkių skirtumų patikimumas (Stjudento t kriterijus). Naudoti šie statistinio reikšmingumo lygiai: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$ ⁴.

Tyrimo eiga

Minėtu laikotarpiu Vilniaus kalėjime buvo lankytasi iš viso 7 kartus. Pirmojo vizito kalėjime metu dalis darbuotojų buvo supažindinti su būsimu tyrimu, tyrėjai susipažino su kalėjimo aplinka, nuteistųjų bei darbuotojų gyvenimo ir darbo sąlygomis. Tyrėjai prieš atvykdami į kalėjimą parengė, atspausdino ir pirmojo vizito metu atsakingiems darbuotojams išdalino informacinius lapus apie ketinamą atlikti tyrimą, kuriuos buvo paprašyta iškabinti bendroje erdvėse siekiant supažindinti visus kalėjimo darbuotojus ir nuteistuosius su būsimu tyrimu.

³ Atsižvelgiant į tai, kad tyrime dalyvavo tik keli suimtieji bei siekiant trumpesnio ir aiškesnio teksto, toliau vietoj „nuteistieji ir suimtieji“ rašysime „nuteistieji“.

⁴ Prieduose statistiškai reikšmingi vidurkių skirtumai pažymėti raudona spalva, o taip pat nurodytas jų reikšmingumo lygmuo (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$). Kuo stipresnis ryšys, tuo daugiau žvaigždžių (*).

Kitų, iš anksto suderintų, vizitų metu koordinuojant ir padedant kalėjimo pareigūnui pagal galimybes buvo tiesiogiai susitinkama ir kalbama su įvairių sričių kalėjimo darbuotojais bei nuteistaisiais. Visiems, savanoriškai sutikusiems dalyvauti tyrime, buvo išdalintos ir prašomos užpildyti anketos. Siekiant išsaugoti respondentų, dalyvaujančių tyrime, anonimiškumą, buvo sudaryta galimybė užpildytas anketas įdėti į vokus, užklijuoti ir grąžinti tiesiogiai tyrėjui arba perduoti užklijuotuose vokuose per darbuotojus, kuriais respondentai pasitiki. Siekiant paskatinti dalyvauti tyrime tyrėjai visų vizitų metu stengėsi sukurti pozityvią bendravimo su respondентаis atmosferą – respondentai buvo vaišinami kava, arbata, saldainiais ir sausainiais, raginami pasikalbėti ir užpildyti anketas.

Bendra atmosfera

Bendrai tyrimo metu vaikščiojant po kalėjimą jautėsi gana laisvas nuteistųjų judėjimas kalėjimo teritorijoje. Jautėsi darbuotojų trūkumas. Tyrėjai (4 iš 6 buvo moterys) kalėjime jautėsi gana saugūs, buvo paliekami ilgam be apsaugos po vieną kartu su vienu ar keliais nuteistaisiais vienoje patalpoje.

2. Tyrimo imčių charakteristika ir pagrindiniai rezultatai

2.1. Darbuotojai ir jų pagrindiniai vertinimai

Tyrimo dalyvavo 102 darbuotojai. 20 darbuotojų nurodė, kad dirba Resocializacijos skyriuje (toliau – RS), 70 – Saugumo valdymo skyriuje (toliau – SVS), 9 – kituose struktūriniuose padaliniuose (Kriminalinės žvalgybos skyriuje, Sveikatos priežiūros skyriuje ir kt.), vienas asmuo nurodė, kad nepriklauso jokiam struktūriniam padaliniiui, du asmenys padalinio nenurodė. Tyrimo dalyvavo apie 34 % darbuotojų, tuo metu dirbusių VK.

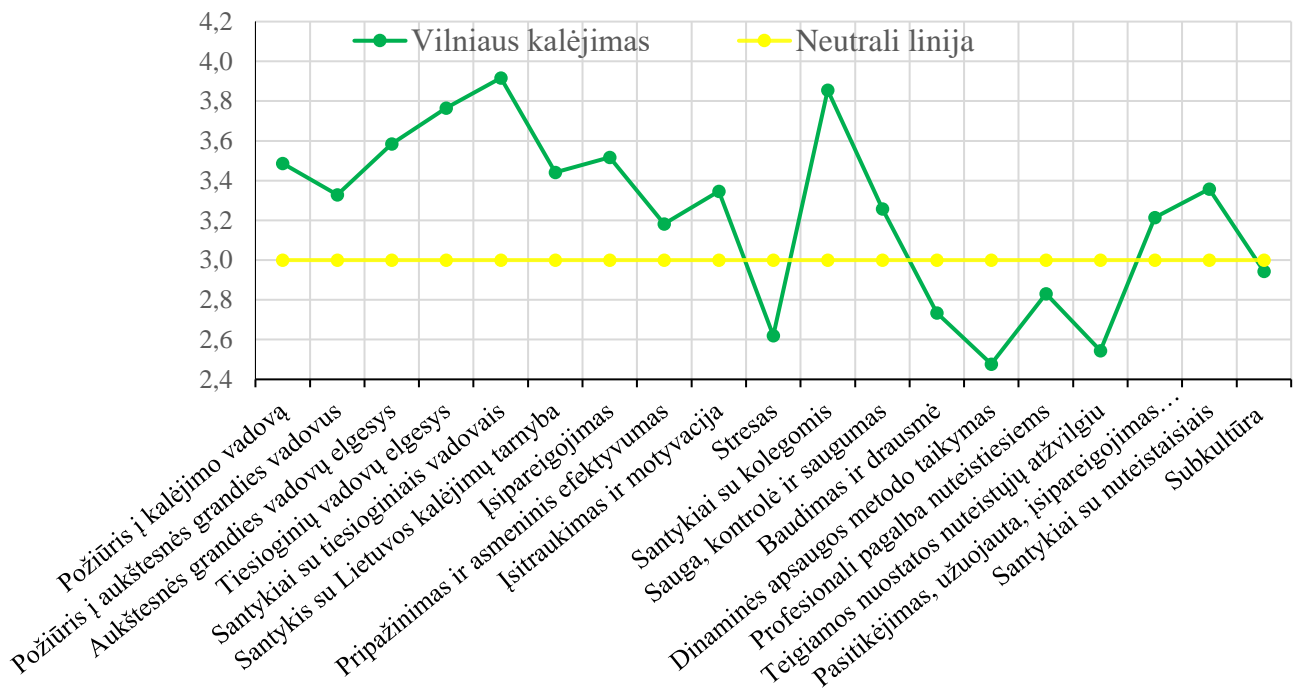
52 %⁵ darbuotojų, dalyvavusių apklausoje, buvo vyrai, 48 % – moterys. 42,1 % tyrime dalyvavę asmenys turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (bakalaurą ar magistrą), 22,5 % turėjo profesinį išsilavinimą, 13,7 % aukštąjį neuniversitetinį, o 8,8 % – vidurinį išsilavinimą. Apklausti darbuotojai turėjo didelę patirtį bausmių vykdymo sistemoje – 91,1 % nurodė, kad šioje sistemoje dirba ilgiau, nei keturis metus, o 68,3 % – 10 metų ir daugiau. 65,7 % apklaustųjų nurodė, kad didžiąją darbo laiko dalį tiesiogiai bendrauja su nuteistaisiais.

Vertinant visų apklaustų darbuotojų rezultatus, 13 iš 19 dimensijų buvo aukščiau neutralios reikšmės – 3 balų (žr. 1 pav.). Aukščiausi dimensijų rezultatai buvo šiose dimensijose: „Santykiai su tiesioginiais vadovais” (įvertinimo balo vidurkis – 3,92⁶), „Santykiai su kolegomis” (3,85) ir „Tiesioginių vadovų elgesys” (3,76). Žemiausi vertinimo balai – „Dinaminės apsaugos metodo taikymas” (2,48), „Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu” (2,55) ir „Stresas” (2,62) dimensijose.

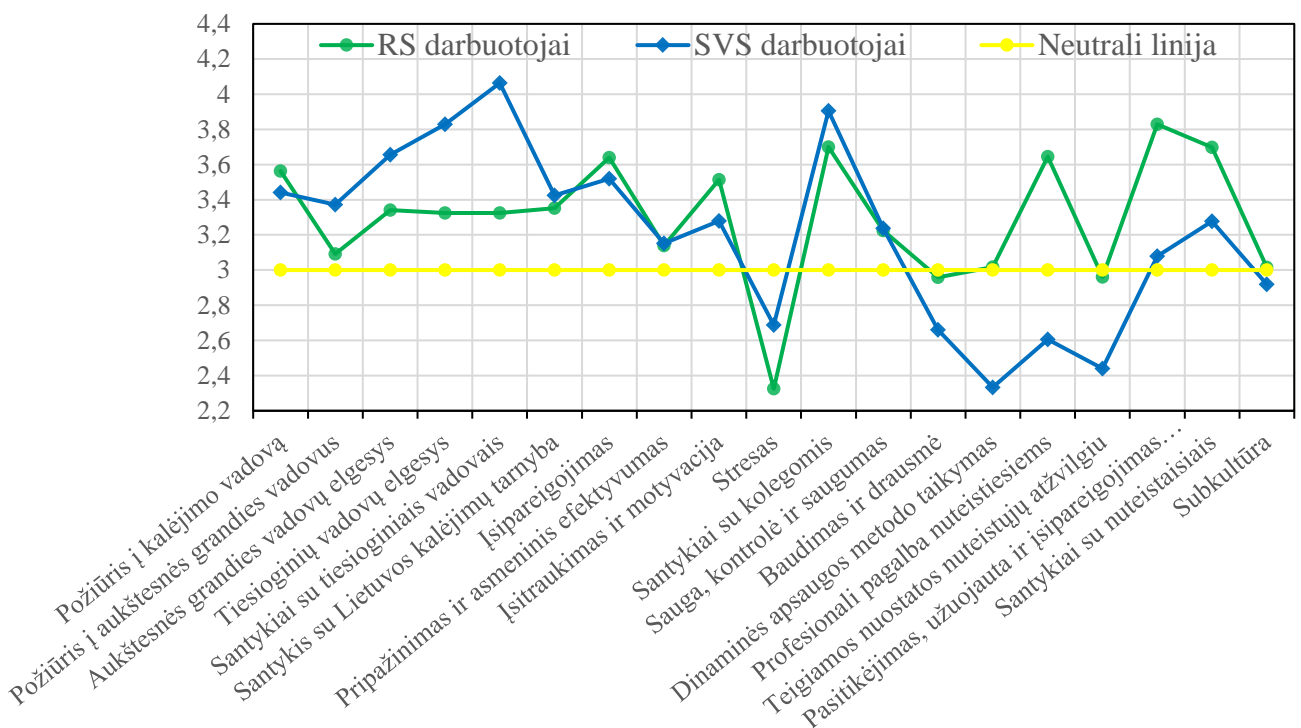
16 iš 19 dimensijų RS darbuotojai įvertino aukščiau neutralios reikšmės (žr. 2 pav.). Prasčiau gyvenimo kokybę kalėjime įvertino SVS darbuotojai, kurie 13 iš 19 dimensijų įvertino žemiau, nei RS darbuotojai.

⁵ Čia ir toliau dalis procentais apskaičiuota nuo visų atsakiusių į klausimą darbuotojų.

⁶ Toliau tekste vietoje nurodymo „įvertinimo balų vidurkis“ skliausteliuose pateikiami skaičiai nuo 1 iki 5 balų su 2 skaičių po kablelio tikslumu. Pavyzdžiui, (3,55) reiškia: įvertinimo balų vidurkis – 3,55.

1 pav. Visų darbuotojų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas

2 pav. Dimensijų vertinimai pagal darbuotojų grupes

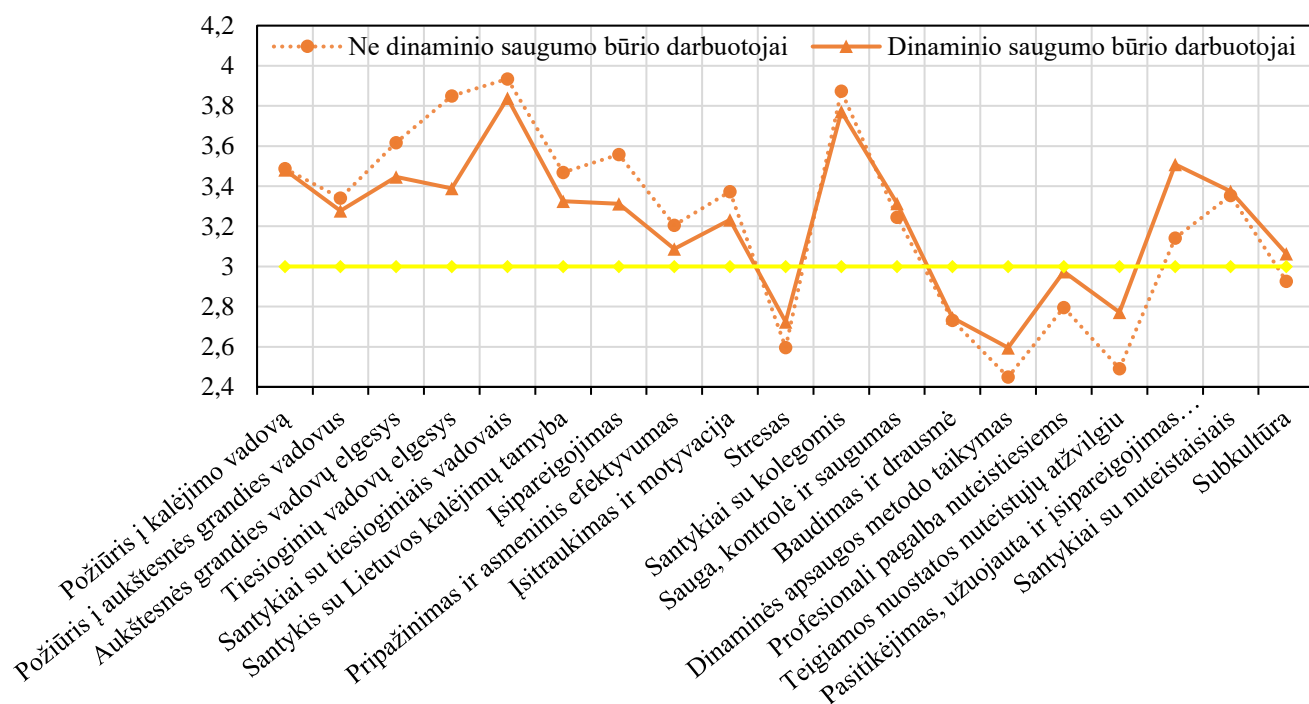
Didžiausias skirtumas tarp darbuotojų grupių matomas „Profesionali pagalba nuteistiesiems” (RS – 3,64, SVS – 2,61), „Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems” (RS – 3,83, SVS – 3,08), „Santykiai su tiesioginiais vadovais” (RS – 3,33, SVS – 4,06) ir „Dinaminės apsaugos metodo taikymas” (RS – 3,02, SVS – 2,33) dimensijose. Didžiausia RS matoma problema yra patiriamas stresas. Matomas didelis skirtumas tarp SVS ir RS darbuotojų nuostatų nuteistųjų atžvilgiu dimensijose „Profesionali pagalba nuteistiesiems”, „Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu”, „Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems” ir „Santykiai su nuteistaisiais”. SVS darbuotojai įvardintas

dimensijas įvertino mažesniais balais, nei RS darbuotojai. Toks didelis skirtumas gali rodyti neigiamas SVS nuostatas nuteistųjų atžvilgiu bei didelį nuostatų atotrūkį tarp RS ir SVS, kas gali kelti problemų ieškant bendrų sprendimų ar sprendžiant išskilusias problemas.

Valdymo dimensijų grupėje (žr. 1 ir 2 pav.) visos dimensijos buvo įvertintos aukščiau, nei 3 balais. Požiūrį į kalėjimo vadovą kiek palankiau vertino RS darbuotojai (3,56), tuo tarpu SVS darbuotojai geriau vertino požiūrį į aukštesnės grandies vadovus (3,37). SVS taip pat geriau įvertino aukštesnės grandies vadovų (3,66) bei tiesioginių vadovų elgesį (3,83). Didelis skirtumas matomas „Santykiai su tiesioginiais vadovais” dimensijoje – SVS darbuotojų tarpe ši dimensija siekė 4,06 balo, tuo tarpu RS – 3,33.

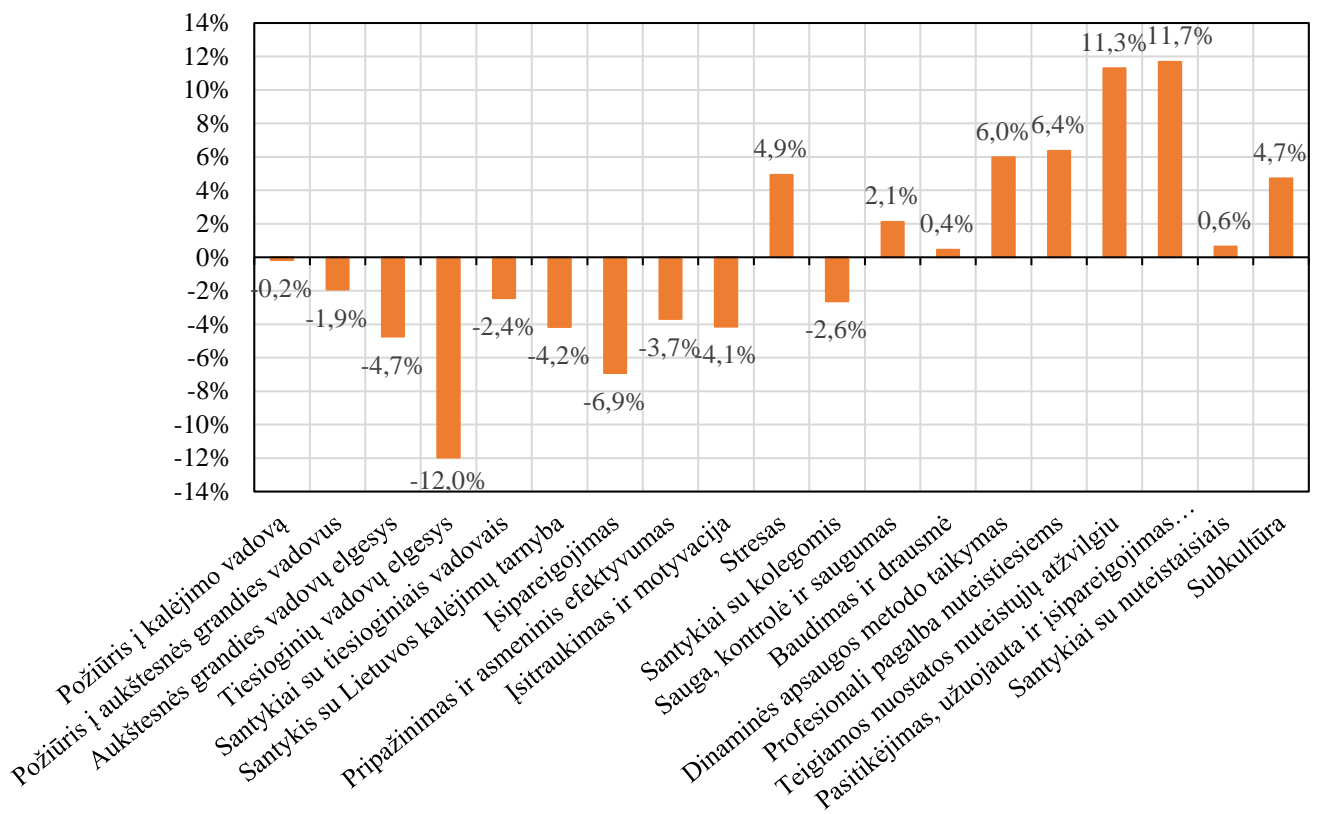
Pasitenkinimo darbu dimensijų grupėje visos dimensijos taip pat buvo įvertintos aukščiau, nei 3 balais, išskyrus „Streso” dimensiją – tiek RS, tiek SVS darbuotojai jaučia aukštą streso lygį darbe (RS – 2,33, SVS – 2,69). Dimensijas „Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba”, „Įsipareigojimas”, „Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas” RS ir SVS darbuotojai įvertino panašiai. Tuo tarpu „Įsitraukimas ir motyvacija” dimensiją RS specialistai įvertino geriau, nei SVS (RS – 3,51, SVS – 3,28), o „Santykius su kolegomis” geriau įvertino SVS darbuotojai (RS – 3,70, SVS – 3,90).

Valdžios dimensijų grupėje tiek RS, tiek SVS darbuotojai aukščiau, nei 3 balais įvertino dimensiją „Sauga, kontrolė ir saugumas” (RS – 3,23, SVS – 3,24), tuo tarpu „Baudimo ir drausmės” dimensija nesiekė 3 balų (RS – 2,96, SVS – 2,66). RS darbuotojai žymiai geriau įvertino Dinaminės apsaugos metodo taikymą (RS – 3,02, SVS – 2,33).

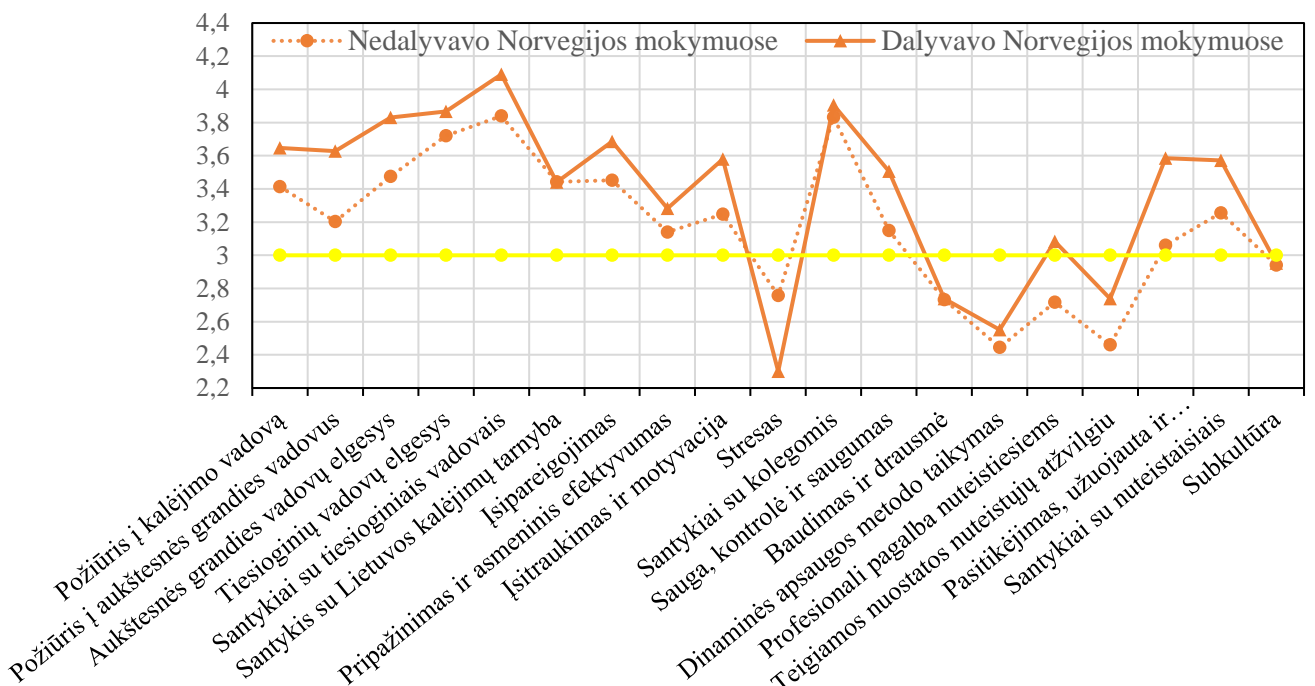
3 pav. Darbuotojų, dirbančių ir nedirbančių Dinaminio saugumo būryje, vertinimai

Nuostatų nuteistųjų atžvilgiu dimensijų grupėje mažiau nei 3 balais buvo įvertintos „Profesionali pagalba nuteistiesiems” (2,83), „Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu” (2,55) bei „Subkultūros” (2,94) dimensijos. Geriausiais balais buvo įvertinta „Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems” (3,21) bei „Santykiai su nuteistaisiais” (3,36). Darbuotojų vertinimu, profesionaliausiai palaikyti nuteistuosius geba RS darbuotojai (3,40), žymiai prasčiau – SVS specialistai (2,61). RS specialistai taip pat labiau pasitiki, užjaučia ir jaučia įsipareigojimą nuteistiesiems (3,83) bei geriau vertina santykius su jais (3,70), nei SVS darbuotojai.

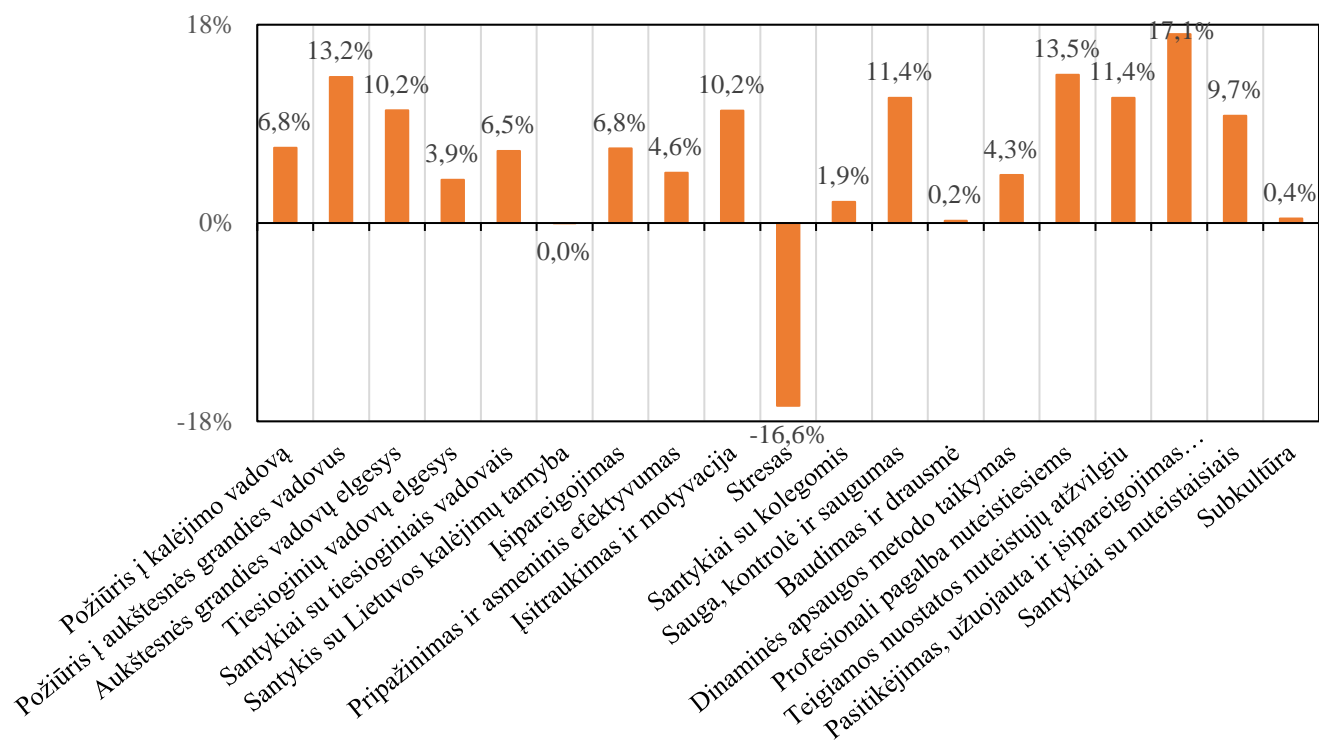
4 pav. Dimensijų vidurkių skirtumai:
dinaminio saugumo būrio darbuotojai – ne dinaminio saugumo būrio darbuotojai, %

Vertinant darbuotojų, dirbančių ir nedirbančių dinaminio saugumo būryje (žr. 3 ir 4 pav.), gyvenimo (darbo) kokybę, pastebėta, kad dirbantys dinaminio saugumo būryje darbuotojai geriau yra įvertinę dimensijas „Profesionali pagalba nuteistiesiems“, „Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu“, „Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems“ bei „Dinaminės apsaugos metodo taikymas“. Dinaminio saugumo būrio darbuotojai prasčiau vertina valdymo ir pasitenkinimo darbu dimensijas.

5 pav. Darbuotojų, dalyvavusių ir nedalyvavusių Norvegijos mokymuose, vertinimai

Iš apklausoje dalyvavusių darbuotojų, 31 dalyvavo **Norvegijos mokymuose** (30,4 %). Darbuotojai, kurie yra dalyvavę Norvegijos mokymuose 14 iš 19 dimensijų įvertino geriau nei darbuotojai, kurie šiuose mokymuose nėra dalyvavę (žr. 5 ir 6 pav.). Didžiausias skirtumas matomas dimensijose „Pasitikėjimas, užuojauta ir išsipareigojimas nuteistiesiems“, „Profesionali pagalba nuteistiesiems“ ir „Požiūris į aukštesnės grandies vadovus“, tačiau šios grupės darbuotojai patiria didesnę stresą darbe, negu darbuotojai, kurie Norvegų mokymuose nėra dalyvavę.

6 pav. Dimensijų vidurkių skirtumai: darbuotojų, kurie dalyvavo – nedalyvavo Norvegijos mokymuose, %

Bendrai darbuotojai gyvenimo kokybę darbe įvertino 6,89 balais iš 10 (1 balas reiškia labai blogą gyvenimo kokybę, 10 balų – puikią gyvenimo kokybę). SVS specialistai gyvenimo kokybę vertina kiek geriau nei RS (SVS – 6,86, RS – 6,65).

2.2. Nuteistieji ir jų pagrindiniai vertinimai

Tyrime dalyvavo 141 VK esančių nuteistųjų ir suimtųjų. 52 nuteistieji nurodė, kad bausmę atlieka lengvojoje grupėje, 72 – paprastojoje grupėje, 4 – drausmės grupėje, o 13 nuteistųjų ir suimtųjų nenurodė, kokiai grupei yra priskirti. 141 dalyvavęs nuteistasis ir suimtasis sudaro gana aukštą dalyvavimo apklausoje lygį – tyrime dalyvavo apie 35 % nuteistųjų ir suimtųjų, tuo metu atlikusių laisvės atėmimo, arešto bausmes ar atliekančių kardomąją priemonę (suėmimą).

Didžioji dalis atsakiusių nuteistųjų (40,4 %) ⁷ buvo 31–40 metų amžiaus, 68,6 % respondentų nurodė esantys lietuviai, 68,4 % pažymėjo išpažįstantys katalikų tikėjimą.

Tyrimo metu 41,8 % atsakiusių nurodė, kad VK laisvės atėmimo bausmę ar suėmimą atlieka daugiau, nei du metus, o 75,4 % nurodė, kad laisvės atėmimo vietų įstaigoje yra ne pirmą kartą. 40,6 % asmenų nurodė, kad laisvės atėmimo bausmę laisvės atėmimo vietų įstaigoje anksčiau atliko 2–5 kartus, o 39,6 % – 6–9 kartus. 75,1 % respondentų atlieka didesnę, nei 6 metų laisvės atėmimo bausmę, iš jų 19,4 % – didesnę, nei 15 metų bausmę. 28,5 % nuteistųjų nurodė, kad per visą gyvenimą įkalinimo įstaigoje yra praleidę daugiau, nei 15 metų, 25,4 % – 6–10 metų, 17,7 % – 11–15 metų. Tik 13,1 %

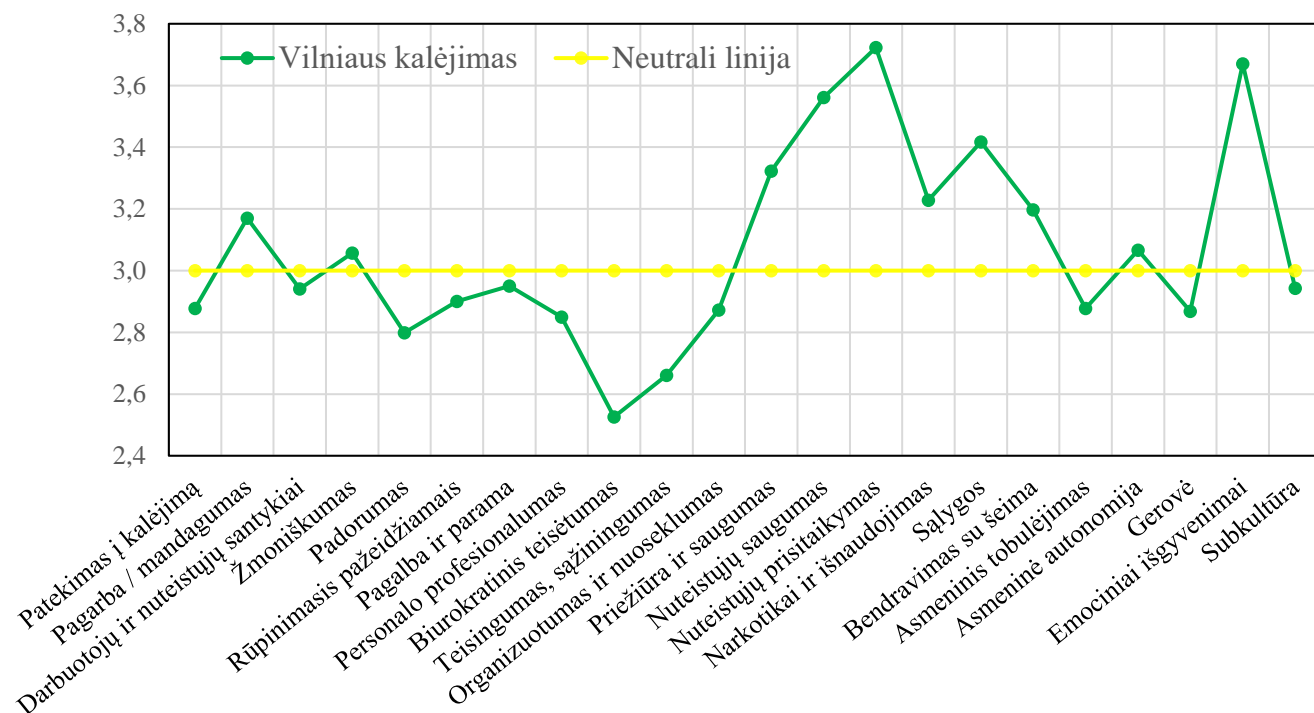
⁷ Čia ir toliau dalis procentais apskaičiuojama nuo visų atsakiusių į klausimą nuteistųjų ir suimtųjų skaičiaus.

atsakiusių nurodė, kad per visą gyvenimą įkalinimo įstaigoje yra praleidę iki trijų metų. Pasak 60,7 % respondentų, VK jiems nebuvo skirta nei viena drausminė nuobauda.

Apklausoje išskirtas klausimas dėl nuteistųjų ir suimtųjų pagrindinio dienos užimtumo. 31,4 % nurodė, kad užsiima individualia, kūrybine veikla, 23,8 % užsiima darbine veikla laisvės atėmimo vietoje (pvz., darbinė veikla ūkio aptarnavimo būryje), 15,3 % respondentų pažymėjo, kad jų pagrindinis užimtumas yra mokymasis, saviugda ar dalyvavimas elgesio pataisos programose.

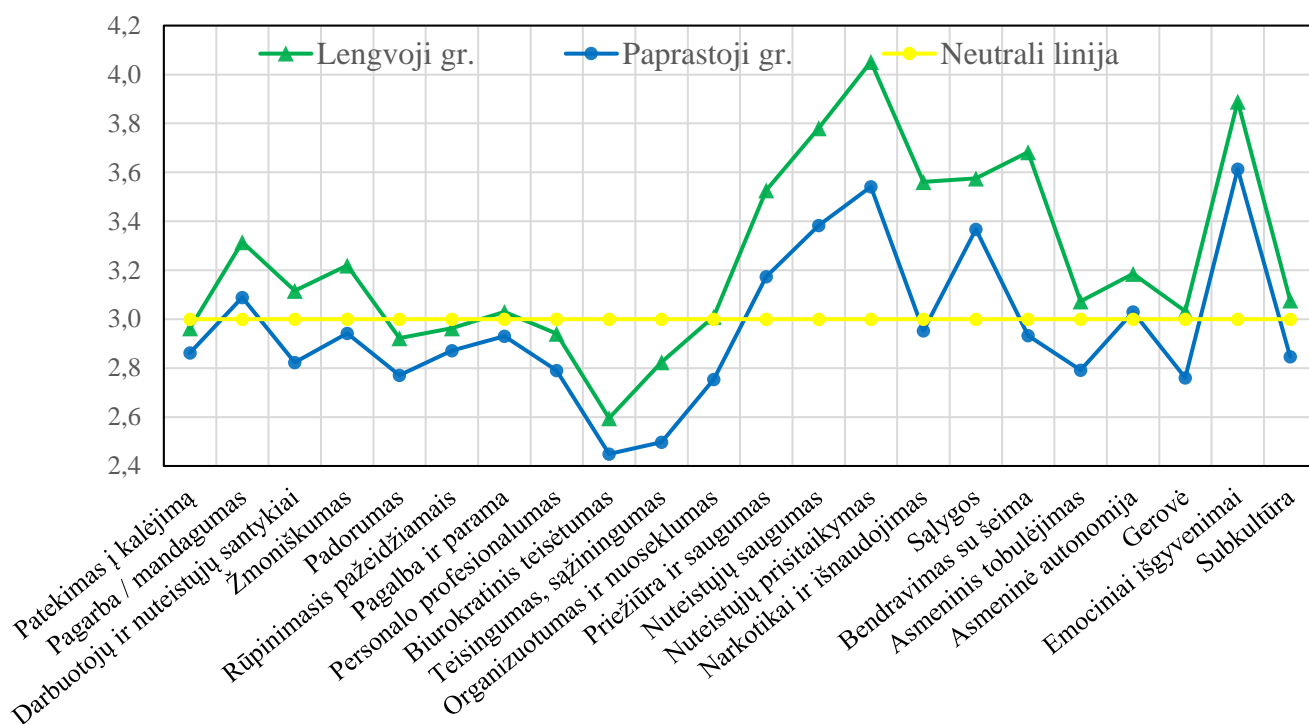
77,1 % atsakiusių nuteistųjų ir suimtųjų nurodė, kad juos kalėjime aplanko artimieji ir kiti asmenys, o didžioji dauguma (90,3 %) su šeimos nariais reguliariai bendrauja telefonu, paštu bei su jais susitinka. 57,1 % nurodė, kad VK yra netoli jų namų (t. y. valanda ar mažiau kelio).

Nuteistieji ir suimtieji savo gyvenimo kokybę kalėjime vertina šiek tiek prasčiau, nei darbuotojai. Vertinant visų apklaustųjų rezultatus, 11 iš 22 dimensijų (50 %) buvo aukščiau neutralios reikšmės – 3,00 (žr. 7 pav.). Aukščiausi rezultatai stebimi dimensijose „Nuteistųjų prisitaikymas“ (3,72), „Emociniai išgyvenimai“ (3,67), „Nuteistųjų saugumas“ (3,56). Žemiausi rezultatai matomi dimensijose „Biurokratinis teisėtumas“ (2,53), „Teisingumas, sąžiningumas“ (2,66) bei „Padorumas“ (2,80). Žemiausiai įvertinta dimensija – „Biurokratinis teisėtumas“ – yra susijusi su bausmės atlikimo biurokratija, priimamų sprendimų aiškumu bei kalėjimo sistemos skaidrumu, gebėjimu reaguoti ir moraliniu asmens pripažinimu. Nors šios dimensijos balas atliekamuose tyrimuose retai viršija neutralią reikšmę (3,00), atkreiptinas dėmesys, jog tai yra žemiausias balas kalėjime.

7 pav. Visų nuteistųjų ir suimtųjų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas

Lengvojoje grupėje laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji savo gyvenimo kokybę vertino palankiau, nei paprastojoje grupėje (žr. 8 pav.) – 17 iš 22 dimensijų (77 %) lengvosios grupės nuteistieji įvertino daugiau, nei 3 balais. Tuo tarpu paprastojoje grupėje bausmę atliekantys nuteistieji virš 3 balų įvertino tik 7 iš 22 dimensijų (31,8 %). Tyrimo metu tik keturi respondentai (3,1 % nuo visų atsakiusių) pažymėjo, kad bausmę atlieka drausmės grupėje, todėl drausmės grupėje bausmę atliekančių nuteistųjų dimensijų vertinimai atskirai skaičiuojami nebuvo.

8 pav. Dimensijų vertinimai pagal nuteistųjų grupes.

Sutarimo ir darnos dimensijų grupė (žr. 7 ir 8 pav.) apima šias dimensijas: „Patekimas į kalėjimą“ (2,88), „Pagarba, mandagumas“ (3,17), „Darbuotojų ir nuteistųjų santykiai“ (2,94), „Žmoniškumas“ (3,06), „Padorumas“ (2,80), „Rūpinimasis pažeidžiamais“ (2,90) bei „Pagalba ir parama“ (2,95). Šioje dimensijų grupėje, nuteistųjų ir suimtųjų vertinimu, keturios dimensijos yra probleminės (įvertinimų vidurkiai yra mažesni, nei 3 balai), o dvi – „Pagarba, mandagumas“ bei „Žmoniškumas“ įvertintos daugiau, nei 3 balais. Lengvojoje grupėje laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji visas Sutarimo ir darnos dimensijų grupės dimensijas įvertino aukščiau, nei paprastojoje grupėje esantys nuteistieji.

Profesionalumo dimensijų grupė apima dimensijas „Personalo profesionalumas“ (2,85), „Biurokratinis teisėtumas“ (2,53), Teisingumas, sąžiningumas“ (2,66) bei „Organizuotumas ir nuoseklumas“ (2,87). Visos šios dimensijos buvo įvertintos kaip probleminės, šių dimensijų vertinimai buvo patys žemiausi, o aukščiausias vertinimas šioje dimensijų grupėje tesiekė 2,87 balo („Organizuotumas ir nuoseklumas“). Vienintelė dimensija, nežymiai viršijanti 3 balų ribą tarp lengvosios grupės nuteistųjų – „Organizuotumas ir nuoseklumas“ (3,01), o paprastajai grupei priklausantys nuteistieji itin prastai vertino „Biurokratinio teisėtumo“ (2,45) ir „Teisingumo, sąžiningumo“ (2,50) dimensijas – tai rodo dideles problemas šiose srityse.

Saugumo dimensijų grupė apima „Priežiūros ir saugumo“ (3,32), „Nuteistųjų saugumo“ (3,56), „Nuteistųjų prisitaikymo“ (3,72) ir „Narkotikų ir išnaudojimo“ (3,23) dimensijas. Visos šios dimensijos įvertintos daugiau, nei 3 balais, o šiai dimensijų grupei priskirtina „Nuteistųjų prisitaikymo“ sritis įvertinta aukščiausiai iš visų 22 dimensijų (3,72). Tik paprastajai grupei priklausantys nuteistieji vieną „Narkotikų ir išnaudojimo“ dimensiją įvertino kaip šiek tiek probleminę (2,95).

Sąlygų ir bendravimo su šeima dimensijų grupė sudaryta iš dviejų sričių (dimensijų) – „Sąlygos“ (3,42) ir „Bendravimas su šeima“ (3,20). Abi sritys nuteistiesiems ir suimtiesiems nebuvo probleminės, tačiau paprastojoje grupėje bausmę atliekantys nuteistieji „Bendravimo su šeima“ dimensiją įvardijo mažiau, nei 3 balais (2,93). Manytina, jog tam įtaką gali daryti pasimatymų tvarka bei kitoki bendravimą su šeima reglamentuojančių teisės aktų nuostatų skirtumai.

Gerovės ir asmeninio tobulėjimo dimensijų grupė apima šias dimensijas: „Asmeninis tobulėjimas“ (2,88), „Asmeninė autonomija“ (3,07), „Gerovė“ (2,87) bei „Emociniai išgyvenimai“ (3,67). Dviejų dimensijų – „Asmeninė autonomija“ ir „Emociniai išgyvenimai“ – vertinimo vidurkiai buvo daugiau, nei 3 balai (3,07 ir 3,67 atitinkamai), tiek lengvojoje, tiek paprastojoje grupėje bausmes

atliekantys nuteistieji šias sritis taip pat vertino virš 3 balų. Paprastoje grupėje esantys nuteistieji probleminėmis įvardijo „Asmeninio tobulėjimo“ ir „Gerovės“ dimensijas (2,79 ir 2,76 atitinkamai).

Šio tyrimo metu nuteistųjų apklausoje buvo įtraukta nauja dimensija – „**Subkultūra**“, kuri buvo suformuota iš 6 naujų klausimų ir rodo subkultūros apraiškų paplitimą kalėjime. VK ši dimensija buvo įvertinta 2,94, taigi, į šią sritį tikslinga atkreipti dėmesį. Lengvojoje grupėje esantys nuteistieji šią dimensiją įvertino šiek tiek geriau – virš 3 balų (3,08), o paprastojoje grupėje subkultūros tema priskirtina problematiškesnei (2,85).

Bendrai nuteistieji ir suimtieji savo gyvenimo kokybę VK įvertino 5,52 balais iš 10. Lengvojoje grupėje bausmę atliekantys nuteistieji gyvenimo kokybę įvertino aukščiau (6), nei paprastojoje grupėje esantys nuteistieji (5,35).

3. Kokybinio tyrimo temos

Pokalbių su nuteistaisiais ir darbuotojais metu tyrėjai klausinėjo respondentų apie jų gyvenimo ir darbo sąlygų kokybę šiame kalėjime. Buvo naudojami parengtų interviu gairių klausimai ir klausama laisva forma: kas jiems patinka, nepatinka, kas svarbu jų gyvenimo kokybės prasme, kas, jų manymu, galėtų būti kitaip, kaip jie siūlytų spręsti jų gyvenimo kokybės problemas ir pan. Respondentai kalbėjo laisvai, nepriklausomai nuo anketos klausimų ar kiekybinio tyrimo dimensijų. Tyrėjai respondentų pasisakymus įrašinėjo į diktofoną sutinkant respondentui arba užsirašinėjo ranka. Vėliau kokybinio tyrimo informacija buvo transkribuota ir suvesta į Word failus. Tiesioginės respondentų citatos šioje tyrimo ataskaitoje pateiktos originalia kalba su minimaliais pataisymais (panaikinti pertekliniai šnekamosios kalbos elementai, pasikartojimai, nesuderinti linksniai ir kiti smulkūs gramatiniai trūkumai). Siekdami šią medžiagą apibendrinti, sugrupuoti kokybinio tyrimo informaciją, pašalinti respondentų pasisakymų pasikartojimus, tyrėjai išskyrė šias kokybinio tyrimo temas: Darbuotojų darbo sąlygos; Santykiai tarp darbuotojų, asmeninis tobulėjimas, profesionalumas; Nuteistųjų ir darbuotojų santykiai; Nuteistųjų skatinimas, baudimas ir drausmė; Teisingumas; Saugumas; Sveikatos apsauga; Narkotikai; Kriminalinė subkultūra; Nuteistųjų gyvenimo sąlygos (buitis); Nuteistųjų socialiniai ryšiai, bendravimas su šeima; Nuteistųjų užimtumas. Tyrėjai pasiskirstė šias temas, atitinkamai pagal jas išrinko informaciją iš viso kokybinio tyrimo medžiagos, pasirinktų temų informaciją apibendrino ir palygino su kiekybinio tyrimo duomenimis.

Kokybinio tyrimo duomenys atskleidžia tyrimo dalyvių – kalėjimo darbuotojų, nuteistųjų ir suimtųjų – požiūrius bei nuomones, kurie nebūtinai tiksliai atspindi objektyvią ir nešališką informaciją apie faktinę situaciją. Tačiau šie pastebėjimai gali suteikti vertingos informacijos, padedančios identifikuoti svarbias problemines sritis ir geriau suprasti emocinį gyvenimo kalėjime kontekstą.

3.1. Darbuotojų darbo sąlygos

Kiekybinio tyrimo duomenimis, 40,6 % darbuotojų pritarė teiginiui „Šiame kalėjime darbuotojams skirtos patalpos yra netinkamos“ (2,79), 32,7 % manė priešingai. Kalbantis su darbuotojais daugelis įvardino darbo sąlygų privalumus: „*Mes, pareigūnai, turime persirengimo kambarius, spinteles, nebūtinai turime su uniforma važiuoti namo. Turime jaukią, švarią virtuvėlę, kurioje atsineštą iš namų maistą pasišildome. Turime sporto salę su dušu. Sąlygos labai geros*“; „*mes čia patys savo iniciatyva organizavome. <...>suprojektavome virtuvėles iš Ikea, pirkome pagal tą programėlę, patys susidėliojom.*“; „*nauji kompiuteriai, daugiau naujos technikos, naujų baldų <...> Yra ir sporto salės*“; „*Sąlygos pareigūnams neblogos. Yra rūbinės, valgyklėlės, nebloga sporto salė. Galime sportuoti (jei neklystu) 2 val. per savaitę darbo metu*“; „*Mes, mokytojai, turime virtuvėlę, kurioje yra mikrobangų krosnelė, šaldytuvas, virdulys. Visa tai iš mokyklos lėšų, ne kalėjimo. Norėtusi sąlygų vienodumo tarp pareigūnų, administracijos ir mokytojų, kad galėtume nusiprausti duše, sportuoti salėje ir pan. Bet manau, kad tai nėra didelė problema*“. Kalbėdami apie darbo sąlygų trūkumus darbuotojai pastebėjo, kad vis dar nėra gavę naujų uniformų: „*darbuotojas sako turi pirkti kelnes, panašias į uniformos kažkur statybinių medžiagų parduotuvė ar batus, kurie jam turėtų būti išduoti*“; „*Į darbą atvykstu automobiliu, statau mokamoje aikštelėje. Nestatau toje neoficialioje žvyruotoje*

aikštelėje už kalėjimo ribų, nes kartais pareigūnai, atvažiuavę parai, užstato, ir aš negaliu išvažiuoti. Buvo keli atvejai. Juk neieškosi, kieno tas automobilis po visą kalėjimą! Juk gali nebūtinai būti kalėjimo darbuotojo automobilis! Čia geltonoji zona, man stovėjimas dieną kainuoja 5,6 euro“; „Automobilių parkavimo vietos klausimas sprendžiamas LKT, tikiuosi, kad jis atitiks ir VK darbuotojų lūkesčius. Jei bus atimta parkavimo vieta, veiks profsąjungos“.

Kalbėdami apie darbo sąlygas, darbuotojai išskėlė vieną opiausių, jų nuomone, problemų – darbo krūvis ir darbuotojų trūkumas. Tyrime dalyvavę skyrių vadovai pažymėjo, kad darbuotojų etatai pilnai neužpildyti tiek SVS, tiek RS: „Skyriuje turiu 300 etatų, <...> daug nėra užpildyta. Dabar trūksta Vilniuje apie 50 jaunesniųjų specialistų. Tai yra labai daug, <...> trijų pamainų neturim“; „RS darbuotojų didelis trūkumas (ne toks didelis kaip praeitais metais), dėl to didesni yra krūviai kitiems darbuotojams. Dabar pas mus 1 RS specialistas dirba su 2 būriais (2 aukštais) – iš viso su apie 80 nuteistųjų. Šiuo metu dirba 3 kontaktiniai dvigubu krūviu. 2 užimtumo specialistai dirba su 300 nuteistųjų (po 150 kiekvienam). <...> Psichologas vienas visame kalėjime (apie 400 nuteistųjų ir suimtųjų). Vienam vertintojui gaunasi apie 100 nuteistųjų, jie nespėja. Etatų skaičiavimai pagal LKT normas gal ir protingas sprendimas, bet su trūkumu. Jei kažkas suserga ar dėl kitų priežasčių reikia pavaduoti, atsiranda problemos. Darbuotojai ir taip nespėja su įprastais krūviais, o jei kažkas laikinai nedirba, visiškai nespėja“.

Darbo krūvio problemą išreiškė ir patys darbuotojai: „Esu vienas būrio viršininkas 2 būriams.“; „labai didelis darbo krūvis. Užduočių yra begalė. Dėl to kartais atsiranda neveikimas, nes darbuotojai nespėja“; „nors pareigūnai jaučia vadovybės palaikymą, jie taip pat suvokia, kad sistema kenčia nuo didelio darbuotojų trūkumo, todėl jiems tenka dirbti padidintu krūviu“. Išvardintos darbuotojų trūkumo ir krūvio problemos daugiausiai buvo sietinos su sisteminėmis priežastimis, ne su konkrečiomis problemomis pačiame kalėjime: „Išeina daugiau, nei realiai priimame. Daug laisvų etatų. Dažniausiai išeina ne todėl, kad nori. Išėjimas dažniausiai susijęs su sveikatos problemom, nepraeina med. komisijų. Tipiškai darbuotojų amžius yra tas, kai prasideda sveikatos problemos. Sveikatos patikros tapo griežtesnės, daug darbuotojų nepraeina medicininės patikros, kuri vyksta kas 2 metus. Dvi pagrindinės išėjimo iš darbo priežastys: dėl sveikatos problemų ir į pensiją“. Naujų darbuotojų įsidarbinimą apsunkina ilgos įsidarbinimo procedūros: „Pavyzdžiui, jeigu į vieną vietą pretenduoja du kandidatai, bet vienas iš jų dar nepraėjo CMEK arba vyksta pretendento patikrinimas per KŽV. Kol tikrina vieną žmogų, kitas per tą laiką suranda kitą darbą. Dėl vieno pretendento neorganizuojamas pretendentų vertinimas komisijoje“.

Įtakos darbo krūvio didėjimui turėjo ir reformos, darbuotojų teigimu, padidinusios biurokratinę naštą: „Krūviai po paskutinių reformų yra nežmoniški. Pareini, galva plyšta nuo visko“; „kai kurie pasilieka, bet ateina 3 žmonės, išeina 5 žmonės, sulaukę pensinio amžiaus. <...> bijo žmonės dėl reformų, dėl to išeina“; „kiekvienos reformos metu nubyra daug, kurie turi ištarnautų metų ir kurie pasiima tas išeitines ir išeina“; „Nuolatinės reformos privedė prie to, kad žmonės yra nusivylę, yra perdege. Tai masinis dalykas“. Kalbėdami apie pokyčius darbuotojai pastebėjo, kad prie didėjančio darbuotojų krūvio prisideda ir biurokratinė našta, kuri, viena vertus, dėl naujai įdiegtų programų siek tiek sumažėjo: „Nors biurokratija vis dar egzistuoja, ji yra sumažėjusi, palyginus su ankstesniais metais. Įdiegus naujas sistemas, sumažėjo dokumentų pildymo ir rašytinių ataskaitų kiekis“. Kita vertus, biurokratija augo dėl trumpėjančių terminų, kurie kartu su vėlavimu atlikti darbus pagal nustatytus terminus darbuotojų buvo itin dažnai akcentuojami kaip keliantys didelį susirūpinimą ir atsiliepiantys jų darbo kokybei: „Didžiulis biurokratizmas. Visur jo nemažėja, nejaučiu mažėjimo. Tartum bandome mažinti, bet teisės aktai jį didina. Terminai trumpėja“; „mus stipriai įpareigoja tam tikri terminai, nurodyti teisės aktuose. Dėl didelio darbuotojų trūkumo, mes nespėjame padaryti darbų laiku. Vėluoja atsakymai nuteistiesiems ir kita“; „vėlavimas jau tapo <...> norma, nes tu paprasčiausiai negali persiversti sau per galvą, visada nespėji į terminus, <...> vėlavimas <...> yra teisinis pagrindas tave skusti, tikrinti tavo darbus, <...> kai turi daug darbo, tai atsiranda ir klaidos per skubėjimus, ir netinkamas įsigilinimas, nes tu turi kartais pasirinkti ar greičiau padaryt, ar kokybiškiau“.

Darbuotojai pabrėžia, kad siekis mažinti biurokratiją visada išlieka, bet praktikoje jis sunkiai įgyvendinamas ir jaučiamas: „Mes per tą biurokratiją, nors ją vis stengiamės mažinti, kūrėm planus, kaip ją sumažinti, bet mes per ją skęstam“; „didėja biurokratizmas. Net kontaktiniai pareigūnai, kurie

turėtų būti kontaktiniai, jie yra raštininkai, jie neturi kada dirbti tiesioginį darbą“; „biurokratija dar padidėjo. RS naujame apraše matau, ko galima nedaryti, verčiama daryti“; „padaryt paprasčiausią dalyką reikia supildyti dokumentų krūvą, kurie turi iš principo mažą reikšmę“; „pavyzdžiui, naujai patvirtintas Resocializacijos tvarkos aprašas. Man atrodo, kad yra numatyti pertekliniai veiksmai, kad dar labiau atitraukiami darbuotojai nuo nuteistųjų (nuo žmogaus) prie kompiuterių“. Konkretūs pastebėjimai dėl biurokratijos mažinimo buvo išsakyti pusiaukelės namuose, pastebėta, kad perteklinis nuteistųjų dienotvarkių derinimas vyksta per dokumentų valdymo sistemą, įtraukiant daug derinimo grandžių, pateiktas ir siūlymas: „Mes siūlome ir darėme taip: kartu su nuteistuoju sukuriame, aptariame būsimą dienotvarkę ir su jo parašu nuskanuotą įkeliame į dokumentų valdymo sistemą“.

Dar vienas darbuotojams itin svarbus aspektas, susijęs su darbo sąlygomis – atlygis už jų vykdomą darbą. Darbuotojai pažymėjo, kad atlyginimas pastaruosius kelis metus kilo: „atlyginimai – situacija gerėja“; „gal ir nieko, bet norėtusi daugiau. Didelis darbo krūvis ir nuteistieji būna nenuspėjami, sunku psichologiškai, net ir fiziškai, jei ilga pamaina. Atlyginimas neseniai padidėjo apie 100 eurų“; „jei lyginti su kitomis statutinėmis organizacijomis, tai pas mus po paskutinių pakėlimų šiais metais situacija nebloga, mes jau konkuruojame atlyginimais <...>. Žinoma, nelyginame su privačiu sektoriumi. Kol kas nematome žmonių padidėjimo dėl atlyginimo, bet bent jau matome, kad kažkas susidomėjo“. Ypač buvo akcentuojamas kontaktinių pareigūnų atlygio pokytis: „Kontaktiniams pakeltas atlyginimas (apie 300–400 eurų į rankas gauna daugiau, priklausomai nuo stažo, minimaliai padidėjo 200 eurų), skūstis jie negali“; „mane atlyginimas tenkina, bet norisi daugiau. Yra pavydas iš SVS darbuotojų pusės, kad kontaktiniams atlyginimas buvo pakeltas žymiai daugiau“; „Kol kas atlyginimai konkurencijos neatlaiko, žmonės išeina kitur, išskyrus kontaktinius, kurių atlyginimas geresnis nei policijoje“. Dalis darbuotojų pažymėjo, kad atlyginimas kyla ne visiems ir dalis dėl to jaučiasi nuskriausti: „Atlyginimas man asmeniškai nepasikeitė. Mano situacija specifinė. Kitiems kėlė atlyginimus. Man daug metų nekėlė“; „turiu didelį darbo stažą. Dirbu pagal darbo sutartį. Atlyginimas 3 metai man nepakeltas“. Buvo akcentuota, kad naujiems darbuotojams siūlomas didesnis atlyginimas, nei dirbantiems ilgiau: „Nauji darbuotojai kartais gauna didesnę atlyginimą nei tie, kurie dirba ilgiau“; „jau 20 metų stažo, o alga stovi vietoje. Kuo žmogus ilgiau dirba, tuo labiau tampa nereikalingu. Naujas yra gėris, senas yra blogis“. Pareigūnai pažymėjo ir tai, kad labai svarbu, jog už padidintą krūvį yra mokama papildomai: „leido dirbi šeštadienį, o už tai moka viršvalandžius. Žymiai padidėjo atlyginimas“; „moka priedus už padidintą darbo krūvį“; „du užimtumo specialistai dirba su 300 nuteistųjų (po 150 kiekvienam) <...> jiems mokamas papildomas priedas“.

Pareigūnai, kalbėdami apie privalumus, nesusijusius su tiesioginiu finansiniu atlygiu, pabrėžė socialines garantijas, kuro kompensacijas, išmokas nuomojantis gyvenamąją vietą: „Mes, pareigūnai, turime lengvatas transportui, važiavimui savo automobiliu į ir iš darbo gauname kompensaciją kurui ir tam tikromis sąlygomis gauname butpinigius“; „socialinės garantijos yra tikrai labai geros. <...> UAB niekada neužtikrins tokių socialinių garantijų kaip valstybinis darbas“; „man vienai gyvenant užtenka. O dar apmoka buto nuomą, tai visai puiku“; „aš gaunu valstybės paramą – butpinigius, dėl to man praktiškai visa alga lieka, tai mano supratimu, aš tikrai gaunu nemažą algą esant tokioj pozicijoj“.

Vertinant darbo sąlygas patiriamo streso darbinėje aplinkoje prasme, tyrimo dalyviai patiriamo streso lygmenį įvardino itin aukštu. Bendrai streso dimensija buvo viena iš prasčiausiai įvertintų viso tyrimo dimensijų (2,62), o RS darbuotojai šią dimensiją įvertino prasčiausiai (2,33). Darbuotojai minėjo, kad pati darbo specifiška kalėjime užprogramuoja tam tikrą streso lygį: „Kalėjime negalima išvengti streso“; „čia kelia stresą tas, kad tu labai didelę atsakomybę neši, kartais baisu pagalvoti kokią atsakomybę, nes nuo tavo parašymo, tavo įvertinimo ir nuo tavo nuotaikos priklauso, kaip tu interpretuoji, kiek įsigilini, o kai kažkas skaito tavo įvertinimą, nusprendžia ar paleisti žmogų ar ne“; „aš manau, kad žmogus turi praeiti atranką, ateiti į įstaigą bent jau mėnesiui. Pamatyti viską iš vidaus. Ir tada žmogus turėtų suprasti, ar jis pasiruošęs tokiam krūviui, stresui ir visokioms aplinkybėms“.

3.2. Santykiai tarp darbuotojų, asmeninis tobulėjimas, profesionalumas

Santykiai tarp darbuotojų. Tyrimo metu nustatytas aukštas santykių tarp kolegų dimensijos vidurkis (3,85) rodo, kad dauguma VK pareigūnų yra patenkinti darbuotojų tarpusavio santykių kokybe,

jaučia kolegų palaikymą, pagarbą, pagalbą bei pasitikėjimą, yra patenkinti bendradarbiavimu su kolegomis. Panašiai respondentai vertino ir santykius su kalėjimo vadovybe⁸ bei tiesioginiais vadovais, pavyzdžiui, požiūrio į kalėjimo vadovą dimensijos vidurkis – 3,49; požiūrio į aukštesnės grandies vadovus – 3,33, aukštesnės grandies vadovų elgesys – 3,59, itin aukštai vertinamas buvo tiesioginių vadovų elgesys (3,77) ir santykis su tiesioginiu vadovu (3,92).

Kokybinis tyrimas taip pat išryškina darbuotojų teigiamų tarpusavio santykių patirčių ir nuomonių dominavimą. Pokalbiuose dalyvavę darbuotojai vertina savo kolegas kaip draugiškus ir pasirengusius padėti: „*Santykiai su kolegomis. Šaunūs. Komanda yra. Galime prašyti pagalbos iš kiekvieno. Padeda, pridengia*”. Toks pasitikėjimas ir draugiškumas lemia saugią ir palankią aplinką. Darbuotojai teigia, kad net ir kilę smulkūs konfliktai išsprendžiami greitai, nepaveikiant bendros darbo atmosferos: „*Būna mini konfliktai, bet išsisprendžiame greitai ir jie nenuveina aukščiau*“.

Darbuotojų santykiai su kalėjimo vadovybe dažniausiai vertinami kaip teigiami, nes vadovai laisvai bendrauja ir dažnai padeda sprendžiant įvairius rūpimus klausimus. Vienas iš darbuotojų teigė: „*Viskas gerai, išskyrus atlyginimą. Evaldas Gasparavičius ir tiesioginiai vadovai – aukščiausio lygio! Evaldas Gasparavičius, Darius Čekavičius ir Katažyna Novik – 3 mano dievai! Jei jie bus, tai ir aš dirbsiu. Ateinu į darbą be įtampos*”.

Pokalbių metu pastebėta, kad vadovai stengiasi išlaikyti natūralų ir nuoširdų bendravimą, nenaudoja griežto tono ar įsakmių frazių, o bendravimas su darbuotojais vyksta per pagarbą ir pasitikėjimą: „*Vadovai laisvai bendrauja, savęs neiškelia. Niekas nesikabinėja, dirbu nuoširdžiai, išsikraunu, atiduodu jiems viską*“.

Kai kurie darbuotojai, anksčiau turėję neigiamą nuomonę apie kalėjimo viršininką, ją vėliau pakeitė, pastebėję vadovo pastangas atliepti darbuotojų poreikius: „*Pradžioje jis man labai nepatiko. Žmogus atėjo į pareigas, neįsigilinęs į darbo specifiką, bandė visur kištis. Dabar labai pasikeitė, įsigilino, stovi už savo žmones.*”

Šios darbuotojų patirtys leidžia daryti prielaidą, kad kalėjimo vadovybė įkvepia pasitikėjimą ir prisideda prie pozityvios atmosferos, taip pat yra lankstūs, yra linkę reaguoti į darbuotojų poreikius bei atitinkamai keisti valdymo stilių.

Visgi kai kurie darbuotojai nurodo, kad kalėjimo viršininko bendravimas yra ribotas ir formalus: „*Yra nustatyta kiekvieną penktadienį kalėjimo viršininko susitikimas su darbuotojais, bet jaučiasi, kad susitikimas tik formalus. <...> laiko atstumą nuo kolektyvo, neina kartu pietauti su skyrių viršininkais*“. Ši patirtis indikuoja galimą darbuotojų ir kalėjimo viršininko atotrūkį, kuris gali riboti efektyvų bendradarbiavimą.

Nepaisant daugeliu aspektų teigiamo bendradarbiavimo, kalėjime egzistuoja ir tam tikros įtampos bei trintys. Ypač buvo akcentuota bendradarbiavimo tarp skyrių stoka, kuri paskatina nesusikalbėjimo ir konflikto tarp darbuotojų situacijas: „*Trūksta bendradarbiavimo tarp skyrių apskritai. Lukiškėse buvome 1 bendras kumštis, vieninga komanda, tardavomės tarpusavyje. Čia to trūksta.*“ Bendradarbiavimo tarp skyrių stoką gilina neapibrėžtos funkcijos bei nesusikalbėjimo situacijos, kurių metu pareigūnai perkėlinėja atsakomybę vieni kitiems: „*Kartais nesutampa nuomonės tarp skyrių, bet bandome tvarkytis. Pavyzdžiui, dėl laiškų registravimo ir nešiojimo. Instrukcijoje parašyta, kad tai daro SVS, jie mums sako, kad tai turi daryti RS*“.

Be to, kai kurie informantai pastebėjo, kad kalėjimo darbuotojai ne visada laikosi teisės aktuose numatytų bendradarbiavimo procedūrų, kurios būtinos reaguojant į įvairius įvykius, ypač susijusius su krizinėmis situacijomis. Kaip teigė vienas iš darbuotojų, tam tikri veiksmai, pvz., pranešimas apie savižalos atvejus krizių valdymo komandai, nėra vykdomi sklandžiai: „*Yra įtvirtinta aprašuose, jei asmuo susižalojo, darbuotojai privalo pranešti krizių įveikos komandai, kuri pasiskirsto užduotimis, psichologas įvertina, suteikia psichologinę pagalbą. Tačiau psichologai negauna informacijos, su jais nėra dalijamasi*“.

Vienas darbuotojas atkreipia dėmesį į pagarbos stoką kaip dar vieną galimą nesusikalbėjimo ir atsakomybės perkėlimo kitiems veiksni. Šią problemą iliustruoja konkreti informanto pateikta situacija, kurioje darbuotojas buvo kaltinamas už tai, kad nesuvaldė agresyviai nusiteikusio nuteistojo, nors atliko savo funkcijas pagal pareigas. Darbuotojas nurodė, jog „*buvo situacija, kai nuteistasis pasišalino iš*

⁸ Kalėjimo vadovybė – tai kalėjimo viršininkas, skyrių viršininkai ir skyrių viršininkų pavaduotojai.

kabineto ir puolė iš paskos praeinančiam darbuotojui ir pradėjo jam grasinti... Tas darbuotojas grįžta į kabinetą, kuriame yra įsismarkavęs nuteistasis, ir pradeda šaukti ant manęs, kodėl aš nesuvaldžiau situacijos“. Tokios situacijos rodo, kad ne visi darbuotojai suvokia kito skyriaus pareigų specifiką ir atsakomybę, o tai lemia konfliktus ir nesusikalbėjimą.

Nepaisant aukščiau minėtų trūkumų, darbuotojai pastebi ir teigiamus pokyčius santykiuose tarp skyrių. Jie pabrėžia, kad santykiai tarp RS ir SVS pradeda gerėti, nors vis dar yra vietos tobulėjimui. Kaip teigia vienas darbuotojas: „*Santykiai tarp RS ir SVS gerėja, bet dar nepasiekėme tai, ką norėtume. Stengiamės komunikuoti su SVS ir KŽV darbuotojais, bet reikalingas didesnis supratimas iš tų kitų skyrių darbuotojų“.* Tai rodo, kad darbuotojai deda pastangas ir tikisi didesnio tarpusavio supratimo bei nuoseklesnio bendradarbiavimo.

Darbuotojai pabrėžia, kad reikia daugiau supratimo ir pagarbos tarp skyrių. Kaip pastebima, ne visi vadovai ir darbuotojai yra gerai informuoti apie vieni kitų atliekamas funkcijas, kas sukelia klaidingą darbo krūvio supratimą ir bendravimo problemas: „*Mūsų darbe reikėtų daugiau pagarbos vieni kitiems, didesnio bendradarbiavimo, supratimo vieni kitų funkcijų. Net vadovybė kartais nesupranta, kuo kiekvienas darbuotojas užsiima“.*

Interviu taip pat išryškino kai kurių darbuotojų nesutarimus su RS viršininke. Kai kurių darbuotojų nuomone, RS vadovė nesuteikia aiškių ir tikslių nurodymų, kaip atlikti užduotis, ir neretai stengiasi deleguoti darbus kitiems, sukeldama kolektyvui papildomą krūvį. Anot darbuotojo, „*naujai skyriaus vadovei trūksta aiškumo ir konkretumo nurodant darbuotojams, kaip ką daryti. Stengėsi visus darbus permesti kitiems, bet darbuotojai pasipriešino, ir tokių situacijų sumažėjo“.* Vienas informantas teigė, kad darbuotojai nepasitiki savo vadove ir stengiasi problemas spręsti patys: „*Jei atsitinka kokia problema, mes bandome ją spręsti neįtraukdami vadovės, nes gali būti imtasi griežčiausių priemonių.“*

RS taip pat susiduria su susiskaldymu, kai darbuotojai palaiko skirtingus vadovus: vieni remia oficialų skyriaus vadovą, kiti – pavaduotoją, kuri, nepaisant tam tikro kompetencijos trūkumo, yra labiau aktyvi ir drąsi. Šis vidinis konfliktas kelia įtampą ir skatina susiskirstymą į grupes, kurios dažnai konkuruoja tarpusavyje: „*RS susiskirstė į stovyklas: už skyriaus vadovą (mažuma) ar už pavaduotoją. Pavaduotoja yra labai aktyvi, įgijo autoritetą, bet trūksta jai žinių, tačiau ji nesidrovi, kreipiasi pagalbos. Vadovė viską žino, bet yra įtampa, kad ją gali pakišti. Vyksta konkurencija tarp jų“.*

Kai kurie tyrime dalyvavę darbuotojai laikosi nešališko požiūrio ir pabrėžia, kad kalėjimo darbuotojai, jų elgesys ir tarpusavio santykiai yra įvairūs ir negali būti vertinami vienareikšmiškai ar vienpusiškai. Jie atkreipia dėmesį, jog įtampos gali kilti dėl to, kad kai kurie darbuotojai linkę piktnaudžiauti atsakomybėmis. Anot vieno darbuotojo: „*Ne visi pareigūnai yra sąžiningi. Yra pavieniai atvejai, kai piktnaudžiauja darbu, ypač tie, kurie dirba pamainomis. Kai reikia eiti į darbą, pasiima nedarbingumą, už jį kiti dirba“.* Tokios situacijos paskatina nepasitenkinimą tarp sąžiningai dirbančių darbuotojų ir sąlygoja griežtesnes vadovų reakcijas bei sukelia konfliktus. Anot vieno iš tyrime dalyvavusio padalinio vadovų, kai kurie, susidūrę su vadovo griežtesne kontrole, vadina tai „mobingu“, nors problemą dažnai sukėlė jų pačių veiksmai. Pasak tyrimo dalyvio, „*Dabar yra nepasitenkinimo, kodėl daug ką reikia daryti, nors tai reikėjo daryti visada. Kaip skyriaus vadovas jaučiu emocinį pasipriešinimą dėl dalykų, kurie turėtų būti savaime aiškūs. Kartais naudojama mobingo sąvoka, bet tikrovė neatitinka šios sąvokos.“*

Darbuotojų profesionalumas, tobulėjimas. Darbuotojai asmeninio efektyvumo dimensiją įvertino gana palankiai (3,18), teigiamai įvertinta ir darbuotojams tenkanti atsakomybė ir įgaliojimai. 73,5 % teigė, kad jiems tenkantis atsakomybės lygis jų darbe yra tinkamas, o 59 % nurodė, kad jiems suteikti tinkami įgaliojimai, siekiant atlikti savo darbą. Tačiau 38,9 % darbuotojų nesijautė įtraukti į sprendimų priėmimo procesus, o 22,1 % jautė, jog sprendimų priėmime dalyvauja. Organizacijos (LKT) visumos dalimi jautėsi didesnė dalis darbuotojų (43,8 %), mažesnė dalis (28,1 %) jos dalimi nesijautė. Vertindami savo pačių pasiruošimą dirbti ir produktyvumą darbuotojai pastebėjo, kad iš jų reikalaujama įvairių kompetencijų ir visapusiško darbo išmanymo, o tai ne visada yra įgyvendinama praktiškai: „*Jeigu chirurgas operuoja širdį, tai nesutiks operuoti sąnarių. O šioje sistemoje yra nesvarbu moki ar nemoki, turi atitinkamas kompetencijas ar ne, turi daryti viską. Dabar turi būti olimpinis čempionas. Už vieną algą turi būti ir geru teisininku, ir psichologu, ir kalbas mokėti, būti gerai fiziškai pasirengęs. Klausimas kaip tai pasiekti?“; „jeigu nespėji išspręsti problemos čia ir dabar, tai ji didėja. Būna paskiriami darbai*

kur visai ne su tavo kompetencija susiję“. Darbuotojai pastebėjo, kad jiems trūksta kompetencijų: „Problema, kad kalėjimų darbuotojai mažai raštingi, ateina raštas, negali suprasti minties. Darbuotojų teisinis raštingumas taip pat mažas“; „reikia kelti <...> darbuotojų lygį, gal metas nustoti priiminėti bet kokių žmonių ir nors truputį kažką pabaigusio, bet niekas nenori čia eiti, tai natūraliai gaunasi, kad priimi tą, kas eina“.

Pasak tyrime dalyvavusių darbuotojų, jų darbo įvertinimo pobūdis šiek tiek keičiasi, daugiau dėmesio pradedama skirti kokybinei darbo išraiškai, ne tik kiekybinei: „Seniau buvo labai svarbu skaičiukai ataskaitose. Mažai kam rūpėjo kokybė. Tačiau svarbu ne kiek, o kaip ir kas iš to. Žinoma, šiandien turime taip pat darbo vertinimo kriterijus, bet tie skaičiukai ne visada parodo rezultatą, pasekmes. Svarbu, kad mūsų paslaugos būtų teikiamos kokybiškai ir su teigiamu poveikiu. O ne kad programose dalyvavo tiek nuteistųjų, o didžiai jų daliai tiesiog praėjo per ausis“. Darbuotojai pastebėjo, kad keičiasi ir jų darbo specifika bei bendravimo su nuteistaisiais strategija: „Stengiamės eiti gerais (norvegų) pavyzdžiais, propaguojame geresnę santykį su nuteistaisiais, kuo daugiau pozityviai bendrauji su nuteistuojų, tuo mažesnė rizika, kad tau kažkas fiziškai gali atsitikti“; „aš su visais nuteistaisiais galėčiau gerti arbatą. Esu gėręs, kai nuteistajam buvo sunku. Nuteistajam ranką galiu paspausti“.

Nuteistieji personalo profesionalumo dimensiją įvertino gana neigiamai (2,85). 39,1 % nuteistųjų (suimtųjų) nesutiko su teiginiu „Šio kalėjimo personalas turi užtektinai patirties ir žinių, todėl gali išspręsti problemas, kurios man svarbios“. 52,8 % apklaustųjų nesutiko su teiginiu, kad kai nuteistiesiems reikia, kad kažkas būtų padaryta dėl jų, paprastai užtenka asmeniškai pasikalbėti. Kita vertus, 49,3 % nuteistųjų (suimtųjų) teigė, kad taisyklės ir nuostatos šiame kalėjime jiems išdėstomos aiškiai, o 42,2 % pripažino, kad iškilusios problemos geriausiai išsprendžiamos, kai elgiamasi mandagiai ir kreipiamasi į pareigūnus (darbuotojus) pagalbos pagal nustatytą tvarką. Nors darbuotojų profesionalumą nuteistieji (suimtieji) vertino gana neigiamai, kokybinio tyrimo duomenys rodo, kad nuteistųjų nuomonė nebuvo vieninga. Viena vertus, nuteistieji akcentavo, kad darbuotojų profesionalumas, požiūris į savo pačių darbą keičiasi: „Dabar šiek tiek keičiasi čia, pradžioj buvo šiek tiek sunkiau su tais būrio viršininkais, sunkiau jie, kad tvarkytų tau ar atsižvelgtų. Biški persivertė tas požiūris į nuteistąjį, į <...> savo darbą“; „pasikeitė darbuotojų bendravimas, bendrauja kultūringiau. <...> Seniau darbuotojai buvo irzlūs, pikti. Šiaip darbuotojai normalūs. Dabar, jei su jais bendrauji normaliai, tai ir jie normaliai“. Taip pat nuteistieji akcentavo, kad darbuotojų profesionalumas ir noras padėti, išspręsti rūpimus klausimus priklauso nuo pareigūno: „galbūt ir nespėja, jie kaip aiškina, kad didelis darbuotojų trūkumas yra, ir jie nespėja paprasčiausiai visko padaryti. Ar toks nenoras, gal nepasakyčiau. Dabar iš tikrųjų turėjom kitą auklėtoją, nu gal jisai kažkaip ar tai patingi, ar kažkas tai su juo yra, kad ten ir tie prašymai užsibūna, ir nenukeliauja, kur reikia, ir panašiai. Dabar kai turim naują būrio auklėtoją, viskas kuo puikiausiai vyksta“. Antra vertus, nuteistieji vis dar jaučia atmestinių, formalizuotą požiūrį: „Kažkaip nenori, matosi, tau pasakyti, kaip ir ką. Ateini ir pasakai, paaiškinkit, ko jūs iš manęs norit, tu būni nesupranti<...>. Tai taip per aplinkui ir tiesiogiai nieko. Ir žmonės iškart nesupranta, bėgioja, laksto, emocijos, stresas kyla. Nu kam to reikia?“; „visada reikia rašyti prašymus, dažniausiai atsako pagal 20 dienų taisyklę paskutinę dieną. Buvo, kad teko atsakymo į prašymą laukti 2 mėnesius“; „blogai, nes reikia dėl visko kariauti. Kariauju skundais. Parašai skundą, jie iškviečia ir sako atsiimk skundą. <...> Kodėl turiu atsiimti?“; „linę, kad tu nelįstum. Nelįsk pas mus, mes nelįsim pas tave“. Taip pat nuteistieji pastebi, kad darbuotojams trūksta pasiruošimo, kompetencijų, kurios reikalingos dirbant su žmonėmis: „Pareigūnai neparuošti psichologiškai darbui su nuteistaisiais. Pareigūnai į mus žiūri kaip į atmatas, kaip ne į žmones. Pareigūnas tik prispaustas pradeda kažką daryti“; „Jis atėjo, čia dirba. O mes čia pastoviai gyvenam. Mes neišeiname iš čia, o jis ateina čia pabūti ir išeina. <...> jis turėtų persijungti <...> ir jis turėtų dirbti darbą. Kaip psichologai dirba<...>, nes jie žino, kad jie dirba su žmonėmis. Šitie žmonės (darbuotojai) nežino, kad jie dirba su žmonėmis, jie dirba su kaliniais. Kaliniai, tai ką reikia? Atrakint duris, užrakinti duris, juos pamaitinti jie žino, kad reikia, viskas“. Tam, kad situacija gerėtų ir darbuotojų požiūris į nuteistuosius keistųsi, nuteistųjų teigimu, „neturi vienas naujas žmogus ateiti į darbuotojų pamainos grupę. Turi būti visa pamaina surinkta iš naujų darbuotojų, kurie sistemoje dar nedirbo“.

Galimybes tobulėti darbuotojai vertino palankiai. Pasitenkinimą mokymų kiekiu, kurį gauna dirbdami šiame kalėjime, pažymėjo 57,4 % darbuotojų. Darbuotojai akcentavo, kad itin vertina

vykdomus mokymus ir mato jų poreikį: „yra vykdomi mokymai, bet <...> jų galėtų dar daugiau būti“; „Patys naujausi prisiminimai – mokymai, kurios vedė Imuniteto skyrius apie korupcijos apraiškas, nuteistųjų manipuliavimo budus, metodus ir pan. Mokymai labai patiko, buvo naudingi“; „Labai mokymų trūksta, iš vis mes kartais nesuprantam, ką čia darom ir kaip reikia daryti, nes mes, vertintojai dirbam pagal LKT išaiškinimą, teoretikų, tikrai norėtusi komandos žmonių, kurie išmanytų tą darbą“. Darbuotojai pabrėžė, kad mokymai labai svarbūs stiprinant darbuotojų kompetencijas, didinant visos komandos profesionalumą, įvardijo sveikintinas praktikas, kai darbuotojui suklydus, siekiama jo nenubausti, bet mokyti, kad klaidų būtų išvengta: „Per eilę metų požiūris stipriai pasikeitęs. Anksčiau būdavo, pareigūnas suklydo – jį ir baudžia, šiai dienai apsiriboja tuo, kad baust nebaudžia, o siunčia į mokymus. Tai labai gerai“. Taip pat pažymima, kad, ypač reformų ar darbuotojų trūkumo kontekste, nepakanka vien teikti reikalavimus darbuotojams, būtina juos šviesti, stiprinti, sudarant tinkamas darbo sąlygas, palankias darbuotojų augimui: „reikia ir mokymų, ir reikia dirbti su kalėjimų vadovais, su struktūrinių padalinių vadovais, kad jie suprastų ir matytų naudą, ir turėtų palaikymą iš Kalėjimų tarnybos ir Teisingumo ministerijos. Nes jeigu mes iš jų tik reikalausime, bet jie nesudarys sąlygų tam, kad jie galėtų užtikrinti darbą kalėjimuose tinkamai, tai kaip tu gali tada iš jų reikalauti?“

Karjeros galimybes darbuotojai vertino gana palankiai, patenkinti jautėsi 41,4 %, nepatenkinti – 32,3 % darbuotojų. Darbuotojai teigė, jog „Karjeros galimybės geros. Mokausi MRU Teisė ir penitencinė veikla 1 kurse. LKT sumoka už mokslus, bet turėjau išsipareigoti toliau dirbti. Darbas patinka, kodėl nesimokyti? Esu baigusi KD mokymo centro mokymus“; „viskas priklauso nuo pareigų – kai kuriems lengviau kilti karjeros laiptais, kai kuriems ne“.

Darbuotojų įsitraukimo ir motyvacijos dimensija įvertinta itin palankiai – 3,35. Didesnė dalis (47,1 %) darbuotojų pritarė, jog jie jaučiasi motyvuoti padaryti daugiau, nei reikia, dar daugiau darbuotojų (56,6 %) pripažino esą pasiruošę sunkiai dirbti, kad įgyvendintų kalėjimo tikslus ir uždavinius. Didesnė dalis (54,5 %) darbuotojų pažymėjo, kad jų pastangos darbe yra pastebimos ir skatinamos. Kiek mažiau darbuotojų (32,7 %) sutiko su teiginiu, jog šis kalėjimas skatina darbuotojus imtis iniciatyvos darbe. Kalbėdami apie motyvaciją darbuotojai pažymėjo, kad juos motyvuoja kolektyvas, vadovybės palaikymas, prasmingas darbas: „Daugelį pareigūnų darbe išlaiko draugiškas kolektyvas ir tiesioginis vadovas. Jie vertina žmogiškumą ir tarpusavio pagalbą tarp kolegų. Nors sąlygos nėra idealios, kolektyvo atmosfera padeda išlaikyti motyvaciją“; „atmosfera kolektyve laikoma draugiška, o pareigūnai labai vertina tiesioginį vadovą. Palaikymas iš vadovybės yra svarbus pareigūnų motyvacijai“; „Nepaisant sudėtingo darbo, pareigūnai dažnai turi teigiamą požiūrį į savo darbą, nes tai suteikia galimybę padėti žmonėms“. Darbuotojai minėjo, kad yra skatinami materialiomis ir nematerialiomis priemonėmis: „Skatina. Per 11 darbo metų turiu 3 paskatinimus. Padėka ir 2 piniginių premijų“. Tačiau kalbėdami apie konkrečias motyvacines priemones darbuotojai ir skyrių vadovai pripažino, kad jos yra ribotos: „Nors pareigūnai stengiasi ir įgyvendina metinius tikslus, vertinimo ir skatinimo kvotos yra ribotos. Pareigūnai laukia metų metus, kad būtų pastebėti ir skatinami. Net ir įvykdžius užduotis, kartais tenka laukti dėl ribotų vietų“; „dažnai nėra kuo motyvuoti darbuotojus. Pateikiame prašymus dėl priemonių skyrimo darbuotojams, bet mes, tiesioginiai vadovai, svarstyme nedalyvaujame. Prieš ir priemonės skiria labai nenoriai. Buvo atvejis, kad prašyta 20 %, bet buvo skirti tik 3 %. Darbuotojas klausia kodėl, o aš nieko negaliu atsakyti“; „priemonių skyrimas yra labai ribotas. Trūksta finansinių išteklių. Tačiau taikomos ir kitos priemonės. Labiausiai motyvuojančios yra leidimas dirbti nuotoliu (dėl savo darbo pobūdžio šia galimybe negali pasinaudoti tik kontaktiniai pareigūnai), ir apmokomų atostogų suteikimas (3–5 dienoms)“.

3.3. Nuteistųjų ir darbuotojų santykiai

Mokslinėje literatūroje yra pabrėžiama nuteistųjų ir darbuotojų santykių svarba nuteistųjų resocializacijai ir recidyvo mažinimui⁹. Tyrimas atskleidė kontrastingus santykių tarp darbuotojų ir nuteistųjų aspektus. Visi apklausti nuteistieji ir suimtieji darbuotojų ir nuteistųjų santykius vidutiniškai

⁹ Auty, K. M., & Liebling, A. (2020). Exploring the relationship between prison social climate and reoffending. *Justice Quarterly*, 37(2), 358–381. Arnold, H., Maycock, M., and Ricciardelli, R. (2024). *Prison Officers: International Perspectives on Prison Work*. Palgrave Macmillan.

įvertino 2,94 balais. Lengvosios grupės nuteistieji santykius su darbuotojais įvertino aukštesniais balais (3,12), paprastosios grupės nuteistųjų bendras vertinimas žemesnis (2,82). Dauguma respondentų jaučiasi saugūs santykyje su darbuotojais – 59 % sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime man nereikia bijoti, kad personalas mane sužeis, priekabiaus prie manęs arba gąsdins“. Palyginus su kitais santykių aspektais, nemaža dalis nuteistųjų gana pozityviai vertina galimybę, jog personalas esant poreikiui jiems suteiks pagalbą (38,6 %) bei mano, kad šiame kalėjime personalas elgiasi sąžiningai (38,8 %). Gana žemi nuteistųjų pasitikėjimo darbuotojais (20,4 %) bei tikėjimo kalėjimo personalo sąžiningumu ir dorumu (25,7 %) rodikliai.

Pareigūnų pagarbos ir mandagumo dimensija įvertinta, kiek aukščiau – 3,17. 44,6 % nuteistųjų (suimtųjų) sutinka su teiginiu, kad santykiai šiame kalėjime tarp personalo ir nuteistųjų yra geri, nesutinkančių su šiuo teiginiu – 25,2 %. 40,2 % nuteistųjų (suimtųjų) mano, kad kalėjime nuteistiesiems ir suimtiesiems rodoma mažai pagarbos. Kita vertus, pareigūnų pagarba tiesioginiame bendravime su nuteistaisiais vertinama kur kas geriau – 68 % respondentų mano, kad didžioji dalis personalo į juos kreipiasi ir kalbasi pagarbiai. Palyginus ypač gerai yra vertinami tiesiogiai su nuteistaisiais dirbantys pareigūnai – 75,9 % respondentų sutinka ir visiškai sutinka su teiginiu „Savo būryje aš asmeniškai gerai sutariu su pareigūnais ir kitais darbuotojais“. Vis dėlto tik 27,2 % kalinamųjų mano, kad personalas su jais kalbasi kaip su sau lygiu, 39,3 % nurodė, kad personalas šiame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) leidžia išsakyti priešingą ar skirtingą nuomonę. Šie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad daugumos pareigūnų tiesioginis bendravimas yra vertinamas kaip pagarbus ir mandagus, tačiau kartu jaučiamas ir formalus santykis bei atstumo palaikymas. Taip pat galima daryti prielaidą, kurią sutvirtina ir žemiau pateikti kokybinio tyrimo duomenys, jog nuteistieji nepagarbų ir nepalaikantį požiūrį labiau jaučia iš vadovybės ir administracijos, nei iš tiesiogiai su jais dirbančių darbuotojų.

Kokybinis tyrimas atskleidė, kad VK nuteistųjų ir darbuotojų santykiai pasižymi įvairiomis patirtimis – nuo teigiamų bendravimo pavyzdžių iki situacijų, kuriose nuteistieji jaučiasi nuvertinami ar ignoruojami. Nuteistieji dažnai pastebi, kad jų santykiai su pareigūnais priklauso nuo individualaus pareigūno požiūrio, psichologinio pasiruošimo bei asmeninių bendravimo įgūdžių. Tarp nuteistųjų pasitaiko tiek teigiamų atsiliepimų, tiek nusivylimo dėl tam tikrų pareigūnų elgesio ar administracinės tvarkos.

Nuteistieji pokalbių metu pabrėžė, kad kai kurie pareigūnai laikosi griežtų formalumų, kurie trukdo jų tarpusavio bendravimui. Vienas nuteistasis išsakė savo nusivylimą dėl pareigūnų psichologinio pasirengimo stokos: „*Pareigūnai neparuošti psichologiškai darbui su nuteistaisiais. Pareigūnai į mus žiūri kaip į atmatas, kaip ne į žmones. Pareigūnas tik prispaustas pradeda kažką daryti*“. Tai parodo, kad kai kurie pareigūnai, nuteistųjų manymu, nesugeba užmegzti pagarbaus santykio su jais ir dažnai veikia tik esant prievartinei būtinybei.

Daugelis nuteistųjų kritiškai vertina administracijos biurokratiją, kuri apsunkina kasdienių problemų sprendimą ir atsakymų gavimą. Kai kurie iš jų skundžiasi, kad administracija nėra lengvai pasiekama ir dažnai ignoruoja nuteistųjų prašymus. Vienas nuteistasis tai nusako taip: „*Jei kreipiesi raštu dėl problemos, tai kartais lauki 20 dienų ir gauni atsakymą, kad reikia kreiptis kitur*“. Toks požiūris į administracinį darbą kelia nuteistiesiems nusivylimą ir suteikia jausmą, kad jų problemos yra ignoruojamos, o pats procesas tampa formaliu ir be realios pagalbos.

Nepaisant šių iššūkių, kai kurie nuteistieji pastebi ir teigiamų aspektų, ypač santykiuose su dinaminio saugumo darbuotojais. Jie pabrėžia, kad pastarieji pareigūnai dažnai elgiasi pagarbiai ir yra pasirengę išklaudyti, padėti spręsti kasdienes problemas. Vienas nuteistasis sako: „*Santykiai su darbuotojais visumoje yra geri, ypač su dinaminės priežiūros darbuotojais. Galima su darbuotojais ir pasikalbėti, ir pabendrauti, nėra jokių problemų*.“ Ši patirtis rodo, kad kai kurie pareigūnai stengiasi palaikyti abipusį supratimą ir pagarbą, kas sukuria pozityvesnę atmosferą jų santykiuose su nuteistaisiais.

Nuteistieji pastebi, kad santykių su pareigūnais kokybė dažnai priklauso nuo jų pačių bendravimo sugebėjimų ir požiūrio. Vienas iš nuteistųjų tai apibūdina taip: „*Kaip šauksi, taip ir atsilies. Man teko bendrauti su įvairiais pareigūnais. Yra nuostabių žmonių, sprendžiančių problemas*“.

Kai kurie nuteistieji vertina, kad pastaruoju metu santykiuose su pareigūnais įvyko tam tikrų teigiamų pokyčių: „*Gerėja darbuotojų bendravimas su nuteistaisiais.*“ Tai leidžia nuteistiesiems tikėtis, kad darbuotojų požiūris į juos taps dar labiau palaikantis ir lankstesnis.

Kai kurie nuteistieji atkreipia dėmesį į tai, kad yra pareigūnų, su kuriais galima pasikalbėti apie asmenines problemas, ir šie pareigūnai sugeba išlaikyti konfidencialumą, padėti patarimais bei parodyti empatiją: „*Kai kurie pareigūnai gali padėti spręsti asmenines problemas ir suteikia psichologinę paramą. Yra pareigūnų, su kuriais gali pasikalbėti apie problemas, ir jie supranta situaciją.*“ Šios patirtys rodo, kad nors bendri santykiai su kalėjimo vadovybe gali būti sudėtingi, yra pareigūnų, kurie deda pastangas, kad santykiai su nuteistaisiais būtų grindžiami empatija ir pagarba.

Nevienareikšmio santykių su nuteistaisiais vertinimo tendencijos vyrauja ir darbuotojų apklausoje bei pokalbiuose. Kiekybinis tyrimas atskleidė, kad dauguma darbuotojų savo santykius su nuteistaisiais VK vertina gana pozityviai. Santykių su nuteistaisiais dimensijos vidurkis – aukštesnis nei neutralus (3,31), ypač teigiamai šį aspektą vertina RS darbuotojai (3,70), SVS darbuotojų vertinimas kiek mažesnis (3,28).

Apie pusė tyrime dalyvavusių darbuotojų mano, kad nuteistieji jais pasitiki bei yra linkę su savo problemomis kreiptis į juos, palaiko gerus santykius su nuteistaisiais ir suimtaisiais. Kiek mažiau, 44,7 %, jaučia, kad nuteistieji (suimtieji) juos gerbia.

Tyrimas atskleidžia daugumos respondentų pasiryžimą siekti pozityvių santykių su nuteistaisiais – 60,4 % sutinka, kad stengiasi kurti pasitikėjimą su nuteistaisiais, 53,1 % mano, kad yra svarbu domėtis nuteistaisiais ir jų problemomis. Kiek mažiau tyrime dalyvavusių darbuotojų sutinka su teiginiais „Man patinka padėti nuteistiesiems siekti tikslų ir uždavinių“ (45,2 %) ir „Svarbi mano darbo dalis yra nuteistųjų ir / ar suimtųjų palaikymas“ (34,7 %).

Kur kas mažiau respondentų mano, kad svarbu užjausti nuteistuosius (30,2 %) arba, kad tiesioginis kontaktas su nuteistuoju yra viena maloniausių darbo dienos dalių (7,2 %). Tai leidžia daryti prielaidą apie pareigūnų siekį emociškai atsiriboti nuo nuteistųjų, ką, kaip bus apžvelgta žemiau, atskleidžia ir kokybinis tyrimas.

Pareigūnai yra nusivylę nuteistųjų elgesiu ir moralinėmis vertybėmis. Tik 13,7 % sutinka su teiginiu, kad dauguma nuteistųjų šiame kalėjime yra padorūs žmonės, tik 7 % pasitiki nuteistaisiais šiame kalėjime, 2 % sutinka su teiginiu, kad laikui bėgant ima mėgti nuteistuosius ir suimtuosius šiame kalėjime. Kita vertus, kur kas daugiau pareigūnų (37,1 %) tiki nuteistųjų resocializacijos galimybėmis.

Taigi, kiekybinis tyrimas atskleidžia tam tikrą kontrastą tarp pareigūnų vidinio išipareigojimo ir pasiryžimo siekti pozityvių santykių su nuteistaisiais ir profesionaliai atlikti savo darbą bei netikėjimo nuteistaisiais ir nepasitikėjimo jais.

Analizuojant kokybinio tyrimo duomenis pastebimi elgesio modeliai, kuriais kalėjimo darbuotojai siekia subalansuoti saugumo, pagarbos, atsiribojimo ir žmogiškumo aspektus savo santykiuose su nuteistaisiais.

Pareigūnai pabrėžia savo saugumo jausmą net dirbdami su konfliktuojančiais nuteistaisiais, atvirai pripažindami, kad rizikuoja vengdami naudoti specialiąsias priemones. Vienas pareigūnas pastebi: „*Darbe jaučiuosi saugus. Einu pas konfliktuojančius nuteistuosius ir man viskas gerai. Prieš 10 metų atsisakiau spec. priemonių. Geriau tegu mane sumušą. Jei naudoji antrankius, prasideda teisinės procedūros, gali būti kaltas, kad naudojai. Aiškiniesi kelis kartus keliuose teismuose. Nuteistasis su 2 advokatais, o aš vienas prieš teisėją.*“ Ši citata, viena vertus, rodo pareigūno norą išvengti teisinių problemų, kita vertus, ir užtikrintumą santykiuose su nuteistaisiais.

Kai kurie respondentai nurodė, jog stengiasi išlaikyti palaikanti, empatišką požiūrį į nuteistuosius: „*Man patinka mano darbas. Patinka bendrauti su žmonėmis, juos pažinti, jei yra galimybė jiems padėti. [...] Bet būna, kad labai stiprus vyras apsiverkia ir man sunku išlaikyti ribą. [...] Skiriu jiems laiką, jo pritrūksta kituose mano darbuose. Bet svarbu žmogiškumas*“.

Darbuotojai teigė, kad stengiasi palaikyti draugiškus santykius su nuteistaisiais, tačiau kartu išlaiko tam tikras ribas. Pavyzdžiui, vienas pareigūnas teigė, kad darbe rankos nuteistiesiems nespaudžia, nors nėra kategoriškai nusistatęs prieš artimesnę ryšį su jais: „*Nuteistajam ranką galiu paspausti. Taisyklės nedraudžia, bet darbe nuteistiesiems rankos nepaduodu, tik išeinant į laisvę*“.

Pareigūnai supranta atsiribojimo nuo nuteistųjų svarbą, ypač kai kalbama apie jų, kaip objektyvių vertintojų, vaidmenį: „*Dinaminės priežiūros (dinaminio saugumo) koncepcija ir metodai yra labai gerai. Tačiau mes, vertintojai, turime atsiriboti nuo nuteistųjų, kad netaptume subjektyvūs. Mes vertiname formalius kriterijus, naudojame oficialius dokumentus.*“ Ši pozicija parodo būtinybę išlaikyti profesionalų atstumą, siekiant užtikrinti objektyvumą.

Santykių kokybė tarp darbuotojų ir nuteistųjų priklauso nuo įvairių aspektų, pvz., nuteistųjų išsilavinimas ar intelektas – tai gali lemti nesusikalbėjimą ir konfliktus. Kaip sako vienas pareigūnas: „*Dažniausiai jie būna neteisūs, nes jie negirdi, kas jiems patariama. Jų intelekto koeficientas būna gerokai žemesnis. Bandome aiškinti jiems paprasčiausiomis frazėmis. Kai kurie išgirsta, supranta, kai kurie ne*“.

Pareigūnai pabrėžia pagarbaus bendravimo svarbą, kadangi, pasak jų, nuteistieji savo elgesį neretai formuoja pagal pareigūnų elgesį: „*Jei tu su nuteistaisiais bendrauji normaliai, tai ir jie normaliai. Būna, kai pareigūnas su nuteistuoju bendrauja kaip žemesniu žmogumi, tada jis supyksta ir prasideda konfliktai, žodiniai grasinimai*“. Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad santykyje su nuteistaisiais svarbiausia išlaikyti atsakomybę, konkretumą ir teisingumą, laikytis pažadų bei išvengti manipuliacijos. Pareigūnas pabrėžia, jog „*Nuteistiesiems labai svarbu, jei jiems pažadėjai kažką, turi įvykdyti. Kitaip tavo autoritetas nukrenta. Nuteistieji mėgsta tiesumą. Jei bandysi manipuliuoti, bus negerai*“.

3.4. Nuteistųjų skatinimas, baudimas ir drausmė

Nuteistųjų skatinimas ir baudimas atliktame kiekybiniame tyrime buvo priskirti Valdžios dimensijų grupei. Apklausti darbuotojai Baudimo ir drausmės dimensiją vidutiniškai įvertino 2,73 balais, taigi, tai rodo šioje srityje esančias problemas. Tyrime dalyvavusių RS darbuotojų rodiklis šioje dimensijoje buvo aukščiausias (2,96), o SVS darbuotojų – žemesnis (2,66). SVS dirbantys asmenys tyrime sudarė 70 % atsakiusiųjų, todėl jų atsakymai lėmė ir žemesnį bendrąjį dimensijos vidurkį.

Pokalbių su pareigūnais metu išskirtos, jų nuomone, per didelės nuteistųjų teisės ir per mažas drausminimo lygis. 57,8 % darbuotojų sutiko su teiginiu „Nuteistųjų galios lygis šiame kalėjime yra per aukštas“, o atsakymų balo vidurkis (2,45) šioje srityje rodo gana rimtas problemas. Darbuotojai nurodė, kad nuteistieji per mažai bijo pareigūnų ir jiems skiriamų drausminių nuobaudų: „*Anksčiau tikrai nuteistieji bijodavo pareigūnų tikrai labiau negu dabar. Daug kas tiesiai šviesiai sako, na, ką, surašys tarnybinį, pas mane, sako, antstoliai. Ir taip nieko nebus*“; „*Jiems mažiau teisių suteikti ir pareigūnams daugiau galios*“; „*Dabar jie nebebijo, nuobauda kaip drausminė priemonė tapo neefektyvi*“. Toks požiūris atsispindi ir darbuotojų atsakymuose į teiginį „Šiame kalėjime sprendimų priėmimo nuteistųjų atžvilgiu sistema jų nieko nemoko“, su kuriuo sutiko 32,6 % darbuotojų (2,94) bei „Šis kalėjimas nuteistiesiems, suimtiesiems yra per daug patogus“, su kuriuo sutiko 50 % darbuotojų (2,58). Darbuotojai šiuos aspektus išskiria ir įvardindami tris blogiausius dalykus jų darbe: „*bejėgiškumas bandant sudrausminti kalinamuosius*“, „*nuteistųjų ir suimtųjų galios lygis yra per aukštas*“; „*nuteistųjų nebaudžiamumas*“; „*Nuteistųjų ir suimtųjų per daug laisvės ir teisių*“.

Darbuotojai pokalbių metu atkreipė dėmesį, kad nuteistieji pernelyg daug naudojasi suteikta pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimo teise: „*Yra dalis nuteistųjų, kurie savo teise piktnaudžiauja, kita dalis tikisi iš skundų rašymo uždirbti*“; „*Dažnai skundai būna ne dėl rimtų problemų, o dėl pykčio ar nesutarimų, kurie vėliau išsprendžiami be didelių konfliktų*“. Tuo tarpu nuteistieji skundų teikimą vertina kaip kovojimą už savo teises bei pažymi, kad dėl skundų rašymo yra baudžiami: „*Yra čia pasitikėjimo linija, kuria paskambinau ir pasiskundžiau. Dėl to stipriai nukentėjau*“; „*jeigu tu rašai skundus, tai jie kažkur pažymi kad tu juos rašai, tai kai reikia kažką spręsti, kokią lengvą grupę duoti, tai jie pamato, kad rašai skundus ir neduos tau jos. O tai ką man daryti, kai ne pagal įstatymus daro dalykus jie?*“.

Baudimo ir drausmės temai priskiriamas ir polinkio į savižudybę klausimas. Keli nuteistieji pokalbių metu nurodė, kad tokiu būdu kai kurie asmenys siekia spręsti iškilusias problemas, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tokia išreikšta nuomonė nebuvo dažna: „*Aš nužudžiau nekaltą žmogų kalėjime, aš rašau skundus, pjaustausi – tokiais būdais sprendžiu problemas, kitaip niekas nereaguoja*“; „*Kad kažką išspręstų turi kartis, pjaustyti*“; „*[pjaustosi, kad] išprašyti pas pareigūnus, tai ko jiems*

reikia“. 32,4 % nuteistųjų ir suimtųjų pritarė teiginiui, kad „Bet ką, kas save žaloja, personalas laiko tokiais, kurie siekia dėmesio, o ne tais, kuriems reikia priežiūros ir pagalbos“ (2,82). Tokių darbuotojų požiūrį parodo ir jų pačių atsakymai – su teiginiu „Nuteistieji, linkę nusižudyti, dažniausiai bando manipuliuoti darbuotojais ir siekia jų dėmesio“ sutiko net 72,5 % darbuotojų. Šio teiginio balas (2,15) yra žemiausias baudimo ir drausmės dimensijoje, rodantis itin problemišką situaciją. Tai atsispindi ir pokalbiuose – darbuotoja įvardijo, kad nuteistieji siekia daryti poveikį, ypač psichologinę pagalbą suteikiantiems darbuotojams: „Pavyzdžiui, išsikviečia pokalbiui dėl psichologinės pagalbos, bet vietoj to prasideda grasinimai – tu nueik, tu padaryk tą, aną. Vienas psichologas to nepadaro ar praneša tarnybiniu, kad buvo grasinimai, o kitas nusprendžia, kad tam nuteistajam reikalinga pagalba ir duoda, ką jis reikalauja. Formuojasi bloga praktika. Nuteistieji supranta, kad šiuo darbuotoju aš galiu pasinaudoti“. Su teiginiu „Jei esi geranoriškas (negriežtas), nuteistieji pradeda tuo naudotis“ sutiko 68 % darbuotojų (2,19).

Nuteistieji pokalbių metu pažymėjo, kad juos itin motyvuoja lygtinio paleidimo galimybė, perkėlimas į lengvąją grupę ir trumpalaikių išvykų į namus gavimas – su tuo sutinka tiek darbuotojai, tiek nuteistieji: „Apie 90 % nuteistųjų suinteresuoti nekonfliktuoti, nes nori lengvatų“; „Visi dabar bijo nuobaudų. Valdžia nupirko nuteistuosius, siūlydama tuos lygtinius, tris paras. <...> Dabar niekas nenori nuobaudų“. Tačiau nuteistieji dažnai akcentuoja nesuprantamus priimamus neigiamus sprendimus: „neturiu galiojančių nuobaudų. Net išpėjimo dėl blogo elgesio! Tačiau lygtinio paleidimo komisijoje nėra vieno nėra už, kad mane paleisti lygtinai <...>. Visa komisija prieš mano lygtinį paleidimą. Dėl to, kad esu 4 aukšte? Niekas nepasako! Nežinau, ką turiu padaryti“; „Nuteistieji su vienoda situacija, bet sprendimai priimami skirtingi. Nežinau, nesuprantu, kodėl?“; „Neturiu nuobaudų, lankiau visas resocializacijos programas, tačiau negaunu besargybės ar pusiaukelės namų jau daug metų“; „Jau keturis metus neturiu nuobaudų ir mane lygtinai nepaleidžia“. Tai patvirtina ir nuteistųjų pritarimas teiginiui „Šiame kalėjime priimami sprendimai apie mane, kurių aš negaliu suprasti“, su kuriuo sutiko 56,5 % nuteistųjų (2,51) bei „Šiame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) nepaaiškinamos priimtų sprendimų priežastys“, su kuriuo sutiko 51,8 % nuteistųjų ir suimtųjų (2,6).

Dažniausiai akcentuotas nuteistųjų nusiskundimas – paskatinimų nesuteikimas net tuomet, kai, nuteistųjų nuomone, daroma didelė pažanga, lankomi užsiėmimai bei vykdomas numatytas resocializacijos planas. Nuteistieji paskatinimo gavimą prilygina neįmanomam reiškiniui, jų pastangos nėra pakankamai įvertinamos: „gauti paskatinimą – misija neįmanoma. Kėlėm klausimą per Nuteistųjų kolektyvo tarybą, jei būtų paskatinimai, gal atsirastų daugiau nuteistųjų, kurie studijuotų“; „Skatinimas čia vos ne iki mito lygio. Čia aš nežinau, aš čia ir studijuoju, ir esu organizavęs aukojimus, ir į visus užsiėmimus vaikštau aktyviai, viską ką įmanoma esu padaręs. Dar ir po šiai dienai paskatinimo neturiu. <...> Nežinau, ką dar galima padaryt, kad paskatinimą gaut“; „Pas mane tų diplomų gal koks penkiasdešimt, ir mane tik vieną kartą paskatinė. Nors aš prašiau daug kartų“; „Negali gauti paskatinimo, nes nedirbi. Gali dalyvauti įvairiose programose, bet vien faktas, kad nedirbi lemia, kad negausi paskatinimo“; „Mes turime aukštą riziką. Dirbame, stengiamės, bet nei įmonė, kurioje dirbame, neskaitina mus, nei būrio viršininkė“; „didžiausia problema čia yra ta, kad aš nesu įvertintas, mano pasiekimai“; „Čia sunku su skatinimais <...>. Nes čia atrodo nors ir viską darau, bet jie čia mato didelę problemą, nenori dalinti, nes vėlgi, jie tau užkerta, kad nebūtų taip gerai, taip sakant. Jeigu tu kreipsies kažkur tai, nenori jie tau to, nors tu gerai elgiesi. Nelabai suprantu tos logikos. Nu kaip, suprantu, jie prilaiko tave čia, kad jie galėtų kontroliuoti“; „man sako, kad aš nedarau pažangos. Koks stimulus keistis?“. Ši problema akivaizdžiai išsiskiria ir nuteistųjų atsakymuose, susijusiuose su paskatinimų skyrimais kalėjime – net 61 % nuteistųjų nesutiko su teiginiu „Personalas su nuteistaisiais (suimtaisiais) elgiasi sąžiningai, kai skiriami paskatinimai“ (2,29) ir tik 14,4 % nuteistųjų sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime paskatinimai skiriami sąžiningai“ (2,12). Tokie nuteistųjų atsakymų vidurkiai parodo problemą šioje srityje – nuteistiesiems siekiant paskatinimų, jie nėra suteikiami bei nepaaiškinamos neigiamų sprendimų priežastys, tokiu būdu sukeltant nepasitenkinimą ir formuojant požiūrį, jog kalėjimo darbuotojai elgiasi nesąžiningai, neįvertindami nuteistųjų pastangų.

Aptariant nuteistųjų baudimo sistemą, išskiriama priešingybė paskatinimų gavimui – nors paskatinimus gauti yra itin sunku, nuobaudas „užsidirbti“ yra gana lengva: „Nuobauda tai va, iškart surašo, tik ką nors padaryt, ir jau“. Šį požiūrį patvirtina ir teiginys „Personalas „užmerkia akis“, kai

nuteistieji (suimtieji) nusižengia taisyklėms“, su kuriuo sutiko tik 11,5 % nuteistųjų ir suimtųjų (3,69). Atliekant kiekybinį tyrimą, su paskatinimų ir drausminių nuobaudų paskyrimu susiję aspektai atskirais atvejais įvardinti kaip vieni iš trijų blogiausių dalykų kalėjime: „Administracija skiria nuobaudas nesąžiningai“; „Viskas čia yra blogiausia iš visų Lietuvos kalėjimų turiu omeny paskatinimus, pervedimus į lengvą grupę“; „Sunku gauti paskatinimus“; „Norint gauti bet kokią lengvatą numatytą įstatymais būtent šiame kalėjime tu turi žemintis, maldauti, bei nešti informaciją apie kitus kalinius“; „Neįmanoma gauti paskatinimą“.

Nuteistieji akcentuoja, kad drausminių nuobaudų gavimas gali pakeisti bausmės atlikimo sąlygas į griežtesnes, o kai kurie nuteistieji drausminių nuobaudų skyrimą įžvelgia kaip tyčinius pareigūnų veiksmus, siekiant pabloginti bausmės atlikimo sąlygas: „Tu gauni paprastoje grupėje tris nuobaudas, eini į drausmės grupę. Anksčiau būdavo į drausmės grupę daug sunkiau papulti. Ta prasme, tu turi daug daugiau kažką padaryti, kažką tokio jau rimto, kad tu gautum drausmės“; „Dabar yra sudėliota dienotvarkė, anksti keltis, „besargybiniams“ reikia nešioti vardines korteles. Kam? Visi čia visus pažįsta. Čia svetimas neįeis. Panašu, kad tai sugalvota, kad mums kaip „besargybiniams“ būtų galima duoti nuobaudas. Viena nuobauda ir grąžina į zoną. Pavyzdžiui, neturi vardinės kortelės ir už tokį smulkų pažeidimą grąžina į zoną“; „Vienas nuteistasis pusiaukelėje pavėlavo grįžti iš darbo, iš kart jis buvo grąžintas į Rasų g. Bet visko atsitinka. Man iki namų 40 km važiuoti. Jei vėluočiau, galėčiau perspėti, kad vėluoju, bet nuobaudą gaučiau. Kaip įtikinti pareigūnus, kad kažkas atsitiko?“; „Mes, „besargybininkai“, negalime gauti nė vieno tarnybinio. Gavus nors vieną nuobaudą grąžintų atgal į Rasų g. O pusiaukeliečiai gali 3 nuobaudas gauti. Čia visi šilkiniai“; „Bet jie [pareigūnai] nerašo, kad susimušė, nes jiems bus negerai, kad pas juos netvarka. Jeigu susimušei, jis tave perkelia į trečią [aukštą], tu neini, tave izoliuoja į kamerą, ir tris kartus kelia tave kažkur į tokį aukštą, kur tu negali keltis, <...> ir trys nuobaudos ir tu turi tą drausmės grupę“. Atsižvelgtina į tyrimo nurodytą teiginį „Bendrai vertinant, manau, kad drausminė sistema čia yra nesąžininga“ – su juo sutiko 49,6 % nuteistųjų (2,58).

Nors nuteistieji nurodo, kad nuobaudos yra gaunamos, nemaža dalis pokalbių metu pripažino, kad už smulkius pažeidimus baudžiama rečiau, nuobaudos skiriamos padarius rimtesnius nusižengimus, pažeidus režimo reikalavimus: „Čia pareigūnai „specialiai“ nebaudžia, tik tuos, kurie jau piktnaudžiauja“; „kažką padarei, duoda tau tą nuobaudą. Jeigu nusipelnei“; „Nuobaudas taip paprastai „už dyką“ neskiria, reikia tikrai „prisidirbti“, nuolat pažeidinėti tvarką, pavyzdžiui, piktybiškai nenešioti kortelės ir pan. Už vieną kartą nebaudžia“; „Yra ir sąžiningų [nuobaudų]. Kad daleiskim, vartoji narkotikų, prisigeri, susimuši“. Tačiau su teiginiu „Už padarytus režimo reikalavimų pažeidimus nuobaudos skiriamos tik tuomet, kai jau būna išbandytos kitos priemonės (įspėjimai, motyvaciniai pokalbiai)“ sutiko tik 31,8 % nuteistųjų, nesutiko – 50,7 % (2,58).

Išskirtina ir subkultūros įtaka – nuteistiesiems atsisakius vykdyti pareigūnų reikalavimus ar keltis į tam tikrą jų kastai nepriimtina būrį, skiriamos nuobaudos. Nuteistųjų nuomone, tokiu būdu su jais bandoma tyčia „susidoroti“: „Ateini į darbą, eini plaut tualetus? Nu tada atsisakai, reiškia nuobauda tada tau“; „Kur laikomasi subkultūros, kur tas žmogus negali keltis, įmeta ten, jis ten pastovi prie durų, tada jį uždaro, jis nesikelia. Vėl nuobauda, o jis negali keltis, jis net nenori. Bet <...> žaidžiama su likimais“; „Čia taikoma kolektyvinė atsakomybė. Vienas nuteistasis nusižengė <...>, tai dabar niekam neleidžia“; „paprastai nuobaudų neskirsto. Paprastai parašo, perkeliu tave iš antro aukšto į trečią. O iš antro aukšto niekas negali eiti į trečią aukštą, sakau, aš neisiu. <...> tada nuobauda, nevykda pareigūnų reikalavimų“.

Priešingai drausminių nuobaudų skyrimą vertina kalėjimo darbuotojai, kurie, kaip minėta anksčiau, teigia, jog nuteistieji yra baudžiami nepakankamai: „Nuteistasis padarė pažeidimą, po 3 mėnesių nuobauda nebegalioja. Mano nuomone, toks terminas ženkliai per trumpas. Nes jis neturėdamas nuobaudų iš kart pretenduoja į geresnes sąlygas ir mes neturime pagrindo jam pasakyti „ne“, nes nuobauda nebegalioja. <...> Reikia 5–6 mėnesius stebėti nuteistąjį, kad galėtum pasakyti, yra kokia nors pažanga ar ne. Analogiškas terminas turėtų būti ir nuobaudų galiojimui. Nuobauda neturėtų būti formalumas, ji turėtų būti veiksminga“; „Niekas nesiima jokių priemonių, kad sustabdytų nuteistojo galimai smurtinį elgesį. <...> Vakar nuteistasis vėl man pateikė grasinimus, antrankiai nebuvo naudojami. <...> Yra toks neveikimas. Tai ne vienintelis pavyzdys“. Tai parodo ir darbuotojų

pritarimas teiginiui „Nuteistieji turi būti griežtai drausminami“, su kuriuo sutiko 69,6 % darbuotojų, o nesutiko tik 9,8 % (2,15).

3.5. Teisingumas

Teisingumas ir sąžiningumas šio tyrimo kontekste yra apibrėžiamas kaip sprendimų ir procedūrų nešališkumas, proporcingumas ir teisėtumas. Kiekybinio tyrimo duomenimis, teisingumo ir sąžiningumo dimensija buvo įvertinta šiek tiek aukščiau (2,66 balo), palyginti su 2022 metais (2,54 balo), tačiau vis dar išlieka problemine sritimi.

50,3 % apklausoje dalyvavusių nuteistųjų nepritarė teiginiui „Šiame kalėjime gerbiamos mano, kaip nuteistojo (suimtojo), teisės“ (2,60). Tik 20,1 % nuteistųjų sutiko su teiginiu „Kontrolės ir suvaržymų procedūros šiame kalėjime taikomos sąžiningai“ (2,8). Beveik 46,4 % nuteistųjų pritarė teiginiui „Šiame kalėjime kas nors dėl tavęs daroma tik tada, kai kam nors įtinki“ (2,65).

Lengvojoje grupėje laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji teisingumo dimensiją įvertino šiek tiek palankiau (2,82), nei paprastojoje grupėje (2,50). Šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi.

Nuteistieji, atsakydami į kiekybinio tyrimo klausimus apie tris blogiausiai dalykus šiame kalėjime, 13 % komentarų nurodė, kad šiame kalėjime yra labai sunku gauti paskatinimo priemones, būti perkeltam į lengvąją grupę, ar būti paleistam lygtinai. Pokalbių su nuteistaisiais metu išryškėjo balanso tarp skatinimo ir drausminimo priemonių problema. Nuteistųjų teigimu, paskatinimą gauti praktiškai neįmanoma, o drausminės nuobaudos skiriamos pernelyg „lengvai“ ir kartais suvokiamos kaip tam tikras susidorojimas. Nuteistasis atkreipia dėmesį į daug platesnį aspektą – drausminimo ir skatinimo principą – pasekmių metodo taikymą. Būtent šio principo pasigendama: „*Jeigu tu nori kažką gauti, turi užsitarnauti. Čia kaip šuniukui „atsisėsk ir gausi skanėstą“. Žmogus yra mąstanti asmenybė ir tokie dalykai jiems neveikia, tai ar neverta būtų sistemą pakeisti vietoj, sakai, kad duosi skanėtą, bet pasakai, kad tu jį gali atimti“.*

Nuteistieji išskyrė pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos balų nemažėjimą ar netinkamai atliekamą vertinimą, nuo kurio priklauso, ar asmeniui bus švelninamos bausmės atlikimo sąlygos. Jie teigė, kad imasi įvairių priemonių, stengiantis sumažinti riziką, tačiau ji nemažėja: „*Aš asmeniškai dedu daug pastangų užimtumams, savęs pažinimui, nusikalstamo elgesio rizikos mažinimui, bet problema tame, kad administracija to neįvertina, kai ateina laikas tave vertinti, sudeda šituos dalykus į papkę, tiesiog nėra jokios apklausos ar susidomėjimo kaip žmogus pasikeitė, ar pasikeitė jo požiūris į jo bausmę ar jo ateitį, jo nusikalstamą grėsmę visuomenei“.*

Dalis nuteistųjų skundėsi dėl sprendimų, susijusių su individualios veiklos vykdymu. Nuteistųjų nuomone, administracijos priimami sprendimai kartais „prasilenkia su įstatymais“ arba nėra visiškai aiškūs: „*Problema dar yra su individualia veikla, nes viską sprendžia komisija, o ta komisija tai nebūtinai pagal įstatymus veikia, nes aš tai visus kriterijus atitinku, o kaip komisija nusprendžia, taip ir būna“.*

Dar viena tema, kurią akcentuoja nuteistieji, yra jų patirtis dalyvaujant patariamųjų komisijų posėdžiuose, kuriuose sprendžiami jiems svarbūs klausimai. Nuteistieji jaučia, kad ši praktika dažnai nesuteikia galimybės sąžiningam dialogui. Nuteistasis pasakoja: „*Nesibaigiančios komisijos dėl kiekvieno menkniekio. Tu kiekvieną kartą eini kaip mokinukas galvą nuleidęs, atsakinėji į nelogiškus klausimus.*“ Nuteistųjų galimybė pateikti savo poziciją priklauso nuo kalbėjimo įgūdžių, o tiems, kuriems sunku kalbėti aiškiai ir užtikrintai, gali būti sunkiau apginti savo teises.

3.6. Saugumas

Nuteistieji saugumo dimensiją įvertino gana palankiai – 3,56. 58,1 % nuteistųjų pažymėjo, kad jiems nereikia bijoti, kad kiti nuteistieji (suimtieji) juos sužeis, priekabiaus arba gąsdins. 82 % nuteistųjų teigė, kad čia neturi jokių sunkumų su kitais nuteistaisiais, suimtaisiais ir 46,1 % atsakė, kad šiame kalėjime gali atsipalaiduoti ir būti savimi tarp kitų nuteistųjų. Tik nedidelė dalis (17,3 %) nuteistųjų

pažymėjo, jog paprastai bijo dėl savo fizinio saugumo ir 20,7 % nurodė, kad šiame kalėjime aš turiu saugotis visų, kas yra šalia jo.

Nuteistieji teigiamai įvertino ir kitus su saugumu susijusius aspektus. 57,9 % nuteistųjų teigė, kad personalas greitai reaguoja į incidentus ir pavojaus signalus šiame kalėjime (3,53), o su teiginiu „Šiame kalėjime nuteistieji (suimtieji) yra prastai prižiūrimi (saugomi)“ sutiko tik 25, 5 % nuteistųjų (3,20).

Tarp trijų blogiausių dalykų, esančių šiame kalėjime, nuteistieji minėjo kontrolę/režimą. Bet tik 6,67 % visų komentarų buvo nurodyta, kad šiame kalėjime yra per daug kontrolės bei per daug apribota laisvė, griežta dienotvarkė, pareigūnai baudžia dėl smulkių nusižengimų, pavyzdžiui, dėl ženklų neužsidėjimo.

Kokybinio tyrimo duomenys atkleidė, kad nors, nuteistųjų teigimu, VK yra narkotinių medžiagų, egzistuoja smurtas bei išnaudojimas, tačiau didesnė dalis nuteistųjų jaučiasi saugūs, teigė, kad dėl saugumo kalėjime problemų nekyla ir su kitais nuteistaisiais sutaria gerai: „*Jaučiuosi čia saugus. Nemačiau, kad kas nors kitą muštų*“; „*saugus kalėjimas*“; „*Kai buvau Pravieniškių ligoninėje, mane sumušė pareigūnai. Dabar vienas iš tų mane mušusių pareigūnų persikėlė dirbti čia ir dirba dinaminės priežiūros pareigūnu mano aukšte. Jam sakau, kad dirbai Pravieniškių ligoninėje, o dabar čia. Jis sako, kad Pravieniškėse nedirbo. Iš kart suprato, ką sakau. Kaip gali jaustis saugus kalėjime? Bet čia Vilniaus kalėjime man nieko nebuvo*“. Kartu nuteistieji pastebėjo, jog tam, kad nekiltų problemų, jie turi būti tvirto būdo ir sugebėti bendrauti su kitais nuteistaisiais. Nuteistieji, esantys pusiau atviro ir atviro tipo (pusiaukelės namuose) bausmės atlikimo vietose saugumo situaciją vertino gerai, kalbėjo apie pareigūnų greitą reakvimą į bet kokią grėsmę.

Darbuotojai „Sauga, kontrolė ir saugumas“ dimensiją taip pat įvertino gana palankiai – 3,26. Su saugumu susijusius aspektus panašiai įvertino tiek SVS (3,24), tiek RS darbuotojai (3,23). Tačiau kokybinio tyrimo duomenys atskleidžia kur kas sudėtingesnę saugumo vertinimo paveikslą.

Darbuotojai, kurie jaučiasi pakankamai saugiai, akcentavo profesionalaus bendravimo su nuteistaisiais svarbą. Darbuotojai pastebėjo, kad konfliktinės situacijos tarp nuteistojo ir darbuotojo, kurios gali peraugti iki pavojingų situacijų, paprastai išprovokuojamos pačių darbuotojų dėl žeminančio bendravimo su nuteistaisiais: „*Darbe jaučiuosi saugi. Per tuos vienerius metus nebuvo nei grasinimų, nei replikų. Jei tu su nuteistaisiais bendrauji normaliai, tai ir jie normaliai. Būna, kai pareigūnas su nuteistu ju bendrauja kaip žemesniu žmogumi, tada jis supyksta ir prasideda konfliktai, žodiniai grasinimai. Tiesiog matau, kad pareigūnas surašo tarnybinį ant nuteistojo, kurį išvedė iš kantrybės. Galėčiau kavą gerti kartu su nuteistu ju. Mūsų 2 aukšte yra Dinaminio saugumo skyrius, kepame su nuteistaisiais picas, pyragus. Aš į nuteistuosius žiūriu kaip į žmones, kurie padarė klaidą*“; „*Darbe jaučiuosi saugus. Einu pas konfliktuojančius nuteistuosius ir man viskas gerai. <...> Dėl kito pareigūno panaudočiau spec. priemones, bet ne dėl savęs. <...> Sutariu be spec. priemonių, susikalbu su nuteistaisiais. Jei suklydau, sakau atsiprašau. Nemeluoti svarbu! Su nuteistaisiais bendrauju kaip su lygiais, bet normos ribose*“.

15 % apklaustų darbuotojų anketų komentaruose pažymėjo, kad darbe yra pastovus stresas, nėra užtikrinamas darbuotojų saugumas, yra baimė būti užpultam, nes nuteistieji būna neprognozuojami ar agresyvūs. Darbuotojai teigė, kad nuteistieji manipuliuoja, jaučiamas bejėgiškumas bandant sudrausminti nuteistuosius, nuteistieji rašo nepagrįstus skundus apie darbuotojų veiksmus, nuteistieji ir suimtieji turi per aukštą galios lygį bei jiems, įstatymiškai, yra per daug yra leidžiama.

Darbuotojai pastebėjo, kad apskritai kalėjime neįmanoma išvengti streso arba jaustis visiškai saugiai: „*Jūsų anketose yra tokių klausimų, kur negali būti visiškai gerų atsakymų. Pavyzdžiui, kalėjime negalima išvengti streso. Panašiai tu negali būti visiškai saugus kalėjime*“; „*aš ateinu, ir nėra to jausmo, kad nesijaučiu saugiai, bet tu visada esi savisaugos režime, kur tu racionaliai pagalvoji, kad čia saugumo yra tiesiog nulis, tiesiog kasdien gyveni su ta mintim, kad nieko nebus, nes ir prieš tai nieko nebuvo tokio atsitikę, nes pakankamai čia stabilūs žmonės yra, tai nėra taip, kad nesijauti nesaugiai, bet visada kai lipi laiptais, pažiūri kas tau už nugaros yra, jeigu ką praleidi arba pasitraukti, visą laiką stebi situacijas aplinkui*“.

Viena darbuota pasidalino konkrečiu atveju, kai teko pasijusti nesaugiai, bet tuo metu pavyko pačiai nuraminti nuteistąjį: „*yra buvusi situacija viena, kur mane taip nuoširdžiai išgąsdino. Kabinete*

atsidariau duris, daug nuteistųjų stovėjo, tai vienas nuteistasis kone klausia „ar čia galima pas jus užteiti“, tokia išsikalinėjimo forma, sakau „negalima“ ir noriu uždaryti duris, ir jie man neleidžia uždaryti durų, aš jiems sakau, „patraukite ranką ir leiskite uždaryti duris“, o jie man „kas tu man tokia, kad čia aiškintum“. Konfliktas įsivažiuoja, man durų neleidžia uždaryti, <...> esu kabinete, iš jo išeiti negaliu, neturiu nei dujų balionėlio, nei tazerio, <...> tuo metu nebuvo kažkokia panika, bet tiesiog baimės jausmas, kas čia toliau bus, tai kažkaip paaiškinau jiems, kad „nusiraminkit, nes kviesiu aš pareigūnus“, tada pasiėmiau registratorių ir sakau, tegul pasiaiškinimus rašo, <...> jie tada tokie „oi čia aš juokavau“. Nejuokinga! Ar buvo tai realus pavojus – ne; ar tą akimirką man buvo tikrai baisu – taip. O daugiau nelabai tokių dalykų yra buvę“.

Aukščiau pateikti pavyzdžiai perteikia darbuotojų suvokiamą potencialią grėsmę kalėjime, tačiau kiekvienas darbuotojas ją priima skirtingai. Tai priklauso tiek nuo asmens savybių, tiek nuo kitų išorinių veiksnių, aplinkybių.

Kalėjime esminių su infrastruktūra (statiniu saugumu) susijusių pokyčių neįvyko – bokšteliai tebėra, ginkluoti pareigūnai juose saugo perimetrą, tačiau darbuotojų skaičiaus sumažėjimas tapo rimtu iššūkiu sprendžiant su saugumu susijusius uždavinius. Pasak pareigūno: „*Kalėjimo infrastruktūra yra labai svarbus aspektas. Kai 1–2 pareigūnai vaikšto tarp 50 nuteistųjų, klausimas, kiek jie yra saugūs? Bendroje nuteistųjų masėje jų kontrolė yra apsinkinta*“. Dieninės pamainos pareigūnai atkreipė dėmesį, kad jų darbe nuolat reikia būti budriam, laikytis saugumo reikalavimų, tačiau šiuo metu, kai trūksta darbuotojų, laikytis saugumo reikalavimų tampa sunki užduotis. „*Poste nuolat turi būti po 2–3 pareigūnus, o dirba tik vienas, nakčiai taip pat pasilieka vienas pareigūnas. Dirbti sunku ir nesaugu. Pagal taisykles negali palikti posto. Bet kai lieki vienas ir reikia kažką spręsti, kaip elgtis?*“ – retoriškai klausia darbuotojas. Kitas darbuotojas nurodo: „*Kaip galima jaustis, kai lieki vienas poste su 70 nuteistųjų. Nesvarbu, kad jie pripažinti „nepavojingais“.* Vis vien visokių būna.“ Darbuotojų trūkumą kaip problemą nurodė ir nuteistieji. 37,9 % nuteistųjų nurodė, kad šiame kalėjime per mažai darbuotojų (2,75), tačiau pokalbio metu nuteistieji labiau akcentavo psichologų, nei SVS ar kontaktinių pareigūnų trūkumą.

Darbo kabinetų išdėstymas, papildomų apsaugos priemonių suteikimas – kitas darbuotojų akcentuojamas dalykas. Net turėdami specialiąsias priemones, dalis darbuotojų jaučiasi nesaugūs, nes abejoja sulaukti pagalbos iš savo bendradarbių: „*yra pas mane pavojaus mygtukas, kurį galiu paspausti, bet aš esu penktame aukšte, tai kaip greitai pas mane atbėgs iš pirmo aukšto. Na, nežinau, manau aš jau senai būčiau su žirkle gerklėje, tie patys išdėstymai... nuteistasis ateina, pas mane darbo vieta yra prie lango, ką, aš gi neiššoksiu, pro duris jau nepabėgsi, tai tiesiog yra labai nesaugiai išdėstyti kabinetai, bet niekam tas neįdomu, ir tie patys SVS darbuotojai ne visada gerai atlieka savo funkcijas, nes tiesiog tingi, <...> nes matosi, kur veda nuteistuosius, vienas viename gale stovi, kitas kitame kone toks „tai pasitik“, tai nepalydi net iki galo*“.

Dalis darbuotojų pastebi, kad nuolat į darbą eina su mintimi apie galimą darbuotojų užpuolimą, nes kalėjime tai padaryti labai paprasta: „*mes beveik neturime saugumo užtikrinimo darbe, kur vieną dieną eini su mintim „aš šiandien ne mirsiu, šiandien niekas manęs nepadurs“, nes aš net pagalvoti nenoriu, kiek lengva čia kažką yra padaryti*“; „*ypač paskutinius mėnesius jaučiasi toks nesaugumas*“.

Nesaugumo jausmui įtaką daro ne tik realūs incidentai, įvykę nuteistųjų užpuolimai, grasinimai, bet ir kalėjime vyraujantis mikroklimatas, pasitikėjimo tarp darbuotojų lygis. Pokalbiai su darbuotojais atskleidžia, kad pasitikėjimo tarp darbuotojų trūksta, darbuotojai gali saugiai jaustis tik labai siaurame bendradarbių rate: „*Apskritai pas mus kažkoks teambuilding’as iš vis neegzistuoja, nes kai buvo praeitas viršininkas, tai mes kažkur į miestą nueidavom, į kažkokį renginį, o dabar tai minties tokios nėra. Yra didelis susikaldymas, kiekvienas turi savo saugųjį kolegų ratelį, kuriuos sudaro vienas, du, trys žmonės, ir viskas, kitais tiesiog nepasitiki. <...> kai tu net kolegom negali pasitikėti, nes bet kuriuo momentu gali tave viršininkei paskusti, kuri žinai, kad prieš tave yra nusistačius, tai <...> labai nesaugiai jautiesi*“.

3.7. Sveikatos apsauga

VK darbuotojai, kalbėdami apie bendrą gyvenimo kokybę kalėjime, nuteistiesiems ir suimtiesiems užtikrinamos asmens sveikatos priežiūros paslaugų neišskyrė.

Išskirtinas kalėjimo teritorijoje veikiantis Psichosocialinės reabilitacijos programos būrys (dažnai įvardijamas kaip „Reabilitacijos centras“), kuriame vykdoma reabilitacijos programa nuteistiesiems, kuriems diagnozuota priklausomybė nuo psichoaktyvių medžiagų, taip pat vykdoma ir (ar) tęsiama metadono programa, tačiau nuteistieji išskiria darbuotojų trūkumą, mažinančią tiek psichologinės, tiek medicininės pagalbos suteikimo efektyvumą.

Nuteistieji, aptardami sveikatos priežiūros užtikrinimą kalėjime, išskyrė kelias problemines sritis – dažniausiai pasikartojo išsakyti nusiskundimai, susiję su patekimu pas gydytojus, ilgos laukimo eilės, prastas šeimos gydytojų darbas: „Pavyzdžiui, jei nori pakliūti pas gydytoją, dažniausiai užtrunka 1–2 savaites. Čia atrodo, niekam nerūpi sveikatos klausimai. Reikia ilgai laukti, gydytojai nėra geri čia“; „klausiu kaip užsirašyti pas gydytoją, nes keturis metus čia esu ir vis keičiasi čia tos taisyklės, kas pusę metų vis kažkas naujo. Sako, kad jeigu nori užsirašyti pas gydytoją, tai atsikelk septintą, būtent septintą, ir iki septynios trisdešimt užsirašyk ten kažkur. Nu kas per nesąmonė“. Nuteistieji atkreipia dėmesį, kad itin sunku sulaukti pagalbos nakties metu, nors, esant poreikiui, kviečiama greitoji pagalba: „Vakar va žmogus į budinčią dalį nuėjo prašyt vaistų, kad nuvestų, tai budintis pasakė niekur aš tavęs neleisiu, neįdomu“; „Nakties metu apie 1 val. pajuto stiprų nugaros viršutinės dalies skausmą. Nuėjau pas pareigūnus, kad iškvieštų greitąją pagalbą, tačiau tik 5 val. ryto pagaliau iškvietė“.

Išlieka aktuali problema, susijusi su specialiuosius poreikius ar neįgalumą turinčiais nuteistaisiais – išskiriamas sudėtingas gydymo gavimo procesas, o prašant perkėlimo į atskirą lokalinį būrį, pritaikytą savarankiškumo sutrikimų turintiems nuteistiesiems, vertinimas vyksta atmestinais: „Prašiau, kad perkeltų mane į neįgaliųjų sektorių, kuris man priklauso. Komisija atvažiavo, mane net netikrino, atsisakė perkelti“. Atliekant kiekybinį tyrimą, vienas iš nuteistųjų šį aspektą įvardijo kaip vieną iš trijų blogiausių dalykų kalėjime: „Medicininė dalis labai prastai dirba, neįgaliam žmogui sunku įrodyti, kad jam reikalingos kitos sąlygos ir pagalba“; „Nesirūpinama neįgaliųjų poreikiais“.

Nuteistieji ir suimtieji akcentavo skiriamo gydymo kokybę, ypač pabrėžiant tam tikrų vaistų paskyrimą – nuteistųjų nuomone, gydymas dažnai apsiriboja tik vienos rūšies vaistų skyrimu, o kitokių vaistų, vitaminų ar papildų išrašymas yra vangus, reikalauja pastangų ir nuolatinio reikalavimo: „Viena tabletė gydo visas ligas – Ibuprofenas ar Paracetamolius“; „Nieko normaliai neapžiūrėjo, davė teptis tuo pačiu „diklaku“ tik 1 % – jis visai nepadeda. Kadangi nugara vis gan stipriai skaudėjo, gydytoja pasakė, kad aš tau „kokteilį“ nuo skausmo duosiu. Po to kokteilio eidamas pas save į būrį nukritau ant grindų, mane visą paralyžiavo. Iškvietė greitąją, kuri išvežė į Lazdynų ligoninę. Ten gydytojai nustatė kraujo krešėjimą“; „Jei vaistus reikia pirkti ir neturi pinigų, tai problema. Seniau galėdavo artimieji nupirkti ir perduoti vaistus“. Tačiau kiti nuteistieji išskyrė, kad nors įvairovės ir nėra, tam tikrų vaistų gauti įmanoma, gaunami ir kompensuojami vaistai: „Jei temperatūra pakyla, sesutės duoda vaistų, nėra problemos“; „Pas sesutę nueini, vaistų gauni kai reikia, nuo skausmo“. Taigi, iš vienos pusės nuteistieji nurodo, kad tinkamą gydymą ir pakankamą pagalbą gauti sudėtinga, tačiau taip pat išskiriama, jog tam tikri vaistai ir gydymas yra prieinami. Ši nuomonė atsispindi ir atsakant į teiginį „Šio kalėjimo personalas noriai padeda sutvarkyti mano sveikatos priežiūros poreikius“ – su juo sutiko 41 % nuteistųjų, nesutiko 41,7 % (2,89).

Netinkamą vaistų paskyrimą nuteistieji sieja ir su prasta gydymo kokybe, t. y. vietoje reikiamo intensyvesnio gydymo proceso, skiriami tik vaistai: „jie duoda tik vaistus, kai reikia daryti operaciją. Bet vaistais savęs nuodyti ilgai negali. <...> čia tu visada esi šeriamas vaistais, <...> paklausia kiek tau dar kalėti, tai jeigu neilgai, tai duoda vaistų ir paleidžia tave. Bet negali visa laiką save vaistais maitinti“.

Išskirtos ir odontologų teikiamos paslaugos, išsakomi nusiskundimai dėl atmestinos, netinkamos gydymo kokybės, nurodyta, kad asmenys, kurie turi pakankamai lėšų, gydymui vežami į Žalgirio kliniką: „Jei su dantimis kažkas blogai ir pinigų neturi, tai blogai. <...> Kas turi pinigų, veža į Žalgirio g.“; „čia kur dirba dantistai, tai aš nežinau, ar jie ten kažką baigę ar moka daryt <...>. O gali registruotis į tą Žalgirio kliniką <...> Tai kokius tris keturis mėnesius užtrunka. Aš buvau išvažiuavęs, tai man apie penki mėnesiai užtruko. Tai nežinau, jei būtų kažkokia rimtesnė problema, tai ilgai reikėtų laukti. Man čia įdėtas laikinas dantis, jis kliba, aš sakau, reikia kažkaip patvirtinti. Tai sako kai iškris, tada ateik, vos ne, kam čia atėjai dabar. Čia skylutė irgi buvo, irgi nuėjau, sakau, patvarkyti reikėtų, ai tai sako, dar maža, pusę metų dar“.

Nuteistieji nurodė ir problemą, dažnai tiesiogiai siejamą su maitinimo kokybe kalėjime – išsakyti nusiskundimai, kad nėra galimybės įsigyti tam tikrų maisto papildų bei vitaminų, kurie reikalingi negaunant pilnaverčio maitinimo ir aktyviai sportuojant: „*aš nesuprantu, kodėl negalima visų maisto papildų nusipirkti. Nori čia aktyviai sportuoti, tam tikri papildai reikalingi, paprasčiausiai čia negausi, iš maisto medžiagų susirinkti irgi sunku*“.

3.8. Narkotikai

Tyrimo metu tiek nuteistieji, tiek darbuotojai nurodė, kad narkotikų platinimas ir vartojimas yra aktuali problema šiame kalėjime. Kai kurie nuteistieji nurodė, kad jų aukštuose narkotikų nėra (pagrindė iš I korpuso 3 ir 4 aukšto) teigdami: „*Pas mus aukšte nėra. Žolę gal kartais kažkas parūko. Bet nėra taip, kad gulėtų visiškai apsvaigę. Buvo vienas su narkotikų priklausomybe. Jis labai keistai atrodė. Čia visi tokie sportininkai!*“; „*Mūsų 3 aukšte narkotikų niekas nevartoja*“. Kai kurie darbuotojai laikėsi panašios pozicijos, nurodydami, kad šiame kalėjime tokios didelės narkotikų problemos, kaip kituose kalėjimuose, nėra. Tačiau vienas nuteistasis nurodė, kad didesnė narkotikų vartojimo problema yra I korpuso 2 aukšte, o 3 ir 4 aukštų nuteistieji užsiima tik platinimu.

„*Narkotikų yra visuose kalėjimuose. Šiame kalėjime yra mažiau, nes tai nedidelis kalėjimas, lengviau kontroliuoti ir praktikoje yra geriau kontroliuojamas kalėjimas*“ – teigė darbuotojas. Kiekybinio tyrimo metu 47,4 % nuteistųjų nesutiko, jog šiame kalėjime ganėtinai daug vartojama narkotikų, 25,9 % su teiginiu sutiko (3,3).

Kai kurie nuteistieji ir darbuotojai pažymėjo, kad narkotikų problema yra opi, ypač tų psichiką veikiančių medžiagų atveju, kurių neparodo testai, nustatantys apsvaigimą nuo psichiką veikiančių medžiagų. Vienas nuteistasis teigė, kad „*ypatingai nemažai apsinarkašinę būna sintetiniai, kur nepasiduoda testavimui, tai jie iš vis būna tokie kad... nu kodėl aš turiu su tokiais bendrauti ir būti kartu aukšte? Nueinu į dušą, o jie čia duše rūko ir pučia tą dūmą*“, o darbuotojas sakė: „*tai aišku yra nuteistųjų, kurie tikrai vartoja, man rodos šią savaitę testavo septynis nuteistuosius ir keturiems parodė teigiamą rezultatą*“.

Narkotinės medžiagos į kalėjimą patenka įvairiais būdais – su dronų pagalba, įneša kiti asmenys (pvz., darbuotojai ar pasimatymo metu artimieji), o kartais narkotinėmis medžiagomis būna apipurkšti laišakai ar popierius, skirtas vykdyti individualią veiklą. „*Dronais perduodami, nes be garso iš aukštai. Išnaudojami žemesnės kastos nuteistieji, kad atneštų su dronais įmestus narkotikus. Kai kurie nuteistieji sugeba narkotikus čia kalėjime pasigaminti. Kartais ir darbuotojai atneša narkotikų*“ – teigė darbuotojas. Iššūkį kelia tos narkotinės medžiagos, kurios yra įnešamos kūno ertmėse, nes kalėjimas neturi techninių galimybių tokių asmenų patikrinimui, nebent yra žinoma reali išankstinė informacija apie tokį pernešimo būdą. Kai kuriais atvejais tokie asmenys gali būti nuvežami į ligoninę atlikti rentgeną, tačiau jeigu asmuo atsisako – šios procedūros atlikti negalima. Nors interviu metu pasimatė, kad darbuotojai ne visada gali užkirsti kelią narkotinių medžiagų patekimui į kalėjimą, tačiau kiekybinio tyrimo metu 46,7 % nuteistųjų nesutiko su teiginiu, jog šiame kalėjime beveik nesistengiama apsaugoti nuo įnešamų narkotikų.

Dalis apklaustų nuteistųjų, prieš patenkant į įkalinimo įstaigą jau turėjo problemų su narkotinių medžiagų vartojimu. Apklaustos metu 24,6 % apklaustųjų nurodė, kad piktnaudžiavo narkotikais prieš patenkant į įkalinimo įstaigą. Kai yra terpė, kurioje narkotinės medžiagos yra lengvai prieinamos, asmenims, kurie jau turi/turėjo priklausomybę, tampa dar didesnis iššūkis jų atsisakyti.

3.9. Kriminalinė subkultūra

Nuteistieji, paprastai gyvenantys I korpuso 3 ar 4 aukšte, sakė, kad kastų nėra: „*Kastų nėra, nes viską išmaišo*“, tačiau dauguma kitų kalbintų nuteistųjų teigė, kad kastos yra: „*Patys nuteistieji nori išsidalinti pagal kastas, bet į ilgalaikių pasimatymų kambarius eina kartu. Apskritai tarp aukštų neleidžia maišytis*“; „*Kai čia atvykau, maniau būsiu savimi. Nepriskiriu savęs jokiai kastai. Tačiau pavyzdys: mokytoja pasiūlė mums, nuteistiesiems, kurie dalyvavo užsiėmime, paspausti vieni kitiems rankas. Aš ištiesiau ir paspaudžiau kitam nuteistajam ranką. Sukilo visas mano aukštas, kam aš*

paspaudžiau ranką „nuskriaustajam“. Nuteistieji man pasakė, jei dar kartą taip padarysiu, būsiu pats „nuskriaustasis“; „„Nuskriaustieji“ turi pasitraukti iš kelio, kai eina aukštesnės kastos nuteistasis, negalima iš „nuskriaustojų“ imti maistą, valgyti prie vieno stalo. „Nuskriaustieji“ maisto gauna tiek pat, bet jie valgo prie kitų stalų“; „Rasų g. kastos yra. Valgykloje iš vieno langelio duoda „gaidžiam“ ir pan., o iš kito – „bachūrams“, „darbininkams“ (jie priklauso aukštesnei kastai). Maisto duodavo visiems vienodai, nesvarbu, kuriai kastai priklausai“.

Nuteistųjų teigimu, priklausomybę nuo narkotikų turintiems nuteistiesiems skirtame Reabilitacijos centre „pagal nerašytas taisykles, gali būti tik „nuskriaustieji“. Priklausomi, gi negali būti „verchai““; „Pagal subkultūros taisykles vartoti narkotikus yra „zapadlo“, tai „brūdas“, o tie, kurie vartoja, – žemiausia kasta“.

Suimtas užsienietis nurodė, jog „Man šiek tiek juokinga šita subkultūra, nes kiek buvau kameroje su lietuviais, visi kalba apie kažkokias „paniatkes“. Bet visi turi jas skirtingas. Rusijoje subkultūra yra kažkokiuose rėmuose, o čia tos ribos nuolat keičiasi. Subkultūra yra, bet nėra. Yra, kol tai patogu žmogui.“ Ir darbuotojai pastebi, kad „subkultūra yra tada, kada nuteistiesiems yra patogu“; „trečiame ir ketvirtame aukšte gyvenantys nuteistieji negali paspausti rankos antrame aukšte gyvenančiam nuteistajam. Bet kai, pavyzdžiui, vyksta koks ilgalaikis pasimatymas, tai antro ir trečio aukšto nuteistieji gali laisvai naudotis ta pačia virtuve ir panašiai, ir tada jokių problemų nebūna. Arba net kai būna kontaktiniai pasimatymai, tai nuteistasis iš antro aukšto laisvai gali sėdėti prie staliuko, kur sėdi iš ketvirto aukšto žmogus“.

Darbuotojai sutinka, kad „kastos yra. Patys išsiskirsto.“ Darbuotojas: „Nuteistieji nebendradarbiauja su administracijos atstovais, ypač iš I korpuso 4 aukšto [„bachūrai“]“.

Darbuotojai gana gerai žino nuteistųjų neformalų statusą. Su teiginiu „Šiame kalėjime man yra aiškios ir žinomos nuteistųjų neformalaus statuso pozicijos“ sutiko dauguma (51,8 %) darbuotojų, nesutiko tik 13,3 % (2,57). Tačiau darbuotojai nemano, kad atsižvelgti į šį statusą yra labai svarbu. Su teiginiu „Šiame kalėjime bendraujant su konkrečiu nuteistuoju (suimtuuju), svarbu atsižvelgti į neformalų jo statusą“ sutiko tik 22 % darbuotojų, nesutiko – 45,1 % (3,3). Be to, darbuotojai mato mažai naudos tvarkos palaikymui iš to, kad jie paisys subkultūros taisyklių. Su teiginiu „Atsižvelgimas į neformalias nuteistųjų taisykles padeda užtikrinti tvarką šiame kalėjime“ sutiko mažesnė dalis (26,7 %) darbuotojų, nesutiko 37,2 % (3,15), o su teiginiu „Dirbti yra lengviau, kai nuteistieji (suimtieji) iškilusias problemas išsprendžia tarpusavyje“ sutiko mažesnė dalis (23,3 %) darbuotojų, nesutiko 31,4 % (3,1). Visgi didesnė dalis darbuotojų (48,3 %) sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime yra nuteistųjų (suimtųjų), kurie gali daryti įtaką darbuotojų sprendimams“, nesutiko 33,3 % (2,82). Dauguma darbuotojų – 52,8 %, jautė „susirūpinimą, kad kai kurie darbuotojai šiame kalėjime gali būti paperkami“, 25,8 % tokio susirūpinimo nejautė (2,6). 2024 m. darbuotojų apklausoje buvo įtraukta nauja dimensija „Subkultūra“, kuri buvo suformuota iš šioje pastraipoje minimų 6 klausimų. Darbuotojų subkultūros dimensijos vidurkis 2,94 rodo, kad į šią sritį reikėtų atkreipti dėmesį.

Nors dauguma kalbintų nuteistųjų pripažino subkultūros buvimą kalėjime, tačiau kiekybiniame tyrime tik mažesnė dalis (26,8 %) nuteistųjų (suimtųjų) pritarė teiginiui „Šiame kalėjime tarp nuteistųjų (suimtųjų) yra griežta hierarchija“, o 43,5 % – nepritarė (3,18). Teiginiui „Čia kyta daug nesutarimų tarp nuteistųjų (suimtųjų) iš skirtingų grupių“ pritarė tik 18,1 % nuteistųjų, nepritarė dauguma (56,5 %) (3,48).

Dalis nuteistųjų iš I korpuso 3 ir 4 aukšto, kuriuose gyvena nuteistieji, priklausantys aukštesnėms kastoms, nemato problemų, kad jų aukšto tualetą valo nuteistieji iš 2 aukšto: „už tai jie gauna algą“; „Jį tenkina atlyginimas ir tas darbas. Jam duodame kas cigarečių, kas kavos“; „Gyvenančių 2–ame aukšte neskriaudė tie, kurie gyveno 3–4 aukštuose.“ Su teiginiu „Silpni“ nuteistieji (suimtieji) šiame kalėjime yra išnaudojami ir tampa aukomis“ sutiko mažesnė dalis nuteistųjų (27,9 %), 42,1 % – nesutiko (3,18). Tik 20 % nuteistųjų sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime turi priklausyti tam tikrai nuteistųjų (suimtųjų) grupei, kad galėtum išgyventi“, dauguma (53,5 %) nesutiko (3,52).

Kai kurie nuteistieji mato subkultūros naudą: „jeigu atsirastų čia kažkoks nenormalus, kur pats savo pasaulyje gyvena ir nuspręstų apipilti pareigūną kokiom fekalijom, tai automatiškai pareigūnai piktai, daro kratas, laksto, nieko neišleidžia, tai visi stengiasi kontroliuoti tuos išprotėjusius, kad nebūtų tokių nesąmonių. Nes nebus ramybės nei pareigūnams, nei kaliniams“.

Tai, kad svarbu laikytis neformalių nuteistųjų elgesio taisyklių, patvirtino 29,7 % nuteistųjų, sutikusių su teiginiu „Šiame kalėjime nuteistiesiems svarbiau laikytis neformalių nuteistųjų taisyklių nei darbuotojų reikalavimų“, 39,1 % su teiginiu nesutiko (3,08). Su teiginiu „Šiame kalėjime neverta skųstis darbuotojams dėl išskylančių problemų“ sutiko didesnė dalis nuteistųjų (43,7 %), nesutiko 27,7 % (2,8). Šią situaciją iš dalies paaiškina tai, kad didesnė dalis nuteistųjų (41 %) sutiko su teiginiu „Paprastai nuteistieji, turintys autoritetą, išskylančias problemas sprendžia geriau, nei kalėjimo darbuotojai“, 29,9 % – nesutiko (2,86).

Nuteistėjo teigimu, pareigūnai žino nuteistųjų subkultūros taisykles ir iš dalies jų laikosi: „Jie patys tau rankos nepaduos, nes žino, kad tau gali būti blogai. Jie žino ir tu žinai, kad negali paduoti. <...> [jei paduotų] būtų psichologinis smurtas [iš nuteistųjų pusės], jis blogesnis už fizinį smurtą“; jei „bičiuliaujiesi su pareigūnu, tai tada prasideda psichologinis smurtas, tau gali bandyti specialiai pakenkti.“ Pareigūnai atsižvelgia į subkultūros dalykus, kai nuteistąjį paskiria į būrį, „nes jie žino, kad iškart bus konfliktas. Bet ir pareigūnams geriau ir nuteistajam net geriau, nes čia tai būtų smurto, fizinio ir psichologinio, o ten jam geriau ir ramu viskas“.

Nuteistųjų teigimu, darbuotojai nebando spręsti subkultūros problemos, netgi ją palaiko: „Pavyzdžiui, 3 ir 4 aukštas nedirba, bet visą laiką gauna daugiau paskatinimų, negu mes dirbantys iš 2 aukšto“; „Sistema turi būti tokia, jei laikaisi subkultūros, tai neturėtum gauti privilegijų, o čia viskas atvirkščiai – greičiau gauni lengvąją grupę“; „Pažiūrėkite į lauką. 3 ir 4 aukšto nuteistieji gali išeiti į lauką du kartus per dieną. Mūsų laikas [2 aukšto] tik 1 kartą nuo 18 val. Mūsų aukšte taip pat yra nedirbančių nuteistųjų [pavyzdžiui, dėl negalios], kurie norėtų išeiti į lauką ir dienos metu, bet mums neleidžia.“ Nuteistasis, dirbantis valgykloje: „Mes stengiamės, dirbame, o ką daro 3 aukštas?!“

Kai kurie nuteistieji nemato problemos, kad pirma į valgyklą eina paprastai nedirbantys, aukštesnės kastos nuteistieji iš I korpuso: „Į valgyklą pirma eina 4 aukštas, paskui 3, paskui 2–as. Tai logiška, nes 3–4 aukštuose yra nedirbantys, o mes 2 aukšte dirbantys. Tame sunku įžvelgi diskriminaciją pagal kastas.“ Tačiau, jei kalėjimo administracija griežčiau reaguotų į nuteistųjų subkultūros apraiškas, pirma valgyti turėtų eiti dirbantys, žemesnių kastų nuteistieji.

Kai kurie darbuotojai pateisina nuteistųjų apgyvendinimą pagal kastas: „Jei man reikėtų gyventi su žmogumi, kuris netvarkingas, nuo kurio sklinda nemalonūs kvapas, kuris vartoja alkoholį, narkotines medžiagas, tai su juo nenorėčiau gyventi kartu“.

Darbuotojai naudoja subkultūrą tvarkai palaikyti. Nuteistasis teigia, kad „pareigūnams ta subkultūra yra naudinga“; „antrame aukšte yra tie dirbantys nuskriaustieji, taip vadinami, kur vaikus prievartavo, tai automatiškai niekas nenori su jais bendrauti. Tai jeigu jis kažką prisidirba, tai perkelia į ketvirtą aukštą, pas normalius žmones, tai viskas – apsiramina, nes jis nenori į ketvirtą aukštą, nes žino, kad su juo niekas nebendraus. Tai jis neina, tai kai jis neina, jį automatiškai perkelia į drausmės grupę, tai ir viskas. Ten jis kameriniame režime kankinasi.“ Darbuotojo teigimu: „[nuteistasis iš aukštesnės kastos] pasako, kad „jeigu tu paimsi šluotą ir grįši, tai pas mus jau negalėsi grįžti“, tai mes žinom, kad yra tas „gaidynas“ ir „bachūrynas“, vien dėl to, kad tas padeda mums valdyti situaciją, mes žinom, kad negalim to su kitu suleisti, nes bus konfliktas, kad negalima jiems ten susidurti, nes bus muštynės“; „šiuo metu, kalėjimas palaiko subkultūrą tiek, kiek tai yra saugumo dalykas, nes jeigu mes dabar sakytume, kad subkultūros nėra ir visus tiesiog sumaišytume, tai čia tokios muštynės būtų, toks chaosas, kiek žmonių nukentėtų. <...> mes neturim dabar tiek darbuotojų, neturim tiek patalpų. Turėtume – būtų visiškai kita situacija, ir tokių problemų tiesiog nebūtų“.

Dalis darbuotojų palaiko kriminalinę subkultūrą: „kiti pareigūnai palaiko tas subkultūras. Patys pareigūnai nuteistajam sako „gaidys“ arba „bachūras“ arba kalbėdami tarpusavyje naudoja kastų pavadinimus. Jei aukštesniame aukšte nuteistasis yra sumušamas, tai KŽS nuleidžia jį į 2 aukštą. Nuteistasis sako, kad man pavojus ten negresia, galiu grįžti, kur buvau, bet KŽS spaudžia, kad gyventų 2 aukšte“.

Kita dalis darbuotojų nepalaiko kriminalinės subkultūros: „Man atrodo, kad visiškai nesąmonė tos kastos. Būna pasijuokiu kartu su nuteistaisiais iš tų kastų. Aš nepalaikau kastų.“

Ne visi nuteistieji palaiko kriminalinę subkultūrą: „Aš tų „poniatijų“ nesilaikiau. Aš draugavau su „gaidžiu“, kartu sportavome ir kt. Visi žmonės.“ Tokiu atveju jie susiduria su problemomis. Nuteistasis: „vienas nuteistasis apipylė šaltu vandeniu kitą, pastarasis tapo

„nuskriaustuoju“. Jis nenorėjo pripažinti kastų, todėl jam taip padarė. Kalėjimo viršininkas Evaldas Gasparavičius – šaunuolis, pasirūpino, kad šis „nuskriaustasis“ būtų perkeltas iš lengvos grupės į besargybą. Įvyko precedentas!“

Nuteistieji, kurie nenori laikytis subkultūros, stengiasi išvengti darbų, kurie gali būti vertinami kaip tarnavimas subkultūrai (pvz., tualetų valymas). Tai sudaro problemų dėl užimtumo darbine veikla, nes dažnai kita darbinė veikla su oresnėmis darbo sąlygomis nėra pasiūloma, o atsisakant darbinės veiklos gali pasunkėti teisinė padėtis (pvz., nėra galimybės patekti į lengvąją grupę). Darbuotojai supranta, kad „„Nuskriaustasis“ ne visada pasirenka tokį savo vaidmenį“.

Pagrindinę nuteistųjų subkultūros egzistavimo kalėjime priežastį darbuotojai mato tame, kad trūksta kamerinio tipo gyvenamųjų patalpų: „negalime nuteistųjų laikyti mažesnėse grupėse. Kai turime 50–70 nuteistųjų aukšte, tai nuteistųjų įtaka yra ženkliai didesnė, nei darbuotojų. Pavyzdžiui, renginyje susirinko įvairių kategorijų (pagal jų skirstymą) nuteistieji, mes juos bandome įtraukti visus. Iš aukštesnių kastų pasakė, jei tu ten sėdėsi su tais, greitai ir pats būsi toks pat. Pasekmių lyg tai nebuvo, bet signalai sklinda, gal kažkiek ir veikia. Dėl to griūna mūsų įdirbis, nuteistieji pradeda bijoti dalyvauti. Mes tampame bejėgiai. Mes negalime 100 žmonių izoliuoti. Jei jie yra grupėje, jie daro įtaką“; „Kaip veikia jie vieni kitus, nors gyvena skirtinguose aukštuose? Yra skolos vieni kitiems. Kas kas turi už kažką atidirbti. Skolininkai nebūtinai čia, bet ir laisvėje būna prisidirbę. Per kitus asmenis daro poveikį“.

Darbuotojai pasakoja apie priemones, kurių imasi prieš kriminalinę subkultūrą: „Bandome aukštesnes kastas įtraukti į tvarkymo darbus. Jie bando formaliai apeiti. Kol yra didelė masė, sunku pakeisti. Esam nusimatę daug priemonių prieš kriminalinę subkultūrą, bet didelio poveikio nepavyksta padaryti. Reikalingas kamerinis tipas. Taip, subkultūros žala, poveikis yra mažinami, bet subkultūra išliks ir nieko nepadarysime. Infrastruktūra yra pagrindinis dalykas“; „Kai yra kamerinis tipas, reikia taip daryti, kad būtų kuo mažiau kontaktų su kitais nuteistaisiais. Būriai turėtų būti 15–20 nuteistųjų, nes 30 yra daug. Jei jie susimaišo, prasideda šalutinis poveikis, kažkas kažką pradeda engti. Pas mus gerai, kad bent pagal aukštus apgyvendinti, tiesioginio spaudimo kažkiek jie išvengia, bet vis tiek yra įtakos darymas“; „Kuo daugiau nuteistieji susitinka už kameros ribų, tuo labiau subkultūra pasireiškia. Jei yra stiprus nuteistųjų lyderis, tai daugelis nuteistųjų paklūsta jo kriminalinei subkultūrai“.

Kai kurie pareigūnai mano, kad jie neturi pakankamai pajėgumo vykdyti subkultūros mažinimo priemones, pvz., aukšte esančios virtuvėlės valymas tokia tvarka, kad visi aukšte gyvenantys nuteistieji paeiliui ją valytų. Tokia virtuvėlių tvarkymo tvarka buvo priimta, tačiau pareigūnai nurodo, jog „Mes neturime pajėgų tikrinti, ar tas žmogus tą dieną tvarkosi virtuvėje ar nesitvarko, nes net nėra nustatytas laikas, kada tas žmogus turi tvarkytis, nes ir dirba nuteistieji, į užsiėmimus vaikšto, tai kas pažiūrės? Niekas. <...> Ar jie tvarkosi ar nesitvarko, mes nežinom. Taip pas mus mažinama subkultūra! Tikslas buvo, kad „bachurai“ tvarkytųsi. Atsitiko taip, kad dar didesnė subkultūra tapo, nes <...> „bachuras“ susigalvojo, kad sumoka kitam nuteistajam, kad už jį tvarkytų“.

Nuteistieji pasidalino istorija apie administracijos bandymą kovoti su subkultūra, valgykloje suvienodinant lėkštes, kad visos būtų vienos spalvos. Po šios iniciatyvos nuteistieji iš 3 ir 4 aukšto „užsirakino“, o po šio įvykio administracija vėl viską leido.

Pusiaukelės namuose ir atviro tipo bausmės atlikimo vietose subkultūra nėra propaguojama. Pareigūnai deda pastangas, kad subkultūros įtaka būtų minimizuota. Moterys, atvykusios iš Panevėžio kalėjimo, kartais bando kelti konfliktus, tačiau dažniausiai situacija būna suvaldyta pokalbiais ir tarpininkavimu su SVS pareigūnais. Nuteistieji džiaugiasi, kad pusiaukelės namuose subkultūra nėra palaikoma, ir tie, kurie ją palaikydavo, stengiasi jos nepraktikuoti. Jų teigimu, nuteistieji subkultūros atsisako dėl geresnių sąlygų.

Kai kurie darbuotojai mano, kad kriminalinės subkultūros kalėjime panaikinti neįmanoma: „kitaip nebus, neįmanoma palaikyti tvarką kalėjime.“ Nuteistųjų teigimu, subkultūra kalėjime mažėja: „Seniau indai buvo pažymėti, dabar nebėra. Ir tualetai, dušai dabar nėra atskiri pagal kastas“.

Darbuotojai pastebi subkultūros mažėjimą kalėjime, pasakoja apie pokyčius: „Kriminalinė subkultūra čia mažėja – didėja nuteistųjų bendradarbiavimas su darbuotojais, pasitikėjimas“; „Kai kurie iš „bachūrų“ jau įsidarbina, pereina į besargybą. Tas pasikeitimas iš „bachūrų“ pusės yra toks, kad jie susiranda patikimą sau pareigūną, į jį kreipiasi, pateikia prašymą. Ir jei nepraleidžia, tyliai

ramiai parašo atsisakymą, kad būryje apie tai nebūtų žinoma. Jiems statusas svarbu. Tie senieji vilkai skundų nerašo, o „nuskriaustieji“ labai gina savo teises“; „Subkultūros lyderiai "bachūrai" veržiasi į pusiaukelės namus ar į atvirą tipą, nes sąlygos geresnės, bet pusiaukelėje ir atvirame reikia patalpas tvarkyti, reikia šluotą į rankas imti. Ir jie ima. Yra pusiaukelėje sudarytas grafikas ir privalai tvarkyti patalpas. Kartais jie paprašo kitų, bet mes stebime ir užkertame tam kelią. Organizuojame pusiaukelėje talkas, pagal pavardes, kas dalyvauja tvarkyme, stebime. Seniau „bachūrai“ nebendravo su „nuskriaustaisiais“, rankos nepaduodavo, dabar šioks toks bendravimas vyksta. Pusiaukelės namuose kriminalinės subkultūros apraiškų nematome“.

Ir nuteistieji pasakoja apie pokyčius: „Seniau niekada nedirbau tvarkiniu, valytoju, dabar dirbu tokį darbą, kokį man pasiūlo. Nesilaikau subkultūros taisyklių. Subkultūra yra kalėjimuose. Čia pusiaukelėje kastų nėra. Buvo, kad čia atėję taip vadinami „šustriakai“ bandė kažką įrodinėti, kad jis neims šluotą į rankas, dar kažką, bet čia taip neišeina. Mano buvę draugai „šustriakai“ netiki, kad aš dirbu kiemsargiu“.

VK susiduria su specifiniais iššūkiais – čia perkelti nuteistieji, dalyvavę organizuotame nusikalstamume, kriminalinės subkultūros autoritetai. Nuteistieji, palaikantys subkultūrą ir gyvenantys I korpuso 3 ir 4 aukštuose, akcentuoja, kad jiems tai užkerta kelią gauti lengvesnes bausmės atlikimo sąlygas, lygtinį paleidimą, tačiau vis tiek pasirenka nekeisti bausmės atlikimo strategijos, nenori atsisakyti subkultūros, kuri jiems atrodo reikšmingesnė, nei galimybės, kurias suteikia subkultūros atsisakymas. Neigiamai vertinami tie, kurie subkultūros atsisakė, pabrėžiant, kad 2–ajame aukšte nuteistieji gyvena kitaip, ten betvarkė, konfliktuojantys, neadekvatūs, priklausomi nuo narkotikų ir t. t. Subkultūros laikymasis susijęs ir su didesniais finansiniais nuteistųjų pajėgumais, kurie leidžia besilaikantiems subkultūros nuteistiesiems demonstruoti aukštesnį statusą, didina gyvenimo sąlygų nelygybę tarp tų, kurie laikosi subkultūros, ir tarp tų, kurie nesilaiko. Tuo tarpu darbuotojai neturi įrankių, nemato vizijos ir galimybių, kaip išspręsti egzistuojantį susiskaldymą tarp nuteistųjų pagal kastas.

2024 metais nuteistųjų apklausoje buvo įtraukta nauja dimensija „Subkultūra“, kuri buvo suformuota iš 6 naujų klausimų. Nuteistųjų subkultūros dimensijos vidurkis 2,94 rodo, kad į šią sritį reikėtų atkreipti dėmesį.

3.10. Nuteistųjų gyvenimo sąlygos (buitis)

Bendros gyvenimo sąlygos. Nuteistieji iš esmės buvo patenkinti materialinėmis sąlygomis (gyvenamosiomis patalpomis, dušais, tualetais). Kai kurie nuteistieji teigė, kad šis kalėjimas, jų nuomone, yra turintis geriausias sąlygas iš visų kalėjimų Lietuvoje. Nuteistieji I korpuse: „Šiltas vanduo kasdien. Seniau tualete buvo skylė, nebuvo klozetų, sunku nuteistiesiems buvo atlikti gamtinius reikalus tupint, jei buvo kokios problemos. Dabar klozetai“; „tvarkingas tualetas, dušai“; „Higiena gerai. Galima praustis, skalbtis. Nėra blakių, blusų“; „Čiužiniai geri“; „Palyginus, kaip buvo anksčiau ir kaip yra dabar, tai nėra ką lyginti, kiek gerų pasikeitimų“.

Tačiau nuteistieji išreiškė nepasitenkinimą dėl gana didelio vienoje patalpoje gyvenančių nuteistųjų skaičiaus. Esant dideliui skaičiui asmenų vienoje patalpoje, kyla diskomfortas dėl kai kurių nuteistųjų netvarkingo gyvenimo būdo ar narkotikų vartojimo, nuteistieji turi mažiau privatumo. Nuteistųjų teigimu, administracija neduoda valymo priemonių, todėl jas nuteistieji turi pirkti iš savo lėšų.

Trečdalis (32,6 %) nuteistųjų sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime mano gyvenimo sąlygos yra prastos“, nesutiko 33,4 %. Atsakymų balų vidurkis 2,95 rodo egzistuojančias problemas, tačiau didžioji dalis nuteistųjų mano, kad yra sudarytos tinkamos sąlygos pasirūpinti išvaizda. Su teiginiu „Šiame kalėjime užtenka priemonių ir tam skirtų patalpų, kad galėčiau pasirūpinti savo išvaizda (asmens higiena, drabužiai ir pan.)“ sutiko 57,5 % nuteistųjų (suimtųjų) (3,41), 73,2 % apklaustųjų nuteistųjų (suimtųjų) sutiko su teiginiu „Šiame kalėjime suteikiamos tinkamos galimybės pasirūpinti savo švara ir padoriai atrodyti“ (3,74), su teiginiu „Man suteikiamos tinkamos galimybės palaikyti gyvenamojoje vietoje švarą ir tvarką“ sutiko 70,2 % apklaustųjų (3,55).

Nuteistieji (suintieji) skundėsi, kad negali susitvarkyti savo kamerų, kitų patalpų ar sugedusios įrangos. Darbuotojas aiškino, kad „įstaigos anksčiau turėdavo savo biudžetą, jos galėdavo nueiti nusipirkti dažų, paremontuoti patalpas, dar kažką. Dabar, jeigu tau reikia, pas tave sugedo kažkas ar reikia susiremontuoti patalpą? Turto valdymo skyriaus darbuotojai turi apklausti visus kalėjimus Lietuvoje, ar jiems reikia, tarkim, dažų, ar kokių statybinių medžiagų. Visi siunčia Turto valdymo skyriui poreikį ir jie tada inicijuoja pirkimą. Realiai tai galit įsivaizduoti, kokia motyvacija yra tam pačiam darbuotojui, jeigu jis negauna arba turi pirkti už savo pinigų priemones, kurios jam reikalingos darbui, tai visiškai nepateisinama! [Reikia], kad kalėjimo viršininkui būtų kažkokia galimybė, jeigu kažkas sugedo, tai nelaukus pirkimo, kol visa Lietuva nupirks, o galėtų dabar, kad jis galėtų susiremontuoti, kas sugedo“.

Darbuotojas akcentavo, kad nuteistieji, nuteisti pirmą kartą, vis dar nėra atskiriami nuo daug kartų teistų nuteistųjų, todėl daroma neigiama įtaka pirmą kartą teistiems asmenims. Darbuotojai nurodo, jog tokiais atvejais „mes jį patys įmetame ir po to jį dar ir resocializuoti reikia“.

Gyvenimo sąlygos skirtingose nuteistųjų grupėse. Sąlygų dimensijos vidurkiai skirtingose nuteistųjų grupėse išsidėstę taip: didesnis atsakymų balų vidurkis lengvojoje grupėje (3,58), mažesnis – paprastojoje (3,37).

Pusiau atviras tipas. Nuteistieji I korpuse džiaugėsi, kad „dušai dabar visiškai nauji. Buvo 1 dušas ant visų ir 2 kartus per savaitę karštas vanduo. Dabar kiekvieną dieną karštas vanduo, 5 dušai, atitverti tvarkingai“; „dabar likę aukšte apie pusę (penkiasdešimt keli nuteistieji). Todėl sąlygos iš esmės pasikeitė. Visur daug laisviau, nėra trinties. Čia esminis dalykas!“ Tačiau darbinės veiklos zonoje, kurioje yra persirengimo kambarys, nebėra dušų. Tai vertinama neigiamai, nes švarius drabužius tenka dėti ant purvino kūno, o nusiprausti galima tik savo būrio patalpose. Nuteistasis: „Iš esmės įrangos sportuoti užtenka. Norėtūsi, kad leistų vykdyti imtynių treniruotes“. Kitas nuteistasis iš I korpuso paprastosios grupės: „Gaunu apie 300 eurų už darbą, bet netaupau. Perku vitaminus, geresnį maistą, vaisius. Skaitau knygas, kurias atsiunčia maniškiai (1 kartą per 3 mėn. priklauso man siuntinys). Turiu kompiuterį. Juo naudojausi, kai mokiausi suvirintojo specialybę. Aš inžinierius. Noriu namo brėžinį pasidaryti 3D formatu. Noriu pagilinti Excel žinias. Kompiuterį galiu naudoti 7–20 val. Paskui turiu atiduoti į specialias spintas. Noriu į lengvąją grupę. Galėsiu tada išsikepti kiaušinių. Paprastoje negali nusipirkti nei kiaušinių, nei miltų. Kiti nuteistieji kepa kiaušinieneę, o aš negaliu. Taip norisi. Gyvename tam pačiam aukšte lengvoji ir paprastoji grupės.“

Nuteistieji I korpuse dažniausiai reiškė nepasitenkinimą: „Trūksta gamtos, žalumos“; „Čia visur sienos, asfaltas“; „į dušą kilometrinė eilė. Niekur nespėji. Į kiemą neleidžia, nes per daug nuteistųjų. Kaip tarpusavyje išsirinkti, kam eiti į lauką? Visi nori eiti į lauką“; „neturime poilsio kambario 3 aukšte“; „Kartą per savaitę galiu naudotis skalbyklos paslauga. Bet aš kasdien sportuoju, suprakaituoju. Net rankšluosčius koridoriuose džioviname, koridoriai užgriozdinti džiovinamais daiktais. Ar taip turi būti?“; „Virtuvėlėje gale koridoriaus baldai labai seni, supuvę, išlūžę. Natūralu, kad lūžta“.

I korpuse nuteistieji skundėsi dviaukštėmis lovomis: „Dviaukštės lovos, jos juda. Jei kitas žmogus verčiasi, tai ir aš atsibundu. Jei jautriau miegi, lieki be miego. Dabar nuteistųjų sumažėjo, ne visi lovų antri aukštai užpildyti. Tie laipiojimai į lovų 2 aukštą sukelia stresą, trintį“; „esu dalinai nedarbingas, pensininkas jau, ir aš vienintelis miegu lovos antrame aukšte. Ateina jaunimas ir yra paguldomi pirmame aukšte. Kažkada buvau pasakęs administracijai, tai jie sako „leiskis į antrą aukštą“ [I korpuso]. Bet gi antrame aukšte mūsų nekenčia“.

Vienas nuteistasis pasakojo apie savo vestuves kalėjime: „Būdamas čia kalėjime oficialiai susituokiau su žmona (čia ji atvyko iš Ukrainos). Čia kalėjime prie baseiniuko įvyko vestuvės, padarė nuotraukų, atvyko liudininkai iš Ukrainos. Gaila, kad kunigo nebuvo. Kunigas norėjo, kad mus iki koplyčios atvestų, tačiau pareigūnai nesutiko. Gavau 2 parų asmeninį pasimatymą vestuvių proga (viena para papildomai, nes vestuvės)“.

Psichosocialinės rehabilitacijos programos būrys („Rehabilitacijos centras“). Nuteistieji Rehabilitacijos centre gyvena atskirame pastate, darbuotojų mažai, rehabilitacijos užsiėmimai vyksta retai, kartais lankosi savanoriai. Nuteistieji, prieš atvykdami į Rehabilitacijos centrą, tikėjosi, kad čia bus daug specialistų, kurie padės, vyks intensyvi rehabilitacija. Gydymas nuo priklausomybių reikalauja daug

intervencijų, tačiau realybėje susidurta su kitu vaizdu. Kaip teigiamus aspektus nuteistieji nurodė tai, jog Reabilitacijos centre ir poreabilitacijos grupėje gyvenimo (buities) sąlygos yra daug geresnės, nei kituose kalėjimo padaliniuose, poreabilitacijos grupėje buities sąlygos (naujesni baldai, geri dušai, mažesnis nuteistųjų skaičius viename kambaryje) yra geresnės, nei reabilitacijos grupėje.

Dauguma nuteistųjų gyvenimą Reabilitacijos centre apibūdino taip: „*Gyvename patys sau. Dienos metu čia nieko nebūna. Padaro apėjimą 23 val. ir viskas*“; „*Čia palaida bala. Reabilitacijos centras „tai atskira sala“, kaip uždara Respublika*“; „*Darbuotai retai čia ateina. Būrio viršininkė ateina 1–2 kartus per dieną iš ryto ir vakare surinkti prašymus. Pastovaus „dinamisto“ nėra. Čia turėtų dirbti komanda*“. Nuteistieji mano, kad Nuteistųjų kolektyvo taryboje reikėtų atstovo ir iš Reabilitacijos centro, kadangi „*tai atskira sala*“.

Nuteistieji prastėjančią reabilitacijos priemonių įgyvendinimo kokybę siejo su ilgamečio priklausomybių ligų konsultanto išėjimu, kuris, jų nuomone, prisiėmė didžiausią atsakomybę už Reabilitacijos centro veiklą. Reabilitacijos centre tyrimo metu dirbo vienas darbuotojas iš Lietuvos kalėjimų tarnybos Sveikatos priežiūros koordinavimo skyriaus, kuris laikinai „dangstė“ priklausomybių ligų specialistų trūkumą, padėdavo spręsti buitinius klausimus. Pavaduojantis darbuotojas sakė, kad jaučiasi nelabai jaukiai, nes daug ko nežino, nėra šio kalėjimo darbuotojas, dažnai tenka ieškoti kitų, žinančių darbuotojų.

Nuteistasis uždaro tipo baumės atlikimo vietoje: „*jeigu nori išsišluoti kameroje grindis tai turi prašyti šluotos, kad atneštų*“. Suimtasis II korpuse: „*esu vienvietėje kameroje. Čia reikia mokėti už tualetinį popierių, elektrą, valymo priemones, net Rusijos kalėjimuose tokie dalykai buvo nemokami. Čia visada kovoju su apskaitos darbuotojais, nes jie nemoka paprastos matematikos*“; „*čia išeiti į lauką gali 2 kartus per dieną, po vieną valandą. Vieną dieną ryte, kitą vakare. Čia tu tiesiog sėdi visą dieną ir žiūri televizorių. Ir viskas*“.

II korpusas neseniai suremontuotas. Išgriautos sienos, perdažytos.

Atviras tipas. Nuteistiesiems trūksta buities priemonių (pvz., orkaitės), todėl yra sunku paruošti tam tikrus patiekalus arba pasišildyti maistą. Šaldytuvai ir elektros plytelės yra ribotai prieinami. Kai kurios patalpos po remonto yra geros būklės, tačiau dalis pastato (įskaitant dušus) yra prastos būklės, su pelijančiomis sienomis.

Nuteistosios atvirame tipe skundėsi, jog „*Šaldytuvai tokio senumo... Iš trijų šaldytuvų veikia tik vienas, durelės vos užsidaro*“; „*Stovi du sugedę šaldytuvai. Kodėl juos nesuremontuoti?*“

Nuteistieji, turintys leidimą iš kalėjimo teritorijos išvykti be palydos (kalėjime dažniausiai įvardijami kaip turintys „besargybos“ statusą, toliau – „besargyboje“), nurodo: „*Besargybininkams duoda valdišką maistą, pusiaukeliečiams neduoda. Maistą veža iš Rusų g. Pasiimam duoną, kiaušinį ir pan., o kruopų nevalgom. Galiu pats nusipirkti kruopų ir skaniai išsivirti, o ne sudribusią košę valgyti. Košė būna be druskos ir ne išvirta, bet užplikyta*“; „*Būna gerai padarytų patiekalų, pavyzdžiui, bulvės su dešrelėmis ir salotomis, kaip restorane! Jei yra informacija, kad atvažiuos kažkas iš LKT, maistas būna geras*“; „*Kasdien duoda košę. Būna bulvės su spirgučiais. Kotletų gauname per mėnesį 3–4 kartus. Ten ne kotletai, ten "bulka". Valgykla švari, tvarkinga*“; „*Viskas keičiasi į gerą. Pavyzdžiui, seniau duodavo žuvienę, kurioje plaukiodavo žuvies galvos su akimis, dabar nebeduoda žuvienės*“; „*Šią savaitę mano eilė tvarkyti pusiaukelės namų dušus. Aš atvežiau 10 litrų valymo skysčio, nes apleista. Valoma tik dėl valymo. Čia turėtų būti etatas, kad dirbtų žmogus, kuris nori gerai dirbti, o jam padėtų nuteistieji. Nėra dabar tvarkos*“; „*Čia Sniego g. sąlygos neblogos, bet dušas yra kitame barake. Žiemą reikia eiti per lauką į dušą ar iš jo. Mano barake yra tik tualetai ir prausyklos. Reikėtų, kad mūsų barake padarytų 1–2 dušo kabinas*“; „*Mūsų barake vakariniai patikrinimai vyksta apie 21 val. Paskaičiuoja ir užrakina. Vasarą norisi išeiti į lauką. Galėtų užrakinti tik 23 ar 24 val.*“

Pusiaukelės namuose nuteistieji kambaryje gyvena po 4–6 asmenis. Keli nuteistieji, lygindami sąlygas pusiaukelės namuose su kitais kalėjimais, sakė, jog „*jaučiuosi čia kaip sanatorijoje, sąlygos labai geros*“; „*Čia pusiaukelės namuose žmonės gyvena „kaip razinos šokolade*“. Darbą gali dirbti, valgyti nusipirkti parduotuvėje laisvėje, telefonu gali naudotis, pinigų užsidirbti“. Tačiau skundėsi, kad „*yra taisyklė, kad 23 val. turi būti išjungtas televizorius, negali pasižiūrėti filmo*“.

SVS darbuotojas: „*Gerai, kad yra pusiaukelės namai. Kai buvo tinkama atranka, ypač tiems, kas pirmą kartą nuteistas, jie išlaikydavo bandomąjį laikotarpį ir kiek sekiau, nė vienas negrižo. Tai buvo pats geriausias dalykas!*“

Maitinimas. Valgykloje tiekiamo maisto kokybė laikoma nebloga, gerėjanti. Nuteistieji: „*Maitinimas visai nieko, aš neišrankus*“; „*Vilniaus kalėjime visada maitindavo palyginti gerai. Vilniaus kalėjime nėra turgaus, kaip kituose kalėjimuose, kur apie pusę maisto, kol pagaminamas, yra išparduota. Kotletuose yra kažkiek mėsos. Košė be druskos. Bet čia ne kavinė!*“; „*Tie, kurie dirba virtuvėje, dalį mėsos perduoda "bachūrams", kurie ją paskui gamina*“; „*maistas pervirtas*“; „*[jame] beveik nėra mėsos, porcijos labai mažos (vyriui pusryčiams duoda 1 kiaušini, per šventes duoda po 2 kiaušinius). Aš suvalgau po žymiai daugiau kiaušinių. Žinoma, yra parduotuvė, joje nusiperkame papildomai. Bet yra nuteistųjų, kurie neturi pinigų parduotuvei*“; „*Dirbantiems ir sūrio vieną gabaliuką daugiau duodavo*“; „*Valgykloje vasaros metu kartais būna sugižęs pienas ar prarūgusi varškė*“; „*kartais pasitaiko apgedusios dešrelės.*“ Beveik visi kalbinti nuteistieji sakė, kad valgykloje duodamų žuvies kotletų nevalgo, nes „*ten turbūt sumaltos visos atliekos, kurios įmanomos, su galvom ir uodegom, kvapas jų blogas*“.

Nuteistasis sakė, kad neina į valgyklą: „*3 mėnesiai ten neinu. Nėra ką ten valgyti. Valgo tik tie, kurie neturi pagalbos iš artimųjų. Mėsa – saugyslės arba jos visai nėra. Kai duoda raugintus kopūstus su troškinta kiaušiena, tai kvapai pasklinda tokie, kad nežinau, kas gali valgyti. Kartais pasiimu tik duoną. Daviau pasiūlymą – aš visą savo pinigų mėnesio limitą atiduodu į valgyklą ir už tai man duokite kokybišką maistą, man nereikės pačiam ruošti maistą.*“

Vieno iš nuteistųjų nuomone, valgykloje dirbantys asmenys nesilaiko higienos reikalavimų, nedėvi specialių rūbų ir pan. Nuteistieji, dirbantys valgykloje, nurodo: „*Atvežami į virtuvę produktai neatitinka reikalavimų*“. Nuteistieji sako, kad įmonė, kuri atveža produktus, nesilaiko įtvirtintų susitarimų, standartų, pavyzdžiui, atvežė ne 3 kg, o 2,5 kg ir pan. „*Atvežė kiaušines bulves (labai mažo dydžio). Sakiau, kad nespėsiu nuskusti laiku [iki pietų]. Vis vien visą kalnę suvertė man*“.

Parduotuvė. Nuteistieji teigė, kad „*Parduotuvėje maistas neblogas*“; „*pasitaiko apgedusių prekių*“; „*Norėtusi Helmans majonezo, kitų kokybiškų produktų, bet negalime pirkti stikliniuose induose*“; „*į parduotuvę eilė, nespėji apsipirkti iki darbo dienos pabaigos*“; „*Kainos didokos*“; „*Jei kažko trūksta, rašai užsakymą ir atveža. Tik daržovės dažniausiai būna nelabai šviežios*“.

Darbuotojai: „*Pirmiausiai apsiperka II korpusas, paskui I korpusas apsipirkti eina aukštais (nes jie laisvai vaikšto), pirmiausiai eina 4 aukštas, paskui 3 ir t.t. I korpuso nuteistieji apsiperka 2 k. per savaitę. Matau, kad perka ne tik sau. Būna, kad vienas kitam skolingas*“; „*Turime darbuotoją, kuris lygina kainas laisvėje ir kalėjimo parduotuvėje, kad kalėjime kainos neviršytų 10 %, lyginant su Maxima. Nuteistieji gali daryti užsakymus. Pavyzdžiui, nori iškeptų šašlykų. Mes užsakome ir jie nusiperka. Ir gėles užsakome, kai jie prašo*“; „*Jei atvyksta naujas nuteistasis ir neturi pinigų, jis gali rašyti prašymą ir gauna nemokamai higienos reikmenis (tualetinį popierių...), drabužių. Suimtieji negali pirkti medaus, uogienės, bulvių, kiaušinių*“.

Darbuotojai, dirbantys II korpuse: „*II korpuse I aukšte yra kameros drausmės grupei ir uždaro tipo kalėjimo režimui nuteistiesiems, kurie turi arba paprastą grupę, arba drausmės grupę. Tai sunkūs žmonės, jie visko reikalauja. II korpuse 2–3 aukštas – tai dauguma suimtųjų. Izoliatorius – tai suimtųjų gyvenamosios patalpos. II korpuse tik uždaras tipas. Čia maistas vežiojamas ir į dušą jie turi prašytis. Viskas yra ribojama*“; „*Kameroje jie pasidaro savo tvarką, pasikabina užuolaidas. Nuteistieji, gyvenantys I aukšte, mokosi, eina į užimtumus, juos reikia vesti*“.

Visų nuteistųjų dimensija Sąlygos yra 3,42 balų, kas rodo santykinai neblogą situaciją.

3.11. Nuteistųjų socialiniai ryšiai, bendravimas su šeima

Kiekybinio tyrimo duomenimis, 77,1 % apklaustų nuteistųjų lanko artimieji. Net 90,3 % nuteistųjų reguliariai bendrauja su šeimos nariais (telefonu, paštu, pasimatymų metu). Dauguma (53,7 %) apklaustų nuteistųjų manė, kad šiame kalėjime pasimatymus gali gauti pakankamai dažnai (3,29).

Nuteistieji pasakojo apie bendravimą su artimaisiais ir kėlė bendravimo su artimaisiais problemas: „*Bendravimo su artimaisiais beveik neturiu. Per savaitę turiu 4 skambučius po 20 minučių.*“

Turiu dukrą, kuri gyvena Airijoje. Žmona gyvena Ukrainoje. Tėtis guli po insulto. Niekaip netelpu į 20 minučių. Turiu 3 pasimatymų po 2 valandas per mėnesį galimybę. Darau juos nuotolinius. Vieną su dukra, kitą su žmona“; „Mano artimieji Alytuje ir užsienyje. Jie atvažiuoja į trumpalaikį pasimatymą, o sako nėra vietų. Ne visada, bet yra taip buvę. Iš anksto nederina. Ilgalaikius pasimatymus derina iš anksto. Su artimaisiais bendrauju telefonu (taksofonas)“; „Nuotoliniams vaizdo pasimatymams VK yra tik 1 kompiuteris, o nuteistųjų keli šimtai. Pas ką giminės užsienyje, nori užsirezervuoti vaizdo skambutį, bet tuo metu yra užimtas tas kompiuteris“; „Pasimatymai sekmadieniais, pirmadieniais negalimi. Paprastomis dienomis iki 16 val. laisvėje žmonės tuo metu dirba, negalima pasimatyti“; „Pasimatymų vietose nėra bendros patalpos rūkymui. Ateina į pasimatymus rūkančios žmonos, jos negali parūkyti“; „su atvažiavimu iš toli, irgi kol atvažiuoja gaunasi pirma valanda dienos, nes negali anksčiau atvažiuot, nes atsikelia šeštą ir atvažiuoja“.

Ryšių palaikymo su šeima galimybių nuteistiesiems, esantiems lengvojoje grupėje, pakanka, o nuteistiesiems paprastoje grupėje – nepakanka.

Kaip paaiškino darbuotojai: „Lengvojoje grupėje neriboti pasimatymai nesvarbu su kuo. Paprastojoje ir drausmės grupėje tik su nepilnamečiais vaikais neriboti pasimatymai. Aš padidindčiau taksofoninių skambučių kiekį. Gal sumažėtų telefonų patekimų į kalėjimą. Nuteistieji sako, kad turiu telefoną ne sukčiavimui, o noriu dažniau matyti savo vaikus“; „Ilgalaikiai pasimatymai galimi tik su žmona, be vaikų, 24 val., rūkyti nėra kur, yra virtuvėlė. Trumpalaikiai pasimatymai – vienoje patalpoje gali vykti net kelioms šeimoms su vaikais, stebi pareigūnas“. Nuteistasis siūlė, kad būtų gerai, jei per trumpalaikius pasimatymus atskirtų nuteistuosius, kurie ateina be vaikų, kad būtų atskiri kambariai tik pasimatymams su vaikais.

Nuteistieji patenkinti, kad juos lanko socialiniai darbuotojai, ateina žmonių iš laisvės, gali pasikalbėti atvirai: „Norėtųsi, kad daugiau ateitų savanorių, specialistų iš laisvės. Jie kitokie, jais labiau pasitikima, labiau atsipalaiduoja“.

Nuteistasis iš lengvosios grupės: „reikia praeiti kryžiaus kelius, kad gaučiau atostogas. 3 mėnesiai turi praeiti, kad gaučiau atostogas. Pagal įstatymą to nereikėtų“.

Tarpusavio santykiai tarp nuteistųjų yra gana geri. Didžiausios problemos kyla dėl tvarkingumo ar narkotikų vartojimo kamerose. Bendravimas tarp nuteistųjų, jų teigimu, „normalus, žinoma ne tobulus, bet žmonės išsiaiškina santykius be fizinio smurto“; „su vienais bendrauji, sportuoji ar valgai kartu. Bet šiaip su dauguma [santykiai] neutralūs“. Kiti nuteistieji pripažino, kad būna nesutarimų tarp nuteistųjų dėl tvarkos, požiūrių skirtumų, „būna apsirūkę“ ir kita. „Kalėjime vyrai nemato artimųjų, yra pikti daugiau ar mažiau, vieni nori dominuoti, kiti neutralūs. Kivirčų gali kilti ir kyla visokių. Vienas gali sakyti, kad Putinas geras, kitas sakys „Slava Ukrainė!“. Geriau nepolitikuoti“; „Mes vienas kitu nepasitikim“.

Jei yra nesutarimų tarp nuteistųjų, kažkokių didesnių problemų, tai galima kreiptis į darbuotojus, perkelia kitur. Darbuotojas džiaugiasi, kad pavyksta susitvarkyti su nuteistųjų tarpusavio santykiais: „trečias ir ketvirtas aukštas. Tarp jų yra mirtinų priešų, kurie laisvėje susitikę šaudė vieni kitus. Bet jie čia gyvena viename korpuse, naudojami vienu kiemu, vaikšto į vieną valgyklą, vaikšto į vieną mokyklą. Ir tai yra mūsų [darbuotojų] dėka!“

Net 65 % nuteistųjų pritarė teiginiui „Būdamas šiame kalėjime galiu palaikyti prasmingus (glaudžius) ryšius su savo šeimos nariais“, nepritarė 19,3 % (3,52).

Tačiau nuteistieji nepatenkinti per maža apsilankymų, pokalbių trukme. Didesnė dalis (46,8 %) nuteistųjų nepritarė teiginiui „Kiekvieno apsilankymo / telefoninio pokalbio trukmė yra pakankamai ilga“, pritarė – 36,2 % (2,77). Nuteistieji skundėsi dėl telefoninių pokalbių trukmės, aukštų kainų, privatumo trūkumo ir ryšio kokybės: „turiu didelę šeimą, ne su visais spėju pakalbėti, 20 min. neužtenka. Ne visada gali „pagauti“ savuosius ryte ar vakare“; „15 min. kainuoja eurą. Vaizdo skambutis 20 min. kainuoja beveik 2 eurus. Kai kurie nuteistieji išleidžia net 100 eurų per mėn., kad galėtų bendrauti su artimaisiais. Taksofonų blogas ryšys, garsas traška. Yra pasiūlymas, kad paskelbti konkursą ryšio operatoriui, kad nuteistasis [lengvojoje grupėje] galėtų susimokėti abonementinį mokestį (10–20 eurų per mėn.) ir galėtų ilgai kalbėti“.

Darbuotojai akcentavo, kad nuteistiesiems atsirado kelių parų trumpalaikės išvykos, kurių metu jie aplanko artimuosius. Suteikiamos trumpalaikės išvykos yra gerai, nes tada nuteistieji nenori gauti

nuobaudų, stengiasi. Nuteistas: „*Pas mane kol [žmona] važiuodavo, tai gal ir nieko visai buvo. Aš stengiausi, galvojau, kaip gauti greičiau lengvą grupę, kaip išeiti. <...> atvažiavau į Vilnių. Čia labai blogai su ryšiu su išoriniu pasauliu. [žmona toli] Todėl mes ir išsiskyrėm. Kiek gali normali mergina mylėt balsą?*“

Teiginiui, kad personalas padeda nuteistiesiems palaikyti ryšius su savo šeimos nariais, pritarė didesnė dalis nuteistųjų (46,8 %), nepritarė – 27,6 % (3,18). Tačiau nuteistieji skundėsi: „*aš prašau, kad mane perkeltų į kitus pusiaukelės namus, į Šiaulius, nes mano namai Joniškėje. Ten iki namų man 35 km, o nuo čia 300 km. Per mėnesį važiuoju namo 2 kartus, gaunasi per 1000 km per mėnesį*“; „*300 kilometrų nuo pajūrio! Maži vaikai, yra žmona, tai negalim mes tiek susitikti. Galėtų arčiau perkelti, į Pravieniškės kokias*“; „*[jei nepalaikai ryšio su artimaisiais], tai po penkiolikos, vienuolikos, septynių metų tu išeini į niekur... dar vasarą nieko, po tiltu kur nors permiegosi, bet žiemą, aš neišsivaizduoju, ką daryt žmonėms, jeigu nėra jokių artimųjų*“.

Bendravimo su šeima dimensijos vidurkis 3,2 balų rodo apskritai gana neblogą situaciją.

3.12. Nuteistųjų užimtumas

Darbuotojų vertinimu, užimtumas yra vienas iš svarbių ir aktualių nuteistųjų gyvenimo kokybės aspektų, tačiau užimtumui organizuoti labai trūksta tinkamai įrengtų patalpų ir specialistų, galinčių vesti užsiėmimus: „*Kai jie turi kuo užsiimti, mažiau užsiiminėja tais darbais, kuriais neturėtų užsiiminėti. Kai pastatys užimtumui skirtą pastatą, turėtų užimtumas pagerėti*“; „*Mes turim žmonių, kurie reikalauja atsakymų čia ir dabar, kurie reikalauja dėmesio, kurie nuolat, kiekvieną dieną reikalauja kontakto. Jeigu mes galėtume sau leisti su jais daugiau laiko praleisti, užsiimti juos, užimti kažkuo. Jeigu mes turėtume patalpų darbui, užimtumui, tikrai jiems liktų mažiau laiko užsiimti nesąmonėm ir organizuoti sau kažkokių draudžiamų daiktų patekimo ar dar ten tarpusavy santykius*“; „*Blogai, kad beveik neturime pakankamai patalpų, kur galėtume organizuoti užimtumą. Ypač didelė užimtumo patalpų problema II korpusė, kur laikomi suimtieji, kad savanoriai galėtų susitikti, kad su artimaisiais galėtų susitikti. Priėmimų kabinetų yra mažai. Užimtumo specialistus dirbančius turime tik 4. Mūsų bibliotekininkė yra priskirta užimtumo komandai. Taip pat viena specialistė dirba Pusiaukelės namuose ir yra vienas laisvas etatas. Realiai užimtumui organizuoti turime tik 2 specialistes, kurios dirba su 300 nuteistųjų (po 150 kiekvienam). Viena iš jų priimta nuo šio mėnesio pradžios, ji organizuoja užimtumą apie 100 nuteistųjų, kurie vykdo individualią veiklą. Ji nagrinėja jų prašymus, tikrina jų naudojamus daiktus, ar gali juos turėti, paduoda, paima, tikrina, kokias jie pajamas gauna, ar atitinka teisės aktų reikalavimus, ir t.t. Problema ta, kad nebuvo kam apmokyti tą naują darbuotoją*“.

Šiuo metu kalėjimo teritorijoje yra statomas užimtumo centras. Todėl tikimasi, kad artimoje ateityje nuteistųjų užimtumo galimybės išsiplės, sąlygos pagerės.

Pokalbių su nuteistaisiais metu klausėme, ar pakanka užimtumo veiklų, ar turi ką veikti dienos eigoje? Vieni nuteistieji teigė, kad užimtumo yra pakankamai ir viskas priklauso nuo pačių nuteistųjų nusiteikimo, noro dalyvauti siūlomose veiklose: „*užimtumo iš tikrųjų yra nemažai. Jeigu noro yra, tai gan aktyviai gali čia lankyt. Būna koks laiko tarpas keli mėnesiai, kai nieko nebūna, dažniausiai vasarą. Bet šiaip tai pilna tų užsiėmimų, per metus su biški laiko aš kokių keturiolika–penkiolika užsiėmimų baigęs. Kai kurie užsiėmimai po tris mėnesius trunka ir panašiai*“; „*Visokių tų užsiėmimų, daug*“; „*Užimtumas yra. Ateina savanoriai. Kartais juos nelabai nori įleisti. Su savanoriais – įvairios programos: psichologinėmis temomis, mokomės groti afrikiniais būgnais. Sportuoti yra tinkamos sąlygos, gera sporto salė, bet, žinoma, kamuoliai dėvisi, tiek daug žmonių ir visą laiką naudoja, kiek jie gali laikyti. Kartais kamuolys užkliūva už spygliuotos tvoros, tada jį gauti yra problemų. Galim patys nusipirkti, bet turim gauti daug parašų, kad kamuolį gautume. Groti yra sąlygos (turim muzikos klase). Yra anglų kalbos puiki mokytoja, ispanų kalbos gera mokytoja. Mokausi anglų ir ispanų kalbas. Biblioteka nuostabi su nuostabia bibliotekininke. Jei nėra kažkokių knygų, ji atneša iš M. Mažvydo bibliotekos*“.

Kai kurie nuteistieji teigė, kad patys prisideda prie užimtumo veiklų organizavimo: „*Čia patys kaliniai ir užsiėmimus daro, ir sporto tokius, kas užsirašę individualią veiklą, praveda*“.

Kai kurie nuteistieji teigė, kad užimtumo šiame kalėjime „nulis“, nėra ką veikti, tiesiog laiko švaistymas: „*Nu yra kažkiek to užimtumo, bet vasara tai visiškai nulis. Yra biblioteka, bet skaityti nėra*

kur, nes kameroje vienas stalas ir keturios kėdės, o mes septyni. Žiemą buvo daugiau užsiėmimų, psichologo, bet vasarą iš vis niekas nevyksta“; „mačiau, kad ateina kažkoks psichologas, dar kažkas, bet šiaip užimtumų, nėra“; „Nulis. Pavyzdžiui, Airijoje buvo mokykla, buvo mokytoja, kuri mokino kalbų, ten galėjai būti užimtas. Bet čia, išeiti į lauką gali vieną kartą į dieną, po vieną valandą. Vieną dieną ryte, kitą vakare. Čia tu tiesiog sėdi visą dieną ir žiūri televizorių. Ir viskas. Pora lenkiškų kanalų, pora rusiškų, kiti lietuviški“; „Niekas nevyksta. Jei čia būtų mokykla, eičiau, kad ir pasimokint lietuviškai šiek tiek. Visą gyvenimą labai mėgau kompiuterius, Airijoje galėjai naudotis internetu, ten dar mokiausi kurse apie meno istoriją. Bet čia nieko. Nėra ką veikti, tiesiog laiko švaistymas“.

Darbuotojai pripažįsta, kad kalėjime yra per maža užimtumo priemonių pasiūla, tačiau kartu pastebi, kad dalis nuteistųjų yra nemotyvuoti įsitraukti į siūlomas užimtumo veiklas: „Dar antrame aukšte daug kas turi aukštą riziką, bet jie tos rizikos mažinti nenori, tai sakai, ką turi daryti, kad dalyvauti priemonėse, užimtumą lankyti, bet čia irgi yra problema, nes užimtumo ne tiek ir daug, o ir psichologas pas mus tik vienas. O čia aukšte daug kas individualią vykdo, anksčiau pas mus buvo darbuotoja atsakinga už individualią, bet ji išėjo, tai viskas perėjo ant kontaktinių, tai suprantama, kad krūvis labai padidėjo“.

Sportavimo sąlygos buvo viena iš dažniausiai minimų temų. Nuteistieji skundėsi dėl sportinio inventoriaus trūkumo, teigė, kad sąlygos sportuoti yra ribotos, skiriamos patalpos yra per mažos: „Čia viskas suspausta. Stadiono dydis labai mažas. Ar tai stadionas? Mūsų 4 aukšte apie 80 žmonių, jei vienu metu įeiname į tokį stadioną, koks sportas ten gali vykti? Yra dvi pusės: vieną dieną vedą į vieną pusę, kitą – į kitą. Tai kitoj pusėj labiau išsitenki“. Tačiau didesnė dalis nuteistųjų buvo patenkinti sportavimo sąlygomis: „Aš kasdien sportuoju“; „su sportu gerai“; „Iš esmės įrangos sportuoti užtenka. Norėtuši, kad leistų vykdyti imtynių treniruotes ir nupirktų matus“; „sporto salė yra, futbolą biški pažaisti leidžia. Salė palyginus gera, sportuot užtenka“. Nuteistieji, kuriems dėl vienos ar kitos priežasties sportas nėra pagrindinis laisvalaikio praleidimo būdas, sąlygas vertino kaip pakankamas: „Man asmeniškai čia užtenka, nereikia papildomai kažkokio sporto, mankštą padarau ir užtenka“.

Nuteistųjų taip pat klausėme, kaip vertina užimtumo turinį, ar išvelgiama nauda, ar tai padedantis dalykas? Nuteistieji labai teigiamai vertino psichologinio pobūdžio užsiėmimus: „Sakyčiau, padedantis. Kas liečia tuos grupinius psichologinius užsiėmimus. Tai taip ir galvą pasuki, palaužai tam tikrais klausimais, ir praplečia mąstymą ar kažkokius nusistovėjusius dalykus, priverčia kitaip pagalvot. Tai gerai! Ar čia būgnus kažkokius mušam, dar kažką, nusiramini. Įvairovė įdomesnė. Geriau negu nieko, faktas“. Reabilitacijos būryje gyvenantys nuteistieji užimtumą vertino gana palankiai, tačiau atkreipė dėmesį į organizuojamo užimtumo pobūdį ir turinį. Nuteistieji pageidautų daugiau veiklų, susijusių su integracija: „Užimtumo gauname pakankamai, pavyzdžiui, šiandien atėjo būgnininkai, kurie čia savanoriauja. Būtų gerai, jei pasiūlytų daugiau veiklų, susijusių su integracija, pavyzdžiui, finansinio raštingumo, apie Darbo biržos veiklą, kur galima kreiptis informacijos dėl socialinio būsto, kokias paslaugas galima gauti nemokamai ir pan.“. Vienas iš suimtųjų užsieniečių, VK esantis metus laiko, nurodė, kad yra viskuo patenkintas, tačiau pagrindinė problema yra užimtumas: „Nėra ką veikti, tik žiūrėti televizorių“. Jo nuomone, būtų prasminga organizuoti lietuvių kalbos mokymus.

Nuteistieji, esantys uždaro tipo bausmės atlikimo vietoje, labiau vertina užsiėmimus, kuriuos veda savanoriai ar specialistai, ateinantys iš laisvės, nes, pasak nuteistųjų, „jie kitokie“, „su jais labiau atsipalaiduoji“.

Nuteistieji pastebi, kad užsiėmimų nauda priklauso nuo specialistų kompetencijos ir nuteistųjų motyvacijos. Pavyzdžiui, vieno iš nuteistųjų nuomone, į užsiėmimus nuteistieji vaikšto tik „iš reikalo“, „dėl būtinumo“, siekiant parodyti, kad jie resocializuojasi: „Užimtumų, kursų visokių turbūt pakankamai yra, tik naudos ne tiek daug, kaip iš visokių tikslesnių mokymų? Ateina žmonės, kurie patys nesupranta, ką šneka. Ir jie nežino, kam mums to reikia. Mes sėdim, šnekam tik dėl to, kad po to įrašytų į tą knygelę ir nueitų vėl iki tų balų, o balų vis tiek man nenori mažinti. Arba savanoriai, kad parodyt, kad mes va čia buvom“; „Nei iš vieno užsiėmimo naudos nėra. Ir visi čia vaikšto tam, kad vaikščiot. Dabar va,ėjau į vėdinimo–kondicionavimo mokyklą, vien dėl to, kad kas mėnesį penkiasdešimt eurų perveda į sąskaitą. Ir va aš einu, leido man naudotis kompiuteriu, noriu teises išlaikyt autobuso ir motociklo. Tai einu, kada noriu. Čia aš skaitau yra prasminga. O visa kita, siuvėjo kursai.. nu kur aš eisiu siuvėju“.

Nuteistųjų įdarbinimas ir darbinės veiklos organizavimas – opi problema. Nuteistieji susiduria su iššūkiais tiek surandant darbą laisvėje, tiek kalėjimo viduje. Pareigūnų teigimu, jie stengiasi padėti nuteistiesiems įsidarbinti, bendradarbiaudami su įvairiomis įmonėmis. Tačiau, pasak darbuotojų, nuteistieji kartais nenori prisiimti atsakomybės arba renkasi lengvesnius kelius, todėl įdarbinimas užtrunka.

Nuteistieji teigė, kad negali rasti darbo, nes darbdaviai nenori priimti žmonių tik keliems mėnesiams. Be to, vienas nuteistųjų teigė, kad rado geriau apmokamą darbą laisvėje, tačiau negali jo dirbti, nes kalėjimo darbuotojai reikalauja vykdyti mažiau apmokamą kalėjimo pasiūlytą darbinę veiklą. Nuteistieji atkreipė dėmesį, kad patys darbdaviai elgiasi nesąžiningai nuteistųjų atžvilgiu, nuteistieji jaučiasi esą išnaudojami. Pavyzdžiui, nuteistasis apgailestauja: „Dirbu kiemsargiu Regitroje. Negeriu, nerūkau, dirbu geriau, nei iš laisvės priimti. Tačiau gaunu minimumą, jaučiuosi išnaudojamas. Regitroje tvarkiau patalpas dviese: aš pilnu etatu ir 0,5 etato kita moteris. Regitros administracija pamatė, kad gerai dirbu, tai nuėmė tą moterį ir pradėjo mane išnaudoti. Jaučia, kad gali. Norėčiau dirbti su nuosavu automobiliu taksi. Dar neprašiau administracijos, bet taksi vairuotoju man labiau patiktų dirbti. Būtų gerai, kad leistų paeksperimentuoti, kad pažiūrėtume ar galima sukontroliuoti“.

Kalbant apie darbo paiešką ir kylančius įsidarbinimo sunkumus, Reabilitacijos būryje gyvenantis nuteistasis pastebi, kad norėtų suderinti būryje vykdomus užsiėmimus su darbine veikla, tačiau negali to padaryti: „Buvo skelbimas dėl šaltkalvio darbo. Kaip tik pagal mano išsilavinimą. Bet būnant reabilitacijoje negali suderinti užsiėmimus centre ir darbą. Poreabilitaciniame būryje privaloma dirbti, bet kaip surasti darbą? Čia kalėjime jo mažai“.

Nemaža dalis nuteistųjų atkreipė dėmesį į reikalavimą sudaryti trišalę sutartį. Nuteistųjų nuomone, ši sąlyga stipriai apriboja jų įsidarbinimo galimybes, pvz., jie teigia: „ir taip yra nedaug įmonių, kurios sutinka priimti nuteistuosius. O kai išgirsta apie trišalę sutartį, daug kas apsigalvoja“; „Esu buvęs daug darbo pokalbių, bet kai mato, kad 3 šalių sutartis, įmonės nenori priimti į darbą. Įmonių atstovai nesupranta, kad, jei aš neatvyksiu į darbą ar ką nors padarysiu, bus nubausti ne jie, o aš. Susirasčiau darbą, kuris labiau man prie širdies, bet negaliu“.

Nuteistųjų teigimu, darbdaviai bijo įsipareigoti, taip pat tame išvelgia papildomas sąnaudas, susijusias su darbo apskaitos, administravimo išlaidomis, todėl atsisako priimti nuteistuosius į darbą. Be to, nuteistieji atkreipė dėmesį į ilgai trunkantį sutarties suderinimo procesą: „apie 2 mėnesius, o tai reiškia, kad negali dirbti ir uždirbti pinigų“. Nuteistieji norėtų grįžti prie dvišalės sutarties sudarymo. Tuo tarpu kalėjimo darbuotojai aiškina, kad perėjimas prie trišalės sutarties buvo susijęs su ankščiau nustatytais piktnaudžiavimo atvejais, pavyzdžiui, nuteistieji įsidarbindavo pas savo gimines ir faktiškai nedirbo, kitaip tariant, dirbo tik „ant popieriaus“.

Nuteistieji atkreipė dėmesį į dar vieną, jų vertinimu, svarbų trišalės sutarties sudarymo neigiamą aspektą – jos stigmatizuojantį poveikį, kadangi apie nuteistojo statusą tampa žinoma platesniam darbuotojų ratui: „Po lygtinio paleidimo taip pat ateini „su nuteistojo etikete“, bet kadangi sudaroma dvišalė sutartis, apie tavo „nuteistojo statusą“ sužino mažesnis ratas žmonių. Koks skirtumas? Kodėl negalima padaryti dvišalės sutarties?“ – retoriškai klausė nuteistasis.

Tiek darbuotojai, tiek nuteistieji pripažįsta, kad darbinės veiklos kalėjime pasiūla yra labai ribota. Tik nedidelė dalis nuteistųjų, kurie užsiima darbine veikla, iš esmės yra patenkinti tiek jos pobūdžiu, tiek gaunamu atlygiu: „Dirbu elektriку, keičiu lemputes. Dalyvauju užsiėmimuose. Užimtumo užtenka.“; „Darbo duoda tiems, kas nori. Aš turiu statybininko išsilavinimą. Dirbu po maždaug 6 val. per dieną remonto darbus, išdažėme laiptinę, tinkavome, glaistėme. Remontuojame kameras. Uždirbu apie 300 eurų per mėn. į rankas. Seniau nebuvo medžiagų. Dabar trečias mėnuo kasdien dirbu“. Didesnei daliai nuteistųjų yra siūlomi menkesni darbai, pvz., tualetų valymas, kiemų šlavimas, kas ne visiems yra priimtina: „valytoju dar ten kažkas buvo, langų gamyba kažkokia, bet irgi tie amatai kai užsidarė, ten viskas užsidarė. Su darbu šiaip yra prastai. Kai aš individualią [veiklą] vykdu, dabar man neaktualu. Kažkada kreipiausi, bet atsakymą gavau, kad nėra darbų ir viskas“; „šiuo metu du šimtai kažkiek žmonių pataisos namuose, o dirba kiek, penkiasdešimt? Vietų nėra. Su šluota bėgiot, aukštus valyt, kas eis?“. Didžiausią nepasitenkinimą kelia siūlomų veiklų pobūdis. Dauguma nuteistųjų norėtų užsiimti darbine veikla pagal savo kvalifikaciją. Pavyzdžiui, nuteistasis pastebi: „Koks čia darbas yra plaut tualetus arba kabinetus? Valgykloje gali dirbti“; „Yra darbo vietos – valyti tualetus

subkultūrai. Jie niekada nedirbs to darbo, tai mums siūlo tuos darbus, kad patarnauti subkultūrai. Arba šluot kiemus. Aš su viduriniu išsilavinimu ir su specialybe, man nereikalingi tokie darbai, aš turiu pajamų ir man tokių darbų tegul nesiūlo. Darbai yra valgykla ir valymo paslaugos“.

Darbuotojai taip pat išvelgia neteisingumą bei užduoda sau klausimą, ar sutiktų tokio pobūdžio veikla užsiimti patys: „Darbas yra ūkinio aptarnavimo, kur tikrai gali dirbti ne visi. Pavyzdžiui, tualetus valyti. Aš nežinau, ar aš pats eičiau. Po savęs, viskas ok, kameroj nėra problemų, jie gyvena dviese, trise ar vienas. Bet kai tu gyveni aukšte, ten, tarkim, 50, 100 žmonių ir mes duodam tam žmogui dirbt. Eik tu tualetų plauti. Aš pats neičiau! Kodėl aš turiu kitų ten? Aišku, yra tokie, kur kurie eina, dirba, bet ne visi“.

Iškreiptą požiūrį į darbinę veiklą formuoja kalėjime egzistuojanti hierarchinė subkultūra. Tie nuteistieji, kurie laikosi subkultūros taisyklių, dažnai turi atskiras gyvenamąsias zonas. Nuteistieji, kurie nenori laikytis subkultūros, stengiasi išvengti darbų, kurie gali būti vertinami kaip tarnavimas subkultūrai (pvz., tualetų valymas). Tai sudaro problemas dėl darbinės veiklos, nes dažnai darbų su oresnėmis darbo sąlygomis nėra pasiūloma, o atsisakant darbinės veiklos gali pasunkėti teisinė padėtis (pvz., nėra galimybės patekti į lengvąją grupę, taikomi apribojimai).

Kai kurie nuteistieji teigia, kad nei dirba, nei mokosi, nes nemato naudos: „Aš nei mokausi, nei dirbu, nes gaunu vis neigiamus komisijos atsakymus, tai nieko nenoriu daryti. Jei visada kategoriškai visi prieš, tai ką man daryti? Laiką išnaudoju sportuodamas po 2–3 val. per dieną. Išsimaudai, išsiskalbi, pasidarai valgyti, paskaitai knygą, vakare filmą pažiūri ir taip prabėga laikas. Turiu asmeninį televizorių. 4 aukšte neturime poilsio kambario“.

Darbinės veiklos kalėjime ribotumą dalinai kompensuoja galimybė vykdyti individualią veiklą. Pasak nuteistųjų, tai buvo vienas iš geriausių vadovybės priimtų sprendimų. Jie teigia, kad kalėjime daug kas vykdo individualią veiklą: „kas žvakes daro, kas karoliukus veria“; „Aš, pavyzdžiui, vykdu individualią veiklą, su vertėjas. Tai dirbtinai prilyginta darbinei veiklai. Turiu kompiuterį, man užsakovas medžiagą paštu atsiunčia ar mano žmona atveža, ar laikmenoje atneša, išverčiu ir tada atiduodu arba per pasimatymus, arba išsiunčiu paštu atsispausdinti ir viskas. Ir perveda man užmokestį už tai, čia į mano sąskaitą“. Tačiau nuteistųjų patirtis dėl individualios veiklos prilyginimo darbinei veiklai yra labai skirtinga. Vieni nuteistieji teigia neturėję didelių sunkumų: „jo, prilygino be jokių problemų, nes jie matė, kad aš daug metų tai vykdu, pridovanojęs paveikslų, jokių problemų“; „Aš dirbu pagal individualią veiklą nuo 2022 m. Teikiu reklamos paslaugas su kompiuteriu, tai prilyginta darbinei veiklai. Šiuo metu aš studijuoju Utenos kolegijoje informacinių sistemų inžineriją 2 kurse. Rasų gatvėje man leido pirmadienį–penktadienį eiti į biblioteką 13–15 val., kur buvo atviras internetas (ne RIP'as), kad galėčiau bendrauti su dėstytojais, atsisiųsti namų darbus, nusiųsti padarytas užduotis. Turėjau susikurti el. paštą, kurio slaptažodį turėjo kriminalinė žvalgyba, galėjo bet kada patikrinti. Gerai, kad aš pagal individualią veiklą turėjau asmeninį kompiuterį ir galėjau pasidaryti mokymosi užduotis. Viskas tuo atžvilgiu gerai“. Kiti nuteistieji skundžiasi, kad jiems teko „praeiti kryžiaus kelius“, taip pat buvo neaišku, dėl kokių priežasčių administracija neleidžia užsiimti vienokia ar kitokia veikla: „norėjau su savo studijom prasitęsti individualią veiklą, būtent reklamos maketų kūrimas. Nedavė kažkodėl, sako kompetencijos trūksta. Nors sakau, ir užsakymų turėjęs, davęs, ir studijavęs, tai kaip jūs vertinat sakau? Aiškaus atsakymo negavau. Tai rankdarbius pasiėmiau“; „Kitas pavyzdys dėl kompiuterio. Aš turiu savo kompiuterį, maketuojau. Kas pusę metų aš turiu gauti iš naujo leidimą naudoti kompiuterį, nors niekas nepasikeitė. Kompiuteriai laikomi užrakinti. Aš dirbu su maketavimo programa. Parengtus failus į laisvę atiduodu per USB atmintinę. Individuali veikla prilyginta darbinei veiklai. Turėjau praeiti kryžiaus kelius, kad gaučiau individualią veiklą, eiti į tas komisijas, įrodinėti, kad moku dirbti. Esu pasirašęs, kad nieko negaliu trinti kompiuteryje ir naujų programų negaliu įdiegti. Jei nori atsinaujinti programą, eini pas specialistą ir atsinaujini“. Dalis nuteistųjų nurodė, kad svarstė pradėti individualią veiklą, tačiau dėl per didelės biurokratijos, keliamų nerealių reikalavimų, atsisakė šios minties. Pavyzdžiui, nuteistasis pažymėjo: „Dėl individualios veiklos, tai apskritai daug biurokratijos kol viską įformini, be to, reikia kiekvieną mėnesį uždirbti 320 Eur. Tai nerealu, labai sunku. Jei aš būčiau Pravieniškųjų kalėjime, tai būtų realu. Ten platesnės galimybės“.

Nors individualios veiklos vykdymas kalėjime bendrai vertinamas teigiamai, tačiau buvo ir labai skeptiškų vertinimų, pavyzdžiui, vieno nuteistojo teigimu, individuali veikla yra „profanacija ...

<...> rinkoje reikia žmonių su paklausiomis profesijomis, o mes čia karoliukus veriname“. Tiek nuteistieji, tiek darbuotojai išvelgia individualios veiklos imitavimo riziką, kurią sunku suvaldyti. Kai kurių nuteistųjų nuomone, individuali veikla yra formalus dalykas, labiau reikalingas ne nuteistiesiems, o administracijai – parodyti, kad nuteistieji visi dirba ir patys save išlaiko: „*Tam, kad parodyt, kad tu kažką darai. Ta nesąmonė su individualia veikla. Tai pinigų melžimas, iš tikro. Aš vertėjas, daleiskim, iš anglų kalbos, aš gyvenime angliškai nešnekėjau, bet tarkim, aš turiu už savo vertėjavimą prasukt į lagerio sąskaitą tris šimtus eurų. Aš prasuku, lageris iš manęs ima kažkiek procentų, po to moku mokesčius penkiasdešimt eurų į mėnesį, tie pinigai sukasi, mano artimieji bėgioja, nešioja lapus ir visokią nesąmonę, visi apie tai žino, ir mes žinom, kad čia nesąmonė, ir policija žino, kad čia nesąmonė, ir tik kažkur viršuj tenai turi parodyt, kad nuteistieji visi dirba ir patys save išlaiko. Lietuvoj daug individualių verslų atsidarė, visuose kalėjimuose. Kiek tokių „šūdukų“ reikia parduot, kad gaut tris šimtus eurų į mėnesį? Nu gal vieną mėnesį, gal tas rankų darbas gerai, nu tu parduosi. Nu bet netikiu. O kitą mėnesį, dar kitą? Ir taip metų metais. Aš nežinau, iš kažkur tie pinigai eina, artimieji siunčia. Už savus mažai kas gyvena“.*

Kalėjimo vadovybės manymu, pradėjus veikti užimtumo centrui, individualios veiklos imitacija nebus taip paprastai įgyvendinama, bus lengviau kontroliuoti, ką veikia nuteistieji: „*Tie, kurie dabar imituoja darbą (įstatyminė terpė netobula, leidžia piktnaudžiauti, realiai nedirbti – individuali darbinė veikla, kuri prilyginama darbinei veiklai), turės nepatogumų, kad ta imitacija nebus taip paprastai įgyvendinama. Dabar darbinė veikla – sėdžiu ir gal karoliukus paversiu, gal nepaversiu, gal su kompiuteriu pažaisiu, imituosiu, kad vertėjo paslaugas teikiu. Kai turėsime patalpas tie, kurie užsiima darbine veikla, tik ten turi priemonės darbinei veiklai, vienoje patalpoje po kažkiek jų dirba, viršuje per kameras mes matome, ką jie dirba ir ar dirba. Bus didesnė kontrolė. Matysim, ar iš tikrųjų jie kažką veikia. Dabar to neturime. Blogiausia, kad jie teisės aktuose randa jų apėjimą, yra sudarytos sąlygos gauti lengvas grupes, išvykas ir pan. be jokių pastangų. Turi pinigų, imituoja darbą, susimoki pinigus atseit gavai už individualią veiklą ir viskas. O realaus darbo nėra. Paprašytume jo pašluoti šluota, nė vienas nešluotų. Priversti mes negalime teisiškai. Aš manau, kad lengva grupė, kitos lengvatos turi būti ne už darbo imitavimą, bet už realų darbą ar už savanorišką įsitraukimą į aplinkos tvarkymo darbus, kas parodytų jo ryžtą nedirbti“.*

3.13. Kiti aspektai

Tiek tyrime dalyvavę darbuotojai, tiek nuteistieji daug dėmesio skyrė rizikos vertinimo sistemai, paremtai OASys metodika. Darbuotojai minėjo, kad vis didesnė reikšmė teikiama vertinimui, nors patiems vertintojams trūksta aiškumo, trumpėja vertinimo terminai, pervertinimo reikalavimai yra sunkiai įgyvendinami praktikoje bei reikalauja itin didelių darbo sąnaudų: „*Mano nuomonė apie OASys yra šiek tiek skeptiška, nes jos naudojime reikia labai daug išteklių. Kiekvienas specialistas psichologas bent bylą perskaitęs geba nustatyti kriminogeninius veiksnius. Manau, užtektų pokalbio su nuteistuoju ir laiko, ir išteklių naudojimas galėtų būti mažesnis“; „teisės aktuose labai didelė reikšmė suteikiama nuteistųjų rizikos vertinimui ir numatytas labai dažnas pervertinimas. Vertintojų labai trūksta. Nespėjam fiziškai. Esam 4 vertintojai“; „bet ir su tais vertinimais nėra taip, kad viskas aišku ir viskas paprasta, nes mes čia turime irgi labai daug problemų, ypač su ta pažangos sąvoka, tai kovojom, kovojam ir nežinau dar kiek kovosim dėl šito <...>. Bet kiek žinau, mes šiuo metu neturime nei vieno vertinimo eksperto, nes ta koordinatorė nėra ekspertė, nu nieko asmeniško, bet aš nepasitikiu žmogumi, kuris tik kelis vertinimus yra padaręs ir šio darbo nedirba, nes matosi, kad kai kurių problemų tiesiog neįžvelgia“.*

Vertinimas nuteistiesiems yra vienas iš jautriausių klausimų, dėl kurio kyla daug nepasitenkinimo ir nesupratimo, jie jaučiasi pasimetę vertinimo sistemoje. Didžiulis vertintojų krūvis, vertintojų kompetencijų netolygumai, kuomet skirtinguose kalėjimuose vertinimo rezultatai yra skirtingi, buvo itin akcentuojami nuteistųjų: „*Bet pas mane buvo jau septyniasdešimt balų ir aš padariau kažką, aš dirbau tris metus, ir man nuėmė tuos balus. Ir kai atvažiavau čia, ir vėl pakėlė. O teisme teisėjas žiūri dokumentus ir sako, tau dvidešimt balų plus, tai ką tu pridarei? Sakau, čia ne dėl mano kaltės. Čia visur tokių nesąmonių pilna“; „ilgai buvau LAVL [laisvės atėmimo vietų ligoninėje],*

ten man atliko OASys, priskaičiavo 75 balus. Grįžus į Vilniaus kalėjimą padarė pakartotinį vertinimą ir jau priskaičiavo 136 balus (aukštą riziką). Klausiau pareigūnų, kodėl taip išaugo. Gavau atsakymą, kad ten vertinimą darė neprofesionalai“. Nuteistieji jautėsi nusivylę vertinimo sistema, nes nesupranta pažangos kriterijų ir jiems atrodo, kad visos jų pastangos yra bevertės: „Du metus viską lankiau, turiu didelę papkę pažymų, bet pasirodo, kad jos nieko vertos yra“; „nei dalyvavimas rehabilitacijoje, nei tai, kad dalyvauji įvairiuose užsiėmimuose – į tai neatsižvelgiama“; „per visą bausmės laiką neturėjau nei vienos nuobaudos, viską padariau, siekiau dirbti, tačiau vertinimas visiškai nepasikeitė“.

Taip pat itin daug nuteistųjų nusivylimo ir pasipiktinimo sulaukė psichologų trūkumo kalėjime problema, su kuria jie siejo rizikos vertinimo, resocializacijos plano įgyvendinimo bei psichologinės pagalbos gavimo galimybes: „Tada sako, kad turi psichologą lankyti, aš jiems sakau, kad aš to psichologo laukiu visus metus“; „tai klausiu kaip siūlo spręsti, sako – psichologas. O psichologo gi nėra. Tai vat, kad tik vienas!“; „jei nori gauti lengvą grupę, dažniausiai turi praeiti psichologą, rašaisi pas jį į eilę, lauki pusę metų“; „kad patekti pas psichologą, laukiau metus. Šiandien pagaliau turėjau su juo susitikti. Tačiau sužinojau, kad vizitas atšauktas. Vėl laukti metus?!“

Darbuotojai taip pat pastebėjo, kad bendrai nuteistųjų resocializacijos procesas su esamais ištekliais yra itin kompliktuotas, o teisės aktuose numatyti reikalavimai prasilenkia su praktiniu įgyvendinimu: „Visų pirma, pas mus resocializacijos procesas labai sunkiai besivystantis yra, jeigu matai pas nuteistuosius pokyčius, tai vien dėl to, kad jie patys išreiškia labai didelę motyvaciją. Bet jeigu žmogus be motyvacijos, tai kažin ar kažkas jam greitu metu suteiktų tą motyvaciją. Pavyzdžiui, mes turime vieną psichologą, mano manymu, mąstymo keitimas tai yra pagrindinis darbas su psichologu, ypač jeigu tai yra ne pirmas ir ne antras teistumas, o gyvenimo stilius“; „man tas žodis resocializacija. Mane jau pykina nuo to, kad čia yra ne autoservisas per 3 mėnesius, kaip jie dabar parašė, to dalyko žmogui nepakeisi ir jis nepradės važiuot kitaip“.

Darbuotojai taip pat itin kritiškai pasisakė apie nuolat įgyvendinamas reformas, kurios dažnu atveju yra itin skubotos ir labai skaudžiai atsiliepia jų kasdieniniame darbe: „Tada prasidėjo struktūrinės reformos. Tas mistinis žodis, visko jungimas. Ir pirmas blynas buvo grynai prisvilęs ir tai buvo akivaizdu visai sistemai. Tai buvo Pravieniškių visų įstaigų sujungimas į vieną. Aišku, pabėgo krūva žmonių ir žmonių, kurie buvo dirbantys <...>. Didžiausia įstaiga, kurios dar dislokacija yra skirtingose vietose. Na va, čia buvo pirmas toks skambutis, bet toliau niekas nesiliovė. Mes viską jungiam, jungiam, jungiam. Žmonės byra, byra, byra“; „nuolatinės reformos privedė prie to, kad žmonės yra nusivylę, yra perdegę“; „atvirai pasakius, nesugebi perskaityti, kas buvo išleista, kai būna pakeitimai, dar nespėjai tai įsisavinti. Nėra net prasmės gilintis, nes žinai, kad tuoj vis tiek pakeis“.

Didžiausi išgyventi iššūkiai reformų kontekste VK – sujungimas su uždarytu Lukiškių kalėjimu, kuris, darbuotojų teigimu, buvo vykdomas itin skubotai ir kurio sujungimo pasekmės kalėjime jaučiamos dar ir šiandien: „susijungimas su Lukiškėmis tai buvo iššūkis, čia maža pasakyti. Vienas dalykas žmonės buvo labai traumuoti ten to uždarymo. Antras dalykas kolektyve buvo trintis ir gana ilgai. <...> atėjo visiškai kita bendravimo kultūra, palyginus su tuo, kokia buvo pas mus“; „Mūsų įstaiga yra amžinų reformų dalyvė. Aišku, sujungimas su Lukiškių buvo sunkiausias. Galiu pasakyt kodėl? Nes buvo priimtas sprendimas, nors prie Vilniaus jungia Lukiškes, bet atėjo vadovauti Lukiškių vadovai. Visi kiti sujungimai buvo tokie irgi pakankamai skausmingi, nes nubyrėjo žmonių, kurie pasinaudojo proga ir išėjo. Bet buvo lengviau dėl to, nes liko vadovai <...>. Lukiškių atveju tai buvo siaubas. Iš tikrųjų buvo žiauru. Aš, ko gero, su savo kolektyvu tuos tris metus prisiminsiu daugiau negu visą savo tarnybą, nes tikrai buvo labai sunku. Ir vien tai, kad įstaigų specifika labai skyrėsi“.

Visame reformų kontekste darbuotojams ypač skausminga, kad jų nuomonė politikos formuotojams yra mažareikšmė, darbuotojai jaučiasi nevertinami, nereikalingi, nedalyvaujantys sprendimų priėmimų procesuose: „Svarbiausia, kad girdėtų tuos žmones, kurie dirba, kurie dirba ant žemės. Jie geriausiai žino, kaip padaryti. Bet gauni tu raštą pateikti pasiūlymus dėl kažkokio teisės akto projekto. Tu sėdi susirinkęs žmones, jie įdeda darbo, tu įdedi kažkokią dalelę savęs, nusiunti, o ten jau kitą dieną patvirtinta ir į tavo pastabas visiškai neatsižvelgta“; „Dabartinė publika atsiunčia mums paketą, rytoj duokit pasiūlymus. <...> Ir jeigu kas nors ne taip, tai kalėjimų tarnyba nesusitvarko, tai tokie santykiai“; „apie tai, ką jie transliavo atėję į valdžią, į Teisingumo ministeriją, nes tada buvo sakoma, kad mes čia visi korumpuoti, kad mes čia išvis nieko nepadarė, jokio progreso per 30 metų. Tai

iš tikrųjų skaudino darbuotojus. Tas viešosios opinijos formavimas tokiomis priemonėmis siekiant kažkokių savo politinių dividendų. Jis iš tikrųjų skaudina darbuotoją, kuris dirba įstaigoje, nes tų pokyčių iš tikrųjų yra ir buvo. Ir jeigu reikalauja iš darbuotojo tam tikrų naujovių, tam tikrų naujų darbo metodų arba naujo požiūrio į tą nuteistą, tu turi jam sudaryti sąlygas, tu turi pilnai jį aprūpinti <...> Jis turi būti gerbiamas. Jam turi būti suteiktos visos garantijos, kurios jam priklauso realiai, ir tada jis tą gerą žinią transliuos“. Iš darbuotojų svarstymų matyti, kad, jų nuomone, formuojama politika ir tam tikros naujovės primetamos pasitelkiant smerkimo ir reikalavimo retoriką, todėl galimybių vystyti pozityvų dialogą lieka nedaug.

3.14. Darbuotojų ir nuteistųjų (suimtųjų) komentarai anketose

Tyrimo metu tiek nuteistiesiems (suimtiesiems), tiek darbuotojams buvo suteikta galimybė pildant anketas jose nurodyti tris geriausias bei tris blogiausias dalykus apie kalėjimą bei pateikti papildomą komentarą.

3.14.1. Darbuotojų komentarai anketose

Iš 102 darbuotojų, dalyvavusių apklausoje, 72 darbuotojai (70,6 %) nurodė nors vieną teigiamą dalyką apie savo darbą. Analizuojant duomenis, buvo išskirtos šešios pagrindinės kategorijos/temos, kurias darbuotojai įvardino kaip geriausias savo darbe: **kolegos/vadovai; darbo grafikas/pobūdis; teigiami darbo rezultatai; atlyginimas/socialinės garantijos; darbo prasmė/principai bei poilsis.** Iš viso buvo gauti 173 teigiami komentarai apie darbą VK.

54 komentarai (31,2 %) kaip geriausią dalyką savo darbe nurodė **kolegas ir/ar vadovybę.** Išskirti kolegos, geras pamainos viršininkas, neformalūs, šilti ir palaikantys santykiai su kolegomis, darbuotojų palaikymas ir pagalba prireikus, kolektyvas. Kai kurie darbuotojai taip pat išskyrė savo tiesioginius vadovus, teigdami, kad geriausias dalykas darbe – vadovo įvertinimas bei, atlikus darbus, gaunamas palaikymas ir pasitikėjimas iš tiesioginio vadovo, lankstus požiūris į darbuotojus, vadovybės gebėjimas spręsti problemas.

Kaip teigiamą dalyką darbe darbuotojai taip pat išskyrė **darbo grafiką ir/ar pobūdį,** kuriuos nurodė 43 komentaruose (24,9 %) – teigiama, kad darbo grafikas geriausias dalykas darbe, darbas yra įdomus, suteikiama galimybė koreguoti darbo laiką esant nenumatytoms situacijoms, taip pat patinka bendravimas su žmonėmis bei pati darbo specifiška.

Atlyginimas ir socialinės garantijos taip pat yra svarbus dalykas, kurį išskyrė darbuotojai. 25 komentarai (11 %) buvo susiję su geru atlyginimu, keliamais koeficientais ar socialinėmis garantijomis, o 10 komentarų geriausiu dalyku darbe įvardintos **atostogos arba laisvos dienos.**

Teigiamus darbo rezultatus darbuotojai taip pat išskyrė kaip geriausią dalyką darbe. 16 komentarų (9,3 %) darbuotojai teigė, kad geriausias dalykas yra teigiami darbo rezultatai, teigiamų pokyčių matymas nuteistuosiuose dėl darbuotojo įdirbio, nuteistųjų progreso stebėjimas ir sėkmingi jų pasiekiami rezultatai. Darbuotojams ne mažiau svarbu yra atliekamo **darbo prasmė ir principai.** 16,18 % (28 komentarai) komentarų nurodoma, kad geriausias dalykas darbe yra galėjimas kažkam padėti, bendras požiūris į bausmių vykdymo sistemą, didžiavimasis savimi, darbas vardan Lietuvos gerovės, atliekamo darbo prasmė, galimybė būti naudingam bei galimybė tobulėti.

70 darbuotojų (68,6 %), dalyvavusių apklausoje, nurodė nors vieną neigiamą dalyką apie savo darbą. Šioje dalyje buvo išskirtos septynios kategorijos: **darbuotojų trūkumas; darbo krūvis; saugumo neužtikrinimas ir stresas; darbas su nuteistaisiais (suimtaisiais); kolegos/vadovai; atlyginimas; biurokratija/teisinis reguliavimas.** Iš viso buvo gauti 167 komentarai, nurodantys blogiausias dalykus darbe.

25 komentaruose (15 %) blogiausiu dalyku darbe įvardintas **darbo krūvis.** Darbuotojai teigė, kad dėl didelio darbo krūvio bijoma užduotis atlikti blogai, mažėja RS ir SVS darbuotojų, vėluojama atlikti užduotis laiku. Darbo krūvio problema dažnai buvo siejama su **darbuotojų trūkumu,** su tuo susiję ir beveik 10 % visų komentarų. Darbuotojas teigė, kad „*Stengiamasi tik nubausti darbuotojus, o ne skatinti, labai didelis darbuotojų trūkumas!*“

Dalis apklaustų darbuotojų kaip blogiausią dalyką darbe įvardino **stresą ir/ar pavoju saugumui**. 15 % komentarų nurodoma, kad darbe yra pastovus stresas, nėra užtikrinamas darbuotojų saugumas, yra baimė būti užpultam, nes nuteistieji būna neprognozuojami ar agresyvūs. Būtent **darbas su nuteistaisiais (suimtaisiais)** 15,6 % atvejų buvo įvardinamas kaip blogiausias dalykas darbe. Darbuotojai teigė, kad nuteistieji manipuliuoja, jaučiamas bejėgiškumas bandant sudrausminti nuteistuosius, rašomi nepagrįsti skundai apie darbuotojų veiksmus, nuteistieji ir suimtieji turi per aukštą galios lygį bei jiems įstatymiškai yra per daug leidžiama.

Tyrimo metu vienas iš išvardintų blogiausių dalykų buvo **kolegos ir/ar vadovai**. 28 komentaruose (16,8 %) nurodoma, kad tarp darbuotojų yra bloga komunikacija, kai kurie darbuotojai yra abejingi atliekamam darbui, piktnaudžiauja ligomis, dėl ko tenka didesnis darbo krūvis, vyksta įtarinėjimas ir kolegų tarpusavio nepasitikėjimas. Darbuotojai teigė, kad tiesioginis vadovas netinkamai atlieka savo funkcijas, yra priimami skuboti vadovybės sprendimai, nėra pasitikėjimo vadovu, o keli darbuotojai nurodė, kad iš tiesioginio vadovo patyrė mobingą.

9,6 % neigiamų komentarų buvo dėl netinkamo **darbo užmokesčio**, nurodant, kad gaunamas atlyginimas yra mažas bei yra neteisinga užmokesčio sistema. Svarbi problema, išskirta darbuotojų, – **biurokratija ir teisinis reguliavimas**. 13,2 % iš visų komentarų buvo nurodyta, kad kalėjime yra daug biurokratijos, kuri trukdo vykdyti reikšmingas funkcijas, išleidžiami teisės aktai būna nelogiški, dėl ko kyla problemų taikant juos praktikoje bei teisės aktai dažnai yra keičiami ir neatitinka realybės.

Darbuotojams taip pat buvo suteikta galimybė pateikti bet kokius komentarus, susijusius su jų gyvenimo kokybe šiame kalėjime. Darbuotojai nurodė, kad nėra užtikrinamos tinkamos darbo sąlygos – nėra kanceliarijos, poilsio vietų, uniformos yra nepatogios ar trūksta naujų baldų. Kai kurie darbuotojai teigė, kad jaučiasi neįvertinti darbe ar jaučia didelį nepasitenkinimą atliekamu darbu – *negali būti pasitenkinimo darbe, kur nėra saugumo jausmo, pasitikėjimo tiesioginiu vadovu, kur egzistuoja intrigos, apkalbos, kai žinai, kad nebus pagalbos, palaikymo ir dažniausiai lieki vienas spręsti esamų problemų, bijodamas, kad apie tavo nesėkmes sužinos visas kalėjimas*“ – nurodė darbuotojas.

3.14.2. Nuteistųjų (suimtųjų) komentarai anketose

Iš 141 nuteistojo (suimtojo), dalyvavusio apklausoje, 103 nuteistieji (suimtieji) (73,1 %) įvardino nors vieną teigiamą dalyką apie VK. Išskirtos šios kategorijos/temos, kurias kalinamieji įvardino kaip geriausias šiame kalėjime: **darbuotojai; buities sąlygos; užimtumas; asmeninis tobulėjimas; ryšiai su kitais asmenimis; vieta**. Iš viso buvo gauti 236 teigiami komentarai apie gyvenimą VK.

70 teigiamų komentarų (29,7 %) buvo susiję su **buities sąlygomis**. Nuteistieji (suimtieji) teigė, kad VK yra geros sąlygos, kameroje šilta ir tvarkinga, suteikiamas privatumas, įrengtas tinkamas sanitarinis mazgas, tinkami čiužiniai. Kai kurie pažymėjo, kad yra geras sporto inventorių ir sporto salė, suteikiama galimybė laisvu laiku mankštintis, o nuteistieji, esantys atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, telefono turėjimą išskyrė kaip geriausią dalyką kalėjime.

Nemaža dalis nuteistųjų geriausiu dalyku išskyrė **užimtumą**. 30,9 % visų komentarų buvo susiję su užimtumu, nurodant, kad jiems yra suteikiama galimybė sportuoti, vykdyti individualią veiklą, užsiimti darbine veikla arba dirbti už kalėjimo ribų. Kai kurie teigė, kad vyksta įvairūs užsiėmimai su savanoriais, psichologiniai užsiėmimai, darbas su specialistais ar yra suteikiama galimybė mokytis. 13,6 % komentarų nurodant geriausią dalyką kalėjime įvardintas **asmeninis tobulėjimas**. Nuteistieji nurodė, kad kalėjime turi galimybę tobulėti, pažinti save, skaityti knygas, yra galimybė skirti laiko kūrybinei veiklai, nagrinėti Bibliją ar lankytis tikinčiųjų bendrijoje. Kai kurie nurodė, kad bausmės atlikimo metu atrado vertybes, pradėjo suprasti savo klaidas ar tai, ko nori iš gyvenimo.

Dalis nuteistųjų kaip geriausią dalyką kalėjime išskyrė **darbuotojus**. 5,2 % visų nuteistųjų nurodė, kad darbuotojai su jais gerai bendrauja (nuteistieji ypač išskyrė psichologą, dinaminio saugumo ir reabilitacijos centro darbuotojus) bei deda dideles pastangas vykdydami resocializacijos priemones.

Ryšiai su kitais asmenimis taip pat išsiskyrė kaip geriausias dalykas kalėjime. 17 % komentarų buvo susiję su bendravimu su artimaisiais ar kitais nuteistaisiais. Nuteistieji teigiamai įvardijo galimybę gauti ilgalaikius pasimatymus, trumpalaikes išvykas ar pasimatymus su šeimos nariais, skambučius su

šeima ar kitais artimaisiais. Dalis nuteistųjų nurodė, kad bausmės atlikimo metu geriausias dalykas yra bendravimas su kitais nuteistaisiais, kalėjime susirado naujų draugų. Kai kurie nuteistieji nurodė, kad VK yra patogus savo **vieta** – beveik 4 % nurodė, kad kalėjimas yra arti namų ar šeima gyvena Vilniuje. Vienas nuteistasis nurodė: „*Na ir savijauta, mano namai prie pat kalėjimo, tai jaučiuosi kaip namie :)*“.

104 nuteistieji (suimtieji) (73,8 %), dalyvavę apklausoje, nurodė nors vieną neigiamą dalyką apie gyvenimą šiame kalėjime. Analizės metu buvo išskirtos šios kategorijos: **darbuotojai; buitės sąlygos; užimtumas; ryšiai su kitais asmenimis; sąlygų švelninimas; emocinė savijauta; nesąžininga veikla ir subkultūra; režimas/kontrolė**. Iš viso buvo gauti 254 komentarai, nurodantys blogiausius dalykus VK.

74 komentarai (29,1 %) buvo susiję su **darbuotojais** – teigiama, kad kalėjimo darbuotojai dirba nesąžiningai, tyčiojasi ar nenoriai vykdo savo pareigas, darbuotojams trūksta kompetencijos, žmogiškumo, jie piktnaudžiauja valdžia, turi neigiamas nuostatas apie nuteistuosius bei daro spaudimą. „*Kai kurie darbuotojai darbą atlieka paviršutiniškai, nelankstūs, be iniciatyvos*” – teigė nuteistasis. Dalis nuteistųjų teigė, kad Patariamoji komisija nuteistųjų ir suimtųjų teisinės padėties pokyčių klausimais nesivadovauja įstatymais ir turi išankstinį nusistatymą prieš nuteistąjį.

18,9 % visų komentarų buvo dėl netinkamų **buitės sąlygų**. Nuteistieji teigė, kad kalėjime blogas maitinimas, kainos parduotuvėje yra didelės, inventorių yra senas, o kai kurios kameros yra labai ankštos ar jose yra karšta vasaros metu. Dalis nuteistųjų (12,2 %) kaip blogiausią dalyką VK išskyrė **užimtumą**. Asmenys nurodė, kad yra užimtumo organizuojama mažai, suteikiama nedaug galimybių išeiti į lauką, nėra organizuojamos jokios integracijos priemonės, sunku patekti pas psichologą, o kai kuriems nuteistiesiems (suimtiesiems) tenka gyvenamojoje patalpoje praleisti 23 val. per parą, skiriant vieną valandą pasivaikščiavimui.

13 % komentarų nurodoma, kad kalėjime yra labai sunku gauti **paskatinimo priemones**, būti perkeltam į lengvąją grupę ar būti paleistam lygtinai. „*Norint gauti bet kokią lengvatą, numatyta įstatymais, būtent šiame kalėjime tu turi žemintis, maldauti, bei nešti informaciją apie kitus kalinius. Aš to nedarau ir man atvirai sakoma, kad iki paskutinės bausmės atlikimo dienos aš negausiu NIEKO*“ – nurodė nuteistasis. Dalis nuteistųjų išskyrė pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos balų nemažėjimą ar netinkamai atliekamą vertinimą, nuo kurio priklauso, ar asmeniui bus švelninamos bausmės atlikimo sąlygos. Jie teigė, kad stengiasi imtis įvairių priemonių, siekiant sumažinti riziką, tačiau ji nemažėja.

18 komentarų (7,1 %) buvo susiję su **ryšiais su šeima**. Nuteistieji teigė, kad bausmės atlikimo metu jiems trūksta bendravimo su šeima arba jie prarado kontaktą, apribotos galimybės pasimatyti su vaikais, mažai pasimatymų, norint palaikyti geresnį santykį su artimaisiais. Vienas nuteistasis nurodė, kad pasimatymų laikas nėra palankus, norint palaikyti ryšį su šeima – nėra galimybės aplankyti po darbo valandų ar savaitgaliais. Nuteistieji taip pat nurodė motyvacijos stoką ir/ar **emocinius išgyvenimus** – beveik 5 % komentarų buvo nurodyta, kad yra sunku įgyvendinti gyvenimo tikslus, asmenys patiria vienišumą, atskirtį, stresą bei nejaučia jokios motyvacijos keistis.

Kai kurie nuteistieji (5,1 % komentarų), kaip didžiausią problemą nurodė **neteisėtas veikas/subkultūrą**. Nuteistieji teigė, kad kalėjime yra narkotinių medžiagų, egzistuoja smurtas ir išnaudojimas. Išskirta ir **kontrolė/režimas** – 6,7 % visų komentarų buvo nurodyta, kad šiame kalėjime yra per daug kontrolės bei per daug apribota laisvė, griežta dienotvarkė, nubaudžiama dėl smulkių nusižengimų.

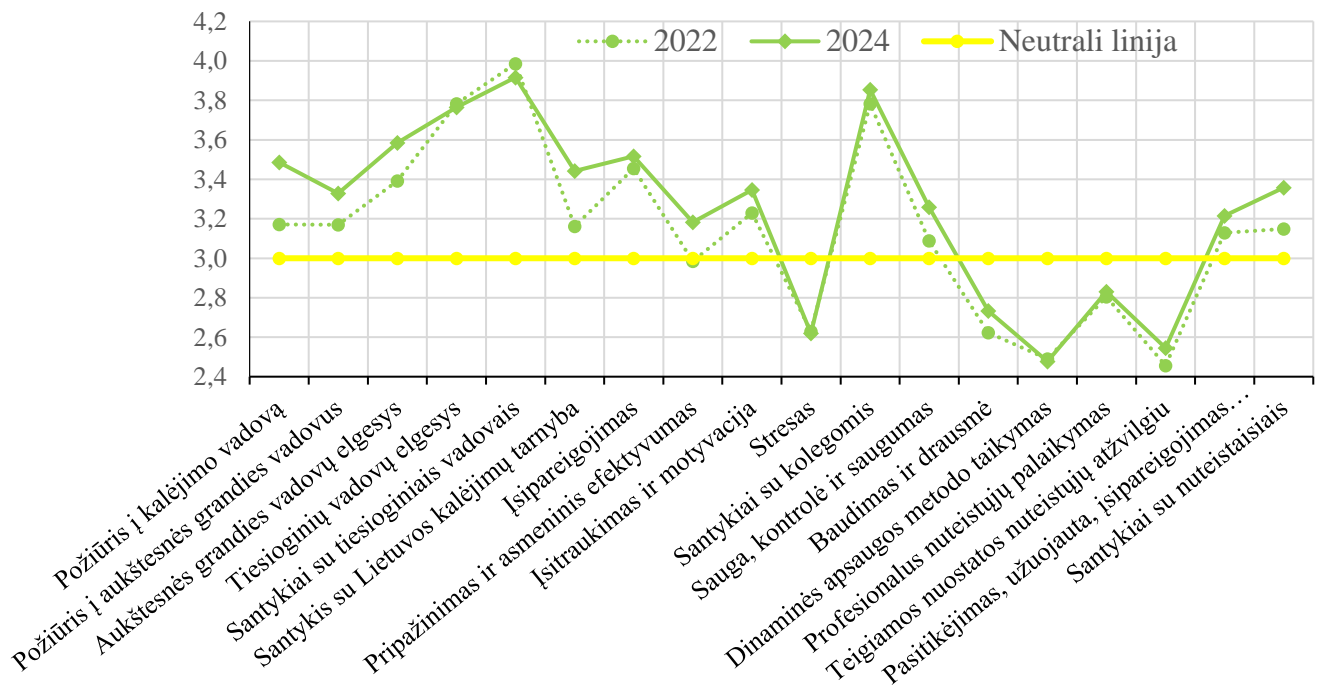
Nuteistiesiems buvo suteikta galimybė papildomai pasisakyti apie gyvenimo sąlygas kalėjime. Kai kurie nuteistieji pažymėjo, kad šiame kalėjime jiems yra gerai, yra gerų darbuotojų bei matomos tam tikros permainos. Tuo tarpu dalis nuteistųjų teigė, kad VK yra darbuotojų, kurie netinkamai atlieka savo pareigas, sprendimus priima neteisingai, nesilaiko teisės aktų nuostatų, sąlygos nėra pritaikytos nuteistiesiems, turintiems negalią, bei yra netinkamas maitinimas.

4. Tyrimų 2022 ir 2024 metais Vilniaus kalėjime rezultatų palyginimas

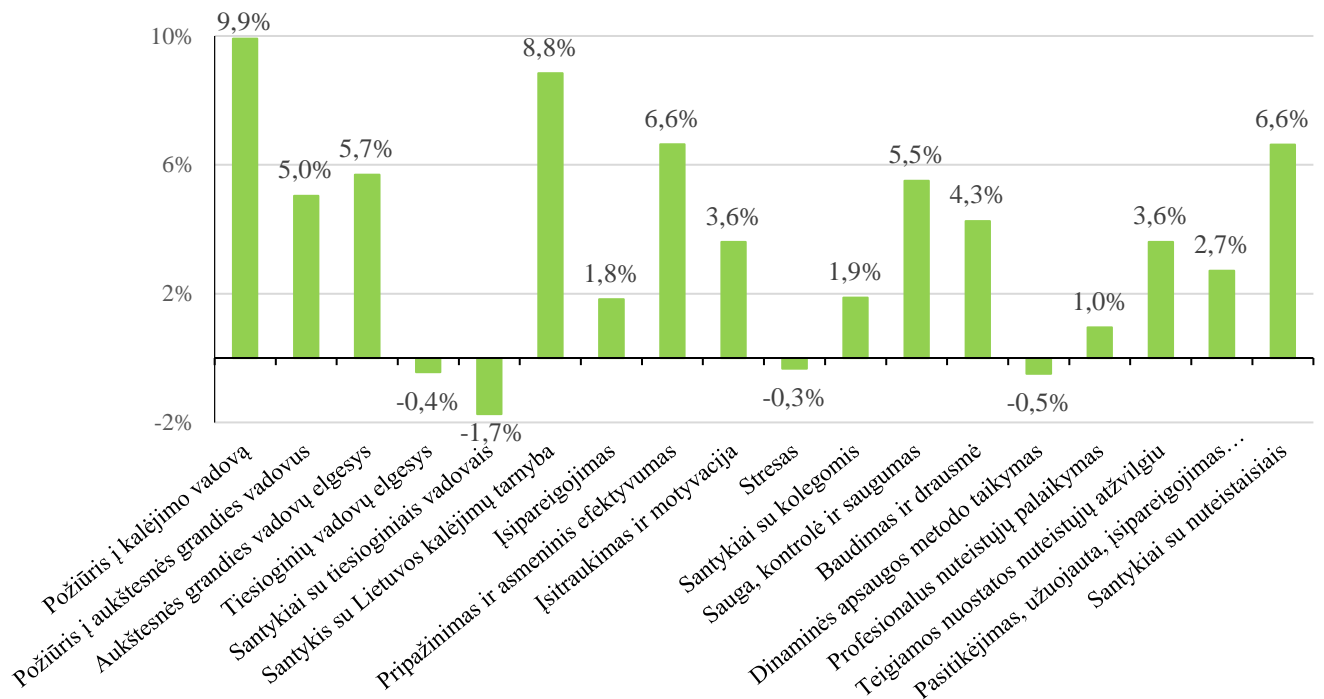
4.1. Kiekybinių tyrimų duomenų palyginimas

Darbuotojų apklausos. Lyginant visų apklaustų darbuotojų rezultatus, pastebimas nedidelis darbuotojų gyvenimo kokybės VK vertinimo pagerėjimas. Nežymiai padidėjo bendras darbuotojų

gyvenimo kokybės kalėjime vertinimas (10 balų skalėje): nuo 6,53 balo 2022 metais iki 6,89 balo 2024 metais. Aptariant dimensijų vertinimus, pastebėtina, kad 2022 metais 12 iš 18 dimensijų (67 %) buvo įvertintos aukščiau neutralios reikšmės (3), tuo tarpu 2024 metų tyrime 14 iš 19 dimensijų (73,7 %) įvertintos aukščiau neutralios reikšmės.

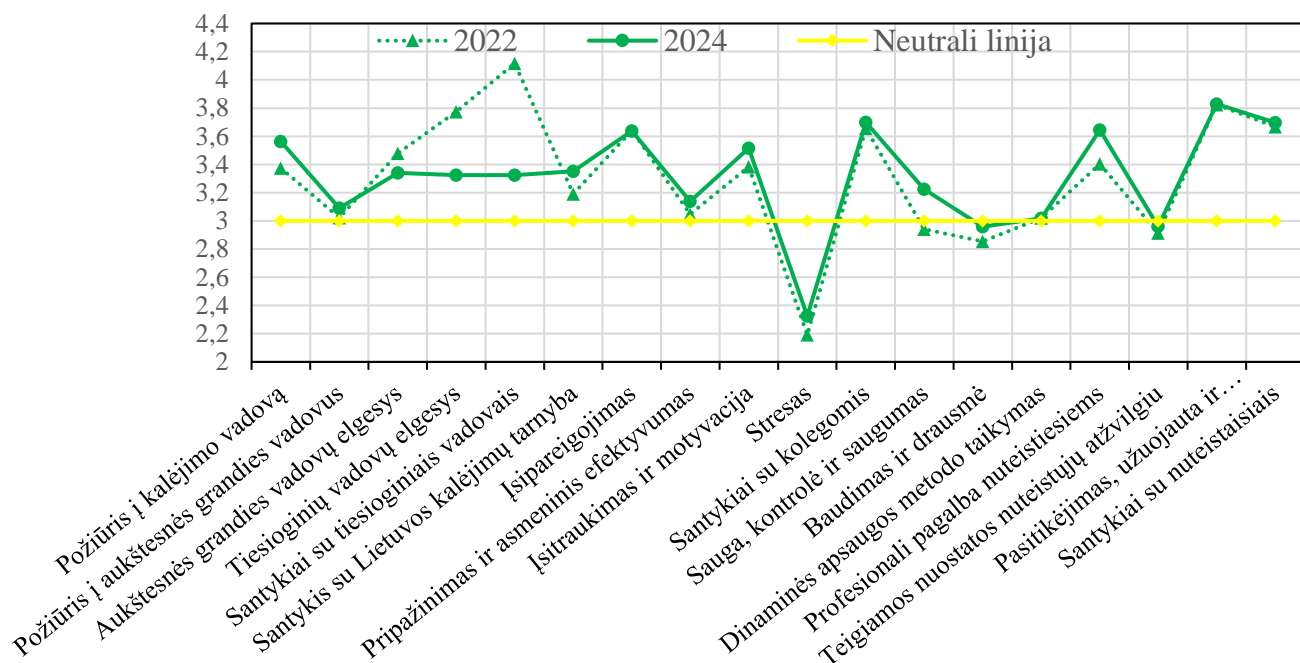
9 pav. Visų darbuotojų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas 2022 ir 2024 metais

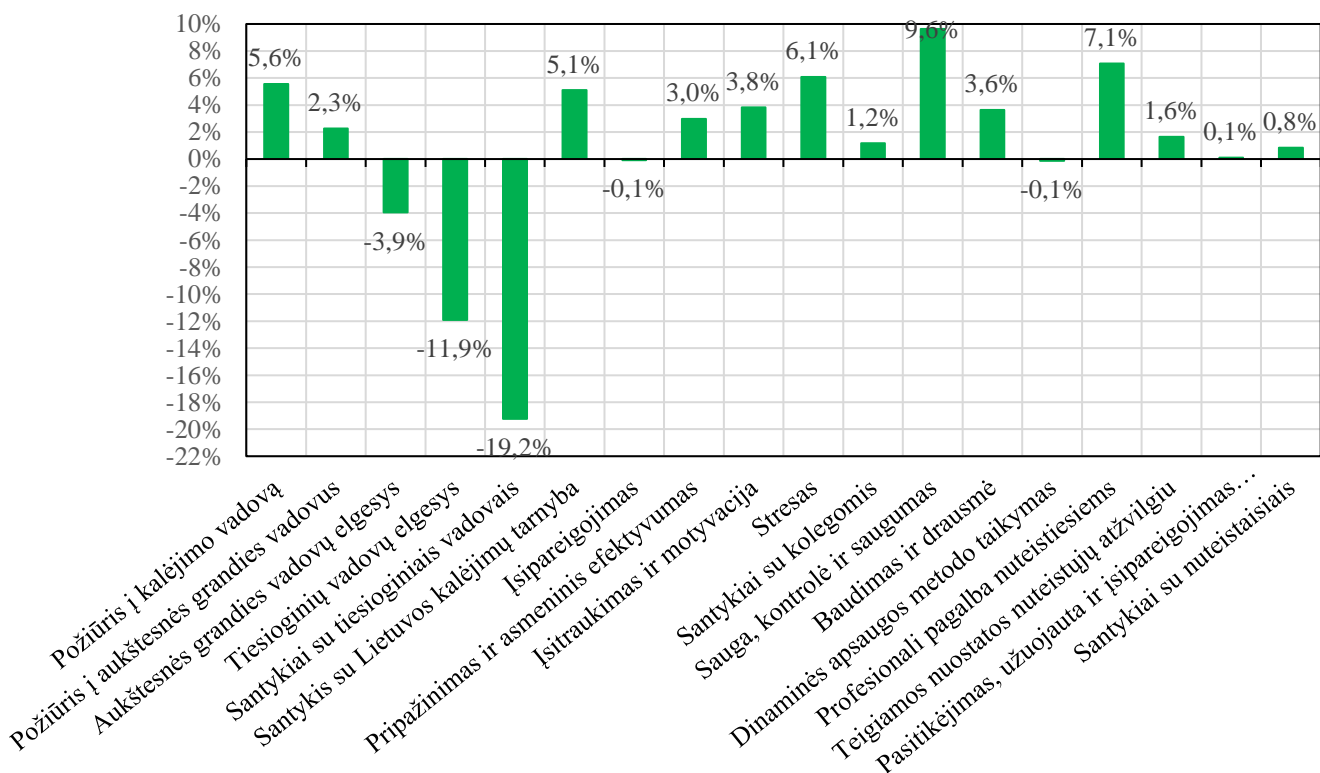
10 pav. Visų darbuotojų atsakymų balų vidurkių pokyčiai per 2022–2024 m., %

Didžiausi teigiami pokyčiai matomi šiose dimensijose (žr. 10 pav.): požiūris į kalėjimo vadovą (9,9 %), santykis su LKT (8,8 %), pripažinimas ir asmeninis efektyvumas (6,6 %) bei santykiai su nuteistaisiais (6,6 %). Požiūrio į kalėjimą vadovą teigiamas pokytis yra didžiausias. Geresnio kalėjimo

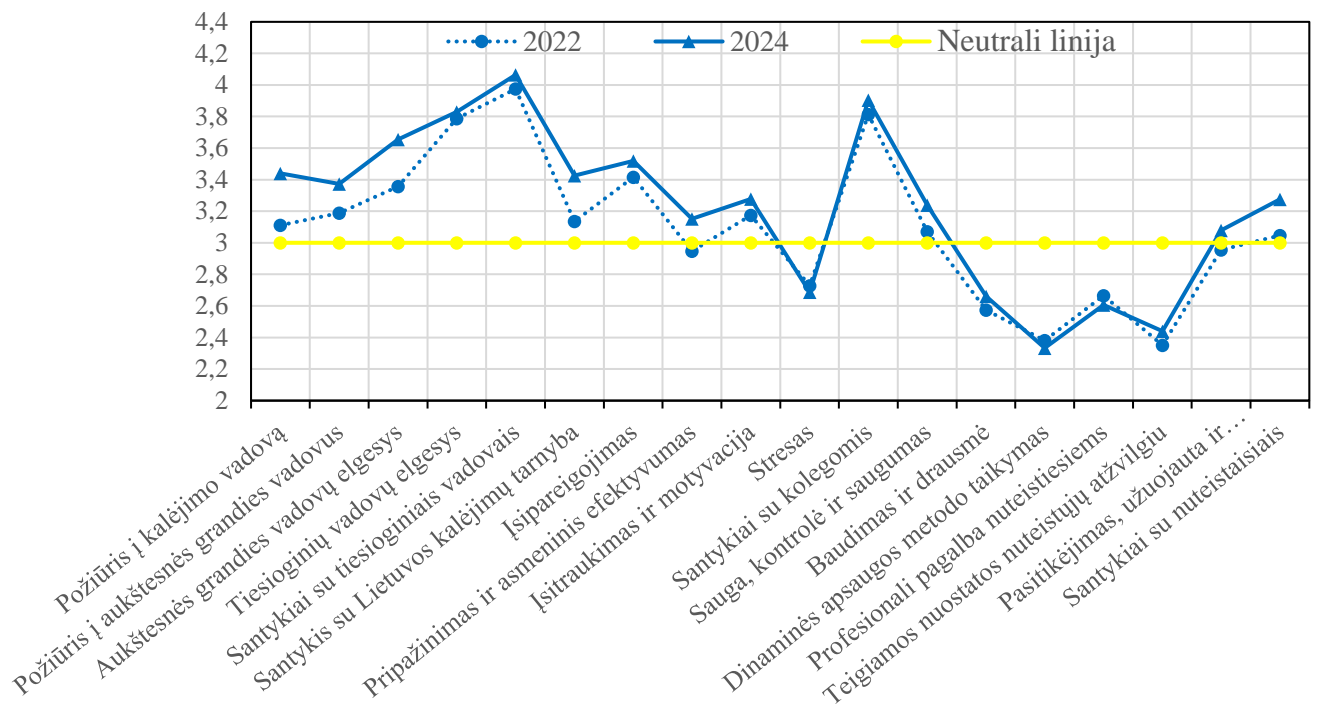
vadovybės įvertinimo pokyčių parodė ir kokybinio tyrimo rezultatai. 2022 metų tyrime pastebima daugiau kritikos aukštesnės grandies vadovams, pavyzdžiui, dėl atotrūkio nuo darbuotojų problemų, biurokратиško, formalus ir praktinių darbuotojų poreikių neatitinkančių sprendimų priėmimo proceso. 2024 metais tyrimo dalyviai nurodė, kad aukštesnės grandies vadovai stengėsi įgyvendinti labiau praktikai pritaikytus sprendimus, jų bendravimas laikytas pagarbiu ir konstruktyviu. Vadovai buvo apibūdinti kaip svarbūs darbo atmosferos kūrėjai, gebantys padėti sprendžiant problemas. Vis dėlto dalis darbuotojų pastebėjo, kad dar egzistuoja formalus požiūris ir atstumo nuo darbuotojų palaikymas.

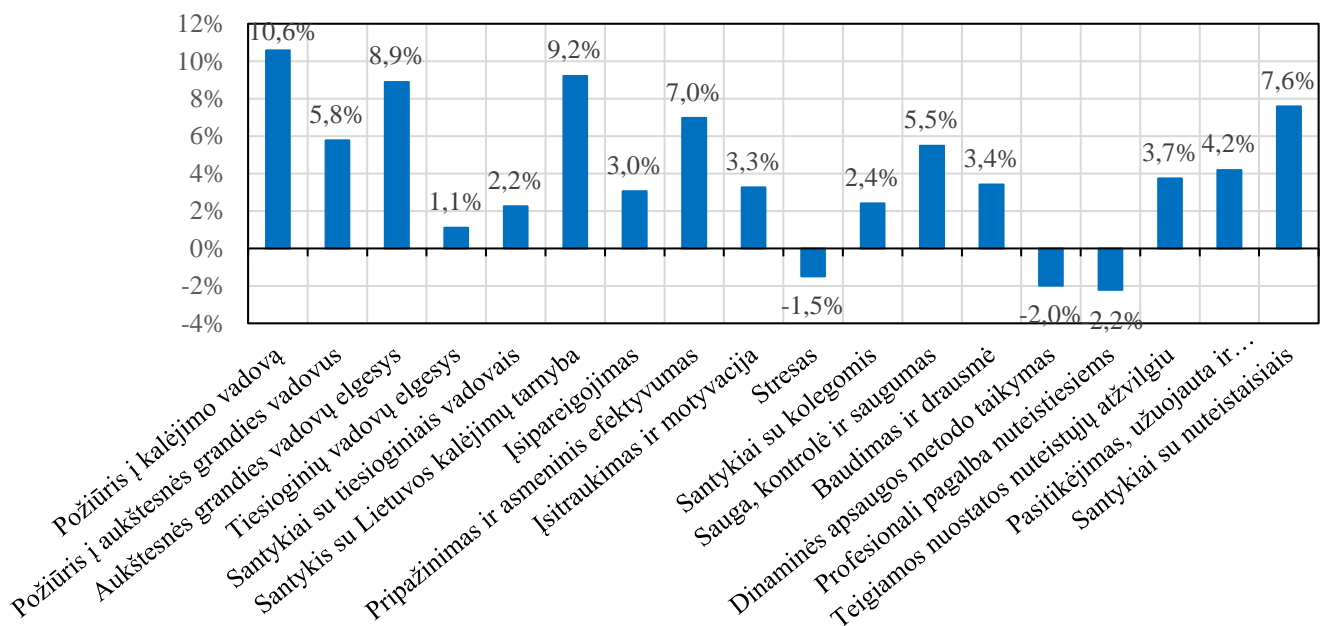
11 pav. RS darbuotojų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas 2022 ir 2024 metais

12 pav. RS darbuotojų atsakymų balų vidurkių pokyčiai per 2022–2024 m., %

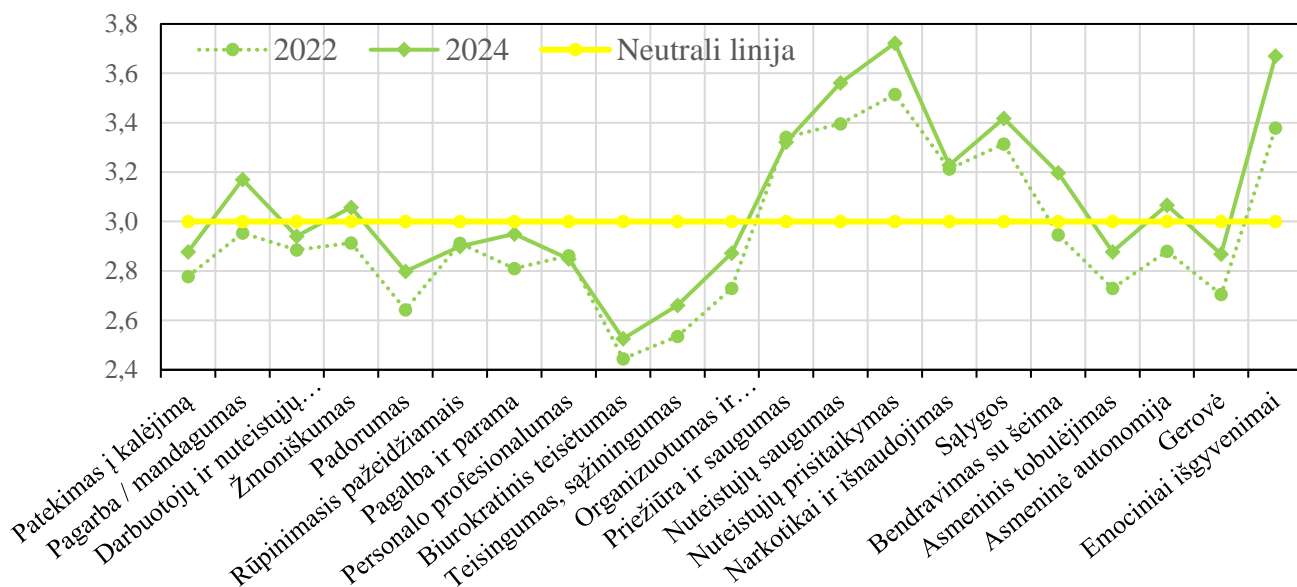
13 pav. SVS darbuotojų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas 2022 ir 2024 metais

14 pav. SVS darbuotojų atsakymų balų vidurkių pokyčiai per 2022–2024 m., %

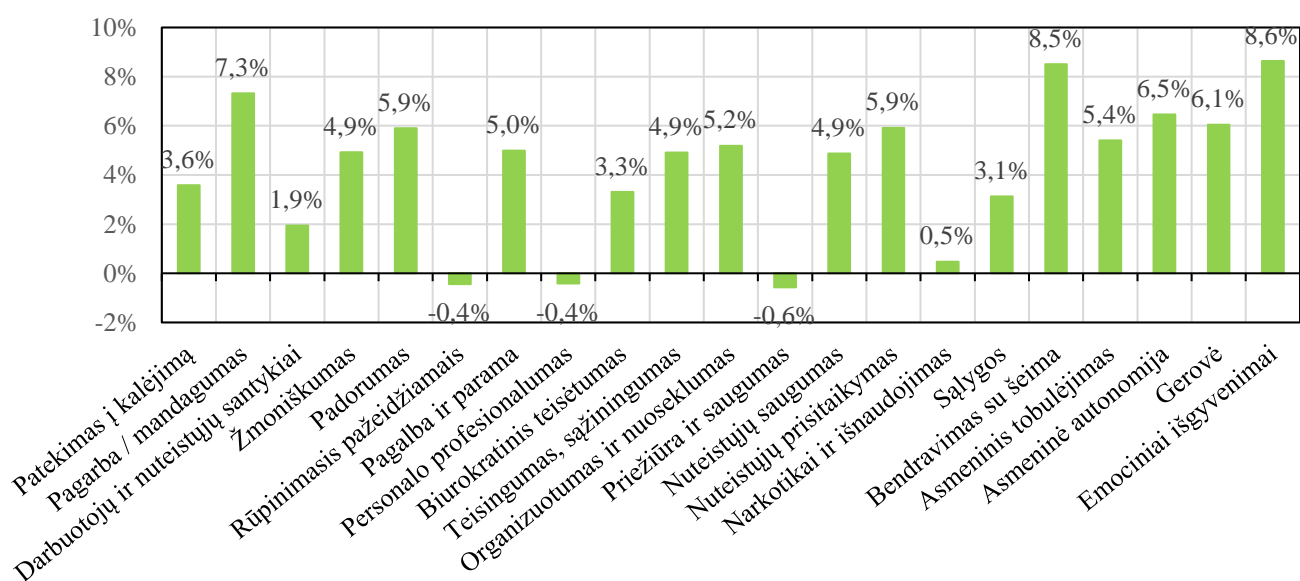
Kai kuriose dimensijose bendro visų darbuotojų vertinimo reikšmės nepakito, tačiau galima pastebėti pokyčių atskirose darbuotojų grupėse (RS ir SVS). Pavyzdžiui, profesionalios pagalbos nuteistiesiems dimensiją 2022 m. RS darbuotojai įvertino 3,40 balo, SVS – 2,66 balo. 2024 m. RS darbuotojų vertinimas išaugo iki 3,64 balo, o SVS – sumažėjo iki 2,61 balo. Santykių su tiesioginiais vadovais dimensiją 2022 m. RS darbuotojai įvertino 4,12 balo, o SVS – 3,97 balo. 2024 m. RS santykių su tiesioginiais vadovais įvertinimas sumažėjo iki 3,33 balo, tuo tarpu SVS įvertinimas pakilo iki 4,06 balo. Tiesioginio vadovo prastesnį vertinimą RS skyriuje atskleidžia ir kokybinio tyrimo rezultatai – dalis šio padalinio darbuotojų įvardijo nepasitenkinimą santykiu su tiesioginiu vadovu.

Nuteistųjų ir suimtųjų apklausa. Lyginant visų nuteistųjų apklausų rezultatus pastebėtina, kad 2024 metais reikšmingai padaugėjo dimensijų, įvertintų aukščiau neutralios reikšmės. 2022 m.: tik 6 iš 21 dimensijos (29 %) buvo įvertintos aukščiau neutralios reikšmės 3, tuo tarpu 2024 metais – jau 11 iš 22 dimensijų (50 %) įvertintos aukščiau neutralios reikšmės 3. Nors ir nežymiai, tačiau išaugo ir nuteistųjų bendras VK vertinimas dešimties balų skalėje: nuo 5,19 balo 2022 metais iki 5,52 balo 2024 metais. Tai leidžia daryti išvadą apie bendrą nuteistųjų gyvenimo kokybės gerėjimą kalėjime.

15 pav. Visų nuteistųjų atsakymų balų vidurkiai pagal dimensijas 2022 ir 2024 metais

2024 metais lyginant su 2022 metais labiausiai pagerėjo šių dimensijų įvertinimai (žr. 15 ir 16 pav.): „Emociniai išgyvenimai“ įvertinimas nuo 3,38 iki 3,67 balo, kas galimai atspindi geresnę nuteistųjų emocinę būseną bei mažesnę neigiamų emocijų intensyvumą; „Bendravimas su šeima“ įvertinimas nuo 2,95 iki 3,2 balo, kas rodo pagerėjusias bendravimo su šeima galimybes; „Pagarba, mandagumas“ įvertinimas nuo 2,95 iki 3,17 balo, kas rodo padidėjusią darbuotojų pagarbą nuteistiesiems ir mandagumą.

16 pav. Visų nuteistųjų atsakymų balų vidurkių pokyčiai per 2022–2024 m., %

Nepaisant nežymių teigiamų pokyčių, kai kurios problemos išlieka aktualios. Dimensijų kaip „Biurokratinis teisėtumas“ (2022 m. – 2,45; 2024 m. – 2,53), „Teisingumas ir sąžiningumas“ (2022m. – 2,54; 2024 m. – 2,66), „Padorumas“ (2022 m. – 2,64; 2024 m. – 2,80) vertinimai nežymiai pagerėjo, tačiau išlieka žemiau neutralios reikšmės. Tai vis dar rodo didelį nuteistųjų nepasitenkinimą kalėjimo biurokratija, priimamų sprendimų teisingumu ir kalėjimų darbuotojų moralinėmis vertybėmis.

4.2. Kokybinių tyrimų duomenų palyginimas

Darbuotojų darbo sąlygos. 2022 metų tyrimas išryškino nemažai infrastruktūrinių ir organizacinių darbo sąlygų trūkumų. Pavyzdžiui, remonto darbai II gyvenamajame korpuse sukėlė laikinų nepatogumų – darbuotojai neturėjo kabinetų, kuriuose galėtų susitikti su nuteistaisiais. Darbo patalpos dažnai buvo senos, prastos būklės, o kai kuriose vietose trūko oro kondicionavimo, dėl ko vasarą patalpose buvo labai karšta. Kai kuriems darbuotojams teko naudotis tualetais kartu su nuteistaisiais arba vaikščioti į kitą pastatą per lauką. Trūko ir bendrų valgyklų bei automobilių parkavimo vietų, dėl ko kai kurie darbuotojai susidurdavo su konfliktais dėl automobilių statymo. Taip pat akcentuota, kad darbuotojams dažnai tekdavo patiems pirkti darbo priemones.

Emociniu požiūriu darbo sąlygos buvo sudėtingos. Daug darbuotojų patyrė stresą dėl didelio darbo krūvio, nepakankamo etatų skaičiaus ir nuolatinės nežinomybės dėl institucinių reformų. RS darbuotojai ypatingai pabrėžė, kad jiems trūko laiko kokybiškai dirbti su nuteistaisiais dėl didelio administracinio krūvio. Be to, atlyginimas buvo vertinamas kaip vienas iš pagrindinių darbo sąlygų trūkumų – jis buvo mažas, nepakankamai diferencijuotas pagal stažą ir kompetencijas, o motyvacinė sistema praktiškai neegzistavo. Vis dėlto darbuotojai teigiamai vertino kolegų palaikymą ir tam tikras socialines garantijas.

2024 metų tyrimas parodė tam tikrą darbo sąlygų pagerėjimą. Nors dalis darbuotojų vis dar kritikavo patalpų būklę, kiti nurodė, kad sąlygos tampa geresnės. Buvo atnaujintos virtuvėlės, įrengtos sporto salės, o kai kuriose vietose atnaujinta technika ir baldai. Darbuotojai galėjo naudotis persirengimo kambariais, dušais, o tam tikru laiku – sporto sale. Vis dėlto uniformos išliko opia problema – buvo įvardyta, kad kai kurie darbuotojai turi pirkti dalį uniformos už savo lėšas. Automobilių parkavimo klausimas taip pat išliko aktualus, tačiau buvo teigiama, kad šis klausimas sprendžiamas.

Darbo krūvis ir darbuotojų trūkumas išliko svarbiausiais iššūkiais. Dėl itin didelio darbuotojų stygiaus kitiems teko dirbti dvigubu krūviu. Reformos, padidėjusi biurokratinė našta ir trumpėjantys darbų terminai dar labiau apsunkino situaciją. Vis dėlto kai kurie darbuotojai pastebėjo biurokratijos mažėjimą dėl naujų sistemų diegimo. Atlyginimų klausimu situacija taip pat šiek tiek pagerėjo – kontaktiniams darbuotojams atlyginimas buvo ženkliai padidintas, tačiau kiti darbuotojai teigė, kad pokyčiai juos pasiekė nepakankamai arba visai jų nepalietė. Nauji darbuotojai gaudavo didesnę atlyginimą nei ilgamečiai specialistai, kas sukeldavo nepasitenkinimą.

Santykiai tarp darbuotojų. Palyginus 2022 ir 2024 metų tyrimų rezultatus apie santykius tarp darbuotojų, matyti, kad bendra tarpusavio santykių kokybė išliko aukštai vertinama. Tiek 2022 metų, tiek 2024 metų kokybiniuose tyrimuose darbuotojai vertino santykius su kolegomis kaip draugiškus, palaikančius ir padedančius sukurti saugią darbo aplinką.

2024 metų kokybiniame tyrime pastebimas ryškesnis teigiamas požiūris į kalėjimo vadovybę. 2022 metais darbuotojai dažnai kritikavo aukštesnės grandies vadovus dėl atotrūkio nuo darbuotojų problemų, biurokratiško ir formalus sprendimų priėmimo proceso, kuriame trūko žmogiškojo bendravimo. Vadovai buvo kaltinami nepakankamu konsultavimusi su praktiniais darbuotojais, todėl jų priimti sprendimai dažnai buvo laikomi nepritaikomais praktikoje. Darbuotojai jautė hierarchinę atskirtį, o menkinimas, pripažinimo trūkumas ir „myliu–nemyliau“ politika kėlė papildomą įtampą. 2024 metais tyrimo dalyviai nurodė, kad vadovai stengėsi įgyvendinti labiau pritaikytus sprendimus, jų bendravimas tapo pagarbesnis. Vadovai buvo apibūdinti kaip svarbūs darbo atmosferos kūrėjai, gebantys padėti sprendžiant problemas. Vis dėlto dalis darbuotojų pastebėjo, kad vis dar egzistuoja formalus požiūris ir atstumo nuo darbuotojų palaikymas.

Tiesioginiai vadovai 2022 metais buvo vertinami palankiau nei aukštesnės grandies vadovai, nes jie dažniau rodė supratimą ir teikė paramą. Tačiau kai kuriais atvejais darbuotojai pastebėjo, kad

tiesioginiai vadovai nespėdė iškilusių problemų arba atidėliojo atsakymus. Komunikacija buvo įvardinta kaip pagrindinė problema – trūko susitikimų tarp skyrių, bendravimas buvo chaotiškas, o tai skatino atsakomybės permetimą ir konfliktus tarp darbuotojų. Tiesioginių vadovų elgesio ir santykių su tiesioginiais vadovais įvertinimas 2024 metais pablogėjo. Tai nulėmė didžiausi neigiami pokyčiai RS vadovo atžvilgiu: Santykiai su tiesioginiais vadovais (–19,2 %) ir Tiesioginių vadovų elgesys (–11,9 %). RS išryškėjo naujos mikroklimato problemos, susijusios su įtampomis tarp vadovo ir dalies darbuotojų bei kolektyvo susiskaldymo. Komunikacijos srityje pastebėtas tam tikras bendradarbiavimo tarp padalinių pagerėjimas, tačiau išliko nesutarimai dėl funkcijų pasidalinimo ir atsakomybės.

Nuteistųjų ir darbuotojų santykiai. 2022 ir 2024 metų kokybinių tyrimų rezultatų palyginimas parodė tam tikrus teigiamus pokyčius darbuotojų ir nuteistųjų santykiuose. 2022 metais nuteistieji akcentavo pareigūnų nepagarbą, formalų ir abejingą požiūrį, kuris neretai riboja dialogo galimybes. 2024 metais, nors hierarchinis ir formalus bendravimo pobūdis vis dar nuteistųjų buvo įvardijamas, pastebimas pagarbėnis ir mandagesnis darbuotojų bendravimas.

2024 m. tyrime daugiau nuteistųjų jaučiasi saugūs santykiuose su darbuotojais, o kai kurie akcentuoja, kad kalėjimo vadovybė ir tiesiogiai dirbantys pareigūnai rodo daugiau pastangų palaikydami konstruktyvų bendravimą.

2022 metais biurokratija buvo viena ryškiausių nuteistųjų kritikos sričių – jų prašymai dažnai ignoruoti, o atsakymų laukimo terminai per ilgi. 2024 metais šios problemos išliko, tačiau yra ženklų, kad kalėjimo vadovybė bando gerinti procesų efektyvumą, nors pasiektų pokyčių, nuteistųjų požiūriu, dar nepakanka.

Nuteistųjų skatinimas, baudimas ir drausmė. Tiek 2022 m., tiek 2024 m. kokybinių tyrimų duomenys atskleidė didelį požiūrių skirtumą tarp darbuotojų ir nuteistųjų dėl skatinimo ir drausmės sistemos. Darbuotojai dažnai teigė, kad nuteistieji turi per daug teisių, o nuteistieji – kad paskatinimai jiems sunkiai pasiekiami neįmanomi.

2022 m. buvo akcentuojama, kad nuobaudos dažnai skiriamos neadekvačiai arba be pakankamo pagrindo, o jų pasekmės yra per griežtos. 2024 m. nuobaudų taikymas vis dar kritikuojamas, tačiau kai kurie nuteistieji teigė, kad už mažesnius pažeidimus baudžiama rečiau. Darbuotojai, kita vertus, nurodė, kad nuobaudų galiojimo terminai yra per trumpi, o drausminimo sistema nėra pakankamai veiksminga.

2022 m. nuteistieji dažnai akcentavo neaiškius sprendimus dėl resocializacijos planų vykdymo ir lygtinio paleidimo. 2024 m. ši problema, remiantis nuteistųjų nuomone, išliko: jie jaučiasi demotyvuoti dėl neaiškios ir neskaidrios paskatinimų bei resocializacijos sistemos.

2022 m. darbuotojai vertino nuteistųjų polinkį į savęs žalojimą manipuliacija. 2024 m. ši nuomonė išlieka, tačiau darbuotojai pradėjo labiau akcentuoti psichologinį poveikį, kurį jie patiria dirbdami su tokiais atvejais. Tai rodo, kad vis dar trūksta gilesnio problemos supratimo ir tinkamos paramos darbuotojams.

Teisingumas. Abiejuose tyrimuose pastebimas ryškus nuteistųjų nepasitenkinimas dėl skatinimo ir drausminimo priemonių taikymo tvarkos. Nuteistieji ir toliau skundžiasi, kad paskatinimus gauti labai sunku, o drausminės nuobaudos išlieka nesąžiningos ir neproporcingos. Taip pat kartojasi nuteistųjų teiginiai apie tai, kad administracija kartais netinkamai taiko teisės aktus arba sprendimus priima „savo nuožiūra“. Pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos balų nustatymas taip pat išlieka aktuali problema – nuteistieji teigia, kad balai yra netikslūs arba mažai įtakos turintys jų asmeninems pastangoms.

Papildomai 2024 m. tyrime kai kurie nuteistieji akcentuoja, kad komisijų posėdžiai, kuriuose sprendžiami jų klausimai (pvz., lygtinio paleidimo), dažnai nėra sąžiningi. Jie jaučiasi spaudžiami ir neturintys galimybės išsamiai pateikti savo poziciją. Jų nuomone, galimybės apginti save priklauso nuo kalbėjimo įgūdžių, todėl tiems, kurie sunkiai išreiškia mintis, gali būti sunkiau pasiekti teigiamą rezultatą. Taip pat pabrėžta, kad sprendimai dėl individualios veiklos vykdymo kartais „prasilenkia su įstatymais“ arba nėra pakankamai aiškūs, o tai kelia papildomą įtampą nuteistiesiems.

Galima išskirti ir teigiamų pokyčių teisingumo suvokime. Visų pirma, dalis nuteistųjų pastebėjo, kad darbuotojai pradėjo greičiau reaguoti į situacijas, susijusias su saugumu, ir kai kurie sprendimai tapo labiau pagrįsti. Antra, dalis nuteistųjų pripažino, kad nors vis dar yra problemų su skatinimo ir drausminimo balansu, kai kuriose situacijose skatinimo priemonės buvo taikomos, jų

požiūriu, sąžiningiau. Nuteistieji pastebėjo, kad tam tikri administracijos sprendimai buvo paaiškinti aiškiau, nei anksčiau. Tai rodo, kad nors problemos išlieka, yra pradinių ženklų, kad kai kurie sprendimai ir bendravimo praktikos gerėja.

Saugumas. Lyginant 2022 ir 2024 m. kokybinių tyrimų duomenis, vis dar buvo akcentuojami nuteistųjų gyvenimo bendrabučio tipo patalpose sukelti iššūkiai, pvz., įtampos, kylančios gyvenant kartu su grupe asmenų. Nuteistieji taip pat išlieka nepatenkinti dėl dažnų perkėlimų tarp kambarių, kurie didina įtampą ir konfliktų riziką. Darbuotojai taip pat pabrėžia nuolatinį psichologinį bei emocinį spaudimą darbe, kylantį dėl nuteistųjų provokacijų ir užpuolimų baimės. Nuteistųjų savęs žalojimo atvejai bei pareigūnų abejingumas šių situacijų atžvilgiu taip pat nuteistųjų buvo įvardijama pakartotinai aktualia problema.

Tarp naujų problemų buvo įvardytas didėjantis darbuotojų nesaugumo jausmas dėl personalo trūkumo, ypač naktinėse pamainose, kai vienas pareigūnas turi prižiūrėti didelį kiekį nuteistųjų. Nuteistieji jaučia nepasitenkinimą dėl perteklinės kontrolės, kuri ne tik apsunkina kasdienį gyvenimą, bet ir didina įtampą tarp nuteistųjų ir pareigūnų. Pablogėjęs mikroklimatas tarp darbuotojų, pasitikėjimo stoka ir tarpusavio susiskaldymas prisideda prie sudėtingesnių darbo sąlygų, o tai neigiamai veikia saugumo užtikrinimą. Darbuotojai taip pat akcentuoja fizinių darbo sąlygų trūkumus, pavyzdžiui, prastą kabinetų išdėstymą ir nepakankamą apsaugos priemonių diegimą, kas prisideda prie nesaugumo jausmo.

2024 m. tyrimas atskleidė ir teigiamų pokyčių. Pavyzdžiui, nemažai nuteistųjų nurodė, kad jie jaučiasi saugūs, nesusiduria su smurtu ir išnaudojimu, geriau sutaria su kitais nuteistaisiais, o konfliktai su kitais yra retesni. Darbuotojai taip pat paminėjo geresnį bendravimą su nuteistaisiais, kuris prisideda prie saugesnės kalėjimo aplinkos kūrimo. Darbuotojai, jaučiantys pasitikėjimą savimi ir gebėjimą bendrauti su nuteistaisiais, dažniau akcentavo, kad sugeba valdyti sudėtingas situacijas ir išvengti konfliktų.

Sveikatos apsauga. Sveikatos apsaugos srityje 2024 m. tyrime buvo įvardyta daugelis problemų, kurios buvo pastebėtos ir 2022 m. Nuteistieji ir toliau skundžiasi sudėtingu patekimu pas gydytojus – laukimo eilės išlieka ilgos, registracijos procesas neaiškus, o šeimos gydytojo konsultacijos dažnai nepasiekiamos laiku. Gydytojų kokybė vis dar kritikuojama: skiriami vienos rūšies vaistai, dažniausiai ibuprofenas ar paracetamolis, o rimtesnė pagalba teikiama tik esant kritinėms situacijoms. Nors kai kurie vaistai yra kompensuojami, jų įvairovė išlieka ribota, o netinkamas gydymas dažnai apsiriboja vaistų skyrimu, ignoruojant ilgalaikio gydymo poreikį.

Odontologijos paslaugos vertinamos nekokybiškomis, o tie, kurie turi finansinių galimybių, yra siunčiami į Žalgirio kliniką, kur paslaugų laukimas užtrunka kelis mėnesius. Specialiųjų poreikių turintys nuteistieji ir toliau susiduria su, jų nuomone, ignoruojamais jų prašymais bei nepritaikytomis gyvenimo sąlygomis. Lyginant su 2022 m., nuteistieji įvardijo daugiau problemų. Nuteistųjų teigimu, pagalba nakties metu vėluoja arba nėra suteikiama net esant rimtoms situacijoms, o greitoji medicinos pagalba dažnai iškviečiama tik po kelių valandų. Jie taip pat skundėsi galimybės įsigyti vitaminų ar maisto papildų trūkumu, kuris dar labiau komplikuoja sveikatos palaikymą, ypač aktyviai sportuojantiems nuteistiesiems.

Psichosocialinės reabilitacijos centro veikla sudaro sąlygas nuteistųjų priklausomybių gydymui, tačiau nuteistieji akcentavo, kad centro veiklos kokybė prastėja, šiam padaliniiui trūksta darbuotojų.

Narkotikai. Kaip ir 2022 m., nuteistieji ir darbuotojai pripažįsta, kad narkotikai kalėjime yra pasiekiami. Tyrimo dalyvių teigimu, draudžiamos medžiagos patenka įvairiais būdais, įskaitant pasimatymus, laiškus, dronus ar net darbuotojų pagalbą. Nauja problema, kuri išryškėjo per pastaruosius metus, yra modernizuoti narkotikų įnešimo būdai, pvz., dronai ar laiškai su apdorotu popieriumi, kas reikalauja dar daugiau techninių ir organizacinių pastangų kontroliuojant šiuos srautus. Be to, pastebimas tam tikras testavimo efektyvumo didėjimas – buvo užfiksuoti atvejai, kai testais nustatyti apsvaigę asmenys, nors vis dar neįmanoma aptikti kai kurių psichotropinių medžiagų.

Kriminalinė subkultūra. 2024 m. kriminalinė subkultūra VK, kaip ir 2022 m., išlieka reikšminga problema, nors pastebimi tam tikri pokyčiai. Kaip ir anksčiau, nuteistieji teigia, kad kastos yra aiškiai apibrėžtos, o kasdienis gyvenimas organizuojamas pagal šias nerašytas taisykles. Subkultūra pasireiškia per nuteistųjų gyvenamųjų vietų, valgyklos ir darbo paskirstymą, o žemesnės kastos

nuteistieji vis dar susiduria su diskriminacija, patalpų valymo darbų stigmatizacija ir mažesniu darbuotojų dėmesiu.

Tačiau 2024 m. kai kuriose srityse pastebima teigiamų pokyčių. Tiek dalis darbuotojų, tiek nuteistųjų pripažįsta, kad subkultūros įtaka yra mažesnė nei anksčiau, ir pabrėžia, kad žemesnės kastos nuteistieji mažiau išnaudojami nei prieš porą metų. Atviro tipo baumės atlikimo vietoje subkultūra beveik nepastebima, o bandymai palaikyti jos principus greitai stabdomi.

Tyrimo metu buvo paminėta, kad įgyvendinamos subkultūros mažinimo priemonės, pvz., vykdomi švietimo užsiėmimai apie subkultūros žalą, o nuteistųjų grupės formuojamos taip, kad būtų užtikrinamas jų saugumas. Nepaisant to, didelė dalis tyrimo dalyvių buvo skeptiški dėl galimybių visiškai išnaikinti subkultūrą, teigdami, kad bendrabučio tipo patalpos ir įsišaknijusios nuostatos apie subkultūros natūralumą išlieka didžiausiomis kliūtimis.

Nuteistųjų gyvenimo sąlygos (būitis). Lyginant 2022 ir 2024 m. VK gyvenimo sąlygų tyrimus, pastebimi tiek išlikę, tiek reikšmingai pasikeitę aspektai. Nors gyvenimo sąlygų diferenciacija tarp nuteistųjų grupių išlieka, drausminė grupė ir toliau susiduria su itin ribotomis galimybėmis, mažomis gyvenamosiomis erdvėmis bei apribotais resursais, o lengvoji grupė turi geresnes gyvenimo sąlygas. Privatumo trūkumas, ypač bendrabučio tipo patalpose, išlieka aktualus, taip pat higienos bei valymo priemonių ribotumas – nuteistieji teigė, kad turi jas pirkti už savo lėšas.

2024 m. pastebimas reikšmingas materialinių sąlygų gerėjimas. Nuteistieji I korpuse akcentavo naujus čiužinius, renovuotus dušus, tualetus bei šiltą vandenį kasdien, o tai buvo reikšmingas pokytis, palyginti su 2022 m. Tačiau problema dėl didelio gyventojų skaičiaus vienoje patalpoje išlieka – nuteistieji skundėsi dėl netvarkingo kambariokų elgesio ir privatumo stokos.

Nuteistųjų socialiniai ryšiai, bendravimas su šeima. Lyginant 2022 ir 2024 m. VK gyvenimo kokybės tyrimų rezultatus, ryšiai su šeima ir socialinių santykių palaikymas išlieka tiek teigiamų pokyčių, tiek problemų turinčia sritimi.

Telefoniniai skambučiai dažnai vertinami kaip per trumpi, o taksofonų vieta lieka nepritaikyta pokalbių privatumui. Pasimatymų organizavimas taip pat išlieka problema – daug nuteistųjų skundžiasi nepakankama jų trukme, pasimatymų vietų užimtumu, trūkstantomis galimybėmis derinti laiką su artimųjų grafiku.

Pagerėjimai buvo pastebėti keliuose aspektuose. 2024 m. daugiau nuteistųjų pripažino, kad jie turi galimybę dažniau susitikti su artimaisiais. Kai kurie iš jų džiaugėsi atsiradusiomis trumpalaikėmis išvykomis pas artimuosius, kurios motyvuoja nuteistuosius laikytis taisyklių. Socialinių darbuotojų bei savanorių apsilankymai kalėjime buvo minimi kaip svarbus emocinis palaikymas, kurį nuteistieji įvertino itin teigiamai.

Problemos, kurios išliko ar pablogėjo, apima ryšių su artimaisiais ribojimus dėl techninių ar organizacinių priežasčių. Nuteistieji, kurių artimieji gyvena toliau arba užsienyje, dažnai susiduria su sunkumais organizuojant pasimatymus ar naudojantis vaizdo skambučiais. Nepaisant pažangos šioje srityje, vaizdo skambučių galimybės išlieka ribotos dėl techninės įrangos ir patalpų trūkumo. Be to, daugelis skundžiasi dėl aukštų telefoninių pokalbių kainų, kurios riboja bendravimo dažnumą.

Nuteistųjų užimtumas. 2022 ir 2024 m. kokybiniai tyrimai atskleidė tiek tęstines problemas, tiek tam tikrus pokyčius nuteistųjų užimtumo organizavimo srityje. Abu tyrimai rodo, kad nuteistieji susiduria su sunkumais įgyvendindami norimas veiklas, o darbuotojai neturi galimybių efektyviai organizuoti užimtumo dėl erdvių ir priemonių stokos. Užimtumo veiklos, nors ir egzistuoja, išlieka ribotos bei nepakankamos, ypač drausmės grupėje ir suimtiesiems, o nuteistųjų motyvacijos problema ir toliau išlieka aktuali – dalis jų veiklas renkasi tik siekdami gauti privilegijas. Kaip ir 2022 m., taip ir 2024 m., subkultūra daro didelę įtaką darbui – nuteistieji vengia užduočių, kurios gali būti laikomos tarnavimu kriminalinei subkultūrai, kas apsunkina darbų paskirstymą ir dar labiau gilina užimtumo trūkumą.

2024 m. tyrime daugiau dėmesio skirta biurokratijos problemai, susijusiai su individualios veiklos ar trišalių sutarčių organizavimu. Nuteistieji pabrėžia, kad šie procesai yra sudėtingi ir demotyvuojantys, o dėl per didelės biurokratijos kai kurie atsisako dalyvauti užimtumo veiklose. Nepaisant tam tikrų veiklų įvairovės, nemaža dalis nuteistųjų ir toliau jaučiasi „tuščiai švaistantys laiką“, ypač vasaros metu, kai veiklų skaičius sumažėja. Didžiausią nepasitenkinimą kelia ribotos darbinės

veiklos vietos bei menkas atlygis, dėl ko dauguma nuteistųjų jaučiasi išnaudojami arba priversti dirbti darbus, kurie neatitinka jų kvalifikacijos.

Nepaisant šių neišspręstų problemų, 2024 m. pastebėti tam tikri teigiami pokyčiai. Viena svarbiausių – planuojamas užimtumo centro atidarymas, kuris turėtų gerokai pagerinti užimtumo sąlygas bei išplėsti nuteistiesiems siūlomų veiklų spektrą. Užimtumo veiklų įvairovė tapo šiek tiek didesnė – 2024 m. nuteistieji mini naujus užsiėmimus, tokius kaip būgnų grojimas, kalbų mokymai, savanorių vedamos programos ir psichologinės grupės. Be to, buvo pradėta plačiau organizuoti individualią veiklą, kuri kai kuriais atvejais prilyginama darbinei veiklai, nors ši sritis vis dar turi nemažai trūkumų.

1 lentelė. Pokyčiai VK 2022–2024 m. laikotarpiu, remiantis kokybinių tyrimų informacija (darbuotojų ir nuteistųjų požiūriais)

Tema	Pasikartojantys	Nauji teiginiai apie teigiamus, pagerėjusius aspektus (2024 m.)	Nauji teiginiai apie neigiamus, pablogėjusius aspektus (2024 m.)
Darbuotojų darbo sąlygos	Per didelis darbo krūvis. Biurokratinė našta.	Pagerėjo buitinės darbo sąlygos. Pagerėjo aprūpinimas darbo priemonėmis. Kai kuriems darbuotojams padidėjo atlyginimai.	Uniformų problema: perkamos savo lėšomis. Trumpėjantys užduočių atlikimo terminai.
Santykiai tarp darbuotojų, asmeninis tobulėjimas, profesionalumas	Geras daugelio santykių tarp darbuotojų aspektų vertinimas, ypač skyriuose. Trūksta mokymų ir kvalifikacijos kėlimo galimybių. Trūksta bendradarbiavimo ir komunikacijos tarp skyrių.	Daugiau dėmesio skirta darbuotojų kompetencijų ugdymui. Pagarbus ir konstruktyvus kalėjimo vadovybės elgesys, geresnis darbo organizavimas ir sprendimų priėmimas.	Įtampa, susiskaldymas tarp darbuotojų ir RS viršininko.
Nuteistųjų ir darbuotojų santykiai	Trūksta pasitikėjimo. Biurokratija.	Pagerėjęs bendravimas: nuteistieji įvardija darbuotojus kaip mandagesnius ir pagarbesnius. Pagerėjo sprendimų procesų efektyvumas.	
Nuteistųjų skatinimas, baudimas ir drausmė	Kontrastuojantis nuteistųjų ir darbuotojų požiūris į skatinimą ir baudimą. Nuteistųjų nusivylimas paskatinimo sistema. Nuteistųjų manipuliacijos (pvz., savęs žalojimais).	Įvesta daugiau skatinimo priemonių, orientuotų į resocializaciją. Nuteistieji rečiau baudžiami už smulkus nusižengimus.	

Teisingumas	Nuteistųjų nepasitenkinimas paskatinimų, nuobaudų ir rizikos vertinimo praktika.	Pažanga sprendimų aiškume ir pagrįstume.	Nepasitenkinimas komisijų, sprendžiančių nuteistųjų klausimus, veikla.
Saugumas	Nesaugi bendrabučio tipo gyvenamoji aplinka. Pareigūnų operatyvaus reagavimo stoka. Pareigūnų nesaugumo jausmas dėl smurtinio ir žeminančio nuteistųjų elgesio.	Gerėjantys darbuotojų ir nuteistųjų santykiai kaip saugios aplinkos prielaida.	Nepakankamas saugumą užtikrinančių pareigūnų skaičius, ypač naktinėse pamainose. Saugumo priemonių darbuotojams stoka. Netinkamas patalpų išplanavimas saugumo požiūriu.
Sveikatos apsauga	Sunku patekti pas gydytojus, ilgos eilės. Ribojimai ir nepatogumai neįgaliesiems. Nekokybiškos gydymo paslaugos. Neužtikrinami neįgaliųjų poreikiai.	Psichosocialinės reabilitacijos programų plėtra.	Vėluojanti medicininė pagalba.
Narkotikai	Lengvas narkotikų patekimas į kalėjimą. Narkotikų vartojimo tarp nuteistųjų problema.	Testavimo efektyvumo didėjimas. Priemonė „Saugus laiškas“.	Sunkiau susekami narkotikų patekimo į kalėjimą būdai.
Kriminalinė subkultūra	Subkultūra egzistuoja, kastos išlieka aiškios. Subkultūra daro įtaką nuteistųjų santykiams, darbinei veiklai, nuteistųjų priežiūros organizavimui.	Mažesnė subkultūros įtaka. Įgyvendinamos subkultūros mažinimo priemonės.	
Nuteistųjų gyvenimo sąlygos (buitis)	Mažai erdvės ir privatumo. Didelis nuteistųjų skaičius bendrabučio tipo patalpose. Skirtingos materialinės–buitinės gyvenimo sąlygos drausmės bei paprastojėje ir lengvojoje grupėje.	Pagerinta butis (dušai, tualetai, čiužiniai, kameros II korpuse ir kita).	
Nuteistųjų socialiniai ryšiai, bendravimas su šeima	Ribotos galimybės palaikyti ryšius su šeima. Mažai privačių susitikimų. Brangūs telefono skambučiai. Telefoninių pokalbių privatumo trūkumas.	Pagerėjo kontaktinių susitikimų galimybės. Pagerėjo galimybės aplankyti artimuosius laisvėje.	

<p>Nuteistųjų užimtumas</p>	<p>Mažai užimtumo darbine veikla galimybių ypač tam tikroms nuteistųjų grupėms. Neaiškūs darbinės veiklos paskirstymo kriterijai. Diskriminacija pagal kastas darbo paskirstyme.</p>	<p>Daugiau darbo galimybių už kalėjimo ribų. Nauji užimtumo projektai.</p>	
------------------------------------	--	--	--

IŠVADOS

1. Fizinės darbo sąlygas ir jų pastarųjų metų pokyčius bei kylančius atlyginimus darbuotojai įvertino teigiamai. Pagrindinės problemos, kurias išskėlė darbuotojai – didelis darbuotojų trūkumas, sąlygotas nekonkurencingos atlyginimų sistemos, ir sunkiai pakeliamas darbo krūvis, kuris sąlygoja tiek aukštą patiriamo streso darbe lygį, tiek visą darbo kokybę. Vykdyti darbo sąlygų modernizavimo sprendimai (pvz., naujos dokumentų valdymo sistemos įdiegimas, aprūpinimas kompiuteriais ir Microsoft 365 programomis) turėjo teigiamą postūmį, tačiau naujas, visiems kalėjimams vieningas darbų teisinis reglamentavimas kai kuriais atvejais sutrumpino užduočių atlikimo terminus ir dar labiau padidino įtampą darbe.
2. Darbuotojų tarpusavio santykiai pozityvūs, dominuoja draugiškumas, tarpusavio pagalba ir pasitikėjimas, didžioji dalis darbuotojų yra patenkinti savo kolektyvo atmosfera, palaikymu ir bendradarbiavimu. Santykiai su kolegomis darbuotojų buvo įvertinti vienu iš aukščiausių balų.
3. Pozityvus santykių su kalėjimo vadovybe vertinimas liudija apie darbuotojų pasitikėjimą vadovų gebėjimais. Tiesioginių vadovų elgesys ir santykiai su tiesioginiais vadovais bendrai darbuotojų buvo įvertinti itin aukštai, o tai rodo, kad vadovai ne tik profesionaliai atlieka savo funkcijas, bet ir stengiasi palaikyti nuoširdų bei draugišką bendravimą su pavaldiniais, įvertinant darbuotojų pastangas ir skatinant juos dirbti be įtampos. Tačiau egzistuoja ir tam tikros įtampos, nesusikalbėjimai, susiję su bendradarbiavimu tarp skyrių ir atsakomybės perkėlimu. Tai gali tapti konfliktų priežastimi. Bendradarbiavimo procedūros kartais nėra vykdomos sklandžiai reaguojant į krizines situacijas ar kitus svarbius įvykius.
4. Interviu metu išryškėjo įtampa tarp RS viršininkės ir dalies RS darbuotojų. Kai kurie darbuotojai išreiškė nusivylimą dėl neaiškių užduočių nurodymų, perteklinės kontrolės ar vadovo noro perkelti atsakomybę kitiems. Kita vertus, kokybinis tyrimas atskleidė, kad tokios darbuotojų reakcijos gali būti susijusios su viršininkės reiklumu. Tai indikuoja situacijos analizės ir mikroklimato skyriuje gerinimo poreikį, atsižvelgiant ir į tai, kad RS darbuotojai jaučia itin aukštą streso lygį.
5. Darbuotojai pripažinimą ir asmeninį efektyvumą bei jiems tenkančios atsakomybės laipsnį įvertino gana palankiai, tačiau didesnė dalis nesijautė įtraukti į sprendimų, susijusių su kalėjimo veiklos organizavimu, teisės aktų pakeitimais ir vykdomomis reformomis bei pokyčiais, priėmimą. Darbuotojai pažymi, kad iš jų reikalaujama įvairių kompetencijų skirtingose srityse, o tai kelia didelių iššūkių. Nors darbuotojų profesionalumą nuteistieji įvertino gana neigiamai ir akcentavo vis dar vyraujančią formalizuotą bei atmestinių požiūrį, tačiau kartu pastebėjo, kad yra tinkamo darbuotojų darbo pavyzdžių.
6. Siekiant darbuotojų profesionalumo ir darbo kokybės itin svarbu motyvuoti, skatinti darbuotojus ir įvertinti už gerus darbo rezultatus. Darbuotojai sutiko, kad jų pastangos darbe yra pastebimos ir skatinamos, tačiau motyvacinės priemonės, ypač finansinės, yra ribotos, visgi nemažiau svarbios ir nefinansinės skatinimo priemonės, tokios kaip vadovų palaikymas, padėkos, nefinansiniai paskatinimai.

7. Tyrimas atskleidė sudėtingą ir įvairialypį nuteistųjų ir darbuotojų santykių pobūdį, kurį galima apibūdinti kontrastuojančiais reikšminiais žodžiais, pvz., (1) pagarba, empatija, profesionalumas bei (2) nepasitikėjimas, atsiribojimas ir biurokратиškumas. Nors daugelis nuteistųjų jaučiasi saugūs ir vertina pareigūnų pagarbą bendravimą, apskritai jų pasitikėjimas darbuotojais ir LKT yra žemas. Nuteistųjų poreikiai ir prašymai kartais ignoruojami arba išsprendžiami formaliai, be realios pagalbos. Nuteistieji jaučiasi, kad dėl to dažnai trūksta efektyvaus ir sąžiningo dialogo su darbuotojais, ypač komisijų posėdžiuose, kur jie jaučia psichologinę įtampą ir ribotas galimybes efektyviai išreikšti savo nuomonę.
8. Nuteistieji teigiamai vertina tuos darbuotojus, kurie siekia empatiško santykio ir dažnai padeda kasdienėse problemose, sugeba išklaudyti ir parodyti nuoširdų dėmesį, o tai sukuria resocializacijai palankią atmosferą. Tačiau dalis pareigūnų, ypač aukštesnio rango, įvardinti kaip dažniau besilaikantys formalaus ir kartais arogantiško požiūrio, dėl ko nuteistieji jaučiasi nuvertinami. Nuteistieji jautriai reaguoja į bet kokią jų žemesnio statuso demonstravimą. Šaltas, formalus pobūdžio bendravimas nepadeda kurti pasitikėjimo, skatina nuteistuosius jaustis nepakankamai išklaudytais.
9. Darbuotojai susiduria su profesiniais ir asmeniniais iššūkiais: nors daugelis iš jų siekia mandagaus bendravimo, darbo sąlygos ir pareigos reikalauja išlaikyti aiškias ribas, vengti perdėto artumo ir išsaugoti autoritetą. Nuteistieji savo ruožtu pabrėžia, kad pagarba ir profesionalumas iš pareigūnų gali padėti išvengti konfliktų ir didinti abipusį pasitikėjimą. Pareigūnų polinkis laikytis formalaus atstumo yra glaudžiai susijęs su nuogaštavimais dėl nuteistųjų manipuliacijų ir būtinybe išlaikyti objektyvumą bei saugumą. Nors pareigūnai vertina pasitikėjimą kaip svarbią santykių su nuteistaisiais dalį, jų požiūris rodo, kad pasitikėjimas nuteistaisiais išlieka ribotas – daugelis pripažįsta resocializacijos galimybę, tačiau skeptiškai vertina nuteistųjų moralines savybes ir nuoširdumą. Šis dualus požiūris gali atspindėti tam tikrą struktūrinę įtampą, kurioje pareigūnai jaučia atsakomybę palaikyti kontrolę, tačiau stokoja galimybių kurti šiltesnius ir palaikančius santykius.
10. Skatinimo ir baudimo sistemą kalėjime nuteistieji vertina neigiamai – nuteistiesiems nėra suprantami jų atžvilgiu priimami sprendimai, nepaaiškinamos priimtų sprendimų priežastys. Esant neaiškiems sprendimams, ypač susijusiems su drausminių nuobaudų, skatinimo priemonių skyrimu, sukeliama nepasitikėjimo, frustracijos jausmas, trūksta motyvacijos siekti resocializacijos tikslų. Didžiausią nepasitenkinimą nuteistieji išreiškė dėl nesuteikiamų paskatinimų. Tai nuteistieji vertino kaip jų atžvilgiu nesažiningą, neteisingą elgesį, neskatinantį toliau siekti resocializacijos tikslų, aiškiai parodantį, kad jų pastangos nėra įvertinamos. Paskatinimų gavimą nuteistieji vertina kaip praktiškai neįmanomą. Tai stipriai kontrastuoja su drausminėmis nuobaudomis, kurios, nuteistųjų nuomone, skiriamos pernelyg „lengvai“ ir kartais suvokiamos kaip tam tikras susidorojimas, tikslinė priemonė nuteistųjų bausmės atlikimo sąlygų keitimui.
11. Darbuotojai mano, kad nuteistieji turi per daug teisių, drausminės priemonės taikomos per retai ir yra nepakankamai efektyvios, nuteistųjų galios lygis kalėjime yra per aukštas, o kalėjimas jiems yra per daug patogus. Darbuotojų teigimu, nuteistieji sau priimtinių sprendimų bando pasiekti manipuliacijomis, savęs žalojimu bei pertekliniu skundų rašymu, o nuteistieji tokius veiksmus dažniau vertina kaip būdą spręsti problemas ir kovoti už savo teises.
12. Nors bendrai saugumo dimensiją tiek nuteistieji, tiek darbuotojai įvertino teigiamai, tačiau kokybinio tyrimo duomenys rodo, kad saugumo situacija nėra tokia vienareikšmiška. Aktualūs išlieka sisteminiai, techniniai ir infrastruktūriniai saugumo užtikrinimo sprendimai. Esant dideliame darbuotojų trūkumui laikytis saugumo reikalavimų yra sudėtinga, tai padidina nuteistųjų užpuolimo, smurto tarp nuteistųjų rizikas. Todėl ypač svarbūs tampa pasitikėjimo tarp darbuotojų aspektai, kolegų palaikymas, žinojimas, kad bendradarbiai ateis į pagalbą. Saugiausiai darbuotojai jaučiasi tik mažame savo bendradarbių rate.
13. Dauguma darbuotojų apibūdina kalėjimą kaip vietą, kur nuolat turi būti atsargūs, kur neįmanoma išvengti streso, tačiau skirtingai priima su saugumu susijusius iššūkius. Viena dalis darbuotojų, nepaisant potencialios grėsmės, jaučiasi gana saugiai, vadovaujasi principais, kaip tu elgsis su

nuteistaisiais, taip ir nuteistieji, svarbu išlaikyti protingas ribas. Tokių darbuotojų teigimu, konfliktai tarp nuteistųjų ir darbuotojų dažnai kyla dėl profesionalaus bendravimo stokos, yra išprovokuojami pačių darbuotojų dėl žeminančio bendravimo su nuteistaisiais. Kita dalis darbuotojų su saugumo susijusias rizikas kalėjime vertina kaip labai rimtas, realias ir jaučia nuolatinį pavojų bei įtampą, kurią kelia nuteistųjų manipuliatyvus, neprognozuojamas elgesys. Darbuotojai jaučiasi nesaugūs ir jaučia bejėgiškumą bandant sudrausminti nuteistuosius. Darbuotojų nesaugumo jausmą sustiprina ne tik realiai įvykę smurto atvejai (nuteistųjų grasinimai, užpuolimai ir kiti), bet ir bendra kalėjimo atmosfera, kuriai būdingas darbuotojo kaltinimas dėl situacijos nesuvaldymo ar tam tikras nepasitikėjimas kolegomis, kurie bet kuriuo metu gali apskusti viršininkui.

14. Kalėjime narkotinių medžiagų vartojimas ir platinimas yra didelė problema. Testai, nustatantys apsvaigimą nuo psichiką veikiančių medžiagų, nerodo naujų narkotinių medžiagų. Sunku kontroliuoti atvejus, kai narkotikai yra įnešami kūno ertmėse. Nors kontrolės mechanizmai 2022 – 2024 m. laikotarpiu sustiprėjo, tačiau trūksta specialistų ir efektyvių prevencijos bei gydymo priemonių, matoma prasta Psichosocialinės reabilitacijos centro veiklos kokybė, o sunkiau susekami modernizuoti narkotikų platinimo būdai kelia naujų iššūkių kalėjimo administracijai.
15. Po atlikto tyrimo 2022 m. buvo parengtas Kriminalinės subkultūros apraiškų Vilniaus kalėjime prevencijos priemonių planas ir įgyvendinamos priemonės, tačiau 2024 m. pastebėti tik nedideli pokyčiai. Viena vertus, pokalbių metu nepastebėta darbuotojų, atvirai palaikančių kriminalinę subkultūrą, išryškėjo darbuotojų siekis vienodai elgtis su visais nuteistaisiais, nekreipiant dėmesio į kastas. Kita vertus, kriminalinės subkultūros apraiškos išliko nuteistųjų santykiuose, valgykloje, bendrųjų patalpų ir tualetų valyme, nuteistųjų paskirstyme į gyvenamąsias patalpas pagal kastas, priklausomybę nuo narkotikų turintiems nuteistiesiems skirtame Psichosocialinės reabilitacijos centre, nuteistųjų dalyvavime bendruose renginiuose. Dalis darbuotojų ir toliau pateisina kriminalinės subkultūros egzistavimą, vartoja nuteistųjų subkultūros žargoną, skeptiškai vertina kriminalinės subkultūros išnaikinimo kalėjime galimybes.
16. Pagrindinėmis subkultūros egzistavimo priežastimis išlieka nuteistųjų, kuriančių subkultūrą ir besilaikančių jos taisyklių, nuostatos, palaikančių subkultūrą darbuotojų požiūris, bendrabučio tipo patalpos, per didelis nuteistųjų skaičius būriuose bei nuteistųjų, pirmą ir ne pirmą kartą atliekančių laisvės atėmimo bausmę, neatskyrimas. Kriminalinė subkultūra reikšmingai mažina ar net naikina nuteistųjų resocializacijos kalėjime galimybes – skatina jų išnaudojimą, didina neteisingumo jausmą, mažina saugumą, norą siekti savo tikslų teisėtais būdais. Siūlomi ūkio darbai yra laikomi žeminančiais dėl subkultūros taisyklių. Nuteistieji, nenorintys prarasti savo statuso, vengia imtis šių darbų, todėl jiems tampa beveik neįmanoma gauti lengvesnes bausmės atlikimo sąlygas. Subkultūra ir kalėjimo vadovybės toleruojamos hierarchinės praktikos, darbo ir užimtumo stoka bei biurokratinės taisyklės prisideda prie nuteistųjų nepasitenkinimo.
17. VK bausmes atlieka nemažai kriminalinės subkultūros autoritetų ir organizuoto nusikalstamumo dalyvių, kurie apgyvendinti atskiruose aukštuose. Kiti nuteistieji apgyvendinti atskirai. Vien šis fizinis nuteistųjų suskirstymas indikuoja didelę atskirtį tarp nuteistųjų, kurią išryškino ir atliktas tyrimas. Ši atskirtis bei aiškiai apibrėžta hierarchija tarp nuteistųjų yra šio kalėjimo specifinis bruožas ir kartu didelis iššūkis kalėjimo administracijai, kuri turi ribotas galimybes mažinti šią atskirtį ir kriminalinę subkultūrą. Šios problemos sprendimui būtinos išorinės investicijos ir kalėjimo modernizavimas užtikrinant kamerinį kalinimą, kuris, nors ir visiškai neišspręstų problemos, bet įgalintų kalėjimo vadovybę ir personalą efektyviau valdyti kriminalinės subkultūros rizikas.
18. Nuteistųjų gyvenimo sąlygos, lyginant su 2022 m., pagerėjo. 2024 m. I korpuse yra tvarkingi, atitverti dušai, tualetuose padaryti klozetai, čiužiniai pakeisti į naujus. II korpusas suremontuotas, kameroje gyvena iki 4 asmenų. Ypač geros sąlygos atvirajame tipe, pusiaukelės namuose. Tačiau I korpuse (Rasų g.) dėl didelio vienoje patalpoje gyvenančių nuteistųjų skaičiaus kyla diskomfortas – kai kurie nuteistieji gyvena netvarkingai, vartoja narkotikus, nuteistieji turi mažai privatumo. Gyvenamosiose patalpose naudojamos dviaukštės lovos, sunku išsimiegoti, tai sukelia trintį tarp nuteistųjų. Kai kuriose patalpose yra pelėsis, nėra spintų rūbams

pasikabinti, skalbinių džiovinimui neužtenka vietos. I korpuso koridoriai užgriozdinti padžiautais skalbiniais, kas sukelia netvarkos jausmą, neigiamai veikia bendrąjį tvarkos užtikrinimą kalėjime.

19. Dalis nuteistųjų, priklausančių lengvajai ir paprastajai grupei, nėra atskirti, gyvena kartu. Dėl to atsiranda galimybės apeiti tam tikrus ribojimus (pvz., nuteistieji paprastojoje grupėje negali nusipirkti tam tikrų maisto prekių ir pan.), sunku juos sukontroliuoti, formuojasi netvarkos, taisyklių nesilaikymo atmosfera.
20. Nuteistųjų valgykloje tiekiamo maisto kokybė laikoma palyginti neblogo, gerėjanti. Tačiau maiste mažai būna mėsos, košės pervirtos, žuvies kotletai beveik nevalgomi, pasitaiko apgedusio maisto. Tai susiję su silpna kontrole ir netinkamu maisto gaminiu. Gelbsti tai, kad parduotuvėje nuteistieji gali daryti užsakymus, yra atvežami atitinkami produktai.
21. Nuteistieji susiduria su sveikatos priežiūros problemomis. Nurodomas ilgas laukimo pas specialistus laikas, o patekus pas gydytoją suteikiama pagalba laikoma nepakankamai gera. Suteikiamas gydymas, ypač negalią turintiems nuteistiesiems, yra prastas, neužtikrinamas tinkamas ir individualizuotas gydymo procesas, problemas sprendžiant tik laikiniais būdais bei paskiriant tokius pačius vaistus. Neužtikrinamas savalaikis psichologinės pagalbos gavimas.
22. Pozityvaus užimtumo organizavimo galimybės kalėjime yra ribotos dėl žmogiškųjų išteklių bei patalpų, skirtų užimtumui vykdyti, trūkumo. Palankiausiai vertintos galimybės užsiimti sportu, įvairūs savanorių vykdomi užsiėmimai, tačiau trūksta veiklų, susijusių su kryptingu pasiruošimu išėjimui į laisvę. Nuteistųjų resocializacijos procesui teisės aktuose numatyti reikalavimai neatitinka praktinio įgyvendinimo galimybių. Dėl sisteminių problemų, tokių kaip tam tikros kvalifikacijos darbuotojų bei modernių užimtumo patalpų trūkumo, pozityvus užimtumas bei aprobuotų resocializacijos programų taikymas vykdomas fragmentiškai, nenuosekliai bei neatliepia individualių nuteistųjų poreikių.
23. Nuteistųjų įdarbinimas ir darbinės veiklos organizavimas – viena didžiausių problemų. Nuteistieji susiduria su iššūkiais tiek susirandant darbą laisvėje, tiek kalėjimo viduje. Kalėjimo viduje siūlomi ūkio, aptarnavimo darbai dėl savo pobūdžio patrauklūs tik mažai daliai nuteistųjų, o galimybių dirbti kvalifikuotus ar šiuolaikinės darbo rinkos poreikius atitinkančius darbus nėra. Darbinės veiklos pasiūlos trūkumo klausimą iš dalies sprendžia individualios veiklos vykdymas, kuris nuteistiesiems leidžia praplėsti veiklos galimybes, o kartu kurti tokius darbinius ryšius ir įgūdžius, kurie susiję su išoriniu gyvenimu ir jame vykstančiais procesais. Tačiau kalėjimo administracijai itin sunku suvaldyti riziką, kad bus imituojama individuali veikla siekiant geresnių sąlygų ar lygtinio paleidimo. Nuteistuosius, turinčius galimybes dirbti laisvėje, apriboja nelankstūs trišalės sutarties reikalavimai, dėl to nuteistieji darbo rinkoje jaučiasi nepatrauklūs, priversti daryti išlygas susitaikant su mažiau apmokamu darbu ar išnaudojimu.
24. Socialinių ryšių palaikymas su artimaisiais yra vienas svarbiausių veiksnių, skatinančių nuteistųjų resocializaciją, padedančių prisitaikyti visuomenėje atlikus ilgalaikes bausmes. Dauguma nuteistųjų reguliariai bendrauja su šeimos nariais, džiaugiasi trumpalaikių išvykų galimybėmis, tačiau galimybes palaikyti ryšius su savo artimaisiais mažina didelis atstumas iki namų, per maža apsilankymų, telefoninių pokalbių trukmė, nepalankus trumpalaikių pasimatymų laikas, dideli telefoninių ir vaizdo skambučių tarifai bei vaizdo skambučių vietų trūkumas. Nuteistieji negali gauti trumpalaikių išvykų dėl turimų administracinių baudų, tačiau baudų sumokėti negali, nes jiems mokama mažai pinigų už darbinę veiklą. Kaip ir tyrimo 2022 m. metu nuteistieji nepatenkinti telefoninių pokalbių privatumo pažeidimais, nes taksofonai yra koridoriuose, kur viską girdi šalia esantys darbuotojai ir nuteistieji.
25. Didelė problema yra tai, kad esant poreikiui kalėjimas negali greitai įsigyti reikalingų dalykų. LKT Turto valdymo skyriaus darbuotojai turi apklausti visus kalėjimus Lietuvoje, ar jiems reikia tam tikrų daiktų ar priemonių, šiam skyriui siunčiamas poreikis ir tik tada inicijuojamas pirkimas. Tai ilgai užtrunka, sukelia nuteistųjų ir darbuotojų nepasitenkinimą, rodo prastą vadovavimą ir sprendimų priėmimo tvarką.
26. Bendras gyvenimo kokybės VK įvertinimas nežymiai pagerėjo, lyginant su 2022 m. tyrimo duomenimis. Vis dėlto, gyvenimo kokybė daugeliu aspektų šiame kalėjime išlieka panaši. Tik

keliose dimensijose matomas ryškesnis teigiamas pokytis. Kita vertus, gyvenimo kokybės gerinimas yra ilgas procesas. Kalėjimo galimybės prisidėti prie šio proceso yra svarbios, tačiau ribotos – nemažai aspektų, kurie buvo įvertinti neigiamai, priklauso ir nuo teisinio reguliavimo, finansavimo, investicijų į kalėjimų infrastruktūrą ir t. t. Nepakankamas valstybės finansavimas – viena esminių priežasčių, lemiančių darbuotojų ir nuteistųjų nepasitenkinimą darbo ir gyvenimo kalėjime kokybe, formuojančių nepatrauklų kalėjimo įvaizdį bei prastus resocializacijos rezultatus. Atsižvelgiant į tai, pasiekti ryškaus pagerėjimo per dvejų metų laikotarpį yra labai sudėtinga. Didžiausi teigiami pokyčiai išryškėjo požiūryje į kalėjimo viršininką, jo vadovavimą, darbuotojų santykiuose su LKT. Tai leidžia daryti prielaidą, kad geresnis kalėjimo vertinimas gali būti susijęs būtent su vadovybės požiūrio kaita ir valdymo kokybės gerinimu. Matoma pažanga ir pagarbaus, mandagaus darbuotojų bendravimo su nuteistaisiais, nuteistųjų emocinio stabilumo (savijautos) ir jų bendravimo su šeima srityse.

SIŪLYMAI

- 1) Kalėjimo viršininkui įgyvendinti RS tarpusavio bendravimo stiprinimo priemones (bendri mokymai, renginiai ar mažiau formalios komandos formavimo veiklos), kurios leistų pagerinti RS darbuotojų tarpusavio ryšius bei komandos darbo produktyvumą. Valdant situacijas skyriuje, vykdyti aktyvesnį kalėjimo viršininko įsitraukimą.
- 2) Kompetencijų ugdymo valdybai organizuoti mokymus, skirtus stiprinti kalėjimo vadovybės kompetencijas ir lyderystės gebėjimus.
- 3) Kalėjimo viršininkui vykdyti priemones, skirtas didinti darbuotojų ir vadovybės bendradarbiavimą bei skaidresnį ir aiškesnį vadovų komunikavimą ir bendradarbiavimą tarp skyrių: supažindinti darbuotojus su vieni kitų funkcijomis, kad jie galėtų lengviau suprasti vieni kitų užduočių sudėtingumą ir prisidėti prie bendros darbo kokybės gerinimo, numatyti aiškesnes ir greitesnes procedūras nenumatytoms situacijoms (smurtiniai atvejai, grasinimai) valdyti bei užtikrinti, kad tokiose situacijose dalyvautų skirtingų skyrių darbuotojai.
- 4) Kalėjimo viršininkui ir LKT įgyvendinti priemones, leidžiančias didinti darbuotojų įtraukimą į sprendimų priėmimą, susijusių su kalėjimo veiklos organizavimu. Tobulinti motyvacinę sistemą, skirtą skatinti darbuotojus ir įvertinti už gerus darbo rezultatus, orientuojantis ne tik į finansines priemones, bet ir kitokio pobūdžio darbuotojų įvertinimus, palaikymą, grįžtamąjį ryšį.
- 5) Kompetencijų ugdymo valdybai organizuoti pareigūnų bendravimo su nuteistaisiais mokymus akcentuojant empatiją, konfliktų valdymą ir bendravimo etiką.
- 6) LKT ir kalėjimo viršininkui siekiant atgalinio ryšio ir nuteistųjų bei darbuotojų santykių kokybės gerinimo reguliariai atlikti nuteistųjų apklausas apie santykius su personalu ir naudoti rezultatus gerinant praktikas.
- 7) LKT parengti nacionalinius darbuotojų santykių su nuteistaisiais kokybės standartus, kuriuos būtų galima taikyti visuose Lietuvos kalėjimuose.
- 8) Vyriausiajai gydytojai įvertinti VK dirbančių sveikatos priežiūros specialistų skaičių bei, esant jų trūkumui, kartu su Personalo valdymo skyriumi organizuoti kompetentingų darbuotojų pritraukimą bei įdarbinimą.
- 9) Vyriausiajai gydytojai įvertinti Psichosocialinės reabilitacijos programos būryje dirbančių darbuotojų skaičių ir jų pakankumą bei užtikrinti, kad lankantiems reabilitacijos programą nuteistiesiems, kuriems diagnozuota priklausomybė nuo psichoaktyvių medžiagų, būtų suteikiama pakankama psichologinė ir medicininė pagalba.
- 10) Kalėjimo viršininkui užtikrinti, kad priimant sprendimus nuteistųjų (suimtųjų) atžvilgiu, ypač dėl skatinimo priemonės skyrimo (neskyrimo), visais atvejais jiems būtų pateikiami priimto sprendimo motyvai bei teisinis ir faktinis pagrindai, o pateikiant rašytinius atsakymus – laikomasi Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo.
- 11) Kalėjimo viršininkui užtikrinti, kad nuteistajam (suimtajam) atsisakius gyventi paskirtame būryje, visais atvejais būtų atliekamas aplinkybių patikrinimas, ir tik nenustačius jokių konkrečių priežasčių, dėl kurių asmuo negali atlikti bausmės paskirtame būryje (kameroje) ir išnaudojus

- visas kitas priemones (pvz., pasiūlius gyventi kitame būryje/kameroje) skiriama drausminė nuobauda.
- 12) Kalėjimo viršininkui užtikrinti, kad tais atvejais, kai asmuo akivaizdžiai apsvaigęs nuo psichiką veikiančių medžiagų, tačiau testas nepatvirtina apsvaigimo fakto, būtų kruopščiai užpildytas Asmens neblaivumo (apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų) nustatymo (atsisakymo tikrintis) aktas. Akte būtina detaliai aprašyti visus pastebėtus išorinius apsvaigimo požymius ir juos užfiksuoti vaizdo registratoriumi, siekiant išsaugoti objektyvius įrodymus.
 - 13) Kalėjimo viršininkui kartu su darbuotojais diskrecijos ribose skirti geresnes įkalinimo sąlygas tiems nuteistiesiems, kurie nesilaiko kriminalinės subkultūros. Siūloma kurti tokias situacijas, kad nuteistiesiems būtų nenaudinga laikytis kriminalinės subkultūros, kad žemesniųjų kastų nuteistieji pirmi eitų į valgyklą, parduotuvę, į lauką ir pan.
 - 14) LKT ir kalėjimų darbuotojams vykdyti priemones, numatytas 2024 m. LKT direktoriaus įsakymu patvirtintame Kriminalinės subkultūros apraiškų laisvės atėmimo vietų įstaigoje mažinimo plane. Kalėjimų viršininkui užtikrinti priemonių įgyvendinimo kontrolę.
 - 15) LKT ir kalėjimų viršininkams pagal galimybes sudaryti sąlygas nuteistiesiems atlikti bausmę netoli namų (ne daugiau kaip 1 valanda kelio).
 - 16) Kalėjimo viršininkui ir Turto valdymo skyriui pagal galimybes užtikrinti bent minimalų privatumą nuteistiesiems telefoninių pokalbių metu, spręsti klausimą dėl trumpalaikių pasimatymų galimybės vakarais ir ne darbo dienomis, organizuoti trumpalaikius pasimatymus taip, kad būtų atskirti pasimatymai su vaikais ir be vaikų.
 - 17) Informacinių technologijų skyriui atlikti analizę dėl galimybių plėsti kitokias skambinimo vietas ir technologijas (internetinę telefoniją), siekiant spręsti telefoninių pokalbių nuteistiesiems aukštų tarifų ir ryšio kokybės problemą. Bendradarbiaujant su kalėjimo viršininku padidinti vaizdo skambučių vietų skaičių.
 - 18) Kriminalinės žvalgybos skyriui ir SVS reguliariai tikrinti, ar nėra pasisavinami maisto produktai nuteistųjų valgykloje.
 - 19) Turto valdymo skyriaus vedėjui peržiūrėti nuteistųjų valgykloje tiekiamo maisto kokybės kontrolės tvarką, siekiant užtikrinti, kad nebūtų gaminamas netinkamos kokybės maistas (pvz., žuvies kotletai, kurių beveik niekas nevalgo, pervirtas ar nepakankamai termiškai apdorotas maistas ir pan.).
 - 20) LKT direktoriui kartu su Turto valdymo skyriumi išnagrinėti prekių ir paslaugų įsigijimo tvarką siekiant, kad kalėjimai gedimų atvejais galėtų greitai įsigyti reikiamas prekes ar paslaugas.
 - 21) Lietuvos Respublikos vyriausybei skirti finansavimą naujam kalėjimui Vakarų Lietuvoje (pvz., prie Klaipėdos).
 - 22) Teisingumo ministerijai ir Vyriausybei skirti Lietuvos kalėjimų tarnybai tiek lėšų, kad būtų galima pasiekti nuteistųjų resocializacijos tikslus (būtų sukurta nuteistųjų resocializacijai reikiama infrastruktūra, pastatyti ir renovuoti kalėjimai, kuriuose būtų ne daugiau kaip po 500 nuteistųjų, nuteistieji gyventų ne daugiau kaip po 2 vienoje patalpoje, būtų sudarytos užimtumo galimybės visiems to norintiems nuteistiesiems, kad būtų užtikrinti konkurencingi darbuotojų atlyginimai, patrauklios darbo sąlygos, kad būtų sukurtas reikiamas kiekis pareigybių ir jos būtų užimtoms reikiamą kvalifikaciją turinčių darbuotojų).
 - 23) **Darbuotojų siūlymai.** Įrengti poilsio kambarius bei atnaujinti darbo kabinetus; didinti atlyginimus bei procentą už didelį darbo krūvį ir pavojingas sąlygas; organizuoti lyderystės mokymus vadovams; leisti naudotis internetu ir telefonu nors kelias valandas per parą; daugiau dėmesio skirti pareigūnų problemoms ir jų sprendimui.
 - 24) **Nuteistųjų siūlymai.** Geriau kontroliuoti maitinimą; didinti darbinės veiklos vietų skaičių bei labiau skatinti ryšius su šeima; sudaryti galimybę kalėjimo parduotuvėje įsigyti maisto papildus; didinti kontaktinių pasimatymų patalpų skaičių ir/ar vietas; sudaryti geresnes sąlygas nuteistiesiems, turintiems negalią bei norintiems gydytis nuo priklausomybės; daugiau užimtumo bei daugiau laiko pasivaikščiavimui; naikinti dabartinę pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodą; gerinti buitines sąlygas virtuvėse ir gyvenamosiose kamerosose.

Vilniaus kalėjimo darbuotojų apklausa (2024 m. gegužės–birželio mėn.)

Imtis. Iš viso tyrime dalyvavo 102 Vilniaus kalėjimo darbuotojai. Toliau lentelėse pateikiami šios imties demografiniai ir su darbo patirtimi susiję duomenys.

Bendras apklaustų darbuotojų skaičius:		102	
		Darbuotojų skaičius¹⁰	% nuo visų atsakiusių darbuotojų
Lytis	Moteris	53	52,0
	Vyras	49	48,0
Amžius	18–25 m.	7	6,9
	26–30 m.	9	8,9
	31–40 m.	32	31,7
	41–50 m.	37	36,6
	51–60 m.	12	11,9
	daugiau nei 60 m.	4	4,0
Išsilavinimas	Vidurinis išsilavinimas	9	8,8
	Profesinis išsilavinimas (specialusis vidurinis)	23	22,5
	Aukštesnysis išsilavinimas	13	12,7
	Aukštasis neuniversitetinis (koleginis) išsilavinimas	14	13,7
	Aukštasis universitetinis išsilavinimas (bakalauras)	30	29,4
	Aukštasis universitetinis išsilavinimas (magistras)	13	12,7
Padalinys	Resocializacijos skyrius	20	20,0
	Saugumo valdymo skyrius	70	70,0
	Kriminalinės žvalgybos skyrius	2	2,0
	Sveikatos priežiūros sritis	5	5,0
	Kitas administracijos padalinys	2	2,0
	Kita (mokytojas, kunigas, savanoris ir t.t.)	1	1,0
Kaip dažnai tenka tiesiogiai bendrauti su nuteistaisiais	Didžiąją darbo laiko dalį (daugiau kaip 50 %)	67	65,7
	Mažesnę darbo laiko dalį (mažiau nei 50 %)	17	16,7
	Labai mažą darbo laiko dalį (mažiau nei 25 %)	18	17,6
Darbo patirtis bausmių vykdymo sistemoje	Mažiau 1 metų	1	1,0
	1–3 metai (įskaitant)	8	7,9
	4–6 metai (įskaitant)	11	10,9
	7–9 metai (įskaitant)	12	11,9
	10 metų ir daugiau	69	68,3
Darbo patirtis Vilniaus kalėjime	Mažiau 1 metų	2	2,0
	1–3 metai (įskaitant)	16	16,0
	4–6 metai (įskaitant)	43	43,0
	7–9 metai (įskaitant)	6	6,0
	10 metų ir daugiau	33	33,0
Keliuose kalėjimuose dirbo anksčiau (įskaitant VK)	1 kalėjime	22	28,9
	2 kalėjimuose	43	56,6
	3 kalėjimuose	8	10,5
	4 kalėjimuose	2	2,6

¹⁰ Pastaba: visame dokumente yra pateikiami absoliutūs atsakiusių skaičiai. Procentinė dalis taip pat apskaičiuota nuo visų atsakiusių asmenų.

Dimensijų vidurkiai ir jų patikimumas¹¹

		N=102
	<i>Cronbach 'o alfa</i>	Visi darbuotojai
<i>Valdymo dimensijos</i>		
Požiūris į kalėjimo vadovą	0,366	3,49
Požiūris į aukštesnės grandies vadovus	0,889	3,33
Aukštesnės grandies vadovų elgesys	0,911	3,59
Tiesioginių vadovų elgesys	0,802	3,77
Santykiai su tiesioginiais vadovais	0,914	3,92
<i>Pasitenkinimo darbu dimensijos</i>		
Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba	0,812	3,44
Įsipareigojimas	0,803	3,52
Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas	0,851	3,18
Įsitraukimas ir motyvacija	0,826	3,35
Stresas	0,805	2,62
Santykiai su kolegomis	0,878	3,85
<i>Valdžios dimensijos</i>		
Sauga, kontrolė ir saugumas	0,828	3,26
Baudimas ir drausmė	0,710	2,73
Dinaminės apsaugos metodo taikymas	0,752	2,48
<i>Nuostatų nuteistųjų atžvilgiu dimensijos</i>		
Profesionali pagalba nuteistiesiems	0,845	2,83
Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu	0,597	2,55
Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems	0,799	3,21
Santykiai su nuteistaisiais	0,760	3,36
<i>Subkultūra</i>		
Subkultūra	0,192	2,94
Bendras darbo sąlygų kokybės vertinimo (1–10 balais) vidurkis		6,89

¹¹ Balai, aukštesni už 3 (neutralią poziciją) paryškinti geltonai.

Dimensijų vidurkiai pagal darbuotojų atliekamų veiklų grupes

	Visi darbuotojai	RS	SVS
	N=102	n=20	n=70
<i>Valdymo dimensijos</i>			
Požiūris į kalėjimo vadovą	3,49	3,56	3,44
Požiūris į aukštesnės grandies vadovus	3,33	3,09	3,37
Aukštesnės grandies vadovų elgesys	3,59	3,34	3,66
Tiesioginių vadovų elgesys	3,77	3,33	3,83
Santykiai su tiesioginiais vadovais	3,92	3,33	4,06
<i>Pasitenkinimo darbu dimensijos</i>			
Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba	3,44	3,35	3,43
Įsipareigojimas	3,52	3,64	3,52
Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas	3,18	3,14	3,15
Įsitraukimas ir motyvacija	3,35	3,51	3,28
Stresas	2,62	2,33	2,69
Santykiai su kolegomis	3,85	3,70	3,90
<i>Valdžios dimensijos</i>			
Sauga, kontrolė ir saugumas	3,26	3,23	3,24
Baudimas ir drausmė	2,73	2,96	2,66
Dinaminės apsaugos metodo taikymas	2,48	3,02	2,33
<i>Nuostatos nuteistųjų atžvilgiu dimensijos</i>			
Profesionali pagalba nuteistiesiems	2,83	3,64	2,61
Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu	2,55	2,96	2,44
Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems	3,21	3,83	3,08
Santykiai su nuteistaisiais	3,36	3,70	3,28
<i>Subkultūros dimensijos</i>			
Subkultūra	2,94	3,02	2,92
Bendras darbo sąlygų kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis	6,89	6,65	6,86

**Resocializacijos skyriaus ir Saugumo valdymo skyriaus darbuotojų
dimensijų vidurkių palyginimas¹²**

	RS	SVS
	n=20	n=70
<i>Valdymo dimensijos</i>		
Požiūris į kalėjimo vadovą	3,56	3,44
Požiūris į aukštesnės grandies vadovus	3,09	3,37
Aukštesnės grandies vadovų elgesys	3,34	3,66
Tiesioginių vadovų elgesys	3,33	3,83
Santykiai su tiesioginiais vadovais	3,33	4,06***
<i>Pasitenkinimo darbu dimensijos</i>		
Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba	3,35	3,43
Įsipareigojimas	3,64	3,52
Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas	3,14	3,15
Įsitraukimas ir motyvacija	3,51	3,28
Stresas	2,33	2,69
Santykiai su kolegomis	3,70	3,90
<i>Valdžios dimensijos</i>		
Sauga, kontrolė ir saugumas	3,23	3,24
Baudimas ir drausmė	2,96	2,66
Dinaminės apsaugos metodo taikymas	3,02	2,33***
<i>Nuostatos nuteistųjų atžvilgiu dimensijos</i>		
Profesionali pagalba nuteistiesiems	3,64	2,61***
Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu	2,96	2,44***
Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems	3,83	3,08
Santykiai su nuteistaisiais	3,70	3,28
<i>Subkultūros dimensijos</i>		
Subkultūra	3,02	2,92
Bendras darbo sąlygų kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis	6,65	6,86

¹² Vidurkių palyginimui taikytas Stjudento t kriterijus (t– testas). Visame dokumente vartojamos šios žymos: † <0,1; * < 0,05; ** < 0,01; *** < 0,001. Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp grupių pažymėti raudonu šriftu, o balai, aukštesni už 3 (neutralią poziciją), paryškinti geltonai.

Valdymo dimensijos. VS reiškia visiškai sutinku, S – sutinku, NN – nei sutinku, nei nesutinku, N – nesutinku, VN – visiškai nesutinku.

Požiūris į kalėjimo vadovą

			Visiškai sutinku/ Sutinku	Visiškai nesutinku/ Nesutinku	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq65	Stengiuosi per daug neįsitraukti į kalėjimo vadovo darbą, vadovaujant įstaigai.	2,49	56,0	11,0	7,7	48,4	33,0	8,8	2,2
rq57	Šis kalėjimas turi tinkamą vadovą.	4,02	82,5	3,1	23,7	58,8	14,4	2,1	1,0
rq29	Aš jaučiuosi lojalus kalėjimo vadovui.	3,85	69,4	2,0	17,3	52,0	28,6	2,0	0
rq110	Šio kalėjimo vadovas rūpinasi darbuotojų gerove.	3,46	51,5	13,1	12,1	39,4	35,4	9,1	4,0
Požiūris į kalėjimo vadovą		3,49							

Požiūris į aukštesnės grandies vadovus

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq60	Aš pasitikiu aukštesnės grandies vadovų komanda šiame kalėjime.	3,69	63,6	7,1	13,1	50,5	29,3	6,1	1
rq69	Šiame kalėjime komunikacija tarp darbuotojų ir vadovų yra gera.	3,43	56	17	6	50	27	15	2
rq61	Aš dažnai sutinku aukštesnės grandies vadovus šiame kalėjime.	3,47	57,1	16,3	11,2	45,9	26,5	12,2	4,1
rq58	Šiame kalėjime aukštesnės grandies vadovų komanda yra kompetentinga.	3,81	70,1	6,2	18,6	51,5	23,7	5,2	1
rq59	Aš pasitikiu darbo atlikimo vertinimo sistema šiame kalėjime.	3,17	44,4	27,3	6,1	38,4	28,3	21,2	6,1
rq11	Aš pasitikiu šio kalėjimo aukštesnės grandies vadovais.	3,74	69,6	8,8	14,7	54,9	21,6	6,9	2
rq77	Esu gerai informuotas apie tai, kas vyksta šiame kalėjime.	3,36	49,5	18,8	7,9	41,6	31,7	15,8	3
rq86	Darbuotojų moralė šiame kalėjime yra gera.	3,32	50,5	21,1	7,4	43,2	28,4	15,8	5,3
rq93	Šiame kalėjime valdymo stilius yra pažangus.	3,14	36,7	24,5	7,1	29,6	38,8	19,4	5,1
qq25	Šiame kalėjime darbuotojams skirtos patalpos yra netinkamos.	2,79	40,6	32,7	16,8	23,8	26,7	28,7	4
qq90	Kartais aukštesnės grandies vadovai negeba palaikyti pareigūnų dirbant su nuteistaisiais.	2,70	44,3	21,6	10,3	34	34	18,6	3,1
Požiūris į aukštesnės grandies vadovus		3,33							

Aukštesnės grandies vadovų elgesys

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq46	Aš palaikau gerus santykius su aukštesnės grandies vadovais šiame kalėjime.	3,67	64,6	8,1	11,1	53,5	27,3	7,1	1
rq34	Aš jaučiuosi gerbiamas aukštesnės grandies vadovų šiame kalėjime.	3,49	53,6	11,3	9,3	44,3	35,1	9,3	2,1
rq38	Aukštesnės grandies vadovai su manimi elgiasi teisingai šiame kalėjime.	3,68	67,6	6,9	8,8	58,8	25,5	4,9	2
rq54	Aukštesnės grandies vadovai yra pasiekiami, kai man reikia su jais aptarti problemą.	3,80	74,7	9,1	16,2	58,6	16,2	7,1	2
rq21	Aš esu vertinamas aukštesnės grandies vadovų šiame kalėjime.	3,38	44,2	13,7	11,6	32,6	42,1	9,5	4,2
rq18	Manimi pasitiki šio kalėjimo aukštesnės grandies vadovai.	3,67	62,8	7,4	13,8	48,9	29,8	5,3	2,1
rq27	Aš jaučiu, kad šiame kalėjime aukštesnės grandies vadovai mane palaiko darbe.	3,47	49,5	9,3	11,3	38,1	41,2	5,2	4,1
Aukštesnės grandies vadovų elgesys		3,59							

Tiesioginių vadovų elgesys

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq40	Šiame kalėjime tiesioginiai vadovai su manimi elgiasi sąžiningai (teisingai).	3,67	67,3	9,9	11,9	55,4	22,8	7,9	2
rq24	Mano tiesioginis vadovas mane vertina kaip darbuotoją.	3,86	73,7	8,1	20,2	53,5	18,2	8,1	0
Tiesioginių vadovų elgesys		3,77							

Santykiai su tiesioginiais vadovais

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq26	Aš jaučiu, kad tiesioginis mano vadovas palaiko mane darbe.	3,76	72,7	9,1	17,2	55,6	18,2	4,0	5,1
rq53	Mano tiesioginis vadovas/ė yra pasiekiamas, kai man reikia su juo/ja aptarti problemą.	4,08	87,1	5,9	28,7	58,4	6,9	4	2
rq12	Aš pasitikiu savo tiesioginiu vadovu.	4,02	80,4	9,8	36,3	44,1	9,8	4,9	4,9
rq45	Aš palaikau gerus santykius su tiesioginiu vadovu šiame kalėjime.	3,90	81	7	19	62	12	4	3
rq36	Aš jaučiu, kad tiesioginis mano vadovas mane gerbia.	3,81	74,3	5,9	13,9	60,4	19,8	5	1
rq19	Manimi pasitiki mano tiesioginis vadovas.	3,92	77,6	5,1	20,4	57,1	17,3	4,1	1
Santykiai su tiesioginiais vadovais		3,92							

Pasitenkinimo darbu dimensijos

Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq13	Aš pasitikiu Lietuvos kalėjimų tarnyba.	3,24	50,5	25,3	3	47,5	24,2	21,2	4
rq23	Lietuvos kalėjimų tarnybos darbuotojai mane vertina kaip darbuotoją.	3,57	57	7,5	11,8	45,2	35,5	3,2	4,3
rq89	Aš sutinku su Lietuvos kalėjimų tarnybos tikslais ir uždaviniais.	3,49	58	12	5	53	30	10	2
rq16	Manimi pasitiki Lietuvos kalėjimų tarnyba.	3,43	48,9	8,7	4,3	44,6	42,4	7,6	1,1
rq39	Su manimi Lietuvos kalėjimų tarnyba elgiasi teisingai	3,37	46,5	10,1	6,1	40,4	43,4	5,1	5,1
Santykis su Lietuvos kalėjimų tarnyba		3,44							

Įsipareigojimas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq31	Aš jaučiuosi lojalus Lietuvos kalėjimų tarnybai.	3,77	68,0	4,0	13,0	55,0	28,0	4,0	0
rq52	Aš jaučiuosi įsipareigojęs/usi Lietuvos kalėjimų tarnybai.	3,18	44,9	26,5	4,1	40,8	28,6	22,4	4,1
rq51	Aš jaučiuosi įsipareigojęs/usi šiam kalėjimui.	3,19	42,9	27,6	7,1	35,7	29,6	24,5	3,1
rq32	Aš jaučiuosi lojalus šiam kalėjimui.	3,89	76,8	3,0	15,2	61,6	20,2	3,0	0
Įsipareigojimas		3,52							

Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq95	Retai sulaukiu pagyrų už savo darbą ir pasiekimus.	2,90	37,4	33,3	11,1	26,3	29,3	28,3	5,1
qq80	Šiame kalėjime aš retai jaučiuosi įtrauktas į sprendimų priėmimo procesus.	2,78	38,9	22,1	6,3	32,6	38,9	21,1	1,1
qq94	Šiame kalėjime jaučiuosi nepatenkintas/a savo karjeros galimybėmis.	3,09	32,3	41,4	8,1	24,2	26,3	33,3	8,1
qq82	Šiame kalėjime nesijaučiu organizacijos visumos dalimi.	3,11	28,1	43,8	7,3	20,8	28,1	40,6	3,1
qq55	Šiame kalėjime neverta papildomai stengtis, nes tai liktų neįvertinta.	2,94	29,0	32,0	13,0	16,0	39,0	28,0	4,0
rq1	Mano pastangos darbe šiame kalėjime yra pastebimos ir skatinamos.	3,44	54,5	14,9	6,9	47,5	30,7	11,9	3,0
rq3	Man suteiktas tinkamas atsakomybės lygis mano darbe šiame kalėjime.	3,74	73,5	7,8	9,8	63,7	18,6	5,9	2,0
rq87	Šiame darbe man suteikiamos galimybės panaudoti savo iniciatyvą.	3,32	49,0	21,9	10,4	38,5	29,2	16,7	5,2
rq2	Šis kalėjimas skatina darbuotojus imtis iniciatyvos darbe.	3,07	32,7	26,7	5,9	26,7	40,6	21,8	5,0
rq101	Man suteikti atitinkami įgaliojimai, kad galėčiau tinkamai atlikti savo darbą.	3,37	59,0	19,0	6,0	53,0	22,0	10,0	9,0
rq9	Aš esu patenkintas mokymų kiekiu, kurį gaunu dirbdamas šiame kalėjime.	3,41	57,4	18,8	5,0	52,5	23,8	15,8	3,0
Pripažinimas ir asmeninis efektyvumas		3,18							

Įsitraukimas ir motyvacija

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq6	Man labai gera dirbti šiame kalėjime.	3,31	42,2	16,7	7,8	34,3	41,2	14,7	2,0
rq104	Aš laikiu kada galėsiu ateiti į darbą.	2,74	20,0	38,0	6,0	14,0	42,0	24,0	14,0
rq106	Aš didžiuojuosi savo darbu šiame kalėjime.	3,34	45,5	14,1	8,1	37,4	40,4	9,1	5,1
rq5	Jaučiuosi motyvuotas padaryti daugiau nei reikia.	3,28	47,1	22,5	9,8	37,3	30,4	16,7	5,9
qq102	Mano darbo diena šiame kalėjime praeina lėtai.	3,60	11,9	61,4	4,0	7,9	26,7	46,5	14,9
rq85	Aš jaučiu, kad mano darbas yra prasmingas.	3,67	71,0	19,0	19,0	52,0	10,0	14,0	5,0
rq84	Esu pasiruošęs sunkiai dirbti, kad įgyvendinčiau kalėjimo tikslus ir uždavinius.	3,46	56,6	15,2	7,1	49,5	28,3	13,1	2,0
Įsitraukimas ir motyvacija		3,35							

Stresas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %					
qq81	Streso lygis mano darbe kelia man susirūpinimą.	2,85	44,9	42,9	17,3	27,6	12,2	38,8	4,1					
qq91	Daugelį stresinių savo darbo aspektų "parsinešu į namus"	3,05	34,7	42,6	10,9	23,8	22,8	34,7	7,9					
qq70	Darbas šiame kalėjime reikalauja emocinės ištvermės.	1,71	87,0	3,0	45,0	42,0	10,0	3,0	0					
rq116	Bendras savo dabartinio streso lygio, susijusio su darbu, vertinimas (1–10 balais)	Vidurkis	1–4, %	7–10, %	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		2,89	36,1	43,3	8,2	5,2	13,4	9,3	12,4	8,2	9,3	16,5	8,2	9,3
Stresas		2,62												

Santykiai su kolegomis

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq28	Aš jaučiu, kad kolegos šiame kalėjime palaiko mane darbe.	3,80	68,7	3,0	16,2	52,5	28,3	2,0	1,0
rq37	Kolegos su manimi elgiasi teisingai šiame kalėjime.	3,90	78,2	3,0	15,8	62,4	18,8	2,0	1,0
rq47	Aš palaikau gerus santykius su kolegomis šiame kalėjime.	4,16	95,0	1,0	22,0	73,0	4,0	1,0	0
rq14	Aš pasitikiu kolegomis šiame kalėjime.	3,78	72,3	5,0	10,9	61,4	22,8	4,0	1,0
rq33	Aš jaučiuosi gerbiamas kolegų šiame kalėjime.	3,79	71,4	4,1	12,2	59,2	24,5	3,1	1,0
rq30	Aš jaučiuosi lojalus kolegoms šiame kalėjime.	3,99	83,7	2,0	17,3	66,3	14,3	2,0	0
rq22	Aš esu vertinamas kolegų šiame kalėjime.	3,67	60,2	4,1	12,2	48,0	35,7	3,1	1,0
rq76	Komunikacija tarp kolegų yra gera.	3,72	71,0	5,0	7,0	64,0	24,0	4,0	1,0
rq17	Manimi pasitiki šio kalėjimo kolegos.	3,84	75,5	5,1	13,3	62,2	19,4	5,1	0
Santykiai su kolegomis		3,85							

Valdžios dimensijos

Sauga, kontrolė ir saugumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq103	Šis kalėjimas yra gerai kontroliuojamas.	3,43	56,0	18,0	8,0	48,0	26,0	15,0	3,0
rq7	Šiame kalėjime dirbti saugu.	3,18	48,5	28,7	5,9	42,6	22,8	20,8	7,9
rq67	Šiame kalėjime darbas yra gerai organizuotas.	3,08	37,6	28,7	6,9	30,7	33,7	20,8	7,9
rq66	Nuteistųjų išpuoliai prieš darbuotojus šiame kalėjime yra reti.	3,50	66,3	25,7	12,9	53,5	7,9	21,8	4,0
rq96	Savo darbo aplinkoje jaučiuosi saugus.	3,37	56,9	21,6	8,8	48,0	21,6	14,7	6,9
qq83	Bendra atmosfera šiame kalėjime yra įtempta.	2,97	36,7	40,8	12,2	24,5	22,4	35,7	5,1
Sauga, kontrolė ir saugumas		3,26							

Baudimas ir drausmė

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq98	Šiame kalėjime sprendimų priėmimo nuteistųjų atžvilgiu sistema jų nieko nemoko.	2,94	32,6	27,4	4,2	28,4	40,0	24,2	3,2
qq99	Tvarka ir drausmė šiame kalėjime užtikrinama prastai.	3,18	27,7	49,5	7,9	19,8	22,8	45,5	4,0
qq79	Šis kalėjimas nuteistiesiems, suimtiesiems yra per daug patogus.	2,58	50,0	17,3	15,3	34,7	32,7	11,2	6,1
qq44	Nuteistųjų galios lygis šiame kalėjime yra per aukštas.	2,45	57,8	18,6	21,6	36,3	23,5	12,7	5,9
qq107	Šiame kalėjime nuteistieji per daug laiko praleidžia už kameros ribų.	3,22	22,6	44,1	5,4	17,2	33,3	38,7	5,4
qq105	Nuteistieji, linkę nusižudyti, dažniausiai bando manipuliuoti darbuotojais ir siekia jų dėmesio.	2,15	72,5	12,7	28,4	44,1	14,7	9,8	2,9
Baudimas ir drausmė		2,73							

Dinaminės apsaugos metodo taikymas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq50	Draugiški santykiai su nuteistaisiais ir / ar suimtaisiais kenkia mano autoritetui.	2,94	30,5	34,7	14,7	15,8	34,7	30,5	4,2
qq43	Geriausias būdas dirbti su nuteistaisiais – išlaikyti ribas ir būti tvirtu.	1,74	89,1	2,0	39,6	49,5	8,9	1,0	1,0
qq49	Su nuteistaisiais / suimtaisiais stengiuosi kalbėti trumpai ir dalykiškai.	2,08	81,2	5,9	17,8	63,4	12,9	5,0	1,0
qq71	Dažnai nesu tikras, kaip palaikyti nuteistuosius ir / ar suimtuosius, todėl vengiu tokio tipo darbo.	3,53	8,7	53,3	2,2	6,5	38,0	42,4	10,9
qq56	Jei esi geranoriškas (negriežtas), nuteistieji pradeda tuo naudotis.	2,19	68,0	8,2	22,7	45,4	23,7	7,2	1,0
qq88	Nuteistieji turi būti griežtai drausminami.	2,15	69,6	9,8	26,5	43,1	20,6	8,8	1,0
qq109	Jei nuteistasis man meluoja, aš nesistengiu jam padėti.	2,88	33,3	27,1	7,3	26,0	39,6	26,0	1,0
Dinaminės apsaugos metodo taikymas		2,48							

Nuostatų nuteistųjų atžvilgiu dimensijos

Profesionali pagalba nuteistiesiems

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq100	Man patinka padėti nuteistiesiems siekti tikslų ir uždavinių.	3,31	45,2	22,6	12,9	32,3	32,3	18,3	4,3
rq8	Svarbi mano darbo dalis yra nuteistųjų ir / ar suimtųjų palaikymas.	3,09	34,7	31,6	11,2	23,5	33,7	26,5	5,1
rq78	Tiesioginis kontaktas su nuteistuoju yra viena maloniausių darbo dienos dalių.	2,16	7,2	67,0	3,1	4,1	25,8	40,2	26,8
rq92	Aš pasiruošęs padaryti daugiau nei iš manęs reikalaujama, kadangi man rūpi nuteistieji.	2,79	24,0	43,0	4,0	20,0	33,0	37,0	6,0
Profesionali pagalba nuteistiesiems		2,83							

Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq75	Dauguma nuteistųjų šiame kalėjime yra padorūs žmonės.	2,62	13,7	47,4	2,1	11,6	38,9	41,1	6,3
rq72	Laikui bėgant imu mėgti nuteistuosius ir suimtuosius šiame kalėjime.	2,15	2,0	58,2	0	2,0	39,8	29,6	28,6
rq15	Aš pasitikiu nuteistaisiais šiame kalėjime	2,21	7,0	59,0	0	7,0	34,0	32,0	27,0
rq97	Dauguma nuteistųjų šiame kalėjime gali būti resocializuojami.	3,22	37,1	21,6	10,3	26,8	41,2	17,5	4,1
Teigiamos nuostatos nuteistųjų atžvilgiu		2,55							

Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq73	Kartais turi atlikti nuteistojo advokato vaidmenį.	2,93	34,7	35,8	2,1	32,6	29,5	27,4	8,4
rq74	Yra svarbu domėtis nuteistaisiais ir jų problemomis.	3,42	53,1	16,3	9,2	43,9	30,6	12,2	4,1
rq64	Yra svarbu užjausti nuteistuosius ir / ar suimtuosius.	2,97	30,2	30,2	3,1	27,1	39,6	24,0	6,3
rq62	Aš stengiuosi kurti pasitikėjimą su nuteistaisiais ir / ar suimtaisiais.	3,53	60,4	12,5	10,4	50,0	27,1	7,3	5,2
Pasitikėjimas, užuojauta ir įsipareigojimas nuteistiesiems		3,21							

Santykiai su nuteistaisiais

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq20	Manimi pasitiki nuteistieji ir / ar suimtieji šiame kalėjime.	3,43	50,5	9,9	4,4	46,2	39,6	7,7	2,2
rq35	Aš jaučiu, kad nuteistieji ir / ar suimtieji mane gerbia šiame kalėjime.	3,35	44,7	12,8	4,3	40,4	42,6	11,7	1,1
rq48	Aš palaikau gerus santykius su nuteistaisiais ir / ar suimtaisiais šiame kalėjime.	3,27	49,0	21,4	6,1	42,9	29,6	14,3	7,1
rq114	Nuteistieji / suimtieji linkę su savo problemomis ateiti pas mane, nes jie žino, kad aš padėsiu išspręsti.	3,38	53,8	19,4	10,8	43,0	26,9	11,8	7,5
Santykiai su nuteistaisiais		3,36							

Subkultūros dimensijos

Subkultūra

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq63	Šiame kalėjime bendraujant su konkrečiu nuteistuoju (suimtuojų), svarbu atsižvelgti į neformalų jo statusą.	3,30	22,0	45,1	3,7	18,3	32,9	34,1	11,0
qq68	Atsižvelgimas į neformalias nuteistųjų taisykles padeda užtikrinti tvarką šiame kalėjime.	3,15	26,7	37,2	2,3	24,4	36,0	30,2	7,0
qq117	Man kelia susirūpinimą, kad kai kurie darbuotojai šiame kalėjime gali būti paperkami.	2,61	52,8	25,8	15,7	37,1	21,3	22,5	3,4
qq118	Šiame kalėjime yra nuteistųjų (suimtųjų), kurie gali daryti įtaką darbuotojų sprendimams.	2,82	48,3	33,3	9,2	39,1	18,4	27,6	5,7
qq108	Dirbti yra lengviau, kai nuteistieji (suimtieji) iškilusias problemas išsprendžia tarpusavyje.	3,10	23,3	31,4	1,2	22,1	45,3	27,9	3,5
qq113	Šiame kalėjime man yra aiškios ir žinomos nuteistųjų neformalaus statuso pozicijos.	2,57	51,8	13,3	7,2	44,6	34,9	10,8	2,4
Subkultūra		2,94							

Atskiri klausimai

Atskiri klausimai

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq4	Visi darbuotojai turėtų būti įtraukti į nuteistųjų resocializacijos procesą.	3,51	53,5	22,2	23,2	30,3	24,2	19,2	3,0
qq111	Darbuotojams reikia daugiau palaikymo ir mokymų, susijusių su savižudybių ir savęs žalojimo pasekmėmis.	2,75	37,6	21,5	11,8	25,8	40,9	18,3	3,2
qq112	Susidūrimas su nuteistųjų / suimtųjų suicidiniu elgesiu ar savęs žalojimu yra ypatingai keliantis stresą.	2,50	53,7	16,8	13,7	40,0	29,5	15,8	1,1
qq42	Tiesioginiai vadovai turi per mažai galios ir atsakomybės šiame kalėjime.	2,91	33,0	30,0	9,0	24,0	37,0	27,0	3,0
qq41	Darbuotojai turi per mažai galios ir atsakomybės šiame kalėjime.	2,74	41,6	21,8	9,9	31,7	36,6	17,8	4,0
rq10	Administracija skiria papildomą dėmesį (dėl galimo piktnaudžiavimo) ilgai sergantiems darbuotojams.	2,85	26,8	37,1	5,2	21,6	36,1	26,8	10,3

		Vidurkis	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
q115	Bendras darbo sąlygų kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis ir vertinimo balų dalis procentais.	6,89	3,1%	1,0%	5,1%	4,1%	6,1%	13,3%	17,3%	33,7%	12,2%	4,1%

Vilniaus kalėjimo nuteistųjų apklausa (2024 m. gegužės–birželio mėn.)

Iš viso apklausoje dalyvavo 141 Vilniaus kalėjimo nuteistasis. Toliau pateiktose lentelėse rodomi šios imties demografiniai rodikliai ir kitos charakteristikos.

Bendras apklaustų nuteistųjų skaičius:		141	
		Atsakiusių nuteistųjų skaičius¹³	% nuo visų atsakiusių nuteistųjų
		Abs. sk.	%
Grupė	Lengvojoje grupėje	52	40,6
	Paprastojoje grupėje	72	56,3
	Drausmės grupėje	4	3,1
Amžius	18–20 metų	3	2,1
	21–25 metų	9	6,4
	26–30 metų	12	8,5
	31–40 metų	57	40,4
	41–50 metų	39	27,7
	51 metų ir daugiau	21	14,9
Laikas praleistas šiame kalėjime	Mažiau nei 1 mėn.	13	9,2
	1–6 mėn.	26	18,4
	7–12 mėn.	13	9,2
	13–18 mėn.	24	17,0
	19–24 mėn.	6	4,3
	Daugiau nei 2 metus	59	41,8
Ar pirmą kartą laisvės atėmimo vietų įstaigoje	Taip	104	75,4
	Ne	34	24,6
Kiek kartų anksčiau atlikote bausmę įkalinimo įstaigoje	0 kartų	4	4,2
	Anksčiau tik kartą	39	40,6
	Anksčiau 2–5 kartus	38	39,6
	Anksčiau 6–9 kartus	9	9,4
	Anksčiau 10 kartų arba daugiau	6	6,3
Laisvės atėmimo bausmės atlikimo vieta (iki šio įkalinimo)	Lietuvos įkalinimo įstaigoje	73	73
	Įkalinimo įstaigoje kitoje šalyje	5	5
	Lietuvos įkalinimo įstaigoje ir kitoje šalyje	22	22
Paskirtos laisvės atėmimo bausmės trukmė	Mažiau nei 6 mėn.	4	3,2
	Nuo 6 mėn. iki 1 m.	3	2,4
	1–2 m.	13	10,5
	3–5 m.	11	8,9
	6–10 m.	39	31,5
	11–15 m.	30	24,2
	Daugiau nei 15 m.	24	19,4

¹³ Pastaba: visame dokumente yra pateikiami absoliutūs atsakiusių nuteistųjų skaičiai. Procentinė dalis taip pat apskaičiuota nuo visų atsakiusių nuteistųjų.

Laikas, praleistas laisvės atėmimo vietų įstaigoje per visą gyvenimą	Mažiau nei 6 mėn.	1	0,8
	Nuo 6 mėn. iki 1 m.	2	1,5
	1–2 m.	14	10,8
	3–5 m.	20	15,4
	6–10 m.	33	25,4
	11–15 m.	23	17,7
	Daugiau nei 15 metų	37	28,5
Pagrindinis dienos užimtumas	Administracijos pasiūlytas darbas (apmokamas darbas įstaigos viduje)	18	17,1
	Darbinė veikla ūkio aptarnavimo būryje	7	6,7
	Užsiimu individualia, kūrybine veikla	33	31,4
	Darbas už įstaigos ribų	8	7,6
	Dalyvavimas elgesio pataisos programose	3	2,9
	Nedirbu	13	12,4
	Mokymasis / saviugda	13	12,4
Kita	10	9,5	
Tautybė	Lietuvis	96	68,6
	Lenkas	16	11,4
	Rusas	24	17,1
	Kita	4	2,9
Tikėjimas	Netikintis	20	14,7
	Katalikų	93	68,4
	Budistas	1	0,7
	Stačiatikių	14	10,3
	Musulmonų	3	2,2
	Kitas tikėjimas	5	3,7
Ar buvo skirta nuobauda	Taip	55	39,3
	Ne	85	60,7
Savęs žalojimo atvejai	Ne, niekada savęs nežalojau	116	83,5
	Taip, tik už įkalinimo įstaigos ribų	2	1,4
	Taip, tik įkalinimo įstaigoje	17	12,2
	Taip, už įkalinimo įstaigos ribų ir įkalinimo įstaigoje	4	2,9
Bandymai nusizudyti	Ne, niekada nebandžiau žudyti	124	90,5
	Taip, tik už įkalinimo įstaigos ribų	4	2,9
	Taip, tik įkalinimo įstaigoje	7	5,1
	Taip, už įkalinimo įstaigos ribų ir įkalinimo įstaigoje	2	1,5
Piktnaudžiavimas narkotikais ar alkoholiu prieš patenkant į kalėjimą	Jokių problemų nei dėl vieno, nei dėl kito	89	64,5
	Taip, piktnaudžiavau tik alkoholiu	15	10,9
	Taip, tik dėl narkotikų	18	13,0
	Taip, ir dėl narkotikų, ir dėl alkoholio	16	11,6

Pagalba dėl detoksikacijos kalėjime	Ne, nereikėjo jokios detoksikacijos	112	88,2
	Taip, reikėjo detoksikacijos nuo alkoholio	2	1,6
	Taip, reikėjo detoksikacijos nuo narkotikų	11	8,7
	Taip, reikėjo detoksikacijos nuo narkotikų ir alkoholio	2	1,6
Ar aplanko artimieji ar kiti asmenys šiame kalėjime	Taip	108	77,1
	Ne	32	22,9
Reguliarus bendravimas su šeimos nariais (telefonu, paštu, pasimatymų metu)	Taip	127	90,3
	Ne	13	9,3
Kalėjimas yra netoli namų	Taip	80	57,1
	Ne	60	42,9

Dimensijų vidurkiai ir jų patikimumas¹⁴

Dimensijų vidurkiai ir jų patikimumas	Patikimumas		Vidurkiai
	Cronbach'o alfa	Standartizuota Cronbach'o alfa	N=141
<i>Sutarimo, darnos dimensijos</i>			
Patekimas į kalėjimą	0,674	0,677	2,88
Pagarba / mandagumas	0,843	0,844	3,17
Darbuotojų ir nuteistųjų santykiai	0,836	0,835	2,94
Žmoniškumas	0,851	0,856	3,06
Padorumas	0,635	0,654	2,8
Rūpinimasis pažeidžiamais	0,353	0,367	2,9
Pagalba ir parama	0,647	0,649	2,95
<i>Profesionalumo dimensijos</i>			
Darbuotojų profesionalumas	0,853	0,853	2,85
Biurokratinis teisėtumas	0,695	0,693	2,53
Teisingumas, sąžiningumas	0,792	0,795	2,66
Organizuotumas ir nuoseklumas	0,769	0,772	2,87
<i>Saugumo dimensijos</i>			
Priežiūra ir saugumas	0,732	0,735	3,32
Nuteistųjų saugumas	0,678	0,684	3,56
Nuteistųjų prisitaikymas	0,758	0,757	3,72
Narkotikai ir išnaudojimas	0,843	0,837	3,23
<i>Sąlygų ir bendravimo su šeima dimensijos</i>			
Sąlygos	0,705	0,710	3,42
Bendravimas su šeima	0,682	0,688	3,2
<i>Gerovės ir asmeninio tobulėjimo dimensijos</i>			
Asmeninis tobulėjimas	0,866	0,866	2,88
Asmeninė autonomija	0,699	0,699	3,07
Gerovė	0,774	0,771	2,87
Emociniai išgyvenimai	0,594	0,596	3,67
<i>Subkultūros dimensijos</i>			
Subkultūra	0,598	0,569	2,94
Bendras gyvenimo kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis			5,52

¹⁴ Balai, aukštesni už 3 (neutralią poziciją), paryškinti geltonai.

Dimensijų vidurkių palyginimas pagal nuteistųjų grupes: lengvoji ir paprastoji grupės¹⁵

	Lengvoji	Paprastoji
	<i>n=52</i>	<i>n=72</i>
<i>Sutarimo, darnos dimensijos</i>		
Patekimas į kalėjimą	2,96	2,86
Pagarba / mandagumas	3,32	3,09
Darbuotojų ir nuteistųjų santykiai	3,12	2,82*
Žmoniškumas	3,22	2,94*
Padorumas	2,92	2,77
Rūpinimasis pažeidžiamais	2,96	2,87
Pagalba ir parama	3,03	2,93
<i>Profesionalumo dimensijos</i>		
Darbuotojų profesionalumas	2,94	2,79
Biurokratinis teisėtumas	2,60	2,45
Teisingumas, sąžiningumas	2,82	2,50*
Organizuotumas ir nuoseklumas	3,01	2,75*
<i>Saugumo dimensijos</i>		
Priežiūra ir saugumas	3,53	3,17***
Nuteistųjų saugumas	3,78	3,38
Nuteistųjų prisitaikymas	4,05	3,54***
Narkotikai ir išnaudojimas	3,56	2,95***
<i>Sąlygų ir bendravimo su šeima dimensijos</i>		
Sąlygos	3,58	3,37
Bendravimas su šeima	3,68	2,93***
<i>Gerovės ir asmeninio tobulėjimo dimensijos</i>		
Asmeninis tobulėjimas	3,07	2,79
Asmeninė autonomija	3,19	3,03
Gerovė	3,03	2,76
Emociniai išgyvenimai	3,89	3,61*
<i>Subkultūros dimensijos</i>		
Subkultūra	3,08	2,85
Bendras gyvenimo kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis	6	5,35

¹⁵ Vidurkių palyginimui taikytas Stjudento t kriterijus (t– testas). Visame dokumente vartojamos šios žymos: † <0,1; * < 0,05; ** < 0,01; *** < 0,001. Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp grupių pažymėti raudonu šriftu, o balai, aukštesni už 3 (neutralią poziciją), paryškinti geltonai.

Sutarimo, darnos dimensijos

Patekimas į kalėjimą

			Visiškai sutinku / Sutinku	Visiškai nesutinku / Nesutinku	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq76	Per pirmąsias tris dienas šiame kalėjime jaučiausi labai vienišas.	3,08	28,8	39,1	7,2	21,6	31,7	33,8	5
rq1	Kai pirmą kartą patekau į šį kalėjimą, aš jaučiau, kad manimi rūpinamasi.	2,61	20,7	46,4	4,3	16,4	32,9	28,6	17,9
rq68	Per pirmas kelias dienas šiame kalėjime personalas manimi asmeniškai domėjosi.	2,81	30,2	41,7	6,5	23,7	28,1	28,1	13,7
qq67	Kai pirmą kartą patekau į šį kalėjimą, jaučiausi sunerimęs ir pasimetęs.	2,8	48,9	32,4	10,8	38,1	18,7	25,9	6,5
rq110	Jau pirmąją dieną buvau supažindintas su kalėjime esančia dienotvarke ir žinojau ko tikėtis.	3,06	46,8	33,3	5,7	41,1	19,9	20,6	12,8
Patekimas į kalėjimą		2,88							

Pagarba / mandagumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq69	Jaučiu, kad personalas su manimi elgiasi pagarbiai.	3,11	37,1	27,9	5,7	31,4	35	24,3	3,6
qq100	Šiame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) rodoma mažai pagarbos.	2,73	40,3	23	12,9	27,3	36,7	20,1	2,9
rq26	Didžioji dalis personalo į mane kreipiasi ir kalbasi su manimi pagarbiai.	3,6	68,1	15,6	10,6	57,4	16,3	12,8	2,8
rq5	Santykiai šiame kalėjime tarp personalo ir nuteistųjų (suimtųjų) yra geri.	3,24	44,6	25,2	10,8	33,8	30,2	18,7	6,5
rq61	Personalas kalba su manimi kaip su sau lygiu.	2,74	27,1	45,7	4,3	22,9	27,1	33,6	12,1

Nuteistųjų apklausa
Visi nuteistieji

Priedas Nr. 2

Vilniaus kalėjimas
Teiginių vidurkiai ir procentinės dalys

qq38	Personalas šiame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) leidžia išsakyti priešingą ar skirtingą nuomonę.	3,02	39,3	33,6	3,6	35,7	27,1	26,4	7,1
rq16	Savo būryje aš asmeniškai gerai sutariu su pareigūnais ir kitais darbuotojais.	3,9	75,9	6,4	21,3	54,6	17,7	2,8	3,5
rq83	Šis kalėjimas skatina mane gerbti kitus žmones.	3,01	34,1	26,8	5,1	29	39,1	15,9	10,9
Pagarba / mandagumas		3,17							

Darbuotojų ir nuteistųjų santykiai

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq6	Kai man reikia, aš šiame kalėjime sulaukiu pagalbos iš personalo.	3,08	38,6	27,1	5,7	32,9	34,3	17,9	9,3
rq19	Bendrai vertinant, su manimi šiame kalėjime personalas elgiasi sąžiningai.	3,11	38,8	28,8	8,6	30,2	32,4	20,9	7,9
rq14	Aš pasitikiu darbuotojais šiame kalėjime.	2,63	20,4	46,7	3,6	16,8	32,8	32,1	14,6
rq73	Personalas šiame kalėjime dažnai demonstruoja sąžiningumą ir dorumą.	2,83	25,7	39,3	5,7	20	35	30	9,3
rq46	Šiame kalėjime galima pasitikėti nuteistaisiais (suimtaisiais).	2,67	22,1	43,6	2,9	19,3	34,3	29,3	14,3
rq62	Šiame kalėjime man nereikia bijoti, kad personalas mane sužeis, priekabiaus prie manęs arba gąsdins.	3,55	59	18,7	17,3	41,7	22,3	15,8	2,9
rq75	Kai man reikia, kad kažkas būtų padaryta dėl manęs, paprastai užtenka asmeniškai pasikalbėti.	2,66	24,3	52,9	5	19,3	22,9	42,1	10,7
Darbuotojų ir nuteistųjų santykiai		2,94							

Žmoniškumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq48	Personalas šiame kalėjime maloniai su manimi elgiasi.	3,27	43,3	19,1	7,8	35,5	37,6	14,2	5
rq20	Šiame kalėjime su manimi elgiamasi kaip su vertinamu žmogumi.	2,77	25,5	38,7	3,6	21,9	35,8	25,5	13,1
rq22	Didžiąją laiko dalį kalėjime jaučiuosi, kad manimi rūpinamasi.	2,77	24,3	41,9	3,7	20,6	33,8	33,1	8,8
rq54	Personalas šioje įstaigoje rodo man dėmesį ir supratingumą.	2,86	23,6	36,4	6,4	17,1	40,0	28,6	7,9
rq10	Mane čia prižiūri humaniškai (žmogiškai).	3,18	47,1	25,4	5,1	42	27,5	15,9	9,4
rq13	Personalas padeda nuteistiesiems (suimtiesiems) palaikyti ryšius su savo šeimos nariais.	3,18	46,8	27,7	7,1	39,7	25,5	19,1	8,5
qq99	Šiame kalėjime su manimi elgiamasi ne kaip su žmogumi.	3,25	28,6	46,4	7,9	20,7	25	31,4	15
qq30	Kartais šiame kalėjime su manimi elgiamasi nežmoniškai.	3,2	29,5	48,2	6,5	23	22,3	40,3	7,9
Žmoniškumas		3,06							

Padorumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq126	Tai geras kalėjimas.	2,75	24,4	35,6	5,2	19,3	40	16,3	19,3
rq80	Prie šio kalėjimo darbuotojų galiu atsipalaiduoti ir būti savimi.	2,75	25,2	43,2	2,2	23	31,7	33,8	9,4
qq124	Bet ką, kas save žaloja, personalas laiko tokiais, kurie siekia dėmesio, o ne tais, kuriems reikia priežiūros ir pagalbos.	2,82	32,3	17,3	6,8	25,6	50,4	13,5	3,8
qq84	Šiame kalėjime nuteistieji (suimtieji) praleidžia per daug laiko užrakinti savo kamerose.	2,7	47,1	29,3	19,3	27,9	23,6	21,4	7,9
rq111	Su atskirai laikomais / izoliuotais nuteistaisiais (suimtaisiais) elgiamasi tinkamai.	2,9	24,8	26,3	3,8	21,1	48,9	19,5	6,8
Padorumas		2,8							

Rūpinimasis pažeidžiamais

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq96	Daugiausiai dėmesio šiame kalėjime yra skiriama savęs žalojimo ir savižudybių prevencijai.	2,53	11,6	45,7	1,4	10,1	42,8	31,2	14,5
rq123	Nukentėję nuo priekabiavimo (patyčių) nuteistieji (suimtieji) sulaukia visapusiškos personalo pagalbos, išsprendžiančios problemą.	2,96	25,6	24,8	3,8	21,8	49,6	16,5	8,3
rq44	Šiame kalėjime gerai pasirūpinama tais, kuriems kyla savižudybės rizika.	2,85	16,8	27	2,2	14,6	56,2	19,7	7,3
rq117	Šiame kalėjime netoleruojamas priekabiavimas (patyčios) tarp nuteistųjų (suimtųjų).	3,26	47,1	23,2	8	39,1	29,7	17,4	5,8
Rūpinimasis pažeidžiamais		2,9							

Pagalba ir parama

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq85	Šiame kalėjime sudarytos tinkamos sąlygos pagerinti savijautą nuteistiesiems (suimtiesiems), turintiems problemų su narkotikais.	2,82	23,9	37	4,3	19,6	39,1	27,5	9,4
rq104	Šio kalėjimo personalas noriai padeda sutvarkyti mano sveikatos priežiūros poreikius.	2,89	41	41,7	6,5	34,5	17,3	25,2	16,5
rq109	Būdamas šiame kalėjime, jaučiu, kad esu skatinamas galvoti apie savo nusikalstamą elgesį.	3,04	40,3	33,9	6,5	33,8	25,9	24,5	9,4
rq95	Šiame kalėjime man aišku, ką reikia daryti, kad galėčiau asmeniškai tobulėti.	3,09	44,5	33,6	10,2	34,3	21,9	21,9	11,7
rq18	Kai susidūriau su tam tikra problema, šiame kalėjime man daug padėjo kalėjimo pareigūnai (darbuotojai).	2,87	30,7	36,5	5,7	25	32,9	23,6	12,9
Pagalba ir parama		2,95							

Profesionalumo dimensijos

Personalo profesionalumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq7	Kalėjimo personalas man sąžiningai (teisingai) taiko įkalinimo įstaigos taisykles.	2,76	30,7	45,7	6,4	24,3	23,6	30,7	15
rq8	Personalas su nuteistaisiais (suimtaisiais) elgiasi sąžiningai, kai skiriami paskatinimai.	2,29	18,4	61	5	13,5	20,6	27,7	33,3
rq9	Šiame kalėjime paskatinimai skiriami sąžiningai.	2,12	14,4	65,5	3,6	10,8	20,1	25,2	40,3
rq34	Šio kalėjimo personalas turi užtektinai patirties ir žinių, todėl gali išspręsti problemas, kurios man svarbios.	2,9	30,4	39,1	8,7	21,7	30,4	29	10,1
rq28	Personalas šiame kalėjime leidžia pasisakyti taip, kaip yra.	3,12	42,8	29	8,7	34,1	28,3	18,1	10,9
rq24	Taisyklės ir nuostatos šiame kalėjime man išdėstomos aiškiai.	3,17	49,3	27,5	3,6	45,7	23,2	18,8	8,7
rq11	Personalas šiame kalėjime gerai užtikrina apsaugą.	3,48	61,2	16,5	8,6	52,5	22,3	11,5	5
rq17	Šiame kalėjime geriausiai išsprendžiamos iškilusios problemos, kai elgiamasi mandagiai ir kreipiamasi į pareigūnus (darbuotojus) pagalbos pagal nustatytą tvarką.	3,2	42,1	25	8,6	33,6	32,9	19,3	5,7
rq36	Už padarytus režimo reikalavimų pažeidimus nuobaudos skiriamos tik tuomet, kai jau būna išbandytos kitos priemonės (įspėjimai, motyvaciniai pokalbiai).	2,58	31,9	50,7	4,3	27,5	17,4	23,2	27,5
Personalo profesionalumas		2,85							

Biurokratinis teisėtumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq58	Kad ir ką bedaryčiau šiame kalėjime, turiu būti atsargus, nes tai gali būti panaudota prieš mane.	2,45	57,6	16,5	17,3	40,3	25,9	12,9	3,6
qq52	Jaučiuosi įstrigęs šioje sistemoje.	2,38	63,8	19,9	22,7	41,1	16,3	15,6	4,3
qq29	Šiame kalėjime priimami sprendimai apie mane, kurių aš negaliu suprasti.	2,51	56,4	20,7	18,6	37,9	22,9	15	5,7
qq70	Šiame kalėjime aš neturiu įtakos priimamiems sprendimams mano atžvilgiu.	2,39	60,7	16,4	19,3	41,4	22,9	13,6	2,9
rq105	Kai priimami man svarbūs sprendimai, į mane žiūrima kaip į individą, o ne kaip į vieną iš daugelio.	2,84	27,5	36,2	5,8	21,7	36,2	23,2	13
qq32	Kad galėčiau pagerinti savo teisinę padėtį (sąlygas), turiu įgyvendinti neįmanomus reikalavimus.	2,58	51,1	26,6	23	28,1	22,3	21,6	5
Biurokratinis teisėtumas		2,53							

Teisingumas, sąžiningumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq97	Šiame kalėjime gerbiamos mano, kaip nuteistojo (suimtojo), teisės.	2,62	22,7	50,4	5	17,7	27	35,5	14,9
rq88	Režimas šiame kalėjime yra sąžiningas (teisingas).	2,69	25,5	46,8	3,5	22	27,7	33,3	13,5
qq43	Šiame kalėjime kas nors dėl tavęs daroma tik tada, kai kam nors įtinki.	2,65	46,4	21,7	14,5	31,9	31,9	17,4	4,3
qq50	Šiame kalėjime nuteistiesiems (suimtiesiems) nepaaiškinamos priimtų sprendimų priežastys.	2,6	51,8	25,9	19,4	32,4	22,3	20,9	5
qq33	Bendrai vertinant, manau, kad drausminė sistema čia yra nesąžininga.	2,58	49,6	27	22,6	27	23,4	23,4	3,6
rq121	Kontrolės ir suvaržymų procedūros šiame kalėjime taikomos sąžiningai.	2,8	20,1	35,1	3,7	16,4	44,8	26,9	8,2
Teisingumas, sąžiningumas		2,66							

Organizuotumas ir nuoseklumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq65	Šis kalėjimas yra gerai sutvarkytas (organizuotas).	2,84	25,7	37,5	4,4	21,3	36,8	28,7	8,8
rq2	Tai gerai kontroliuojamas kalėjimas.	3,3	55,5	24,1	6,6	48,9	20,4	16,1	8
rq72	Šiame kalėjime rūpinasi mano saugumu.	3,47	56,8	14,4	7,9	48,9	28,8	10,8	3,6
qq40	Kad šiame kalėjime kas nors būtų padaryta, reikia vis prašyti ir prašyti.	2,27	69,3	15,7	24,3	45	15	10,7	5
qq77	Niekada nežinosi, ko tikėtis šiame kalėjime.	2,8	46	31,7	11,5	34,5	22,3	25,9	5,8
qq108	Šiame kalėjime trūksta aiškios administracinės tvarkos (struktūros).	2,53	51,1	23	22,3	28,8	25,9	20,1	2,9
Organizuotumas ir nuoseklumas		2,87							

Saugumo dimensijos

Priežiūra ir saugumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq87	Personalas "užmerkia akis", kai nuteistieji (suimtieji) nusižengia taisyklėms.	3,69	11,4	64,3	2,9	8,6	24,3	45	19,3
qq41	Šiame kalėjime nuteistieji (suimtieji) yra prastai prižiūrimi (saugomi).	3,2	25,5	47,5	11,3	14,2	27	38,3	9,2
qq64	Šį kalėjimą valdo nuteistieji (suimtieji), o ne personalas.	3,9	8	73,2	2,9	5,1	18,8	45,7	27,5
qq116	Šiame kalėjime beveik nesistengiama apsisaugoti nuo įnešamų narkotikų.	3,33	19,3	46,7	5,9	13,3	34,1	34,8	11,9
qq45	Šio kalėjimo personalas nenori konfliktuoti su nuteistaisiais (suimtaisiais).	2,91	39,6	28,1	5	34,5	32,4	20,9	7,2
qq66	Čia kyla daug nesutarimų tarp nuteistųjų (suimtųjų) iš skirtingų grupių.	3,48	18,1	56,5	3,6	14,5	25,4	43,5	13
qq86	Šiame kalėjime tarp nuteistųjų (suimtųjų) yra griežta hierarchija.	3,18	26,8	43,5	7,2	19,6	29,7	34,8	8,7
qq81	Šiame kalėjime per mažai darbuotojų.	2,75	37,9	24,3	14,3	23,6	37,9	21,4	2,9
rq71	Personalas greitai reaguoja į incidentus ir pavojaus signalus šiame kalėjime.	3,53	57,9	16,4	13,6	44,3	25,7	14,3	2,1
Priežiūra ir saugumas		3,32							

Nuteistųjų saugumas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq89	Paprastai aš bijau dėl savo fizinio saugumo.	3,65	17,3	67,6	3,6	13,7	15,1	49,6	18
rq31	Čia man nereikia bijoti, kad kiti nuteistieji (suimtieji) mane sužeis, priekabiaus prie manęs arba gąsdins.	3,45	58,2	24,8	18,4	39,7	17	17,7	7,1
rq114	Šiame kalėjime galiu atsipalaiduoti ir būti savimi tarp kitų nuteistųjų (suimtųjų).	3,23	46	24,5	6,5	39,6	29,5	19,4	5
qq63	Šiame kalėjime aš turiu saugotis visų, kas yra šalia manęs.	3,43	20,7	56,4	5,7	15	22,9	43,6	12,9
rq4	Čia neturiu jokių sunkumų su kitais nuteistaisiais, suimtaisiais.	4,05	82	10,8	36,7	45,3	7,2	7,9	2,9
Nuteistųjų saugumas		3,56							

Nuteistųjų prisitaikymas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq91	Šiame kalėjime turiu ką nors pirkti ir parduoti, kad galėčiau išgyventi.	3,69	19,1	67,6	3,7	15,4	13,2	43,4	24,3
qq118	Šiame kalėjime man sunku išlikti be skolų.	3,96	7,9	74,1	2,9	5	18	41,7	32,4
qq102	Šiame kalėjime turi priklausyti tam tikrai nuteistųjų (suimtųjų) grupei, kad galėtum išgyventi.	3,52	20	53,6	3,6	16,4	26,4	31,4	22,1
Nuteistųjų prisitaikymas		3,72							

Narkotikai ir išnaudojimas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq107	Šiame kalėjime nuteistieji (suimtieji) dėl narkotikų turi daug bėdų.	2,95	36	33,1	10,8	25,2	30,1	24,5	8,6
qq55	Šiame kalėjime ganėtinai daug vartojama narkotikų.	3,3	25,9	47,4	11,1	14,8	26,7	27,4	20
qq21	Šiame kalėjime yra nemažai grėsmių / priekabiavimo, patyčių.	3,55	13,6	57,1	2,9	10,7	29,3	42,9	14,3
qq53	“Silpni” nuteistieji (suimtieji) šiame kalėjime yra išnaudojami ir tampa aukomis.	3,18	27,9	42,1	7,9	20	30	30,7	11,4
qq90	Šiame kalėjime kai kurie nuteistieji (suimtieji) užsiima neteisėta veikla.	3,18	28,5	42,3	10,9	17,5	29,2	27	15,3
Narkotikai ir išnaudojimas		3,23							

Sąlygų ir bendravimo su šeima dimensijos

Sąlygos

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq35	Šiame kalėjime užtenka priemonių ir tam skirtų patalpų, kad galėčiau pasirūpinti savo išvaizda (asmens higiena, drabužiai ir pan.).	3,41	57,6	25,9	16,5	41	16,5	18,7	7,2
rq27	Šiame kalėjime suteikiamos tinkamos galimybės pasirūpinti savo švara ir padoriai atrodyti.	3,74	73,2	12,3	15,2	58	14,5	10,1	2,2
rq101	Man suteikiamos tinkamos galimybės palaikyti gyvenamojoje vietoje švarą ir tvarką.	3,55	70,2	19,1	9,2	61	10,6	14,2	5
qq56	Šiame kalėjime mano gyvenimo sąlygos yra prastos.	2,95	32,6	33,3	10,9	21,7	34,1	28,3	5,1
Sąlygos		3,42							

Bendravimas su šeima

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq92	Šiame kalėjime aš galiu pakankamai dažnai gauti pasimatymus.	3,29	53,7	24,2	8,8	44,9	22,1	15,4	8,8
rq103	Būdamas šiame kalėjime galiu palaikyti prasmingus (glaudžius) ryšius su savo šeimos nariais.	3,52	65	19,3	12,1	52,9	15,7	13,6	5,7
rq93	Kiekvieno apsilankymo / telefoninio pokalbio trukmė yra pakankamai ilga.	2,77	36,2	46,8	8,5	27,7	17	26,2	20,6
Bendravimas su šeima		3,2							

Gerovės ir asmeninio tobulėjimo dimensijos

Asmeninis tobulėjimas

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
rq23	Šiame kalėjime atsižvelgiama į mano poreikius.	2,62	20,3	50	2,9	17,4	29,7	38,4	11,6
rq74	Čia esu skatinamas siekti tikslų.	2,7	26,8	49,3	5,1	21,7	23,9	37	12,3
rq15	Man padedama suprasti, kaip laikytis įstatymų, kai būsiu išleidžiamas už kalėjimo ribų.	2,94	41,1	37,6	9,9	31,2	21,3	18,4	19,1
rq125	Šiame kalėjime dedamos visos pastangos, kad padėtų nuteistiesiems nebedaryti nusikaltimų, kai jie bus paleisti iš laisvės atėmimo vietos.	2,63	25	49,3	6,6	18,4	25,7	30,1	19,1
rq115	Režimas šiame kalėjime yra tinkamas.	2,91	31,9	34,8	2,2	29,7	33,3	26,8	8
rq98	Atlikdamas bausmę čia, turiu galimybių pasikeisti.	3,12	47,5	29,5	8,6	38,8	23	15,1	14,4
rq42	Bausmės atlikimo (suėmimo) sąlygos skatina mane galvoti apie išėjimą į laisvę ir jam ruoštis.	3,4	54,3	22,1	16,4	37,9	23,6	13,6	8,6
qq59	Iš esmės aš „atidirbu laiką“, o ne naudingai išnaudoju laiką.	2,66	47,1	25,4	15,2	31,9	27,5	22,5	2,9
Asmeninis tobulėjimas		2,88							

Asmeninė autonomija

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq49	Šiame kalėjime negaliu kontroliuoti savo kasdieninio gyvenimo.	3,02	32,7	36,2	5,7	27	31,2	31,9	4,3
rq122	Šiame kalėjime galima išlikti asmenybe.	3,36	54,4	20,6	6,6	47,8	25	16,2	4,4
rq112	Režimas šiame kalėjime man suteikia galimybių pagalvoti apie save.	3,29	50	22,8	7,9	42,1	27,1	17,1	5,7
qq78	Kad ir kur bebūčiau šiame kalėjime, vis tiek jaučiuosi suvaržytas.	2,59	53,6	22,5	13	40,6	23,9	19,6	2,9
Asmeninė autonomija		3,07							

Gerovė

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq82	Šiame kalėjime patyriau skausmingų dalykų.	3,42	25,5	56,9	5,8	19,7	17,5	40,9	16,1
qq79	Šiame kalėjime jaučiuosi įsitemęs.	2,84	41,4	33,6	10	31,4	25	31,4	2,1
qq57	Būdamas būtent šiame kalėjime jaučiu stresą.	3,01	38,5	42,2	12,6	25,9	19,3	32,6	9,6
qq106	Mano buvimas šiame kalėjime man atrodo kaip bausmė.	2,2	69,5	13,5	25,5	44	17	12,1	1,4
Gerovė		2,87							

Emociniai išgyvenimai

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq37	Šiame kalėjime aš galvojau apie savižudybę.	4,41	5,8	87,8	1,4	4,3	6,5	27,3	60,4
rq25	Jaučiu, kad šiame kalėjime galiu susitvarkyti su savo emocijomis.	3,44	57,6	18,7	10,1	47,5	23,7	13,7	5
qq51	Naktį man sunku užmigti	3,15	37,2	45,2	8,8	28,5	17,5	29,9	15,3
Emociniai išgyvenimai		3,67							

Subkultūros dimensijos

Subkultūra

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq113	Šiame kalėjime galima gauti tai, ko reikia (pavyzdžiui, perkėlimą, paskatinimą ar išvengti nuobaudos), jeigu suteikiama vertingos informacijos.	2,91	40,2	29,9	13,4	26,8	29,9	15	15
qq119	Šiame kalėjime nuteistiesiems svarbiau laikytis neformalių nuteistųjų taisyklių nei darbuotojų reikalavimų.	3,08	29,7	39,1	7,8	21,9	31,3	32,8	6,3
qq120	Paprastai nuteistieji, turintys autoritetą, išskylančias problemas sprendžia geriau, nei kalėjimo darbuotojai.	2,86	40,9	29,9	14,2	26,8	29,1	18,9	11
qq128	Šiame kalėjime neverta skųstis darbuotojams dėl išskylančių problemų.	2,8	43,7	27,7	12,7	31	28,6	19,8	7,9
qq129	Šiame kalėjime darbuotojai gali būti paperkami.	3,35	18,1	41,8	3,9	14,2	40,2	26,8	15
qq130	Šiame kalėjime nuteistieji vienas kitam daug padeda.	2,65	46,5	17,3	7,8	38,3	35,9	15,6	1,6
Subkultūra		2,94							

Atskiri klausimai

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	VS/S, %	VN/N, %	VS, %	S, %	NN, %	N, %	VN, %
qq94	Šiame kalėjime priimant sprendimus pirmenybė teikiama saugumui.	2,79	37,9	16,8	5,1	32,8	45,3	11,7	5,1
qq39	Geriausias būdas čia praleisti laiką – rūpintis savo reikalais ir turėti kuo mažiau reikalų su kitais nuteistaisiais (suimtaisiais).	2,49	55,7	18,6	17,1	38,6	25,7	15,7	2,9
qq47	Geriausias būdas čia praleisti laiką yra susidraugauti su keletu kitų žmonių.	2,87	39,7	30,5	7,8	31,9	29,8	26,2	4,3
qq60	Bet koks judėjimas šiame kalėjime (įskaitant būrius ir už jų ribų) yra per daug kontroliuojamas.	2,43	57,5	15,1	15,8	41,7	27,3	13,7	1,4
qq12	Kad ir kur bebūčiau šiame kalėjime, vis tiek negaliu pasislėpti nuo personalo stebėjimo ir vertinimo.	2,41	58,9	12,7	16,3	42,6	28,4	9,2	3,5

Nr.	Teiginiai	Vidurkis	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
qq127	Bendras gyvenimo kokybės vertinimo (1–10 balų) vidurkis ir vertinimo balų dalis procentais.	5,52	2,3%	3,9%	13,3%	9,4%	21,1%	18,8%	10,9%	14,8%	3,1%	2,3%